

BIBLIOTECA
Centrală a „Astrel”

264327 SIBIU

P.N.C.

IV, 247

Ed. [unclear]
[unclear]

K 16.-

196

R E R U M
TRANSYLVANI-
C A R U M
LIBRI QVATUOR,

Contineñ res gestas PRINCIPUM
ejusdem ab ANNO 1629. us-
que ad Añ. 1663.

Authore

JOANNE BETLENIO,
COMITE Comitatus Albenfis, regni
Trásvlvanix CONSILIARIO, CAN-
CELLARIO, ac Sedis Siculicalis Ud-
varhely CAPITANEO Su-
premo, &c.

Anno Salutis M. DC. LXIII.

240

295/08

1984

1998

19

264327

CELSISSIMO PRINCIPI,

Domino Domino

MICHAELI ARAFI,

Dei gratiâ Principi Transyl-
vaniae, partium regni Hun-
gariae Dñ & Siculorum
Comiti, &c.

*Domino suo Clementissimo humi-
limè offert, &c.*

Mpar hume-
ris meis onus,
Princeps Cel-
sissime, te ju-
bente subeo,
dum afflictiones regni tui,
quibus ab adolescentiâ meâ

EPISTOLA

ad præfens usque conflictatur miserèqve laborat, tenui calamo Europæ in propatulum me producere jubes. Terret quidem non nihil fateor imbecillitatis propriæ conscium ponderis impositi gravitas, verùm tibi jubenti cum non liceat non parere, in Domino qui in ipso fidentes, seipsis plerumque validiores reddit, efficitque, ut cum divo Psalte in eo sperantes, murum aliquin vix pervium transilire possint, spem collocans, id quod per Celsitudinem Tuã erat imperatum, non ut re-

rum

DEDICATORIA.

rum à me exegisset magnitudo, jubentisqve congruebat dignitati, sed ut præstari per me potuit, Deo favente publicæ bonorum censuræ subjicio. Testor Deum, nullâ ambitione, scribendique pruritu, eo minus quempiam obtrectandi intentione, ne jussis tuis, Celsissime Princeps, refragari negligam, impulsus, cui, si quempiam in regno tuo eidem operi insudare innotuisset, honestissima memet excusandi suppetebat occasio, sed reliquis inter tot pericula aut solâ vitæ curâ occu-

E P I S T O L A

patis, aut præ metu extabescantibus, rudi res nostras Minervâ orbi Christiano sistere, famæque (quæ rarò aut nunquam in suâ simplicitate per nationes circumferri solet) vitia, è mentibus nationum excutere æquius duxi. Non quidem negotium cui insito periculi expers perspicuus, dum vivus de vivis, aut iis qui inter tot pericula fato functi, posteritatem eorum etiamnum rerum non nihil potiuntur, scripsisse præsumserim; Verùm iustitiæ causæ suffultus, patrocinióque

E P I S T O L A

defuturam apud posteros
memoriam. Vestram quo-
que Celsitudinem lynceis
procul dubio oculis quid in
quoquam imitandum, quid
evitandum, quique rerum
scopuli amovendi, in rerum
Transylvanicarum speculo
pervestigaturam nil ambi-
go, quod faciendo tam quie-
ti afflictissimæ suæ patriæ,
quàm propriæ consultum
fore credat existimationi,
futurumque procul dubio,
ut præsens nunc ætas, serâ-
que tandem posteritas, non
vitæ Tuæ Celsitudinis, (ut
de nonnullis factum) sed
morti

DEDICATORIA.

morti, dum in humanis esse
 defierit, indoleant, quod ta-
 men ad nepotum meorum
 & aliorum tempora divina
 differat bonitas, Téqve præ-
 ter propriam & aliorum ex-
 pectationem ad hoc princi-
 patûs fastigium evecto re-
 gnante, post tot calamita-
 tes exantlatas Halcyonis di-
 es Ecclesiæ suæ largiatur,
 precatur:

*Ejusdem Celsitudinis Tuæ
 obsequentiss. Serv.*

JOAN. BETLEN.

PRÆFATIO AD
LECTOREM.

Sublunaria qualibet mutationi esse obnoxia sapientes cuncti asserunt, insipientes inviti sentire patique coguntur. Quod principium absque ullis subintelligentiarum exceptionumque annexionibus adeo latè patere certum est, ut non solum res inanimas, bruta ac feras, verum hominem quoque, singularem Dei omnipotentis creaturam, quam animâ rationali, eâque divinis dotibus ornatâ donare dignatus est, sub hoc gemere iugo cæcus est qui non videat.

Nec in hominibus distinctim per
indi-

PRÆF. AD LECTOREM.

individua consideratis hic mutationum finis? Univerſæ quæ potiùs terrarum nationes, ſingula ſecula, quælibet provincia, ac regna, triſtia mutationum humanarum poſteris præbent præbueruntque documenta. Cujus utinã in afflictiffimâ natione Hungaricâ domeſtica cum mœrore animi non ſentirem exempla! Quæ extraordinariâ Dei clementiâ pro incultis Scythiæ ſolitudinibus terra omnium bonorum copiâ affluente beata, inclytis ac victorioſiffimis diu ſuperba Regibus, verſâ nunc rerum fortunâ, provinciis compluribus, forſalitiis vix numerandis, per barbaros occupatis, Tranſylvaniâ provinciarum coronæ ejuſdem opulentiffimâ, fortiſſimâ, extremè laborante, imò agonizante, ne reliquæ quidem ipſius, inter tot minas apparatusque hoſtium

P R Æ F A T I O

hostium salutem sibi polliceri possunt.

Totius quocirca Europa sermonibus res nostras teri, in negotioque tot tragicis vicissitudinibus insignito, ab iis qui longè dissiti, incertisqve fidem adhibentes rumoribus, precipitando de nobis judiciũ, nunc hos, nunc illos, quandoq, totũ Trãsyæ regnũ traduci perspicuens, eosqve hoc errore liberare satagens, res Trãsylvicas, tragicãsq, à decessu Principis Betlenii, ejus mutationes orbi Christiano in veritate, illibatãqve fretus conscientia, palam reddere decrevi. Imbecillitatis quidem propria non nescius, quippe cui bimo patre orbato sub vitriciqve literarum rudis tutelã educato, nunquã extra limites Transylvaniæ Musas salutare licuit, si itaqve verborũ lenociniis subtiliqve fucat arũ rerum lepore, mi lectõr, remet oblectare con-

AD LECTOREM

sendis, procul hinc faceſſe, monitum
 te velim; hinc, nil niſi tristes rerũ mu-
 tationes, cruenta praelia, fortalitiõũ
 nonnullorum obſidiones ac occupatio-
 nes, tres intra biennium Principes
 ferro peremptos, centum ad minimũ
 Chriſtianorũ millia in captivitatem
 aſſerta, chariſſimaque patriæ meæ
 (Transylvania) niſi Deus avertat,
 exitium rudi ſimpliciſque ſtylo expo-
 ſita habebis, quæ ſi libuerit perlecta
 poli, ſaltem intelligar, obtinui quod
 optabam.

Sed longè ponderoſius ſuper eſſe vi-
 detur impedimentum? Dum te di-
 verſiùs in parte, vel in toto, hæc audi-
 viſſe objicias. Certum eſt, habet non-
 nihil ponderis objectio; interim ſic
 me vidiffe, ſenſiſſe, de iſſque quorum
 (ut ait Virgilius) magna pars fui, nõ
 ea quæ huic aut illi placent, ſed quæ
 vera

P R Æ F A T I O

*vera sunt, rarâ Principis nostri clem-
 entissimi bonitate, quo regnante
 non saltē sentire, verūm etiam vera
 scribere absq; periculi metu fas esset,
 scripsisse intelligas; Qui verò præcō-
 cepta opinioni velificando veritati fi-
 dem adhibere renuit, cœcuciat pro lu-
 bitu per me licet, veritatis autē intel-
 ligēda desiderio qui tangitur, hic res
 nostras nudè descriptas, judiciū autē
 de iis omnibus integrū vobis relictū,
 habebit, præmonitis tamē, modestè &
 Christianâ charitate de iis ferre sen-
 tentiam, qui inter duos orbis Monar-
 chas (ipsi invalidi) siti, nunc hujus,
 nunc illius partis rebus prævalescen-
 tibus, interdū ab alterutro intollerā-
 bilius pressi oneribus, nisi perire ma-
 lissent, extremâ rerum necessitate
 (quæ cunctis mortalibus prædomina-
 tur) ipsos non immeritò excusante,
 patro-*

AD LECTOREM.

patronos nonnunquam mutare coacti sunt.

Utinam te, mi Lector, Transylvania, nos Transylvanos, Vienna Austria, Lutetia Parisiorum, aut Madridi incolas, solum decennium haberet! Tu de nobis, nosque de te, exactis illis annis, justissimum procul dubio ferremus judicium; Sed vos in altâ pace, alienis haectenus non immixti periculis, perpetuam distantiam locorum fistis, ab incursionibus potentissima illius nationis, quae nationem Hungaricam obrivit, reliquiasque ejus in dies deglutire nititur, forsân speratis pacem? Utinam non vos fallat sibi plus justo plerumque placens humani judicii imbecillitas! In eo enim Europa angulo Transylvania regnum situm credas, cujus incolumitas securitati vestrae connexa est, ejusdemque exitium (quod divina

PRÆF. AD LECTOREM.

*divina avertat bonitas) circumfita-
rum nationum ruinam secum tra-
het. Sed hæc dixisse satis.*

*Deus, qui (sceleribus nostris ita
promerentibus) flagellis hisce pater-
nis nos ad resipiscentiam excitat, no-
stri misertus, pauculis qui inter tot
clades supersumus, jam tandem lar-
giatur pacem, vos verò Christiani le-
ctores in eâ quâ nunc gaudetis tran-
quillitate diu florentes conseruet.*

Vestri studiosissimus & ser-
vitor paratissimus.

Joannes Betlenius, Comes
Com. Alb. regni Transf.
Consil. Canc. ac Sed. Sic.
Udvarhely Cap. Sup.

R E R V M
 T R A N S Y L V A N I -
 C A R V M
 L I B E R P R I M V S.

P R O O E M I V M.

 Ransylvaniam à princi-
 pio inclyti Reges Hunga-
 riæ possedére. Postquam
 verò colluvies Turcarû,
 perfidiâ discordiâq; Græ-
 corum ex Asiâ in Europam trajecisset,
 oppressisq; iis, quorum ope trajecerat,
 paulatim ulterius serpendo, vicinos
 Reges, ac populos immani prostrasset
 rabie, tandem Regibus quoq; ac regno
 Hungariæ, eidemq; subjectæ Transyl-
 vaniæ negotium faceffere cepit; Cum
 quib9 quàm variâ per complures annos
 fortunâ dimicatû, gloriosissimæq; olim
 Nationi quo pacto Mohacsiana clades
 A fata-

2 R E R V M T R A N S Y L.
fatalem accelerasset periodum, à com-
pluribus memorata sunt.

Nec defuere successivis quoque tem-
poribus insignia ingenia, quorum labo-
re, Joannis Szepusienfis (qui deinde
nomen regis obtinuit) contra Ferdi-
nandum ejus nominis primum (Ro-
manorum Imperatorem) res gestae, e-
jusdemque cum Solimano Turcarum
Imperatore, (quâ se regnumque Tran-
sylvaniæ sub certis conditionibus tri-
butarium fecit) confederatio inita,
orbi Christiano manifestata sunt.

Nec avulso à Coronâ Hungariæ,
Transylvaniæ regno, Stephani, Chri-
stophori, ac Sigismundi Bathoreorum,
Stephani Bocskaii, Sigismundi Rako-
cii, Gabrielis Bathorei, ac Gabrielis iti-
dem Betlenii, Principum Transylva-
niæ res gestas, bellaque tam externa
quam civilia Europa ignorat.

Mihi fixum, res ac umbratilem,
post decessum mariti sui Cathari-
næ Brandeburgicæ, Stephaniq;, Ga-
brielis

briclis Betlenii uterini fratris principatum, Georgiique Rakocii Senioris, ad eandem promoti dignitatem, acta, ac decessum verbo complecti.

De successore tandem & filio ipsius ejusdem nominis paulò fusiùs : connexionibusque rerum sic exigentibus, quæ vicissitudines, quæ hominum actus, in eam, quæ nunc jacet, vastitatem præcipitavere Transylvaniam, quique post infelicem Rakocii casum, in Principatu, tragicisque Transylvaniæ actibus Successores ipsi fuere, absque omni fuco, in veritate perscribere.

BREVARIUM LIBRI

PRIMI.

Gabriele Betlenio decedente, Catharina Brandenburgica in Principatu succedit, quæ anno nondum expleto renunciare cogitur. Cui Stephanus Betlenius Gabrielis frater, qui antequam in Principem eligeretur, diffusus suffragiis Statuum, per filium Stephanum, generumque Davidem Zolomium,

lyomium, Georgium Rakocium ex Hungaria ad Principatum capessendū invitāt, quo iter ingressō, ipse interim in Principem eligitur, verūm utri ex duobus Regnicolæ adherere vellent permittens, ipsi Rakocius præponitur, privatamq̃ cogitur denuò amplecti vitam. Catharinæ Rakocius Munkacsium & Fogaras arces adimit. Zolyomium incarceratum bonis omnibus exuit. Filium Stephani Betlen Petrum sub prætextu homicidii cuiusdam persequitur, exacerbatus pater ad Turcas transit, unde bellum contra Turcas ortum, quod per contractum finitum. Per leges à se conditas potiorem Transylvania partem Nobilibus adimens uxori filiusq̃ distribuit. Cum Svecis confederatione inita Hungariam invadit, quibus in Moravia relictis pacem cum Imperatore Romanorum init. Defuncto Vladislao Rege Poloniae, dum regnum ejus ambit, fato fungitur, Albæq̃ Juliae tumulatur. Gesta hæc annis decem & novem.

LIBRI PRIMI
SECTIO I.

Principis Betlenio
[1629.] (qui decimo octavo regiminis sui anno fato functus, longè florentius quàm acceperat, reliquisse videbatur regnū) è vivis sublato, diversi in totâ Transylvaniâ erant animorum affectus, nonnullis (qui per leges regni aliquâ poenâ sub eo mulctati) lætis simul ac mutationi applaudentibus, pluribus (inter quos Stephanus, ejus frater Germanus, totiusq; regni eodem vivente Gubernator, una cum filiis Stephano ac Petro Betleniis) eum ex animo deflentibus; Catharina Brandeburgica, quam jam pridem in Generalibus regni Comitibus Successorem Principem (non Principissam) creaverat, profusæ er-

ga omnes liberalitatis, sed imbecillitate sexûs malè consultoribus facilè obnoxia Regni habenas auspicari videbatur.

Unde ambitione inter se proceres laborare, jubere potiùs, quàm quippiam à foeminâ Principe impetrare.

Nec quievêre diu inter eos hi animorum motus; post paucos enim menses, dum ad procuranda regni negotia, Generalibus interessent in civitate Saxonicali Medgyes Comitiiis, ne apud ipsosmet quidem hujus tumultûs auctores certam ob causam, parvum abfuit, quin ferro in urbe inter se dimicatum, plurimis (imò omnibus) lenitatem regentis accusantibus, quâ probè utentibus, felicissimè cuncta in tranquillitate fluere poterant.

Altera itaque denuò in civitatem Claudiopolim [1630.] (defectibus quasi publicis consulturi) Comitiam indicunt, Catharinam Brandeburgicam Principem, tanquam tantæ impar-

rem

rem moli, Regno in iis cædere jubentes, de futuro tamen Principe necdum inter se concordēs, paret illa non momentibus, *sed jubentibus, in bonaq; peculiaria per dispositionem decedentis mariti sibi legata, quæ tantæ non imparia erant dignitati recessuram se spondet*; Nec Stephanus interim Betlenius (qui regni erat Gubernator) de Principatu obtinendo Statuum fidebat suffragiis, ne itaq; cuiquam invitus subesset, alteri quin potius ipse conferre videretur imperium, *Davidem Zolyomium (cui filiam elocaverat) ac Stephanum filium, utrosq; in Regno opibus ac Clientelis potentes, in Hungariam ad Georgium Rakocium, Saros-Patakinum in propriis degentem bonis, cum occultis mittens mandatis, suam suorumq; in obtinendo Principatu opem ei offert.*

Erat luculenta quæ offerebatur conditio, maximam offerentium potentiâ eam obtinendi addente spem, nec diu cunctatum, movit cum consultoribus

ad iter dictum Rakocius; *Hæc dum in iisdem Comitibus Regnicolis innotuere, reclamatum ex templo à potioribus, communibusq; cunctorum suffragiis Stephano Betlenio (Regni Gubernatori) hætenus de favore eorum dubitanti Principatus oblatum est, legati insuper qui Rakocium in propria redire, Zolyomiumq; ac Stephanum Betlenium juniorem, intermissâ legatione, ad complexus patris, novi Principis, redire juberent, missi.*

Verùm in Hungariæ partes regno Transylvaniæ unitas penetraverat Rakocius, à Stephanoq; Betlenio juniore itineris ipsius svasore & comite, magnâ cum solennitate explosionibusq; tormentorum, in arcem Varadiensem, ipsomet istius insignis fortaliti, Supremi Commendantis (nos Capitaneum appellamus) tenente munus, introductus erat, ac quo solennior in Transylvaniam fieret ingressus, aliquot Hajdonum millia (hi erant liberi sub Principatu Transylvaniæ eqvites, nullique præter

præter Principem, nisi Capitaneo Varadiensi subjecti) congregata habebat.

Horrerunt legatione Statuum Regni auditâ, tam Rakocius, quàm toties dicti ejus comites, irritaq; fuit legatio; tandem ut Princeps Stephanus Betlenius ac Rakocius inermes in certo convenirent loco, placuit.

Aderant cum Betlenio plerique ex proceribus regni, cum Rakocio Zolyomius ac Stephanus Betlenius junior, filius jam electi Principis, ubi, ut altera indicerentur Regni Comitata, cunctorumq; denuò suffragiis Principatus submitteretur, cautum ab utrisq;.

Non cessabat interim Rakocius promissis ac largitionibus suffragia potentiorum eblandiri, multis, quo certior esset promissi fides, chirographa transmittens. Principe interim Stephano Betlenio divinæ saltem providentiæ se committente, precibusq; vacante.

S E C T I O II.

Indicuntur itaq; (largitionib9 ac promissis Rakocii multis jam occupatis) [1630] Generalia in civitatem Saxonicalem Sespurgiensem regni Comitia; Princeps Stephanus Betlenius ipse urbem ingreditur; Rakocius eventum rei Varadini præstolans, majoribusq; ac majoribus in dies quolibet, dummodò in partes suas pellecti sibi suffragarentur, promissis obruens, per legatos causam suam agit. Rem semel conclusam, dubiæ multorum voluntati submittendo, malè sibi consuluisse hic tandem sentit Princeps Betlenius, verùm quoniam medendi nec tempus, nec modus suppetebat, promissis stare cogitur. Dum itaqve suffragia de futuro colliguntur Principe, *Legatus Catharinæ Brandenburgicæ Principissæ, Joannes Keményius, universis, (si legantem spectes) dignitate præstantior, sententiam promere jubetur; qui à Principissâ, digni-*

gnitate Principali (ut ipsa prætendebat) per Stephanum Betlenium, clientemq; ejus ex utâ, vicemq; pro vice reddere sat agente, edoctus, multis cum laudibus commendatum Betlenio Rakocium præposuit; acclamatum continuo ab iis qui suffragia sua venundantes, promissis se opulentos somniabant, nec à reliquis in tanto illorum ardore contradictum.

Sicitaq; Princeps Steph⁹ Betlenius dū solis fudit Diis ac probitati, dignitate per proprios exutus filios, per legatos literasq; Rakocii juramentales, se pro patre ab eo honorari, nullisq; unquam damnis ipsum suosq; affici, affecuratus, in propria secedere cogitur.

Quæ qualiter observata fuere patebunt.

Læto hujus rei nuncio audito Princeps Rakocius, Varadino se movens, multis Magnatum ac Procerum, præcipuè verò eorum, qui pollicitationibus illecti libertatem suffragiorum

vendiderant, obviis, Albam Juliã properat, ibiq; juramento, quod certis sub conditionibus prius Transylvaniæ Principes Statibus deponere, ac reciprocum ab iis juramentum ita tandem exigere solent, persoluto, amplis Zolyomium, tanquam præcipuum sui Principatûs authorem, bonis donat; Stephanum Betlenium juniorem, ipsius pariter promotorem, ac itineris comitem, Zolyomioq; longè potentio- rem multis verborum honoribus laudatum, cui par merito præmium à se minimè posse persolvi fatetur, bene de se sperare jubet, ex frequentia quoq; reliquorum expectantium, partim extemplò, partim successivè nonnullos bonis terrestribus donat, compluribus tamen præter vacuas imaginationes nihil domum reportantibus.

Congratulatur Principatui ejus novo [1631] primùm per literas, mox ipsamet Principem Rakocium invisendo (miseratione sanè bonorum digna)

Prin-

Principissa Catharina Brandeburgica, ipsi, filiis, ac Principissæ, regalia offert munera, celebrantur inter se per dies complures convivium, & quo testatorem erga domum Rakocianam sinceritatem suam redderet, filio Principis Rakocii, Sigismundo in filium adoptato, arcem Munkacsiensem, (quam cum Tokaj & Fogaras arcibus ex legatione Principis Betlenii, decedentis mariti sui tenebat) sub certis, à Principeq; Rakocio ut placuit insertis conditionibus legat; Quas paucis elapsis mensibus, ab eadem violatas Princeps Rakocius præterdendens, (Supremo arcis ejusdem Munkacsiensis Capitaneo Joanne Balling hæram excludente) occupat, consequenter, iteratum denuò cum misellâ, quo pacto contentari debeat iniens contractum, Fogarasinum adimit.

S E C T I O III.

NEc Zolyomius [1632] à Principe Rakocio donatis diu frui potuit

tuit bonis, naturâ enim inquietissimus, secundam non potuit patienter ferre fortunam, abususq; favore Principis, qui eum, tam Aulicis quàm Campestribus exercitibus Generalem præfecerat, selectissimos ex iis qui sibi subjecti erant in exercitu Principis, milites clam exactoratos sibimet congregat, ultraq; privatum ipsius statum satis magnam eorum copiam ex flore totius Principis militiæ selectam circa se alit, nec deerant turbulentæ inter pocula voces, quandoq; relictâ patriâ, una cum proprio exercitu Svecis in Imperio bellum gerentibus se associaturum jactat, accedebant oppressiones vicinorum nobilium, quorum adempta præter jus & æquum bona, nec à Principe, nec à Regni Statibus admonitus reddere voluerat.

Hæc Principi Rakocio cognita, alioquin etiam ad suspiciones (sicuti omnium ferme Principum mos est) facillè prono, magnam peperere sollicitudinem,

nem, quippe quem talia machinantem, nec patiturum, nec tot clientelis ac opibus fultum ulcisci facilè erat, verùm facta facilem invenêre viam, Stephano Betlenio juniore, Zolyomii cognato, eidemq; amicissimo, omnium quos Transylvanos tunc sol vidit, prudentiâ, magnanimitate, rei q; tam bellicæ quàm politicæ peritiâ, præstantiore, repente è vivis morbo sublato, quo cedente animosiùs contra eũ Rakocio per leges regni animadvertere licuit, in Generalibus itaq; regni Comitii convictus, Kôvarinum in captivitatem mittitur, ubi duodeviginti annis exâctis, sepulcro libertatem obtinuit.

Proceribus regni, per quos sententia contra eum proferri debebat, quibus hæc omnia se distributurum Princeps Rakocius promiserat, ridiculè delusis, bona ipsius, tam per Principem Rakocium collata, quàm hæreditaria, inter filios dicti Principis distributa.

Continuata post resignationẽ Principi-

cipa-

cipatûs ipsius, (tanquam inter patrem & filium) inter Stephanum Betlenium, Principemqve Rakocium aliquandiu concordia, paulatim elangvescere, ac in apertas inimicitias prorumpere cepit, assentatoribus, quorum grege magnatum aulæ semper scatere solent, utriusq; suspiciones augmentibus. Amicitia itaq; ac vicinia potentioris diffusus Stephanus Betlenius, relictis sub Procuratoribus Transylvanicis suis bonis, in partes Hungariæ vicinioresecedit, filio unico superstite Comite Petro Betlenio (qui se juncta possidebat bona) in Transylvaniâ relicto.

Sed fatalis inter eos discordia, subsequuturis tumultibus ac bellis, rebus minimis ansam præbentibus, ne sic quidem vitari potuit. Habebat enim dictus Comes Petrus Betlenius administratorem quendam bonorum suorum, per quem defraudatus, dum rerum ab eo rationem exigit, depeculatoremq; apprehendit, repentinâ commotus irâ,

bacel-

bacello graviter vulnerat, ex quo pau-
 cos post dies moritur. Principem Ra-
 kocium ac Stephanum Betlenium, audi-
 to hujus facinoris rumore, diversi mo-
 vère affectus; *Hic tanquã vir probitate
 insignis, inopinato filii casui vehementer
 indoluit, occisiq; juvenis senem patrem
 per viros honestos ac probos cum lucu-
 lentâ contentatione reconciliare cona-
 tur.* Ille lætus arripit hanc contra fa-
 miliam Betlenianam nocendi occasio-
 nem, celeriq; expedito tabellario, lon-
 gè majora occisi hominis seni patri (quæ
 tamen nunquam præstitit) promitten-
 do, vetuit eum (qui alioquin jam assen-
 serat) cum Comite Betlenio concordare;
 Et quo speciosior, Christianoq; digna
 Principe hæc ejus actio videretur, inno-
 xii se profusionem sanguinis non posse
 pati asserebat. Demandatur per eum
 severè Vice Comitibus (sub quorum
 directione regio illa ubi dictus Comes
 residebat erat) ne tanquam homici-
 dam juxta constitutiones regni perse-
 qui

qui differrent. Quo audito Stephanus
Betlenius, [1636] intentione Princi-
pis Rakocii perspectâ, de saluteq; (nisi
extrema experiretur) unici filii despe-
rans, ipso è Transylvania clam Ecse-
dinum (quam arcem in ditione Regis
Hungariæ possidebat) evocato, ibi-
demq; relicto, Budam in ditionem
Turcarum Imperatoris se confert, de
indignâ (ut prætendebat) suâ, suo-
rumq; imò totius regni oppressione apud
Vezereum Budensem quærens, ad Ot-
tomanicam quoq; Portam expedit le-
gatos, per quos fidelibus servitiis Ga-
brielis Betlenii fratris sui (jam fato
functi) præmemoratis, suas ac regni
Transylvania afflictiones prolixis de-
flens verbis, auxilia potentissimi Tur-
carum Imperatoris implorat. Nec fuê-
re preces irritæ. Magnatis cujusdam
Transylvani Moyfis Szekely (qui à di-
cto Principe Rakocio offensus, relicta
jam pridem patriâ, Constantinopolim
se recipiens, Imperatoriam aulam con-
tra

tra eum incitare nitebatur) verba, cùm legationi huic summam astruerent fidem. Princeps quoq; Rakocius audito Stephani Betlenii (quem tanquam piũ & lenem, nunquam talia ausurum sibi persuadens, oportunum injuriæ crederat) discessu, vehementer animo perturbatur, Comitia regni cogit; *Ibi de discessu ejus (non sine lachrymis) queritur, quæcunq; is contra se acta prætenderet, Christiano zelo, legibusq; regni obstrictum se fecisse asserens; rogat insuper, tam tributo, quàm armis justæ suæ causæ Regni Status deesse nolint; Obtinuit quod optabat. Missi sine morâ, qui honorificis verbis Betlenium, ut in patriam cum sufficienti securitate redeat hortarentur, Budam è primoribus regni Legati. Sed sine fructu.*

Bellum enim Constantinopoli contra Rakocium erat denunciatum, Purpuratoq; Budensi, ut confestim Betlenium in Transylvaniam reduceret, armisq; Rakocium ejiceret, demandatum.

tum. Tentavit precibus ac promissis lenire Turcarum indignationem Rakocius, verum ne auditi quidem legati. Movit itaq; Varadinum versus cum Belenio Purpuratus Budensis, habuitq; juxta oppidum Szalonta, sub Generali Sigismundo Kornis, obviam partem exercitûs Rakociani, cum quâ circa occasum solis congressus, multis utrinq; cæsis, tragicum habuit pugna exitum, utrisq; tanquam victis, unde venerant ingenti cum pavore refugientibus. Recollecto Purpuratus Budensis exercitu, Lippam juxta castra metatur, Principe Rakocio cum exercitu Transylvanico juxta arcem Jeneensem castra figente. Unde per legatos mutuo tractatu ex annuentiâ Ottomanicæ Portæ inito, tandem renovatum inter Principem Rakocium, Beleniumq; fedus, redditaq; omnia eidem, suisq; bona, ita tamen, ut semper alter alteri diffideret, nec unquam usq; ad decessum alterutrius amicitia
inter

inter eos coalescere possent.

S E C T I O I V.

SEdato bello, potioribusq; regni pro-
scribis, qui libertatibus ejus invigi-
lare poterant, occulto Dei judicio intra
exiguum temporis spatium fato fun-
ctis, aliam opes suas Princeps Rakocius
augendi ingreditur viam. Nonnullas
per clientes suos in publicis Regni con-
gregationibus, primâ quidem fronte
salutares, sed (ut exitus docuit) reverâ
exitiosas, quibus tam nobilitas, quàm
reliqui Regni Status irretiri possent,
condit leges; Quo, quis aut externis
possionibus, aut ære opulentior, exi-
tiosior. Nulla generalis, aut particula-
ris Statuum congregatio, ubi Directo-
rum, Advocatorumq; Fiscalium clamo-
res non perstreperent, villis, possio-
nibus, prædiis, aliisq; bonis compluri-
mi exuuntur, adeò ut (si cædes homi-
num eximas) Tiberii, Corneliiq; Ta-
citi putes rediisse tempora; Nec leges
Maje-

Majestatis defunt, quibus nonnulli oppressi signanter (ut exemplum habeas) quidam ex poceribus Transylvaniae, Gothardus Kún dictus, propter verbum contingenter prolatum damnatus, omnibusq; bonis exutus, in carcere vitam finiit, nullâ sub quovis prætextu convictos, spe clementiæ Principis alente. Adjudicata per tot ambages Fisco bona, filiis, conjugiq; per Principem donantur. Potioribus, fructuosioribusq; regni partibus, talibus compendiis occupatis, regnum quod per electionem obtinuerat, in hæreditariû, (imò patrimonium) vertere allaborat. Admoveret etiam manus summæ, quam satis grandem, partim in erectionem Collegii Albani, partim ad extraordinarias Regni necessitates sublevandas Princeps Betlenius legaverat.

Quibusdam (è converso) Ecclesiasticorum, à Principe Betlenio ordinatos proventus annuatim subministrans, imò nonnullis augens. Templaqvoq;
non

non pauca temporum injuria desolata
reædificat, quod per compendium Ec-
clesiæ ademerat, partim restituisse visus,

Tandem ad majora externaq; ani-
mum erigit, [1644] federe per oc-
cultos internuncios cum Svecis, con-
tra Imperatorem Romanorum in impe-
rio bellum gerentibus inito, bellum
Hungariam ac illinc Moraviam versus
mouet, Cæsarianis instantibus semper
cedens, retrocedentium rursus terga
per antecessores suos indefinenter lace-
sens, protractoq; hoc astu per complu-
res menses bello, tandem in Moraviâ
Svecis, qui sub Campimarschallo Le-
onhardo Torstensonio obsidioni Brin-
nienti insudabant, appropinquat; ipse
juxta fluvium Hungariæ Moraviæq;
conterminum, cum mole exercitûs sub-
sistens, filium Sigismundum cum flo-
re totius exercitûs, tormentisq; præ-
grandibus, ad expugnandam (una cum
Svecis) Brinnam mittit, magnaq; muri
parte vi tormentorum funditûs con-
vulsâ,

vulsâ, vehemens quidē, sed multis Hungarorum, pauciorib⁹ Svecorum, sclop-petorum procellâ obrutis, Commendante urbis Zuzâ dexterrimè rem gerente, incassum tentatus insultus. Svecis tandem ibi relictis, ab Imperatore majoribus Imperii negotiis occupato, pro se filiisq; suis arces Tokaj, ac Regecz; pro Reformatis (sive Evangelicis) certorum templorum restitutionem facile obtinet, confectoq; præter suam & omnium opinionem tam facile bello, in Transylvaniam redit, ubi filius ejusdem nominis jam pridem in successorem electus, solitoq; more inauguratus, interea Regni habenis præfuerat. Ne tamen [1646] alternantis fortunæ vices experiri desineret, novæ à Portâ Ottomanicâ confestim sunt subsequutæ difficultates; Ut non ampliùs decem, sed quindecim millia nummorum aureorum annuatim pro regno penderet, eadem non sine minis imperante, cùm tantam semper antecessores Transylvaniam

vanæ Principes (præter unicum Gabrielem Betleniũ, cui propter fidelissima obsequia quinque ista millia relaxata fuissent) persolvisse affereret. Exigua erat quæ jubebatur summa, se tamen (vel ab universis regni Statibus exoratus) nunquam persolutorum per Sanctam Trinitatem jurat, unde apertæ jam Turcarum comminationes, detenti ejus legati, bellumq; cathegoricè (non regno sed Principi Rakocio) denunciatum, nec ultio longè dilata fuisset, nisi Amuratem crudelissimum Turcarum Imperatorem, [1647] expugnationi prius Babylonis intentum, ingentiq; cum fastu victrices copias Constantinopolim reducentem, singulari Dei bonitate præter omnium opinionem mors præpropera rapuisset.

S E C T I O V.

Multato Imperatore, retepuit paululum conceptus contra Principem Rakocium furor, de Ottomanicâ

B tamen

tamen ipse diffidens clementiâ, Svecorum denuò, aliorumq; Christianorum Principum fulcire se nititur confederatione: Expeditusq; ad eam tractandam ab eo Michaël Mikes, Vice Capitaneus, dum Poloniam transire festinat, Vladislai Poloniæ Regis decessu audito, siue (ut assererat) à plerisq; nec infimæ fortis Polonis persuasus, siue neminem qui defuncto Regi succederet Principe Rakocio digniorem sibimet imaginatus, commisso ipsi negotio interrupto, ad eum per quem missus erat, redit; *A Joanne Casimiro, defuncti Regis fratre, munerisq; ejus competitore, universos regni Status alienos, ipsi verò adeò faventes, ut exoratus veriùs; quàm admissus dici foret, refert, ne itaq; fortunæ amplexus offerenti desit, hortatur.* Exhilaratur ille, de Principatu ob furorem Turcarum non nihil anxius, sublimius honoris fastigium divinitùs sibi destinatum credens; Nec in re tanti momenti, operæ aut sumptibus par-

cen-

cendum censet ; Franciscus itaq; Bet-
lenius Comes Comitatus Albenfis, Su-
premus Aulae Marschalchus ac Regni
Confiliarius, cum grandi ad redimen-
da Magnatum suffragia argenti sum-
mâ Varfaviam ab eo mittitur, qui po-
tiori pecuniæ parte incassum profusâ, à
Repub. Polonâ, dum exaudiri laborat,
lethali Principem Rakocium corre-
ptum morbo audit, interrupto itaq;ve
labore, regreditur. Invenit exanime
Principis sui corpus, qui regno ab ex-
terni hostis populatione intacto reli-
cto, in humanis eff. defuit, [1648] in-
signiq; à filiis ac uxore pompâ in pri-
mario Reformatorû (sive Euangelico-
rum) templo Albæ Julïæ tumultatur.

LIBER SECVNDVS.
BREVIARIUM LIBRI SE-
CVNDI.

Georgio Rakocio seniore è vivis sublato,
1648. filius ejusdē nominis vivēte adhuc
B 2 patre

patre electus, succedit, qui nulla fermè bona Nobilibus Transylvanicis adimit, adempta tamen per patrē nemini restituit. Ottomanicæ Portæ reconciliatur. Basilium Moldaviæ Principem sede principali exturbat, Stephanum quendam ejus Cancellarium substituit, qui ab Ottomanicâ Portâ confirmatur. Constantino Valachiæ Transalpinæ Principi confederato (uo, contra Szemenios, stipendiarios ipsiusmet pedites, (sed per quos captivatus erat) opem fert, iisque profligatis, restituit. annuo ab virisque tributo honoratur. Bellum Poloniæ infert, Cracoviam, Bristiam occupat. Regreditur. Pacem (sed coactus) cum iis facit. Exercitu in Podoliâ (qui totus à Chamo Tartarorum captus aut cæsus) cum Joanne Kemenyio, supremo suo Generali, relicto, cum paucis fugâ domum se recipit. Propter bellum Polonicum ab Ottomanicâ Portâ damnatur. Principatus sub certis conditionibus renunciat. Franciscus Redei in Principem eligitur, quem Princeps Rakocius opprimit. Principatum recuperat. Purpuratum Budensem profligat. Chamus

Tartarorum Transylvaniam populatur, urit. Supremus Vezarius arcem Jeneiensem deditione capit. Barcsaium Principem constituit. Rakocius factione multorum suffultus Transylvaniam recuperat, Barcsaium persequitur. Qui Temesvarinũ ad Turcas se confert. Isdem per Constantinũ quendam exulem Valachicę Principem Moldaviam occupat, sed rejicitur. Cum Mihne Valachicę Transalpinę Principe fedus contra Turcas init, auxiliãq; eidem mittit, sed incassum. Apud locum (qui Porta ferrea antiquis) pugnam cum Szejdi Amhet Purpurato Budensi, qui Barcsaium ex mandato Portę Ottomanicę restituere nitentur, init, sed profligatur. Retrocedente dicto Purpurato, Barcsaiõq; civitatem Saxonicalem Cibiniensem ingresso, urbem obsidione sat longã fatigat, sed sine fructu. Superveniente denuõ Szejdio, inter civitatem Claudiopolim, arcemq; Gyalu, fortissimè contra eum pugnat, sed lethaliter vulneratus, paucos post dies Varadini humanis exemptus est. Gesta hæc annis duodecim.

S E C T I O I.

Ilius Georgii Rakocii Senioris, ejusdem nominis, jampridem in Principem electus, solitoq; more inauguratus, in Principatu succedit, qui austeritate tenacitateq; patris universos offensos probè sciens, (agente adhuc in vivis eo) multos muneribus, plures promissis delinitos, meliori de se spe impleverat, applaudebant quocirca cuncti regimini ipsius. Verùm nihil à quopiam se adepturum promittens, adeptas per genitorem aliis possessiones, ipsiq; ac germano suo fratri Sigismundo, nec non matri eorundem distributas, insigni cum meliora sperantium dolore nemini restituit. Stabiliendo tamen Principatui suo dextrè providebat, Purpuratorum enim Turcicorum animis ingentibus placatis muneribus, per eos Ottomanicam Portam reconciliare non præ-

prætermittit; Tributum quindecim millium aureorum, quod per tres annos genitor ipse persolvere neglexerat, (regalibus superadditis muneribus) sine tergiversatione persolvit.

Reconciliata itaque Porta, tutaque (saltem quiescere potuisset) fuere illinc omnia. Blandiente quin potius amplius fortunam, supra prædecessorum Principum gloriam, ac opes, feliciter cunctam tam domi quam foris ipsi affluxere. Valachia Transalpinæ ac Moldaviæ Principibus annuum pendere non erubescens tributum, legationibusque cunctorum ferme Principum Christianorum eundem fatigantibus. Tot obsequiis fortunæ delinitus Princeps, vix secundam poterat temperanter ferre fortunam, quin potius computationibus ac luxu tota personabat ejus aula.

Dissensio interim [1653] inter Rakocium ac Basilium Moldaviæ Principem occultas ob causas orta, in apertum erupit belli incendium; Missoque

dictus Princeps cum certâ exercitûs parte Joanne Kemenyio, Supremo suo Generali, cum exturbat, qui à Kozacis (olim Coronę Polonicę subjectis, nunc autem rebellibus) adjutus, Joannem Kemenyium ejicit, regnum recuperat. Ampliori sub Stephano Petkio Generali suo denuò exercitu misso, reparat bellum Rakocius, profligatoq; ac fugâ elapso Basilio, auxiliares Kozacorum copias, juxta arcem Szucsua obsessas, una cum arce fame ad deditionem cogit, thesauroq; Basili grandis potitus, Cancellarium ipsius (Stephanum nomine) regno præficit, qui præter omniû opinionem, (ingenti summâ Portæ Ottomanicę persolutâ) in Principatu confirmatur.

Rebellio præterea Szemeniorum (hi sunt ex natione Tracum collecti pedites, audax & expeditum, verùm inconstans ac seditiosum militiæ genus) contra Principem Valachiæ Transalpinae (proprium eorum dominum)

confederatum Rakocii orta, à luxu ad bellum eum avocavit, (raro exemplo) proceribus regni compluribus occisis, eorumq; bonis expilatis, ærario quoq; Principis proprii nefarias injicere manus, prædâq; per scelus partâ ditati, ipso Principe in vincula conjecto, quendam è primoribus invitum coëgère regimen suscipere.

Tanti facinoris rumore ad Rakociũ perlato, extemplò cogit copias, nefariumq; scelus ulturus ingreditur Transalpinam. Elabitur interea è custodiâ Szemeniorum captivus Valachie Transalpinæ Princeps Constantinus, paucosq; post dies (profligatis tamen priùs ut patebit Szemeniis,) incolumis ad Rakocium pervenit. Szemenii, affectæq; eorum, audito Rakocii in regnum ingressu, [1655] ex improvise eum in castris incautum aggredi statuunt, vitatisq; antecessoribus Rakocianis, dormiente circa meridiẽ in tentorio (juxta oppidum Ploest) Principe, ab excubiis

prius visi quàm auditi, paratã quocirca Szemenii in manibus videbantur habere victoriam, nisi vino omnes obruti phrenetizarent veriùs quàm more militari pugnam capesserent, resistentibus itaq; nonnullis cohortibus, reliquis ad pugnã se parandi tempus datum, quibus supervenientibus, colluvies ista barbarorũ, instar pecudum sine labore mactata, captus etiã ac palo insut⁹ pseudo-princeps ab iis impositus. Princeps Moldaviæ Stephanus, Constantinum secum ducens, (qui ex captivitate Szemeniorum elapsus ad eum se receperat) sequenti post pugnam die cum auxiliariis supervenit copiis. Serum si hostibus arrisisset fortuna auxilium.

S E C T I O II.

Constantinum Valachia Transalpinæ à se tunc restitutum, Stephanumque Moldaviæ Principes lætis per complures dies convivii excipit Rakocius, nec verba ejus jactantiæ plena, demissæ

missæ ex aduerso conuivarum Principum sui oblationes inter compotationes defunt, quibus tandem exactis redit in Transylvaniam, arridente fortunâ paulo altiores reportans spiritus Rakocius.

Ne tamen fortuna (sui similis) læta tristibus miscere prætermitteret. Ante triumphum dicti Principis Transalpien̄ Illustrissimus Comes Sigismundus Rakocius, germanus ejus frater, qui è Serenissimorum Reni Palatinorum familiâ, Henriettam, nonnullos ante menses uxorem duxerat, eadem paucos post nuptiarum dies decedente, ipse quoq; variolorum morbo correptus, ingentium bonorum dolore, juvenis magnanimus, sapiens, magnæq; meritò capax fortunæ in humanis esse desit.

Bellum interim inter Polonos, ac Chamum Tartarorum Præcopitarum Principem, ipsiq; contra proprium Regem ac Dominum adhærentes Koza-

rem reddendi, singularem Rakocio præbuit occasionem, rumore enim istius ad eum perlato, selectorum è stipendiariis suis equitum aliquot millia per legatum Joannem Betleniũ Regi ac Regno Poloniæ non rogatus offert; grata erat, imminente tunc maximè hoste, hæc ipsius promptitudo, relictisq; sub Comendante Michaële Mikes in castris Polonicis Hungari, confecto tandem bello non indonati rediêre. Franciscus præterea, Principis Rakocii filius, compluresq; è Magnatibus Transylvanicis Polonicæ Nobilitatis albo inserti.

Gliscebant interim, turbantib⁹ cuncta rebellibus Kozacis, à finibus autem Prusciæ Svecis irrupentibus, denuò in Poloniâ bella, auxilium ac societatem armorum Rakocii utrisq; ambientibus, sed prælata ab ipso Svecorum ac Kozacorum amicitia omnem præstiti antea erga Polonos officii memoriam obliteravit.

Cujus ut belli origo lectorem eo minus

nus fugiat, res paulò altiùs repetenda. Georgio Rakocio seniore, (quem regnum Poloniæ ambientem, mors inopina rapuerat) non mediocres ad fastigium regiminis Polonici se accingentem, fecisse apparatus, certum est, qui ad filium ejus translatus, desiderium quoque regni pectori ejus infudère, quod tamen occasionibus destitutum necessitas celare coëgit.

Svecicis Kozakicisq; tumultibus (ut præmissum) interea in Poloniâ gliscen-
tibus, legatus Albertus Pramorski, Referendarius tunc Serenissimæ Reipub. Polonæ, nunc Supremus Cancellarius, certam in subsidium ejusdem summam à Principe Rakocio petens, nomine Serenissimi Regis adoptionem filio ipsius sub certis offert conditionibus, de quo dum inter partes conveniri nequivisset, invitatum ac tandem delusum se expostulans Princeps Rakocius, armis illatâ (ut prætendebat) injuriâ ulcisci decrevit. Accingit itaq; ad bellû se [1657]

Polonicum. Quod tamen nec Chamū Tartarorum, qui ex hoste amicus Polonorum factus erat, nec Ottomanicam Portam latere potuit, prohibitoria ab utrisq; ex templō missæ literæ, sed contemptæ, iterata limites jam Poloniæ ingresso, nisi reditum maturaret, atrocibus superadditis minis, denuò mandata, sed cum fastu rejecta. Nec Sacratissima Romanorum Imperatoria Majestas per Reverendissimum Dominum Georgium Szelepcseni Regni Hungariæ Cancellarium, ac Episcopum Nitriensem, (antequam ad extrema esset deventum) semet interponere dedignata est, verùm trahebat jam suum fatum Principem maturabatq;. Obstinatus itaq; adjunctis Kozacis ac Svecis longè latèq; diu grassatus, tradentibus Svecis Cracoviam occupat, præsidioq; satis grandi (sub Commendante Joanne Betlenio) munit, Bristiam deditione captam Andreæ Gaudi Colonello suo custodiendam tradit, qui soli mirabili Dei pro-

providentiâ, è publicâ quasi clade sepositi, confectâ tandem pace, reliquis per Tartaros cæsis aut captis incolumes dimissi in Transylvaniam rediêre.

Ulteriùs de cætero progressus, confederatis ejus tanquam cautioribus ad tutiora regressis, solus cum suis relictus, diuq; per loca deserta ac avia oberrans, toto fermè exercitu fame confecto, circumvolantibus Polonis, juxta præscriptas ab ipsis conditiones, [1658] ingenti sub juramento promissâ summâ (quam tamen, violatum à Polonis contractum prætendens, hætenus non persolvit) obsidibusq; Stephano Apafio ac Georgio Gerófió Primatibus Transylvanicis relictis, pacem facere cogitur.

S E C T I O III.

IMminentis præterea cum toto suorum robore, Tartarorum Chamirumore perterritus, in Podoliâ relicto cum exercitu Joanne Kemenyio Supremo suo Generali, cum trecentorum circiter

citer comitivâ, continuato per complures dies itinere, Maramarofinum (provinciam regno Transylvaniae unitam) tandemq; Ecsedinum (ubi conjunx filiúsq; ejus erant) inglorius redit. Exercitus verò cum Joanne Kemenyio relictus ab innumerâ Tartarorum multitudine circumventus, quamvis (si numerum Tartarorum spectes) adeò exilis, ut cum decem, imò pluribus uni pugnandum esset, faméq; vehementer laboraret, fortiter tamen primo die impetum Tartarorum sustinuit, sequenti verò, dum ab hoste pugna reparatur, Szemeniis, quorum nonnullas cohortes inter stipendiarios Rakocius aluerat, stationem suam non solum deserentibus, imò apertè ad hostes transfugiendo, locum irrumpendi præbentibus, universis cæsis aut captis, profligatus. Szemenii quoq; pariter in captivitate afferti, digno proditionis præmio donati.

Expeditionem ejus infauſtam fore, indubi-

dnbitata, eaq: complura signa prodide-
 rant. Maramarofinum enim (Transyl-
 vaniæ provinciam Poloniæ regno con-
 terminam) ipfo cum exercitu ingreffo,
 (qvalia mense Januario in iis locis fieri
 folent & hætenus duraverant) frigora
 in largas verfa pluvias, ipfummet Prin-
 cipem cum parte exercitûs ad specu-
 landum iter prægreffum, per integros
 ſex dies nec ipfo regredi, nec reliquis
 ſubſeqvi valentibus à toto ſecluserant
 exercitu. Quo tandem ingenti cum
 hominum ac pecorum ruinâ junctus,
 immenſæ in alpe, qua tranſeundum e-
 rat, nives, adeò occluſere iter, ut plau-
 ſtra vix ingenti cum labore ergatarum
 beneficio transportarentur, ipſâ natu-
 râ, ne in exitium rueret, retrahente
 eum. Poloniam ingreſſus, graviffimo
 per complures ſeptimanas vexatus eſt
 morbo. Generoſioribus eqvis, quos in
 deliciis alebat, (nullo antea morbi in-
 dicio viſo) decem ſelectioribus per eos
 dies morbo abſumptis. Cracoviam (tra-
 den-

dentibus Svecis) insigni cum pompâ ingressus, dum (solum quasi occupaturus) palatia regia adiit, ex eqvo descendendo, eliso è capite pileo, non sine stupore circumstantium cecidit supinus. Non procul à civitate Zavicost, dum dictus Princeps Regi Sveciæ militari cum solennitate conjungitur, in loco plano, nec tales casus ordinariè metuendo, carpento ambo insidentes subversi, non diu eos in Poloniâ duraturos ab utrisq; exercitibus judicati sunt. Nec plura, sed minoris momenti deerant portenta, quæ prolixitatis vitandæ gratiâ prætermittimus. Sed divinæ providentiæ fatalis dispositio nec agnosci, nec vitari ab eo poterat.

Rakocius nec animo nec corpore satis sanus paucos post dies Szamosujvarinum ingressus, Generalia regni Statibus Comitia indicit. *Congregantur quæ supererant eorum reliquæ, ut tot miserorum, quorum captivitatis (non necessarium suscipiendo bellum) causa*
exti-

extitisset misereretur, thesaurumque in Transylvania congestum, pro iis quorum ope congesserat, effundere non dubitaret, ac insuper Ottomanicæ Portæ furorem, ulterius contra eum se ire volentis, nullis sumptibus parcendo lenire satageret, orabatur. Sed ne tot quidem malis edoctus, obstinatū poterat mutare animum, Deo fatalem Transylvanos & eum puniendi accelerante periodum. Se ad utrumque negotium ultra triginta millia imperialium non habere juramento confirmat. Sponte antebiduum Regni Statibus promissam libertatis restitutionem revocare ac denegare non erubescit. Cum stupore hæc cernentibus cunctis, adeoque offensis, ut non finitis solito more Comitibus, nec valedicto ut mos aliàs erat Principe, dilaberentur universi. Superveniunt paucos post dies cum mandatis Imperatoris Turcici, propriâ manu subscriptis, literis præterea Chami Tarrorum, ac Supremi Portæ & Budensis Purpu-

Purpuratorum, legati, quibus unanimis erat contentia, imperatúmque Statibus regni, *ut in locum Principis Rakocii, propter rebellionem ac inobedientiam suam, motúmque contra Polonos Ottomanicæ Portæ amicos bellum damnati, alium patrio ritu eligerent, cujus confirmatio (nullo superimposito onere) promittebatur. Superadditæ interim, nisi parerent, atroces minæ, extremâque pericula.*

S E C T I O IV.

MOVÈRE hæc obstinatum Rakocii Principis animum, cum imbecillitatis suæ (si molem illam Turcicam æquipares) probè conscius, armis se regnum manu tenere posse diffideret; Comitibus itaque regni Statibus Albam Juliam indicit, cedit sponte regno, in eamque eodem annuente itur sententiam, ut alius eligatur Princeps, pro ipso interim in Ottomanicâ Portâ intercedatur, ubi veniâ impetratâ, re-

cens

cens tunc electus Princeps Franciscus Redei, vir pius, mitis, omniumque iudicio reliquis regni Magnatibus hoc honore dignior, ad pristinum redeat parendi statum. Interim dum sententia Portæ expectatur, Princeps Rakocius in bonis sibi vi pactorum concessis, tanquam privatus vivat, directioni regni se minimè immisceat, neque titulum Principis usurpet, omnibus principatûs exercitiis in Franciscum Redei translatis; hæc omnia verbo suo Principali, sub bonaque fide Christianâ observaturum, literis chirographo & sigillo solito munitis, quæ in Capitulo Albenfi Transylvaniae extant, se obstringit Princeps Rakocius; Statibus quoque regni, pactis se staturos, eodem modo spondentibus. Dissolutis Comitibus, dictoque Principe Rakocio in privata sua bona secedente, promovendis ejus negotiis, extraordinarius ad Ottomanicam Portam legatus, Franciscus Keresztesi destinatur.

Mitti-

Mittitur etiam eodem de negotio ad Purpuratum Badentem Sigismundus Banffi, utriusque vix auditi incassum laboravere. *Interea recens electus Princeps Franciscus Redei, praesidarios in arcibus regni finitimis, Fiscalibusque, quae vi pactorum Principi Rakocio datae non erant, imò ius se cessurum obstrictus erat, in nomen regnicolarum suumque jurare mandat, ne vel reconciliatâ Portâ Ottomanicâ, ipsi absque consensu regnicolarum, sed cum iisdem ad obsequium Principis Rakocii redeant, juramenti formulae inserens; Qui tamen instigante Principe Rakocio, contraque pacti id fieri praetendente, juramentum praestare recusarunt, Francisco Gyulai Vice Capiteano Varadiensi, non nativo, nec per Articulos regni patriae infito homine, praeterque leges huic muneri praeposito, rebellionis ante alios authore. Sequitur auctoritatem ejus, una cum sibi subjectis Vice Capiteanus Boros Jeneien Ladislaus Ujlaki, de quibus*

bus paulò uberiùs dicendum. Dum mandatis Ottomanicæ Poræ, de amovendo Rakocio, non confestim parent Status, & quamvis novo Principe Francisco Redei electo obediisse videntur, interim tamen reconciliationem ac restitutionem Principis Rakocii urgent, primùm à Purpurato Budensi, consequenter à supremo etiam Vezario arx Jenò præter omnium spem postulari incipit. Lætus artipit occasionem Princeps Rakocius, auxilium itaque & defensionem contra vim Turcarum ipsis promittit, vitamque ac mortem cum iis conjunctam se habiturum jurat, quibus infœlicissimi persuasi, ab obsequio regni recedentes, juramentum præstare neglexerunt.

Consequenter Szamosujvarienẽ quoque Capitaneus Georgius Banffi, juramento se Rakocio devinctũ prætendens, (quasi Principatui sub certis conditionibus renunciante Rakocio, juramentum tam ipsius, quam reliquorum non esset deter-

48 RERVM TRANSYL.
determinatum & suspensum) jurare
renuit.

Princeps etiam Rakocius, quia nulla de juramento à præfidiariis, sub prædictorum nomine recens exigendo specifica in contractu facta fuisset mentio, violatum à Statibus regni pactum, nullisq; amplius se conditionibus obstrictum prætendens, titulum Principis confestim usurpare cœpit. Contra, Regnicolæ non à se, novoq; Principe, sed à Rakocio violatum contractum talibus argumentis asserebant. Licet enim expressè vi pactorum cautum esset Principem Rakocium omnes finitimas Fiscalesq; arces, sibi non concessas, manibus regni ac novi Principis resignare debere, nunquam tamen id ipsum præstitisse, sub suâ quin potius directione semper reservatas à juramento novo Principi, Regnoq; præstando arcuisset, quamvis directioni omni cessisset, solamq; futuram Turcicam gratiam, exindeq; postliminio redituram suam dignitatem reservasset. Et licet juramenti
for,

ti formulæ (quod præfidiarii præstare debebant) insertum esset, etiam si Ottomanica Porta Principi Rakocio reconciliata fuerit, ipsis non se junctim, sed cum toto regno ad obsequium ejus redire licere, minimè tamen exinde violatum esse contractum, cum integrum regni corpus, non autè distinctim membra ejus contractum inierint, ejus itaq; esset initiz cū ipso pacti memorem & effectuatorem esse. Alioquin ab omnibus electus Princeps à singulis abdicaretur, & de contractu ab universis inito, à singulis judicaretur, unde quantæ enormitates? quæ fraudes?

S E C T I O V.

Turbatis itaq; jam rebus, contractuque ab alterutrâ parte manifestè violato, Princeps Rakocius ad omnes Status, Comitatus, Sedes Siculicales, Saxonicalesq; ac Civitates, ut Princeps, scribit, ut sibi legitimo eorum Principi pareant, armâque adversus Otto-

C

mani-

manica Porta (contra qua sufficientia se habere media asserit) suscipiant, imperari. Quibus auditis, electus Princeps Franciscus Redei Generalia regni Comititia in civitatem Saxonicalem Medgyes indicit, quæ tumultibus plena futura, quolibet facile prævidente, electus Princeps ac Consiliarii, ut armatâ manu, ac præsidio sufficienti fulti Comititia adirent, à plerisque monebantur; Verùm cum boni publici amorè, Statutumque regni in eo consensum, contra tales tumultus sufficiens putarent esse præsidium, bonâ freti conscientia, Divinæque providentiæ exitum rei committentes, ne contra pacta fuisse meritò argui possent, ad statutum ingrediuntur diem.

Jam factionibus totum laborabat regnum, Magnates, Proceres, reliquique Status inter se diffidentes, quidam huic, alii alteri è duobus Principibus favebant, plures exitum regni prævidentes, insciique quid agerent, taciti

mœere-

incerebant, perculsis regnicolarum animis, statuitur tamen ab universis, *contra pacta fecisse Principem Rakocium, nec admittendum, nec jam regnicolas pactis ac juramento ulterius teneri: demonstrantur itaque per literas excessus, & maximè quòd non solum pactum nuper cum Statibus regni initum violasset, verùm universos contra Ottomanicam Portam (à quâ regnum minimè avulsurum in primordio regiminis juraverat) ad arma ciendo, contra juramentum quoque tempore inaugurationis præstitum fecisset. Quæ Dionysio Banfi (uni è Primatibus regni) perferendæ traduntur, ut à ceptis desisteret, potentissimamque Turcarum nationem ad excidium suum, & regni, ne provocaret, admonentes.*

Rediit legatus incassum perfecto itinere, *promissa varia, si recipiatur, sin minus, varias minas, imò exitium regni Statibus reportans. Offerebat inter cætera Princeps Rakocius, si ipso rece-*

pto, hostis Transylvaniam ingrediatur, in publicâ regnicolarum congregatione flexis genibus, eo quo Statibus placuerit mortis genere oppetere se paratum, cujus promissi nulla vel apud infimos fides; Quin potiùs Sedibus Siculicalib⁹ (in quibus præcipuum Transylvanicæ militiæ robur) ut in succursum armati extemplò adessent, imperatum; Sedi- bus Siculicalibus Udvarhely, Marus, & Aranyas, tepidiùs quàm necessitas, angustiaque temporum flagitabant, ob- temperantibus, & ad subveniendū pa- ratis. Sedibus verò Siculicalibus Csik, cum filialibus, ac Sepsi, Kezdi, & Or- bai, in Rakocium magis pronis, ob id- que iussa detractantibus; Præcipuis (cum quibusdam) Clemente ac Geor- gio Mikes, istius scissionis authoribus. Congregatis quinimò Georgius Mikes nonnullis, insciis invitisque iis, quos in istis regionib⁹ patriæ ac quietis amantes rebatur, communi istarum Sedium no- mine

mine clam literas ad Rakocium perscribit, ad occupandum principatum hortatur, auxiliatricésqve istarum Sedium copias ad rem perficiendam offert, quarum literarum ipsemet lator, propensissimum erga Principem Rakocium ipsorum studium prolixè commendat, animátq; adhuc dubitantem, utrum mediocribus copiis (quales tunc habebat) rem tanti momenti aggredi præsumeret; Satis itaqve jam animatus, tepidèqve regni Status rebus propriis consulere perspiciens, Medgyesinū ex inopinato aggredi, Statu s̄qve cum electo Principe omni auxilio destitutos armis sibi subicere decernit. Regnicolæ ex adverso arctiores indies res, nullámq; subsidiorum spem cernentes, iteratam cum promissis sat luculentis ad Principem Rakocium destinant legationem, eandémqve perficiendam Acatio Barcsai, tunc regni Præfidi, mox autem (ut inferius patebit) Principi, commendant, sed duriori exitu; *Re-*

tentis enim contra omne jus gentium Princeps Rakocius legatis, contra regni Status illuc congregatos Medgyesinum celeriter ducit exercitum, nocteque supervenit; Inter cætera, liberam in Comitibus suffragandi facultatem à Statibus ademptam quærens; Quasi verò libertas suffragiorum sub armis potius quàm remoto eorum metu fieri posset. Omnibus qui machinationes istas improbaverunt præsentissimum erat exitium, & quoniam resistere non poterant, legatione in campum missâ, in urbem eum recepere, ita tamen, ut nunquam se contra Ottomanicam Portam arma laturos apertè declararent; Lætus accipit ille conditionem, amnistiâque rebus retroactis datâ, Principem nuper electum Franciscum Redei, prius tamen, amplius vel Ottomanicâ Portâ jubente Principatum minimè subiturum, juramento obstrictum, in propria bona incolumem dimittit.

S E C T I O VI.

HÆc in Portâ Ottomanicâ audita, regnum Transylvaniae hæctenus innocuum existimatum, in partes admissæ cum Rakocio culpæ traxere, iramque antea contra Principem solùm conceptam non lenivere, sed in suam & totius regni perniciem maturavere. Novi itaque à Budensi ac Temesvarien- si Purpuratis legati, novæ missæ literæ, ostenditur admissa culpa, regni Statibus Principem Rakocium, tanquam rebellem, contraque voluntatem Ottomanicæ Portæ receptum deserere imperatur, nisi obedierint adduntur minæ, extremumque regni exitium. Perterritus his Princeps Rakocius, Comitia denuò Albam Juliam indicit, ubi nihil de summâ rei conclusum, hoc unicum memoratu dignum actum: *Offert se Princeps Rakocius, si Porta Ottomanica literas fidejussorias (Athname ipsis dietas) de non augendo annuo tributo, non*

occupandis regni limitibus, conservandisq; ejusdem libertatibus, juxta Athname Sultani Sulimanni, dederit, valedicto principatu, in privatum se redigere statum paratum esse, juberéque ut conformes eâ de re prædictis Purpuratis transmitterentur literæ. Improbatur tacitè à cunctis, sed ne hiscere quidem audentibus. Missæ literæ iram in furorem, non gratiam, vertère. Interea Princeps Rakocius Michaëlem Mikes (quem Cancellariatûs munere ornaverat) cum secretis ad Regem Hungariæ mandatis mittit, qui ut à regnicolis quoque pro legato agnoscat, literasque ferat credentiales, optat, nec obtinet.

Sub iisdem Comitibus appulerunt ex vinculis Crimenfibus à Joanne Keményio ad Status regni literæ per Reverendum Stephanum Sellyei ex captivitate fide jubente se solutum, ac servitorem ejusdem Petrum Szigeti latæ, quæ de apparatu minisque Tartarorum regni-

regnícolas præmonebant, secretiora verò (quæ certissima fuisse eventus docuit) oretenus referenda mandaverat, Principem ipsum ne regnum funditus everteret, hortabatur. Relata hæc cuncta per eos Principi, verùm quia regno, non verò ipsi consultum videbatur, severissimis minis additistacere jussi, sicuti Petrus Szigeti paucis post mensibus coram plurimis testatus est. Ne his quidem defierunt Turcæ regni Status (Principe Rakocio trahente) ad exitium proprium obstinatos, futuri præmonere periculi.

Congregabantur interim movebanturque in perniciem deplorandæ Transylvaniae, ex universa ferè Europa Asiæque exercitus, sed nec tantæ molis indubitatus rumor, ut caducæ rennunciando dignitati, tot Christianorum millibus per & propter ipsum perituris consuleret, Principem Rakocium movere potuit, quin potiùs non solùm à regnicolis, verùm ipsis etiam Consiliariis,

mirabili per Principem industriâ, cuncta hæc celabantur. Generalia ultimúmque ferè patriæ excidium præcedanea denuò Comitia per ipsum indicantur, *causa Comitiorum adventus Tartarici, Budensisque legatorum, qui ex superabundanti, quamvis obstinatis, prius gratiam, quàm pœnam offerebant, erat, experiri præterea Princeps ipse, utrum regnicolæ arma contra Ottomanicam Portam secum sumpturi essent, auebat. Verùm impares se ad gerendum contra Turcas bellum, & (quia ita Deo visum esset) jugum potiùs, licet grave, se subituros, quàm arma moturos declarant universi, quin potiùs ut regno cedere, quàm se ac universos in extremam velit præcipitare perniciẽ, demissè orant. Promittit se recessurum Princeps Rakocius, (pro cessione recessum usurpans,) receditque (non renunciat) in partes regni Turcis viciniore, ac instructo cum exercitu versus arcem Jenõ, illinc septem equitum, & duo millia peditum,*

tum, [1658] tormentaque campe-
 stria octo secum habens, Budensis Pur-
 purati castra versus, quæ quinque Hun-
 garicis distabant milliariis, properat.
 Purpuratus verò Budensis (Chinan Pas-
 sa) homo mollis, nec ad arma natus, ni-
 hilque ea de re ut Rakocius eum inva-
 dere præsumeret, cogitans, vix tertia
 militum sibi subjectorum parte in ca-
 stris præsentem, Purpurato verò Temes-
 variensi (ut qui vir militaris ipsum floc-
 cipenderet) cum toto suorum robore
 absente, non satis instructas habebat
 copias, quæ ultra quinque millia utrius-
 que generis armatorum in castris non
 habuisse ipse vidi. Et (quod facilem
 Principi Rakocio incruentamque peperit
 victoriã) audito Principis Rakocii fer-
 mē imminentis rumore, expavescens,
 cum toto peditatu, partēque eqvitatūs,
 in angustiis viæ Lippam versus ten-
 dentis subsistens, reliquos ultra spa-
 tium integri milliariis misit obviam
 Hungaris, qui instructo ac ad pugnam

more militari disposito appropinquantes exercitu, quamprimum à Turcis visi sunt, panico omnes timore perculsi, fugâ sibi consulentes, pauci armis, plures in fluvium Marusium, tunc largiores solito volventem undas, præcipitati periêre. Tam facilem adeptus victoriam Princeps Rakocius, tentat iterum de obtinendâ Portæ clementiâ per literas Purpuratum Budensem, satis grandem intercedenti summam promittens, de rebûsqve jam factis (qvas extrema extorsisset necessitas) semet modestis excusans verbis, sed irritus fuit labor. Partâ cum victoriâ prædâqve retrocedit Varadinum versus, ac illinc Tasnadinum se confert Princeps Rakocius, ubi tamdiu moram trahit, donêc Chamus Tartarorum, ac utriusqve Valachiæ Principes Transylvaniam ingrederentur, Supremûsqve Vezerius arci Jenô immineret, ut inferius patebit.

S E C T I O VII.

MOverat jam molem Asiæ, [1658] Europæq; Supremus Vezorius, arcique Jenô cum centum circiter armatorum millibus, tormentorûmqve ingenti apparatu imminebat, parte verò ab alterâ Chamus Tartarorum, adjunctis utriusque Valachiæ Principibus, in finibus Transylvaniae erat, *dum timore perculsi Status regni, Georgium Banffi Comitem Comitatus Dobocensis, Franciscum Daniel Regium Sedis Siculicalis Udvarhely Judicem, Joannem Lucs totius Universitatis Saxonicalis Comitem, Regiûmqve civitatis Cibi-niensis Judicem, deprecaturi per eos extremum regni excidiû legatos ad Supremû Vezorium destinant.* Sed Georgius Banffi sive timore, sive occultiore, eaque incognitâ præpeditus causâ se subducens, Acatius Barcsai, regni totius Præses, ac Comes Comitatus Hunyadensis vicem ejus sponte subiens, (de

discessu , legationisqve suæ summâ , ex itinere Principem Rakocium certificat , qui ex proventu salisfodinarum Transylvanicarum viatico ipsi ordinato , per literas propriâ suâ manu (quas ego & alii pleriqve vidimus) scriptas causam suam tractandam enixè ei commendat) cum prædictis Supremum Vezerium , tunc juxta arcem Jenõ , quam ante adventum legatorum tertio die deditio- ne ceperat , sedentem adit , totam interea Transylvaniam innumerâ Tartarorum ipsiqve adjunctarum nationum colluvie igne ferrôqve vastante . Quis hîc innumeras Transylvaniæ clades , ruinas , excidia castellorum , oppidorum , captivata , vel crudeli data neci utriusqve sexûscentum (ad minimum) Christianorum millia , integras regni regiones , uni quasi igni involutas , irritas fugas , deprehensos recessus , ardua montium ac scopulorum indagata , innumerâqve alia belli mala , animo complecti , aut calamo depingere posset ?

Majo-

Majorem melioremque Transylvaniae partem periisse, in favillasque redactam dixisse sufficiat.

Nec tamen Transylvaniae, similiter arci Jenõ, cujus campos proprio se tincturum sanguine non semel juraverat, suppetias tulit Princeps Rakocius, sed nemine vim propulsante, afflictisque opem ferente, satietas nil aliud vastationis regni finem imposuit. Occupata per eosdem dies sunt Caransebes ac Lugas oppida, una cum circumjacente regione per ejusdem Supremi Vezerii ablegatos. Alia atque alia latibula, recessusque sylvarum, ac carectarum cum suis pro salute propriae quaerente Principe Rakocio: Qui tamen, ne amissae arcis Jenõ ignominia ipsi inureretur, Vice Capitaneum ejusdem Ladislaum Ujlaki, unam cum quatuor officialibus, tanquam festinatione deditiois succursum suum praeventissent, paucis post diebus capitibus plecti iussit, quamvis ne trigesimalam quidem partem exercitus

tûs hostilis fuorum numerus æqvaret, cum pauculis autem suis cohortibus, quas circa se habebat, contra Supremum Vezerium, Tartarorúmque Chamum, ac numerosissimos eorundem exercitus pugnare quis consultum judicasset?

Destitutæ sic omni spe, ad singulósque expavescentes rumores, ac extrémæque expectantes Transylvanorum reliquiæ, misericordiam Supremi Vezerii per legatos supradictos implorât, [1658] quæ tamen nõ secus, nisi ingenti impositâ summâ, tributo annuóque aucto, imposito insuper (contra liberã hætenúsque observatam Principum electionem) in Principem Acatio Barcsaio, datur; Retrocedente quidem paucos post dies cum proprio exercitu Supremo Vezerio, Chamo autem Tartarorum, circa Caransebes ac Lugas exitum introductionis Principis Barcsaii opperiente. Non desunt plerique qui occultis Principem Barcsaium à Supremo

mo

mo Vezerio largitionibus principatum obtinuisse calumniantur.

Alii verò (qui in iisdē castris erant præsentes) metu mortis compulsam subiisse asserunt, nos incerti, iudicium hujus rei aliis relinqvimus. Suscipit versus Transylvaniam, cum sibi adjuncto Supremi Vezerii Kapucsi Passâ, iter Princeps Barcsaius, Principem Rakocium de exitu legationis suæ certificans, convocatorias præterea ad Generalia regni Comitia, in civitate Saxonalis Sespurgiensi celebranda literas universis regni Statibus & Ordinibus transmittens.

Convenêre ad præfixum diem, tam ex Comitatibus, quàm Sedibus Saxonalibus universis legati; Sedes etiam Siculicales per legatos ex primoribus suorum selectos solito aderant more, solus Stephanus Petki Sedium Siculicalium Csik, Gyirgyo, & Kaszon Capitaneus, (qui Rakocii Principis Consiliarius ac Supremus aulae Præfectus) ob
causam

causam sibi soli notam aberat. *Propo-
nit infœlicem legationis suæ exitum,
muletam ingentem, auctum tributum;
impositum se Principem præsentibus
Statibus Princeps Barsaius, si armis se
contra Ottomanicam Portam pares ag-
noscerent, sive alia superessent resistendi
media, sponte se cessurum promittens,
quamdiu principatûs titulo fungeretur,
nunquam se cum Principe Rakocio col-
lusurum per traditas quidem Supremo
Vezerio literas jurasse, verùm deposito
isto munere, cum eodem, salvâ conscien-
tiâ posse conveniri, ait. Speciosa hæc,
sed nisi isdem Princeps à Supremo Ve-
zerio impositus recipiatur, extremum
interim minatur exitium ipsi adjunctus
Kapucsi Passa, efficaces reddente ipsius
minas, Chami juxta Caransebes in vi-
ciniâ adhuc morantis præsentia. Nemi-
ne itaque hiscere auso, recipitur, soli-
tûmqve præstat regnicolis juramen-
tum; Qui dum reciprocum ipsi præsta-
re inciperent, quamvis cunctas contra-
ctûs*

Etûs nuper cum eo initi conditiones per Principem Rakocium crederent violatas, imò per & propter ipsum se periisse affererent, nihilominus innocentiam suam orbi Christiano testatam reddere volentes, futuræ Portæ clementiæ postliminióque redituræ ejus dignitatis spem tunc quoque ipsi reservavêre, quod ut lucidiùs pateat, verbotenus inferi placuit; Conditio juramento Statuum, tunc Principi Barcsaio jurantium inserta hæc erat: *Hoc etiam non prætermisso, si Illustrissimum Principem Dominum Georgium Rakocium Porta fulgida in gratiam recipiet, salvum mihi sit ad fidelitatem suæ Celsitudinis redire. Ita tamen si sua Celsitudo interea temporis nullam contra regnum hostilitatem molietur, nec ullis occasionibus & modis impedimento erit, quin Portæ Ottomanicæ obsequi possimus, & tunc quoque libertatum nostrorum defectibus, secundum placita regni medebitur.*

S E C T I O V I I I .

I Nauguratus Princeps Barcsaius literas sub iisdem Comitibus Stephano Petkio mittit, ut beneficii à Principe Rakocio accepti memor, causæ ejus promovendæ insistat, hortatur; quod utrû ad expiscandum scripserit hominem, aut occultè (sed syncerè) rem Principis Rakocii promovere voluerit, ipse novit, certum est usque ad exitum Comitiorum Petkium minimè comparuisse.

Missus sub iisdem Comitibus ad eum à Principe Rakocio cubicularius ipseus Michaël Teleki, juvenis versutissimi ingenii, per quem multis ejus beneficiis recensitis, ut non sibi, sed veteri ipsius hero piscetur admonitus; omnia se facturum, nec suæ sed Rakocii dignitati consulturum libentissimè promittit, promissa sanctè observaturum, per literas juramentales clam missas spondens, nec id ipsum, quod inter reliquas conditio-

nes

nes Principibus Transylvanicis præscribi solitas, nunquam cum quopiam de transferendo principatu se tractaturum ante paucos dies soleñiter jurasset, mente revolvens. Adjunctus ipsi ad stabi- liendum ejus principatum cum duobus millibus Turcarum erat Haczy Mustafa Begus, homo callidus, Hungaricæ- que peritus lingvæ, quocum, finitis regni Comitibus, Sespurgo movens, Marolvasarhelyinum se confert; Fiscales regni arces suæ potestatis factururus, arcèque Szamosujvariensi, Supremo ejus Capitaneo Georgio Banfi sub certis de- dente conditionibus, potitur. Paulò ulterius Hungariam versus progressus, juxta fluvium Samosium, in oppido Des, Georgium Kapi ac Alexandrum Bik legatos Principis Rakocii habuit ob- vios, qui in præsentia Consiliariorum nomine Domini sui, ut ipsi matrique (viduæ Principissæ) collata, per Princi- pem Rakocium senioremem bona liberè possi- dere, ac quicumque è Transylvanâ No- bilitate

bilitate servitio ejus addicere se voluerint, indemnibus id facere liceat, desideravêre; Habuit occulta quoque cum prædictis legatis Princeps Barcsaius (scilicet de rebus nobis ignotis) colloquia. Pro voto legatorum data resolutio, juramentales literæ (de promissis observandis) per eosdem transmissæ. Ipso Principe Barcsaio, se ante datas Principi Rakocio literas præcedenti die, ad Ottomanicam Portam, ut Rakocianæ familiæ bona adimere, jubentur, scripsisse, nec amplius scripturum (cum hanc specificè juramentalibus inseruerit literis, quòd de adimendis prædictis bonis Portam minimè sollicitaturus sit) mihi aliisque referente. Desino Marosvasarhelyinum iterum redit, ibique Generalia in præsentiam supremi Vezerii Kapucsi P. S. S. ac Haczi Mustafa Begi, celebrat regni Comitia Concluditur, quicumque Transylvanorum servitio Principis Rakocii addicti erant, sub amissione omnium bonorum ad præfixum redeant diem.

De modalitatibus præterea summæ Portæ Ottomanicæ, persolvendæ sancitur universis regni Statibus, præter Siculos Csikienses, jã consentientibus, qui licet per legatos præsentés essent, in Principem tamen Rakocium proni, absque ullâ concludendi plenipotentia missis legatis, exploratores veriùs quàm legati dici poterant. Ab erat Stephanus quoque Petkius supremus eorum C pitaneus, qui Comitiam adeundi intentione se movens, Haczi Mustafa Begum (inaudito antea exemplo) Comitiam regni ingressum, inhonestis que nonnullos verbis tractantem, subaudiens, medio regressus est itinere. *Sub iisdem Comitibus Princeps Barcsaius Kapucsi Passam Supremi Vezerii apud se commorantem de restitutione Principis Rakocii requirit, ipso in Portâ intercessore uti volens, seque renunciare paratum significans, sed incassum.*

Totòque anno Principis Rakocii ad Principem Barcsaium, hujusque ad illum

illum continuatæ legationes, intermixtis pollicitationibus, affecurationibusque juramento Principis Barsaii firmatis, adeoque nonnunquam dictus Princeps Rakocio favebat, interdumque adversabatur, ut idem nolle simul & velle ipsum judicasses. Proximè sequenti hyeme, cum summâ ad contentationem Ottomanicæ Portæ congestâ Constantinopolim legatus Sigismundus Banffi cum adjunctis expeditur, quæ (si inexplebilia eorum spectes desideria) cum insufficiens esset, denuò cum superadditâ Michaël Serenyi expeditur summâ; Non tamen lenita his obsequii Porta, quin potius Sigismundus Banffi cum sociis in Jediculam (est nomen carceris) conjectus, arestatus. Lubricus quocirca ac ad exitium undiquaque pronus regni status, ingentem Portâ Ottomanicâ & (quod miserrimum) absque ullâ si eam persolvere poterit spe, futuræ securitatis, irremissibiliter extorquente summam. Princeps Ra-

pe Rakocio principatui inhiante. Csikienfibus eidem adhærentibus; Nec tot nostris malis quievete fata. Conciliavit externas insuper inimicitias mens Principis quiescere nescia: inter tot enim rerum labyrinthos, Purpuratum, Csengi Zade Ali Passam (qui arci Jenõ Temesvarõque præerat) consequenter Valachia Transalpinæ Principem Mihne dictum, *tanquam occultum fedus, occultamque cum Principe Rakocio habentes amicitiam, in Portâ accusat, & dictum quidem Ali Passam (ut circumstantiæ erant testes) non immeritò. De Principe Mihne pro certo affirmare non ausim, verum eo, quo tunc in Portâ accusabatur, paulò post se poluisse crimine, rei exitus docuit.*

S E C T I O IX.

NEc Princeps Mihne tuendæ suæ deerat dignitati, quin potius ingenti summâ conciliatis (non tamen reconciliatis) in Portâ Purpuratorum
D animis,

animis, *occultos Principis Barcsaii cum Principe Rakocio juramentalibusque literis firmatos tractatus in lucem prodidit, inconstantibus infidelibusque utrosque jam annumerante Portâ Ottomanicâ. Purpurato præterea Budensi Szejdi Ambet Passæ, ne ullas Principi Barcsaio contra quemlibet suppetias, (quod tamen tunc eum latebat) largiretur, demandatum; Propriis quoque armis Principem Barcsaium invadere parabat, dictus Princeps Mihne, quæ ipso instruente Joannes Kemenyius post diuturnos Krimiensis carceris squalores, ingenti lytro Chamo Tartarorum promisso Transalpinam ad Principem Mihne appulit, audit quærentem de Principis Barcsaïi injuriis eum, videt apparatus contra patriam suam instructos, compatitur patriæ, læque interposito diffidentium Barcsaïi ac Mihne Principum animos ad concordiam juramento utriusque firmatam reducit, semper tamen alter alteri diffidentes,*

nunquam syncerè coalescere potuère. Generalia in civitate Saxonicali Sebes regni Comitata rursus celebrat Princeps Barcsaius, in quibus constitutio de Transylvanis sub pœnâ capitis & omniû bonorum Principi Rakocio valedicendis denuò confirmatur, bona, variis sub coloribus undiquaque per Georgiû Rakocium seniore congesta, uxoriqve ac filiis distributa, dispositioni Principis Barcsaii submituntur, quæ partim Fiscus reservans, partim nonnullis primatibus distribuens, se quidem distribuere, ipsi verò quibus per eû donantur, quo pacto possidere possint, videant, perscripsit Principi Rakocio, tunc in finibus Hungariæ commoranti. Sub iisdem Comitatis lachrymosæ, Bihor, Kraszna, & Szolnok mediocris Comitatum querelæ, de latrociniis, continuisque Principis Rakocii militum (quos aperte aliquid moliturus, ultraque privati statum congregaverat) enormitatibus audiuntur, per quos dictorum Comitatum incolæ o-

*mnibus se bonis exutos deflentes, auxili-
 um juxta unionem regni à Statibus
 implorant. Admonetur Princeps Bar-
 csaius, calamitatibus sibi subjectorum
 (munere suo id ipsum exigente) non
 desit. Solutis interea Comitibus, publico
 iterum prædictorum Comitatum nomi-
 ne, Georgius Erdelyi ac Stephanus Ór-
 dôg (utrique ex illis provinciis præci-
 pui) Principem Barcsaium in præsen-
 tiâ Consiliariorum, ut propter miseri-
 cordiam Christi ipsis, omnibus jam bo-
 nis per Rakocianos exhaustis, & (quod
 magis dolendum) corporum plerisque lu-
 dibria deflentibus, succurrat, exorant.*

Ex assensu Consiliariorum nec tu-
 tum, nec honestum visum est, Princi-
 pi hæc ulterius pati, tacente enim ac
 omnia sustinente eo, prævidebant ul-
 terius serpere malum; Generalis quo-
 circa bellica per publicas demandatur
 literas expeditio, parueruntque cuncti
 jubenti, Siculis quoque Csikiensibus
 cum Capitano eorum Stephano Pet-
 kio,

kio, ad unionē regni jam redeuntibus,
 castráq; juxta civitatem Torda (in cam-
 po Kereštes dicto) locata, Stephano
 Váradi cum mille & ducentis circiter
 stipendiariis equitibus versus Hunga-
 riam ad confinia regni, ut conatibus
 Principis Rakocii, qui irrumperē velle
 nunciabatur, invigilaret, præmissō,
*qui per iteratas ut in unum coactos con-
 tineat milites, in singuláque momenta
 conatibus Rakocii sit intentus, admoni-
 tus literas, iis spretis, tribus saltem co-
 hortibus pro sui custodiâ reservatis, re-
 liquas vicatim distribuit, quem noctes
 diésque computatione terentem, ac
 tunc quoque inter convivas & pocula
 mensæ assidentem equites duo, ipsi pa-
 rentes adeunt, nonnulla Rakocianorum
 vexilla, quæ ad opprimendum eum mis-
 sa per compendia viarum imminent, se
 non procul vidisse jurant, profiliit ille è
 convivio vix compos mentis, dictásque
 tres cohortes è vico in apertum cam-
 pum educit, ubi paululùm moratus,*

necdum apparente hoste, parvū abfuit
 quin eos, per quos rumor hostiliseratal-
 latus, occideret, depositoque dum me-
 tu denuò Baccho libat, superveniente
 hoste, sine negotio profligatæ cohortes,
 ipse lethaliter vulneratus, captusque,
 paucos post dies ex vulnere moritur.
 Distributæ per pagos reliquæ ejus co-
 hortis, (tanquam sine capite exangve
 corpus) nihil molitæ, nemine perse-
 quente in castra ad Principem rediêre.
 Iisdem planè diebus redierat, primùm
 in propria, mox in castra è captivitate
 Crimenfi Joannes Kemenyius, cujus
 longiorè opinione in Valachiâ Trans-
 alpinâ apud Principem Mihne moram,
 in malam Princeps Barcsaius interpre-
 tatus partem, principatui ejus, ipsum
 inhiare credens, tot (ut putabat) corri-
 valibus impar, *ipsi adhuc in Transalpi-
 nâ moranti, per literas, ac nuncium suū
 Andream Vajna, principatum offert,
 nunquam se de transferendo principatu
 cum quopiam tractaturum tempore in-*
 angu-

augurationis solenniter jurasse, non satis memor. Præsente itaque eo, cui absentis oblatum erat prædictum honor, privatim primùm ambo, mox præsentibus (inconsultis tamen) Confiliariis, eadem reiteratur materia; Universis tandem regni copiis in campum eductis multis verborum laudibus commendato, seque huic muneri longè aptiori Princeps Barcsaius Joanni Kemenyio donat illud munus. Summas is agit gratias, deflexoque ad præsentem exercitus vultu, imparè quamvis tanto se agnoscat oneri, ne tamen unquam patriam sui principatûs pœniteat, annisurum promittit. Rogat præterea eundem Princeps Barcsaius, quandoquidem Principem Rakocium ulterius non penetrare, publicæ inter sit quieti, ipsi obviam ire, verbisqve ac conditionibus (si fieri posset lenitum) ut ab incepto desisteret, inducere ne gravaretur.

S E C T I O X.

Lubens subiit hoc iter Joannes Kemenyius, Principe tamen Barcsaio, ut sequenti (Dominico nimirum) die duo milliaria retrocedēdo juxta pagum Decse figeret castra, ibique eodē moratus die, si usque ad matutinas diei Lunæ horas, nullā ab ipso accepturus esset resolutionem, se invitum remoratum, inutilēque sciret suscepisse laborem. Hac re inter ipsos conclusā, festinat ad destinatum Kemenyius iter, sequentiqve juxta Samosium fluvium die Principi Rakocio castra ad vicum Suk habenti occurrit. Cujus post discessum, circa ejus diei vesperam quatuordecim vexilla Rakocianorum vidisse, allatum est à nonnullis; castra itaque Principis Barcsaui Rakocium noctu velle invadere, creditum à cunctis. Consultis itaque primoribus, ut eductis in campum opportunēque dispositis cohortibus, imminentem (ut putabant) exciperent hostem,

pla-

placuit. Steteruntque paratæ ad pugnam usque ad dimidiam noctem, nullo hoste superveniente, cohortes, quia verò pernox erat Luna, certoque conclusum erat sequentis diei iter, in castra redire, illincque ad iter se movere tædiosum putâtes, eadē nocte versus præfixū à Joanne Kemenyio locū profecti manè appulerunt, totoque Dominico die illic sunt commorati, nullâ per Joannem Kemenyium de tractatu sibi commisso certificatione factâ Dilabantur interim à Principe Barcsaio paulatim fermè cuncti; Qui tacitum in sinu hætenus fovebant Rakocii Principis amorem, palàm discedebant, nonnulli nobiliū fictis sub causis veniã abeundi ab eo petebant; Qui erga ipsum fidioliores, abire inhonestum putantes, manebant quidem, sed nullâ cum spe securitatis Ad eoque sensim extenuatus ipsius exercitus, ut præter Magnates, (quorum potior adhuc petebatur numerus) stipendiarioque, pauci su-

peressent ; Csikienses (qui seriùs ad obedientiam Principis Barcsaii redierant) Capitaneo Stephano Petki affectus eorum moderante reliquis constantiores visi sunt, qui die Lunæ Albam Juliam usque sequuti Principem, annuente eo illinc discessêre. Tendentem Albam versus (die Lunæ) Principem Barcsaium, medio ejus diei itinere, affeqvitur unà cum literis, tabellarius Joannis Kemenyii ; *Scribit Principem Rakocium ad pacem cum eo concludendam paratum, mirariqve cur nullo hostili urgente metu retrocesserit. Princeps Barcsaius se quidem pacto cum Joanne Kemenyio (de principatu ipsi donato) ante quadriduum inito libenter staturum, verùm imminentem cum proprio exitio nolle opperiri hostem, rescribit. Literarúmque latori, ipsiusmet Joannis Kemenyii filio Simone (qui in castris secum erat) adjuncto, per eum prolixius eadem de re nunciat. Ingitur circa occasum Solis eadem die*

cum

cum magnatibus aulæque familiaribus Albam Juliam Princeps Barcsaius, copiisque quæ supererant, ut prope urbem castra figant, mandat. Verùm timore magis ac magis perculsæ vix dicto audientes fuêre.

Duo eodem die ex stipendiariis Principis Barcsaii, post occasum Solis supervenere equites, qui Principis Rakocii exercitus in plateis oppidi Enyed (quod duobus Albâ distat miliaribus) cursitasse, seque vix fugâ elapsos, sanctè jurabant. Quo Princeps Barcsaius audito, Stephanum Petki ac Stephanum E-beni, (utrosque Consiliarios, Principisque Rakocio (aliàs) percharos) Joanni Kemenyio significare jubet, *ipsum quidem Principis Rakocii fidei semet minime commissurum, interim saltem ipsius è regno exitum obtineat, promissi tenacem fore.* Expeditisque iis, circa horam noctis primam cum nonnullis procerum, stipendiariisque militibus Albâ egressus, (reliquiis regni exerci-

tus dimissis) Devam (ea est arx Turcis vicina, duorumque Temesvaro dierum itinere distans) circa ortum Solis ingreditur. Princeps interim Rakocius, quamvis Joannem Kemenyium Gerendinum, in castellum proprium (quod inter oppidum Enyed, & civitatem Tordam, ex cujus viciniâ castra retrocessisse dictum est, situm erat) coaliturae pacis spe plenum remisisset, praemissis tamen Enyedinum versus antecursoribus, ipsoque cum reliquis properante, nitebatur Principem Barcsaium, à cunctis fermè jam desertum assequi; non immeritò quocirca Albâ eum discessisse res ipsa testata est, sed Tordam ingresso, eum Devam se recepisse nunciatur, in eodem itaque (quem is deseruerat) loco juxta civitatem dictam figit castra. Commoranti ibidem eidem, Stephanum Petki, ac Stephanum Ebeni (sibi charissimos) à Principe Barcsaio ad Joannem Kemenyium missos, Gerendini esse, innotescit; quos,

quos, cum certâ equitum manu sub noctem properans, circa ortum Solis in lecto jacentes, lætus salutat, ad seqve recipit. Ne interea tractatus, qui inter Principem Rakocium Joannémq; Kemenyium inchoati erant, lectorem lateant, breviter inserere placuit: De Ottomanicâ non multum fidens Princeps Rakocius gratiâ, sub alieno tamen nomine Transylvaniam possidere, clientémqve simul (ut ipse afferebat) immeritò solium suum usurpantem ulcisci fatagens, offerebat Joanni Kemenyio, *ut (per publicas tabulas renunciante Principe Barcsaio) principatum subeat, in bonis tamen utcunqve per genitores ejus congestis indemnem se manuteneat, in omnibus præterea regni negotiis ipsè subsit; breviter, ut titulotenus Joannes Kemenyius, reverà ipse prædominetur, hic fructus percipiat, ille labores sustineat regni.* Hoc unicum tam diu habuit in proposito, donec Valachia Transalpinæ Principem Mihne di-

ctum, apertè contra Turcas rebellasse, confederationemque suam per legatos ambire audisset, ut paulò post patebit.

S E C T I O X I.

Ingressus Devam (ut præmissum) cum nonnullis proceribus , militibusque stipendiariis , ac propriis aulae familiaribus, Princeps Barcsaius, menstruo stipendiarios donat stipendio, exautoratque præter Dragonas ac pedites , fermè universos, aulae quoque familiarium quoscunque præsentis tædebat fortunæ, liberos dimittit. Ad Csen-gi Zade Ali Passam, (à se antea in Ottomanicâ Portâ, ut præmissum est, accusatum) servitorem quendam Marko dictum , auxilia imploratum expedit. Tendit interea Albam Juliam versus cum exercitu Princeps Rakocius, amis-saque spe Principem Barcsaium armis opprimendi , *cum juramentalibus Stephanû Ebeni, ad eum mittens literis, ad mutuum invitatur colloquium, renuit ille,*

sive

sive pungente conscientia, sive (ut pretendebat) ne propter incertam futurae concordiae spem, apud Turcas vel nomen Rakocii execrantes, omni expectatione amissa, auxiliis destitueretur. Urgente vero plurimis egressum ejus verbis Stephano Ebenio, ne nihil fecisse videretur, spondente pro incolumi ejus reditu, ipso, ad Rakocium, utrum tolerabiles proponeret pacis condiciones intelligere optans, Joannem Betlenium expedit. Cujus iter propter fidelitatem erga Principem Barcsaium perspectam, apud Principem Rakocium exosi, non vacabat periculo; illibatam tamen fretus conscientiam, prolixè eum asscurante Ebenio, mandatū suscipit iter, Principemque Rakocium juxta Albam Juliam invenit obvium. Qui ab eo in praesentiam Joannis Kemenyii (quem secum habebat) confestim admissus, credentiales Principis Barcsaii exhibet literas, salutatioque Domini sui nomine eo, fatur; *Celsissimus Princeps*
meus,

*meus, contractus cum Domino Joanne
 Kemenyio in campo Keresztes initi me-
 mor principatui renunciare paratissi-
 mus est, verum quanto vel nomen Celsi-
 tudinis vestrae universa Turcarum na-
 tio execretur furore, cum ipsamet probe
 noverit, invitâ eâ, nec sibi nec regno
 consultum ac salutare foret de obtinen-
 do laborare principatu, ut itaque rece-
 dat, nec in exitium proprium & regni
 potentissimam provocet nationem, obte-
 statur per misericordiam Dei. Subiicit
 his auditis ille, per eundemque Joan-
 nem Berlenium hæc ejus à Principe
 Barcsaio postulata fuêre: Ut sincerè
 (non autem fucatè) principatui renun-
 ciasse constet, universos regni Status à
 juramento sibi præstito juxta formulã
 literarum hac de re per ipsum datarum
 absolvat confestim. Nec sibi cum Joanne
 Kemenyio de modalitate futuri ipsius
 principatus concludendi præscribat.
 Regno tamen egressum ne verbo
 quidem se obstringens. Sub iisdem
 planè*

planè diebus, quadringentis circiter Turcis ex inopinato oppressis, rebellavit contra Ottomanicam Portam Princeps Valachiae Transalpinæ Mihne, confederationemque Principis Rakocii per legatos ambit. Reportat resolutionem Principis Rakocii Devam Joannes Betlenius, exhibitisqve literarum evulgandarum paribus, omnis inter Rakocium & Barcsaium Principes coaliturae pacis spes evanescit. Legatos itaque (Devæ interim ipse moraturus) Andream Barcsai, Germanum suum fratrem, Joannem Betlenium, (quæ sub initio regiminis sui Cancellariatûs munere ornaverat) Michaëlem Toldalagi, ac Christophorum Pasko, ad Ottomanicam Portam, auxilium ejus imploraturos destinat, & expedit; Periculosissimum erat hoc illis subire munus, uxores enim ac liberos, reliquasq; eorum substantias, quæ in Transylvania erant, prædæ Rakocianis cefuras certo certius prævidebant. *Plerisqve*

que tamen nobilium, septem præterea Orthodoxæ religionis Ecclesiasticis, ne obedientiam Portæ Ottomanicæ debitam exuentes demandatum detractarent iter, totque millium Christianorum (qui propter rebellionem regni, nisi aliqui in fidelitate ejus persistentes superessent, perituri forent) exitii causa essent, sub conscientia urgentibus, tandem parvère. Pergunt eodem die versus oppidum Turcicum Tót Varadgya, tabellarium interim Marko, quem ad Csengi Zade Ali Passam cum literis à Principe Barcsaio expeditum diximus, habent obvium. Inutilem eorum, nisi Princeps ipsemet Temesvarinum ingrediatur, refert fore laborem, dicti Ali Passæ homine ipsi adjuncto hoc ipsum prolixius ex mandato Domini sui asserente. Dubitatur inter legatos, quid opus sit factò, tandem uno è suorum numero Christophoro Pasko ad explorandum Principis Barcsaii animum remisso, continuant destinatum reliqui iter.

iter. Redit is cum tabellario Principis, adjunctoque Csengi Zade Ali Passæ homine Devam, diuque inter abeundi ac manendi consilia hæsitante Principe Barcsaio, tandem circa decimam vespertinam unà cum Comite Ladislao de Csak, Stephano Csengeri Concionatore aulico, mediocrique aulicorum comitativâ præmissos subsequitur legatos, continuatoque per noctem ac sequentem diem itinere, in viciniâ oppidi Turcici Tót Varadgya subsistit. Adeoque oportunissimo Devâ discedit tempore, ut quingentorum equitum, quos ad intercipiendum ejus iter, selectissimos Princeps Rakocius, (solâ suspicione abeundi, nullis indiciis permotus) expediverat, adventum, vix quadrante prævenisset. Occurrit (adjunctis sibi legatis ipsius) Principi Barcsaio sequenti die instructis cum cohortibus Csengi Zade Ali Passa, congratulatur ejus adventui, quieteque ejus diei refectum, altero Temesvarinum comita-

mitatur. Ubi ingenti cum solennitate instructoque toto exercitu obvio excipitur à Purpurato Budensi Szejdi Amhet Passâ, in tentoriúmque solenniter erectum deducitur, pro sustentatione ejus, suorúmque dietim abundè provisum. Diligentissimâ tamen circa tentorium ipsius Janizarorum custidiâ dispositâ, unde (etiãmsi redeundi aut elabendi animus fuisset) vix se hoc potuisse præstare, liqvidò constabat.

S E C T I O XII.

PRincipem Barcsaium è manibus suis elapsum non ultrà persequens Princeps Rakocius, legatis Principis Mihne pro voto eorum respondet, in propriâque personâ ad sancendum cum eo fedus propediem ad confinia Valachia Transalpinæ se iturum promittit. Generalia præterea in civitatem Marosfarhely regni indicit Comitia, Siculi Csikienses, Gyergyiaienses, Kasonienses, Sepsienses, Kezdienses, Orbaienses, lati.

læti, Saxonica, Hungaricæque civitates metu perculsæ, nobilitas quid faceret nescia, ex eoque inter spem & metum hæsitans adfuere. Princeps ipse Rakocius (duobus illinc milliaribus) in castro Radnotiensi exitum rerum præstolatur, exercitu ejus (qui totus ex coluvie sceleratorum erat congregatus) tam in civitate Vasarhely, quam toto regno cuncta cædibus & rapinis miscente, nec ulla Marosvasarhelyini dies (libertatem quamvis suffragiorum regni Statibus Rakocius promississet) durantibus Comitibus sine cæde præterit. *Congregatis primo Comitiorum die Statibus, Michaël Mikes, qui per leges regni Principe Rakocio seniore regnante proscrip-tus, per intercessionem Joannis Kemenyii cum tribus servis militiæ aulicæ primùm insertus, tandèmqve Vice Capitaneatûs munere donatus, Principe eodem è vivis sublato per Georgium Rakocium Secundum Cancellariatûs honore ornatus, unà cum eo patriæ solum*

verterat, redierátque, omnem in principatu ejus spem collocans, ut à regni Statibus recipiatur, clarâ voce urget. Laudat hæc dicentem frater ipsius germanus Clemens Mikes, Sedium Siculicium Sepsi, Kezdi & Orbai substitutus Cpaitaneus, qui prudentioribus, patriæque amantioribus rejectis, ex singulis regionum prædictarum vicis, quoscunque ex infimâ hominum fece garulos noverat, gregatim in Comitia secum ducens, quicquid ipse afferebat, tanto cum clamore à suis est acclamatum, ut ne verbum quidem contraria sentientibus proferre fas esset. Similem quoque suorum comitivam, actúsque habuit Stephanus Lazar, Csikiensium supremus Judex Regius. Hos itaque tres Comitia ista celebrasse, reliquos saltem interfuisse non immeritò dixeris.

Sententia tandem ab iis, quibus libertas suffragiorum jam dudum adempta erat, rogatur. *Inter quos Joannes Keme-*

Kemenyius prudentiâ, rebus gestis, authoritatéque reliquis præstantior, dum sententiam promere jubetur, se, lytro suo nondum persoluto, captivum etiamnum esse, discursum quidem suum, non autem sententiam proferre posse, cum captivo rebus tanti momenti manus admoveere non liceat, respondet. Efferbuit hoc audito Michaël Mikes, acceptorúmque à Joanne Ken ényio beneficiorum immemor, eum, depositâ Pharisæorum simulatione, cathegoricam promat sententiam, urget. Sive natio, sive provincia, sive privata aliqua personæ Celsissimum suum Principem Georgium Rakocium, pro Domino suo agnoverint, paratum iis offerre patrocinium, reliquos pro hostibus habiturum, subjungit. Obstupuère his auditis cuncti, compedes præcedenti nocte ferreos, quibus refractarii plecterentur, complures paratos esse scientes, assenseruntque silendo receptionem Principis Rakocii urgentibus. Expediti itaque (qui hoc ipsum ei renun-

renunciarent) legati; accipit ille, quem jam armis extorserat honorem. Ut intercessorias ad Ottomanicam Portam pro se, accusantes autem contra Principem Barcsaium scribant literas, imperat, nemineque refragari auso, obtinet. Joanni Kemenyio, minimè (ut vulgare Hungarorum proverbium) in cophinum alterius fraga collecturum, spe itaque principatûs se lactare desinat, denunciatur. Ad fedus cum Principe Mihne in personam sancendum ad confinia regni illinc tendit, Joanne Kemenyio, simulato morbo à prædicto se excusante itinere, qui post discessum Principis Rakocii, in Hungariam, ad contrahendas cum Baronis cujusdam viduam nuptias egressus, nunquam vivente eo Transylvaniam ingressus est. Appropinquante ad confinia Principe Rakocio, Princeps Mihne ad vicum Rukar insigni cum solennitate occurrit, sancitum ab utrisque sub juramento fedus; Verùm in regressu, è comiti-

vâ Rakocianâ (extraordinario Dei miraculo) plerorumqve magnatum lento saltem gradientium passu, crura lapsu eqvorum fracta, infaustam fore illam confederationem ominata sunt.

S E C T I O XIII.

INgressus (ut præmissum est) Temesvarinum Princeps Barcsaius, eodémqve die misso cum literis ad Imperatorem Turcarum tabellario suo, (Marko,) certiozem de suo ac Transylvaniae statu eum fecit, qui continuato per dies ac noctes itinere, mutatisqve ad celeritatem jumentis, in Bruffâ civitate Asiae, sibi concreditas reddidit Imperatori literas, cui sub idem fermè tempus, Principem Mihne rebellasse, deletisque nonnullis Turcarum cohortibus, Principi Rakocio se conjunxisse allatum erat. Consuluit plurimùm idipsum Principi Barcsaio, accusationes enim ipsius contra Principem Mihne verissimas, illius autem

E

contra

contra eum factas, mera fuisse mendacia, creditum. Princeps itaq; Barcsaius de restitutione, specialiq; gratiâ per literas proprio chirographo Imperatoris munitas, affecuratur. Purpurato præterea Budensi, ut eum tanquam (ut ipsi ajunt) Regem Transylvaniae, honorificentissimè tractatum, expulso aut occiso Principe Rakocio, in regnum restituat, demandatur. Literis hisce (per dictum Marko) Temesvarinum perlatis, magna fit circa Principem Barcsaium rerum mutatio. Purpuratus Budensis (Szejdi Amhet Passa) eo audito, res retroactas excusat, seqve (ex mandato Potentissimi sui Imperatoris) in ejus potestate deinceps futurum promittit. Amovetur custodia Janizarorum. Spèqve brevi in Transylvaniam reditûs impletur: Nec stabiliendis interim rebus suis Princeps Rakocius deest, quin potiùs ut Ottomanicas distrahere posset vires, Michaëlem Mikes, cum certâ equitum, Andream Gaudi, Co-

di, Colonellum suum, selectâ Germanorum peditum manu, ad fulciendas Principis Mihne contra imminentem hostem copias, expedit, contra quem Purpuratum Szilistrensem, Tartarósqve Bucsakienses se movisse ferebatur.

Moldaviam quoque ab obsequio Ottomanicæ Portæ avullurus, exulem quendam Valachia Principem (Constantinum) à quo ingentem multis modis extorserat summam, cum validâ Siculorum manu, Duce Clemente Mikes, ad eam occupandam ablegat, qui Moldaviam quidem ingressus, exturbato ejus Principe, sedem principalem occupat, verùm superveniente cum majoribus copiis Principe expulso, cum clade ejicitur, ut inferius patebit. Missis interim per rusticum quendam Princeps Rakocius Temesvarinum literis, ingratitude Principis Barsaii prolixis exprobrat verbis. *Ignobilitatem præ cæteris in despectum proculdubio Turcarum eum adducturus, objiciens,*

quippe qui patris ipsius domûs calefactoꝝ, ab eoque promotus, solium Domini sui usurpare non erubesceret; opes, copias, imò vitam suam offert ad obsequiũ Ottomannicæ Portæ. Pervenere feliciter eò, quò destinatæ erant literæ, sed contrarium sortitæ effectum.

Purpuratus enim Budensis, rustici cujusdam filius, in pueritiâ latro, mox prædo, tandem eorum qui in Asiâ contra Imperatorem Turcarum rebellaverant Dux, non armis, sed oblatâ modernâ ejus dignitate sumpta deposuerat arma, gloriæ quocirca, non dedecori ignobilitas, apud ignobilem erat. Intelligitis itaque Principis Rakocii literis, in hæc erupit verba: *Nequissimus ille mortalium, ignobilitatem alterius perstringit; cum ex parvis initiis virtute in altum eniti, quàm ex alto (uti ipsi contigit) propter scelera deturbari, honestius sit. Ego, inquit, rustico natus patre, virute simul ac honoribus genitores omnes præivi.*

S E C T I O X I V.

PRincipe Barcsaio Temesvarini commorante, iteratæ à Gabriele Haller, insignis fortalitiū Varadiensis Supremo Capiteo afferuntur literæ, præfidiarios jam dudum stipendiis defraudatos, vix dicto esse audientes, quibus nisi solvatur, ne ad Principem Rakocium desciscant, metuendum esse, significat. Verùm, jam pridem (præter paucos ex præcipuâ nobilitate, qui periculis patriæ præconsideratis insigne illud totius Christianitatis fortalitiū sub nomine Rakocio periturum prævidentes dissensere, ob idque extremum non semel vitæ periculum adivere) tam præfidiarii, quàm promiscua nobilium illic degentium multitudo, ut inferius patebit, Joanne Racz, Francisco Sztepan, Michaële Teleki, aliisque nonnullis impellentibus, ignaro tamen cum suis Principe Barcsaio desciverant. Nec Vice Capiteus Matheus

thæus Balog expers hujus erat facti, per quem Hungarici pedites fascinati, Germanis ac Szemeniis peditibus adhuc in fide permanentibus. Rescribit brevi se stipendium transmissurum Princeps Barcsaius, nec diu dilatum; Missus cum duobus millibus & quingentis equitibus Purpuratôqve Jeneiensi (Csengi Zade Ali Passa dicto) Johannes Betlenius, duo millia Ducatorum ipsis in stipendium adfert, Gabriele Haller de adventu suo prius præmonito, rogatôqve ut ad mutuum amici colloquium extra arcem prodire ne gravaretur. Functionis suæ munere hoc ipsum vetante non posse egredi, interim (obsidibus prius acceptis) Vice Capitaneum Matthæum Balog cum adjunctis egressurum, renunciat ille.

S E C T I O XV.

Mittitur itaq; in civitatem Christophorus Pasko, qui Joanni Betlenio aderat, ac Olaj Begus Gyulaiensis, quibus

quibus urbem ingressis, supradictus Matthæus Balog Vice Capitaneus, Joannes Racz, ac Franciscus Sztepan urbe egressi, Joannem prius Betleniū adeunt, *utrum arx Varadienē per Principem Barcsaium Turcis donata sit, sub conscientiā ipsis significet, per Deum & conscientiam obtestantur: ille negat vel mentionem istius rei factam unquam se audivisse, quin potius si in obedientiā Ottomanicæ Portæ, fidelitateq; Principis Barcsaii constanter perseveraverint, indubitatam salutem, si verò ad Principem Rakocium desciverint, certum fore ipsorum exitium, sit persuasus; nec tamen antequam synce-
rè hæc omnia dixisse per Sanctam Trinitatem jurasset, fides dictis data.*

Deducti ad Purpuratum Csengi Zade Ali Passam ipsi, qui, junctis prius dextris, Matthæum Balog, sibi antea notum, per interpretem sic alloquitur: *Matthæe Balog, aliquid vos mali machinari, vultus ipse prodit; interim cau-*

tè rem gerite, in fidelitateq; potentissimi Imperatoris, nisi malè vobismet optetis consultum, constanter perseverate.

Si in obsequio potentissimi Imperatoris constantes erimus, tam nos salvos fore, quam arcem Varadiensem sub potestate nostra relinqui, utrum vestra Magnificentia spondere audet? quærit ille. Cui Purpuratus: Vestræ non subsum potestati, ut necessitas me perjurium committere cogat; Interim juro per Deum omnipotentem, Cœli, Solis, & Lunæ creatorem, potentissimi mei Imperatoris benedictum caput, saltem in fidelitate persistite, nunquam Turcarum natio Varadinum Hungaris adimet, imò contra quoslibet hostes suppetias feremus. Optimaq; indolis filium sibi assistentem producat; En (inquam) deducite pro obside filium meum in arcem, si promissa fallerem, eo quo placebit afficite mortis genere. Si verò obsequio Portæ Ottomanicæ rejecto, ad Rakocium desciveritis, non amplius Varadinum vestri

stri juris fore, per eundem Deum omnipotentem iuro.

Agit gratias Matthæus Balog, subiungit præterea: *Oblationes vestrae Magnificentiae, fatemur, sunt optimæ, sed nobis exiguam esse in arce commeatus copiam, intelligat, longam quocircamoram nõ expectat imbecillitas nostra. Respondet ille: Saltem fideles estote, nec commeatus, nec subsidia deerunt. Centum currus tritico onusti, imò ducenti, necessitatibus vestris sufficiëntne? Eo quo desideraveritis die, per me huc mitentur, saltem conceptam (quam jam subolfacio) intermittite prodicionem, ne perfidiã vestrã in signe hoc fortalitiũ à natione Hungarorum abalienetis. Deflexo deinde ad Joannem Betlen vultu, ut stipendium per certum persolvat hominem, literasq; de eo Quietantiales sigillo Capitanei arcis Varadien̄ munitas accipiat, imperat. Quos, ipsi valedicentes aliquandiu comitatus Joannes Betleni9 iterũ his alloquitur verbis.*

sissimus Princeps Barcsaius, ne extra
 proprium quidem regnum parcens sum-
 ptibus, quantam in stipendium præsi-
 diariorum per me transmiserit summam,
 ipsi videtis; Universos itaq; & singulos
 vestrum obtestatur per Deum, etiamsi
 occultum in pectore foveritis Principis
 Rakocii amorem, in lucem ne prodite,
 manete neutrales, nihil sanè ipsi servien-
 tes, illi qui in principatu stabilietur
 cum regno servituri, cum sub nomine Ra-
 kocio vos omnes perituros certo certius
 credat; Stephanum Dobolium, solutio-
 num Fiscalium Scribam, vobiscum in
 urbem transmitto, cui de summâ per eum
 persolutâ, date literas Quietantiales.
 Quibus illi auditis, urbem cum dicto
 Scribâ ingressi, ademptâque pecuniâ,
 tam eum quàm supra specificatos remi-
 sere obsides. Ne interim sceleri scelus
 superaddere prætermitterent, univer-
 sas Hajdonum copias ad opprimendum
 Joannem Betlenium sibiq; adjunctos,
 per occultas convocare nituntur lite-
 ras,

ras, verùm illi, magnificis potiùs verbis, quàm armis Turcas occidere soliti non parvêre.

Joannes etiam Betlenius Lippam, illinc Temesvarinum ad Principem Barcsaium rediit. Missa Varadinum summa, per eos qui Principi Rakocio arcem prodiderant, inter se divisa.

S E C T I O X V I.

JAm Æstas præcipitaverat, necdum tamen Purpuratus Budensis ultra quatuor millia armatorum habebat in castris, tam longæ itaque pertæsus moræ Princeps Barcsaius, Michaëlem Toldalagi primatem Transylvaniae ad Imperatorem Turcarum denuò mittit, qui Hadrianopoli eo invento, missas ipsi exhibet literas; reddit etiam (quo apud Imperatorem rebus Barcsaii promovendis diligentiorẽ redderet,) Supremo Vezerio literas simul & mille aureos ipsi missos, *pro Sigismundo Barcsai in Jediculam (ut præmissum est) cum*

fuis conjecto simul intercedens. Tàm
accepto munere, quàm fidelitate clien-
tis (ut afferebat) sui auditâ lætatur
Summus Vezorius, Sigismundum Ban-
fi cum sociis aresto solutum, dimittit,
eademque die Affecutorias sub chiro-
grapho ab Imperatore de subsidiis ob-
tinet literas, sub mortis poenâ Purpura-
to Budensi, ut confestim eum exturbato
Principe Rakocio in Transylvaniam re-
stituatur, demandatum, quod si distulerit,
jurare potentissimum Imperatorem per
Deum immortalem, ipso, subjectisq; ejus
priùs occisis, alterius negotium hoc con-
ficiendum fidei commissurum. Redditis
Michael Toldalagi tàm Principi Bar-
csaio, quàm Purpurato Budensi literis,
ille lætus, hic verò expavescens, in
præsentiâ magnatum Turcicorum ex-
pansis literis, ita fatur: Socordia atque
negligentia vestra quantam mihi, vobis-
que Imperatoris potentissimi indignatio-
nem conciliaverit, ipsi videtis, ne itaque
immeritas negligentiae vestrae poenas ego
quoque

quoque luam, vel cum propriâ aulicorum comitivâ, iter contra Principem Rakocium aggredi paratus sum, vos videritis, utrum honestè contra hostem pugnando, an propter inobedientiam cum dedecore à proprio interfici præoptetis Domino. Ab universis, ut itineri se accingat, reclamatum, missisque exemplò Csauzii, qui gregarios castra sequi cogant milites.

SECTIO XVII.

Ipsò tandem autumno, exercitu Turcico satis grandi congregato, mense Novembri movet Transylvaniam versus se cum Principe Barcsaio Purpuratus Budensis. Husbaim Passa, qui Agriensi præsidio præerat, duobus semper miliaribus cum selectâ præmissò manu.

Compositis (ut putabat) regni negotiis, Turcicisque tantùm conatibus intentus Princeps Rakocius, dispositis in Comitatu (qui Turcis vicinus est) Hunyadiensi copiis, ipse non procul

tunc temporis in oppido Saxonicali (Szafvaros) morabatur. In viâ, quæ antiquitus Porta Ferrea nuncupatur, ingressuque hostium reliquis magis patet, aggeribus quibusdam erectis, certisque Dragonum cohortes, ac rusticorum aliquot millia ad prohibendum collocans aditum. Appropinquante dictæ Portæ Ferreæ Husaim Passâ, Purpuratôque Budensi, cum Principe Barcsaio subsequente, situ locorum, erecto aggere, ejusque custodiâ, per exploratores prius cognitis, facillimum erat per sylvas, iis circumitis, Dragones, rusticosque ad defensionem ejus relictos à tergo adoriri. Visis rustici ex inopinato à tergo hostibus, panico omnes terrore compulsi, latebris sylvarum salutem quæerunt; deserti ab iis Dragones, paululum restitère, verum tam numero quam viribus impares, plerisque caesis, omnes in fugam compulsi, quos dum acrius usque ad marginem sylvarum, in^{it}iumque ^{ca}mporum persequitur.

Husaim

Hufaim Passa, ex vico Kernyefd non procul illinc distante, octo prodeunt Rakocianorum vexilla, quæ ad subsidium peditum disposita, non prius, verum ex fugâ Draganorum intellexere alpes penetrasse hostem. Hufaim Passa itaque universas Principis Rakocii copias præsentis autumans, subsistit, tres è captivorum numero Purpurato Budensi remittens, *acta renunciat, Rakociumque præsentem credens, ut maturè sibi subveniatur, rogat.* Verum cohortes ab ipso visæ, terrore pariter perculsæ retrocessere,

Auditis his Szejdi Amhet Passa Purpuratus Budensis, nullâ in exercitu suo dispositione factâ, nec distributis in ordines copiis, ut se cuncti extemplò sequantur, imperat, citatòque provectus (sicut quorumlibet equorum vires suppetebant) cursu, reliquis subsequenti-
bus, alpes (aliàs satis difficiles ac latas) velocissimè transit, Hufainòque, qui deposito hostis metu sub alpibus, juxta
VICUM

112 RERVM TRANSYL.
vicum quendam eis proximum substi-
terat, conjungitur.

SECTIO XVIII.

Occupatae Portae Ferreae, profliga-
torumque Dragonum rumor ad
Principem Rakocium jam pervenerat,
distributas quocirca per vicos universas
suorum copias, celerrime colligit, in-
structumque eodem die versus hostem
ducit exercitum, qui peditatu, tormen-
tis, magnaque cum impedimentis equi-
tatis parte ultra alpem relictis, si uti
scivisset victoriam, certo certius erat lon-
ge ipso debilior; verum haec omnia
apud eum ignota. Circa occasum ita-
que Solis, ipsius similiter praesentiam
hoste ignorante, non procul ab eo sub-
stitit. Sequebantur interim singulis fe-
re quadrantibus Purpuratum Buden-
sem ultra alpes relictae ejus copiae, to-
tus tamen eodem die cum tormentis
aberat peditatus, satis praeterea magnus
cum impedimentis restabat equitatus;
Adito

Adito Purpuratus Budensis circa vesperam cum Primatibus Turcicis Principis Barcsaii tentorio, quid sequenti die factu opus, tractatum. *Ut eodem, ubi tunc fuere, sequenti quoque die subsequenti militum opperiantur appulsu, placuit universis. Quia vero de Principe Rakocio (ubinam esset) nihil apud eos constabat, ut Huszaim Passacum duobus equitum millibus oppidum Haczog versus exploratū, Michaël verò Toldalagi cum mille equitibus sub arcē Kendefiorum (Kolcz dictam) sequenti die eat, congregatosque illuc Nobiles cum plenariâ asssecuratione ad Principem Barcsaium deducat, conclusum. Quies interim in castris utrisque quamvis vicinis, sed invicem se ignorantibus, fuit. Tres in aurorâ tormentorum explosiones in castris Turcarum auditæ, signum iis ad pugnam se paratum venire significante Principe Rakocio: sed tunc quoque Devæ, aut Hunyadini tormenta explosa creditum à*
Turcis,

Turcis, facilem quocirca, si incautos, tormentis, peditatúque destitutos in castris fuisset adortus, Princeps Rakocius habuisset victoriam. Sed manet inevitabile fatum. Prodeunt lucescente jam die, reliquis pabulatum in pagos & campos exeundi facultate permisâ, cum tribus equitum millibus, ad destinata abituri loca Huszaim Passa Michaélque Toldalagi. Adit Principem Barsaium cum paucis Purpuratus Budensis, *Utrum se comitari, cum dictâque equitum manu Huszaim Passam ac Michaëlem Toldalagi discedentes, spectare velit, interrogat.* Annuit ille, cum paucisque sequitur vocantem. Dum itaque paululùm versus campos ab iis fuisset progressum, auriga quidam pabulatum egressus, *instructum se vidisse Rakocii exercitum, fugâque vix salutis suæ consulere potuisse, refert.* De cujus dum verbis dubitatur, Huszaim Passa, Michaélque Toldalagi, relictis in campo prædictis tribus equitum millibus, superve-

perveniant, à seque Principem Rakocium instructo cum exercitu præsentem visum referunt. Non tamen rediit in castra Purpuratus Budensis, verùm officialibus quibusdam ad educendum è castris exercitum remissis, toties dictis tribus equitum millibus conjungitur, colliculúmque conscendens, exercitum Principis Rakocii ipsemet oculis perlustrat. Paratam, si moram trahere desiisset, in manibus videbatur habere victoriam Princeps Rakocius, verùm per complures inutiliter substitit horas, tempúsque Purpurato Budensi datum, suos è castris educendi. Cujus moræ hanc demùm intelleximus fuisse causam: Exercitus Principis Rakocii, dextrum cornu, (si ab Oriente Occasum versus tendentes consideres) rivulum transitu difficillimum habebat ante se, limosa præterea loca, vix singulis (antea) pervia, ut illic exercitum commodè posse traduci nemo incolarum istius regionis sibi persuadere posset, muni-
mento

mento itaque (ut putabat) naturæ plurimum fidens, debiliorem exercitûs sui partem huc collocans, ut per avia illa penetrare volentes, cœnôqve implicitos, in ipso transitu opprimeret hostes, destinaverat in animo.

S E C T I O XIX.

Prodibant instructę interim è castris turcarû cohortes, quas dũ Purpuratus Budensis instruit, peditum quoque pars ipsi jam pugnam inituro supervenit. [1659.] Acies verò utriusq; partis hoc ordine erant dispositæ. *Turcicis, Hungaricisq; copiis quidam pagus, juxta quem antiquissimæ cujusdam urbis à Romanis (ut fertur) olim inhabitatæ, ruinae vestigiaq; cernebantur. Princeps Rakocius ab ortu ad occasum, Turcæ verò ab occasu ortum versus inter se congressuri erant. Infra vicû quicunq; dextrum Hungarorum cornu invadere præsumerēt, (ut superius) rivulû transitu difficilem, uliginosaq; transeundum*
ipsis

ipsis erat loca; Sinistrum Rakocianorum cornu juxta ruinas (imò in ipsis peditatus antiquæ urbis ruinis collocatus) ingentē transituq; difficilem ante se fossam habebat : Totum verò exercitū in plurimas, easq; non satis validas (si Turcarum, qui paucas sed confertissimas solent in pugnam deducere cohortes, consuetudinem consideres) dissipaverat Princeps Rakocius turmas, adeò in latum porrectas, ut amplissimâ istâ planicie occupatâ, utraq; cornua montes pertingerent. Purpuratus econtrâ Budensis, mediocri equitatus parte, omniq; (qui supervenerat) peditatu contra sinistrum Hungarorum cornu inter arbusta, juxta fossam jam dictam collocato, cum unâ sed confertissimâ suorū (quæ ex viginti-quatuor vexillis constabat) turmâ, ex colle ubi tam diu steterat, deorsum se flectens, uliginibusq; ac rivuli impedimentis felicissimè ac celerrimè superatis, adeò vehementer in dextrum Hungarorum cornu invehctus est, ut Sigismundo

Vér,

Vér, primario cohortium istarum Capitane
taneo ante alios cadente, exiemplò omnes
fugam capessèrent, subsidiariis quoq;
eius cornu aciebus eandem subeuntibus
fortunam. Non pugna sed cædes jam in
illis erat partibus, grassabanturq; cædi-
bis inter Hungaros victores Turcæ, si-
nistro Rakocianum cornu, in mediòq; (in-
ter quos erat ipsemet Princeps Rakocius)
collocatis cohortibus sine pugna stanti-
bis, quos propter prædictas difficultates
nemo invadere præsumperat. Videt cla-
dẽ suorũ Princeps Rakocius, tribusq; ve-
xillis Hungarorũ Onadianorũ in latus
victoris invehctus, prætorium Purpurati
Budensis vexillum, complurimis ex Au-
licorum ejus numero cæsis in fugam ver-
tit, totamq; procul dubio ad internecio-
nem delevisset, nisi visã Purpuratus ipse
Budensis suorum fugã, à cæde Hunga-
rorum reversus, vexillifero proprio,
Magnateq; quodam propter fugam oc-
cisis, fugientes suos subsistere coëgisset,
eandem victrices quoq; ejus copiæ (qui
hæcte-

hactenus dissipatos, è dextro cornu Ungaros ceciderant, spoliarantq;) supervenere, quorum adventu extorta denuò è manibus Rakocii victoria, ipseq; cum tribus suis cohortibus, nonnullis tamen prius è hostibus per se animosè occisis, fugâ sibi consulere cogitur.

Steterant hactenus immotæ in sinistro Rakociani exercitûs cornu acies, sed illæ quoq; eodem temporis momento, (deserto integro peditatu) nemine persequente, avolarunt.

Ad opprimendû tandem Principis Rakocii peditatum confluxere circumcirca victores, qui è ruinis prædictæ urbis viriliter aliquandiu se tutati, ad interuersionem tandem cæsi. Periêre tria circiter millia è Rakocianis, centum vigin-tiquinque, iisq; per tres solas Rakocii cohortes cæsis ex parte Turcarum. Occupata octo Principis Rakocii tormenta, quorum nullus eo die usus. Castra eodem loco fixa, lecta per otium spolia, donatiq; pro singulis cæsorum capitibus

Per

S E C T I O XX.

REfectus trium dierum quiete victor exercitus, impedimentis, quæ ferius appulerant, ad se receptis, versus fluvium Sztrigy tendit, transfertq; juxta oppidum Piski (quod unum Devâ distat miliari) castra. Pergit ad videndam, quæ morbo gravi laborabat conjugem, illinc Devam Princeps Barsaius, totósq; sex dies ibidem tempus terit. *Purpurato Budensi, cur profligatum nolit persequi hostem, multum expostulante, cum inutili hâc morâ, tempus suos recolligendi dari Principi Rakocio, quilibet perspiceret. Nec occasionibus suis ipse Princeps deerat Rakocius, suos enim reparandi præter propriam opinionem tempus nactus, Turcam, qui non virtute, sed casu victoriam esset adeptus, suis imbecillitatis conscius, ulterius non audere in viscera regni penetrare, ideóq; ibidem opprimen-*

mendum, evulgat per literas. In magnámq; talibus scriptis sp̄e denuò multorum animos erigit; Movit tandem post inutilem hanc moram Albam Juliam versus cum Purpurato Budensi Princeps Barcsaius, castráq; juxta oppidum Alvincz metatur, Rakocianis (qvi pro excubiis sub directione Joannis Török ibi relictí erant) ad Principem Rakocium penes castellum Radnot castra habentem (nemine ex iis intercepto) se fugâ recipientibus, ob idq; ubinam Princeps Rakocius moram traheret, Turcis, Principéq; Barcsaio ignaris. Vincino Albam Juliam, illinc Tordam versus motò exercitu Turcico, juxtáq; vicum Decse castra locante, rusticus quidam ad Principem Barcsaium ductus, duo circiter millia peditum ex Hungariâ in succursum Principis Rakocii properantium, Turcarum adventu intellecto, Tordam versus reversa eadem se horâ vidisse jurat. Nec dubitatum; Relicto itaqve in ca-

ftris Principe Barcsaio, Purpuratus Budensis celeriter conscenso eqvo, plurimisq; suis sequentibus, assequitur juxta civitatē Tordā prædictos equites; *Qui eo viso perterriti, tripartito disjuncti, accelerabant iter, pars (quæ fermè tota è tyronibus constabat) relictâ ad dextram civitate, versus montes se recipere cepit, verùm Huszaim Passâ cum Agriensibus superveniente, tota concisa est. Pars, relictâ ad lævam eadem civitate insequentibus hostibus, juxta salisfodinas perit. Reliqui verò, qui cum Turcis in Hungariâ bellare soliti, veterani ferè omnes, in unum conglobati corpus, viriliter ipsummet Purpuratum Budensem in plateâ dictæ civitatis excepere, complurimisq; utrinque cæsis, superveniente nocte, potiori ex parte incolumes discessere.* Rediit Purpuratus Budensis, propter magnatē quendam cum plurimis gregariis amissum, nec deletis planè hostibus, non satis lætus in castra
 ad

ad Principem Barcsaium. Seqventi die Gerendinũ (castellum est Joannis Kemenyii) illinc (incerto quidem) Principis tamen Rakocii juxta Vasarhely tunc morantis rumore perlato, Radnotinum translata sunt castra. Quo Princeps Rakocius audito, sub noctem Vasarhelyino Désinum versus discedens fugã sibi consuluit. Eodem Purpuratus quoque Budensis seqventi appulit die, ubi per complures cum Principe Barcsaio commoranti dies, ex utraque Valachiã hæc nova afferuntur.

S E C T I O XXI.

EXulem quendam Principem, Constantinum dictum, cum Clemente Mikes, certãque selectorum Siculorum manu, ad exturbandum (ut superius dictum) ejus regni Principem expediverat Princeps Rakocius, qui imparatum aggressus facile regno exturbat; Verum eodem, cum Sultano Galgã, multis Tartarorum superveniente millibus,

cæsis magnâ ex parte Siculis, Constantinum elapsum cum reliquiis devicti exercitûs venire affertur.

Similiter Valachia quoque Transalpina Princeps Mihne, qui fedus contra Ottomanicam Portam cum Principe Rakocio pactus, contra eam per dictum Principem sub Generalatu Michaëlis Mikes, Andreæque Gaudi, certorum Germanorum & Hungarorum militum subsidio fultus erat, ipso, subsidiisque suis per Purpuratum Szilisztrensem, Tartarôsque Bucsakienses profligatis, cum reliquiis suorum Transylvaniam ingressum, Cibinium versus (ea est civitas totius Saxonicae nationis in Transylvaniâ metropolis) tendere, seque cum Principe Rakocio velle conjungere, allatum. Movêre hæc Purpuratum Budensem, cum Principem Rakocium, Constantinum, ac Mihne Principes, ex tribus hostes futuros partibus sibi met persvasisset. Regnicolæ quoque, ac eorum copię, ad iteratas Principis Barcsaii literas

ras non comparentes augebat ejus metum, incitabantque ut honestâ aliquâ occasione imminentibus se subduceret periculis, nec id ipsum optanti tempus defuit, adeò enim intensissima per eos dies fuere frigora, ut ulterius miles vix in campis subsistere posse videretur.

Lætus itaque arripit occasionem, nec se potentissimi Imperatoris exercitum frigore enecaturum dicens, Medgyesinum versus (ea est civitas Saxonialis) adeò tamen lento reducit castra passu, ut per complures, ubi placuerat, subsisteret dies; Medgyesino Balasfalvinum translatis castris, ibi tam suorum quam (qui intererant) Hungarorû proceribus convocatis, ut sufficienti Turcico præsidio munitus civitatem Cibiniensem ingrediatur, ibique exactâ demùm hyeme subsidia potentissimi Imperatoris Princeps Barcsaius expectet, conclusum.

Purpuratum Budensem cum exercitu retrocedere, Principi Rakocio juxta oppidum Dés hærenti celeriter innote-

scit, qui fugam id ipsum ratus, (vel verius credidisse simulans) *ut fugientes Turcas, universi (cujuscunque conditionis existant) regnicolæ, persequantur, per celeres danunciat tabellarios.* A multis (maximè rusticis ignaris militiae) creditum confestim; Quorum non parvus numerus, dum Purpurato Budensi castra ad Balasfalva habente, pabulatores ejus ex insidiis adoritur, excitæ è castris cohortes plurimos interfecere, adducti quidam vivi, quos *auribus ac naribus mutilatos ad messem ac aratra redire jussit.* Exiisdem castris cum mille peditibus Janizaris, quingentisque equitibus Cibinium expedito Principe Barcsaio, ipse lento gradu Temesvarinum versus tendens, tandemque eodem regressus in hyberna distribuit exercitum. Nondum Principi Rakocio quid in reditu Purpuratus Budensis facturus, quove Princeps Barcsaius se recepturus esset, cognitum erat. *Speculatum itaque, & (si occasio suppe-*

suppeteret) *plura quoque tentaturum*
Michaëlem Mikes cum septemdecim
præmittit vexillis, ipsomet interea
 Claudiopoli subsistente. Cognitum
 Michaëli Mikes Principis Barcsaii iter,
 cognitus comitivæ numerus, quippe
 qui vix dimidium ab eo distabat milia-
 re, nihil tamen contra cum ausus, cum
 sibi adjunctis Cibinium permisit ingre-
 di incolumem, quo ingresso, sequenti
 die ostentavit præsentem se, è civitate
 spectantibus.

S E C T I O XXII.

PURpurati Budensis egressu, Princi-
 pisque Barcsaii in civitatem Cibi-
 niensem ingressu cognito Princeps Ra-
 kocius, maturat illac in personâ pro-
 fectus, lentâ urbem premere obsidio-
 ne, dispositoque per circumjacentia
 Cibinio oppida exercitu, ipsemet in op-
 pido Selimberk (quadrante miliaris ab
 urbe distante) subsistit. Justas quidem
 ad eam expugnandam vires sibi deesse

consciis, interim (perspecto mobili Principis Barcsai animo) diffensione aliquâ subortâ, deditiōē ejus sibi promittens. Tormentisq; muralibus quinque, nonnullisqve minoribus Fogarino advectis, Andreæ Gaudi Colonello suo urbem quatiendam committit. Qui tam præsidio quàm civitatis Cibiniensis incolis contemptis, prædicta tormenta ab Oriente, contra propugnaculum (quod Hallerianum appellatur) collocat, nullas ad defensionem eorum fossas, aut aggeres erigit, paucas adversus propugnaculum, plures in urbem per complures septimanas, levitamen cum ædificiorum, nullo præsidiariorum damno facit explosiones.

Promissis interim variis, quandoque minis, mobile Principis Barcsai ingenium ab obsequio Ottomanicæ Portæ avulsum, deditiōem urbis facere tentat Princeps Rakocius. Nec fuisset labor irritus, nisi præsidium Turcicum, Consiliariisque, ac nonnulli Hungarorum

rum proceres urbem cum ipso ingressi, exitium regni prævidentes, dissensissent. Quamvis enim subsidium Imperatoris Turcarum indefinenter per literas imploraret dictus Princeps, fratre tamen suo germano, sub prætextu aliarum rerum ad Principem Rakocium (in oppidum Selimberk) misso, arcis Devæ, civitatísque Cibiniensis (quæ solæ in fidelitate ipsius perstiterant) deditionem, renunciationemque principatûs concludit. *Curiam quandam Ormenyes dictam, cum bonis ad eam pertinentibus, pro his omnibus optans; Quam Princeps Rakocius (imò decuplo etiam majora) se libentissimè daturum spondet. Certa præterea aureorum millia, commeatum sufficientem, securumque iter præsidio Turcico pollicetur. Rêque (quasi conclusâ) Andream Barcsai benè potum in urbem remittit. Regressus ille, Principi Barcsaio fratri suo rem conclusam, ejûsque conditiones, aperit: lætus audit ille, Consiliariisqve ac Ma-*

gnatibus Hungaricis convocatis, animum suum, remque conclusam aperit, inter reliqua (salvo honore sit dictum) pro Transylvaniâ, tanquam à scortis natorum regno, se, morbóque Devæ jacentem charissimam suam conjugem non amplius periculis objecturum, iteratis dicens verbis. Humilique sorte (curiâ nimirum Ormenyensi) contentum se refert.

Obstupère his auditis illi, quo fundamento, quâve sui ac regni securitatis spe Principi Rakocio adhærere vellet sciscitari cœpère: Utrum eum armis Ottomanis parem putaret, aut aliqua suppeterent cum eo paciscendi media, intelligere desiderantes, quibus utrisque destituto Principi Rakocio adhærere, non esset sanæ mentis? Hæsit ad hæc Princeps Barcsaius, tandem, usque ad tempora vernalia, beatam se cum dicto Principe vitam victurum, ineunteque æstate libenter cum eodem periturum respondet. Nec assensum in re tam exitiosâ

tiosâ ab eis. Officialibus præsidii Turcici, magistratibúsqve civitatis eadem die convocatis, ad conclusam per fratrem suum deditioem eos quoque inducere nititur, sed ab iis acriùs reclamatum.

S E C T I O XXIII.

PRoposito itaqve illo, Rakocius, Barcsaiúsque Principes unâ delusi, aliam id ipsum assequendi ingrediuntur viam. Turcicum præsidium, certus Hungarorum nobilium numerus, præter ejusdem urbis incolas, urbem protegebant; Dissensionem inter tres prædictas nationes Princeps Barcsaius spargere cæpit; *nonnunquam apud cives, insolentias præsidii Turcici in majus extollendo, antequam omnibus affecti contumeliis, manibus Principis Rakocii per eos assignarentur, maturarent urbis propriæ facere deditioem, hortatur; Interdum Hungaros apud utramque traducit nationem: Quandoque de*

levitate civium qui ex plebe constabant, facileque insciis extraneis, cum proprio commodo, illorúmque exitio cum Principe pacisci poterant Rakocio, apud Turcas loquitur, dum honestam, utilémque facere deditionem in potestate eorum esset, ne occasione præsentis, facileque peritura deessent, monens. Tantáque his technis inter eos confusio orta, ut ferro plerumque inter se in urbe confligere voluerint. Serò propriis difficultatibus edocti, dissensionibusque universos perituros prævidentes, ad mutuam rediére concordiam.

Congregatíque è dictis tribus nationibus ad Supremi civium Magistri ædes primores; Ex Hungaris Franciscum Kerebtesi, Comitem Comitatus Tordensis, regníque Consiliarium; ex civibus duos primarios; ex præsidio Turcico Budensium & Agriensium Janizarorum Agas, legatos ad Principem Barcsaium expediunt: *Ut sedatis affectibus cum patientiâ succursum Ottoman-*

*manicæ Portæ præstoletur, nec ab eâ desciscendo, s'eqve, regnûmqve extremo objiciat periculo, hortantur. Si verò principatui valedicendo, privatam vivere vitam apud se conclusit, expeditis ad Portam Ottomanicam legatis, pro Principe Rakocio intercedat, ex annu-
entiâ ejus, sive ei, sive alteri cuilibet parere, deditiõemqve facere urbis se paratos esse, dicunt.*

Expavefactus audit hæc dicentes Princeps Barcsaius, tandêmqve in hæc erupit verba: *Principatu vos me velle exuere, ex præfenti constat legatione, cui tamen minimè renunciaturus sum. Præcæteris Gabrieli Haller, Joanniqve Betlenio, quibus ante alios tractatum suum, cum Principe Rakocio clàm initum, aperuerat, eidemqve ipsos adversari intellexerat, indignabatur; Nullo præterea legatis responso dato, ipsos dimisit. Eodem die Hungarorum (exceptis Gabriele Haller, Joannéqve Betlenio, qui non vocati aberant) Sa-*

xonum, Turcarumque primoribus in palatium vocatis, *prolixis ad deditio- nem urbis eos hortatur verbis*, verum illi (nisi prædicti duo Consiliarii quorum integritas ipsis esset perspecta, interessent) nihil se responsuros asserunt, quibus advocatis, *prolixius eadem de materiâ tractat, nullo tamen approbante*. Vehementi quocirca percitus irâ, omni, sub totâ obsidione, curâ urbis neglectâ, computationibus indulgit, officialibus prædictarum trium nationum strenuè interim defensionis urbis invigilantibus.

S E C T I O XXIV.

INformatus de his per occultas Principis Barcsaii literas Princeps Rakocius, uniuersis, maximè verò Gabriele Haller Joannéque Betlenio, renitentibus, non successisse propositum, irâ contra eos commotus, uniuersa eorum bona prædæ suorum exponit. Unius præterea (Joannis Betlenii) uxorem cum

cum filiola quinquenni in captivitatem
 afferit, nullo tamen cum emolumento.
 Rebus sic fluentibus unanimi totius
 præsidii Cibiniensis consensu, octavam
 circa cujusdam diei horam matutinam,
 eruptio contra Rakociana tormenta
 (quæ nullis defensis munita dictum
 est) felici cum successu tentata est, pe-
 dites enim pro custodiâ eorum locati,
 prius sensere quàm videre hostem, iis-
 que magnâ ex parte cæsis, Colonellus
 Gaudi, sine pileo, discinctus, degene-
 riqve sine ephippio insiliens eqvo, vix
 evasit; Incensus (qui aderat) pulvis py-
 rius, tormentum grande, duoque mi-
 nora in urbem translata, reliquorum
 foramina clavis occlusa ferreis. Prope-
 rat ad succursum (sed confecto nego-
 tio) Princeps Rakocius; Regressi in
 urbem cum ademptis tormentis, vexil-
 lisque victores, Principi Barcsaio ab
 hostibus invito se parta offerunt vexil-
 la, ab eoque quamvis subtristi muneribus
 afficiuntur. Victoriæ lætitiâ, lar-
 goque

gōque vini potu nonnihil exhilaratī
 præsidiarii ac cives, iteratam finito
 prandio majori cum apparatu moliun-
 tur eruptionem. Sed quo negligentio-
 res manè, eo vigilantiores pomeridie
 invenère Rakocianos. Ipse Princeps
 Rakocius universas equitum suorum
 copias post latus cujusdam montis in-
 structas tenebat, tormenta ex quibus
 clavi ferrei eximi potuère, contra in-
 gruentes onerata & directa: Nihil ta-
 men his difficultatibus præpediti erum-
 pentes, animosè tormenta contra eos
 explosa invadunt, pedites, nonnullis
 cæsis, in fugam conjiciunt, pulverem
 succendunt pyrium, foramina tormen-
 torum validiùs quàm antea clavis oc-
 cludant ferreis, quibus dum occupan-
 tur, cum univèrso supervenit equitatu
 Princeps Rakocius, resistitur tamen
 ad occasum usque Solis ipsi, circa ve-
 speram æquo tandem Marte discessum,
 omnibus (præter unicum) incolumi-
 bus in urbem regressis. Retrahit se-
 quenti

quenti nocte destructa Princeps Rakocius tormenta, diebúsque nonnullis re-
 fecta, versus occasum solis aggeribus
 more militari erectis, civitatem Cib-
 niensem tormentis quatere nititur, ir-
 rito tamen cum effectu, magna enim
 loci distantia, risui potiùs quam terrori
 erat urbi. Animadverso Colonellus
 Gaudi vitio, paulatim urbi appropin-
 quans, tres successivè erigit aggeres, in
 proximiorique collocatis tormentis,
 partim propugnaculum quoddam ur-
 bis, partim verò ipsam urbem tormen-
 tis quinque quatere non desistit. Nec
 his contentus, ignitos sub noctes in ur-
 bem globos jaculatur sine fructu. To-
 tâ hyeme particulares è civitate adver-
 sus obsidentes eruptiones, illorúmque
 cum his pugnae, cum levi nunc hujus,
 nunc illius partis damno continuatae.
 Cognita hæc cuncta Ottomanicæ Por-
 tæ, quamvis enim tabellariorum qui-
 dam naso, auribúsque mutilati, quidam
 verò palo per Rakocianos insuti, duo
 tamen

tamen feliciter ière ac redièrè, de subsidiis Vere ineunte mittendis affecurationem reportantes. Purpurato interea Budensi, ut universis Europæis Turcarum Imperatoris exercitibus congregatis, Hajdonibus, qui præcipui semper Principis Rakocii promotores extiterant, priùs deletis, eum regno exturbet, obsidionemque solvat Cibiniensem, demandatum. Paret ille, congregatisque, præter lixas & calones, vigintiquinque circiter millibus armatorum motis mense Aprili castris, trajectoque juxta oppidum Fellak Marusio, versus regionem Hajdonum dirigit gressum.

S E C T I O XXV.

COgnita hæc obsidionem Cibiniensem continuanti Principi Rakocio, *Vice Capitaneo quocirca Varadiensi Francisco Gyulai, ut Hajdonibus Comitatusque Bihariensi congregatis, imminenti resistat hosti, demandatum. Qui dicto audiens, eorum quos memini cohorti-*

hortibus suffultus, vadum fluvii Hortobágy, quo hosti, Hajdones invadere volenti necessariò transeundum erat, occupat, literisqve per iusticum quendam ad Purpuratum Budensem (Szejdi Amhet Passam) missis, *nisi cum suis periclitari velit, ut à suscepto desistat itinere, hortatur.* Purpurato prædicto, unico à fluvio Hortobágy miliari castra habenti allatæ sunt literæ. Qui cõvocatís extemplò primoribus, *minis se Francisci Gyulai territum, ulterius non audere progredi simulat. Mirantur hominis (aliàs) audacissimi simulatum illi timorem, inceptoque ne desisteret, cum in acie fortiter dimicando cædi, quàm jussu Imperatoris ignominiosam subire mortem honestiùs sit, hortantur.* Post vanas tandem simulationes, claficum repentè canere jubet, totòqve exercitu celeriter moto, priùs prædictum fluvii vadum superat, quàm de ipsius itinere quicquam Hajdonibus Gyulaiòqve constaret. Visis itaqve ab
eorum

eorum excubiis Purpurati exercitûs antecursoribus, relictis (sicut cœnæ assidebant) ferculis, cultris, aliâqve supellectili, velocissimè omnes, quò quemque metus ferebat, nemine persequente aufugère: Franciscus Gyulaius ex fugâ Varadinû se recepit. Purpuratus Budensis eodem unde illi fugerant locat castra, quod unicum familiis Hajdonum salutem peperit, sub noctemque ad tutiora secedendi occasionem præbuit, eodem enim die persequentibus eas Turcis, omnes in propriis opprimi potuère domiciliis.

Sequenti die ad populandum egressi Turcæ, totam circumcirca regionem, usque ad oppidum Bihar, quod Varadino unicum saltem miliare distat, rapinis, incendiisqve replevère, Francisco Gyulai, qui exitium Purpurato Budensi minatus fuerat, incendia ac fumos è muris prospectante, ob idque metu perculso. Similis Varadiensis quoque urbis incolas terror invaserat,

congregati itaque universi, quid facto opus sit, cum dicto Vice Capiteano consultant; tandem quicquid per eum cum Purpurato Budensi fuerit conclusum, sanctè se observaturos, præeunteque reliquos jurantes ipso Vice Capiteano Vice Comitè Comitatus Bihariensis Martinum Boldvai jurejurando assecratum, ad eum cum adjunctis destinant legatum. Qui durioribus primùm verbis ab eo exceptus, tandem in gratiam recepti Varadienses, populationes, incendiisque prohibita, quòd tempestivè ad obedientiam redeundo, imminetia non præcavissent pericula, quibus libenter se parsurum fuisse jurat per caput potentissimi Imperatoris sui, negligentie eos multùm accusante Purpurato; nihilque aliud nisi contra Principem Rakocium, capitalem Ottomanicæ Portæ hostem certas sistant cohortes, imperat. Relata hæc per dictum Vice Comitem Martinum Boldvai, gratanterque accepta à Gyulaio Varadiensibusque. Destina-

stinatus cum tribus ipsemet Vice Comes cohortibus, nonnullis è numero primorum superadditis, qui conjungens se Purpurato Budensi, fuit tam itineris, quam pugnae, quæ inter eum ac Principem Rakocium paucos post dies commissa est, individuus comes, ut inferius patebit.

S E C T I O XXVI.

Progressus versus regionem Szilágy dictam cum exercitu Purpuratus Budensis, castellum Pocsaj dictum, (quod inter paludes fluvii Hortobágy per Georgium Rakoci seniore erectum, cohorte Germanorum peditum, Hungarisque multis illuc se recipientibus munitum erat) uno præterierat miliari, dum contra impedimenta se sequentia, eruptionem illinc factam, nonnullosque caesos, audit, fremit, læsus ab iis, quos lædere noluerat; Totòque cum exercitu regressus, quamvis circumcirca aqua humerotenus profunda, quin imò

imò nonnullis in locis eò profundiore, quæ non nisi nando superari poterat, esset munitum, ipse inter natantes totus madidus, unico cepit insultu, universisqve cæsis, aut captis, castellum ipsum solo æqvavit. Ulterius illinc per regionem Szilágy dictam Transylvaniam versus progressus, castellum Principisæ Rakocianæ Somlyo, priùs expilatum, comburit.

Cognita hæc cuncta Principi Rakocio, obsidionem Cibiniensem solvere eum coëgère, generalem itaqve universis regni exercitibus expeditionem bellicam indicit, parvère cuncti, maximè verò Siculi, quorum vix major numerus memoriâ nostrâ in castris apparuit; Francisco quoque Gyulaio ac Varadiensibus, ut quanto plures possent in subsidium suum transmittant copias, demandatum. Qui, Martinum Boldvai, Comitatus illius Vice Comitem, cum certis cohortibus, nonnullisqve nobilibus ad Purpuratû Budensem per-

eos expeditum, seq̄ve firmissimè ipsis juramento obstrictum, immemores, longè ampliores in succursum Principis Rakocii, quàm Purpurato Budensi tradiderant, misère copias. In pugnâq̄ve Gyaluinâ, raro in Transylvaniâ exemplo, invicem cohortes Varadianæ inter se conflixêre, sicut inferius clariùs patebit.

S E C T I O XXVII.

Limitibus Transylvaniae appropinquantè Purpurato Budensi, cum stipendiariis, regniq̄ve exercitibus, inter Claudiopolim, vicumq̄ve Szamosfalva, juxta fluvium Samosium habebat Princeps Rakocius castra, auditâq̄ve exercitûs hostilis numerositate, suos ampliare satagens, omnium delictorum per Sacrificulum quendam pagi Csürüllye, immunitate Valachis prædonibus promissâ, sexcentos ex iis congregatos secum habebat, universis præterea rusticis, ut contra commu-

nem

nem Christianitatis hostem armati præ-
 stò essent, injunctum : verùm illi an-
 gustiâ temporis exclusi interesse ne-
 quivêre. Exercitibus interea Turcicis
 appropinqvantibus, motis Princeps Ra-
 kocius castris ultra Claudiopolim, in-
 ter eam, arcémqve Gyalu, illinc ulte-
 riùs progressus inter pagum Kapus, ar-
 cémqve Gyalu figit castra. Hoste unius
 saltem diei itinere ab eo distante, pri-
 matibus, universisqve exercitûs officia-
 libus convocatis, quid factò opus sit, de
 summâ rerum consultatur. Apparebât-
 qve Principem Rakocium, multitudi-
 ne hostis motum, spe majoris contra-
 hendi ex Hungariâ exercitûs, ad retro-
 cedendum fuisse proniorem.

Verùm officiales pleriqve, inter quos
 Michaël & Clemens Mikes, Andreas
 Gaudi, Sicularum, stipendiariorú m-
 que cuncti fermè Capitanei, pugnam
 vehementer urgebant, quin potiùs An-
 dreas Gaudi, (cujus maxima in re mili-
 tari erat opinio virtutis) plus justo

commotus, nisi pugnaretur, depositis in perpetuum armis, anui cuidam se serviturum dicit. Intellecto cunctorum Princeps Rakocius consensu; *Ex visceribus suis quoque non lac sed sanguinem effluxurum respondit;* (Vetus illud apud milites inter Hungaros proverbium.) Decernitur itaque pugna, castraque ultra arcem Gyalu reducta, inter eam, vicumque Fenes collocantur. Purpuratum Budensem cum suis Claudiopoli imminere, castraque inter eam ac pagum Szamosfalva fixisse eadem die auditum, ne itaque per eum ex improvise opprimeretur, eadem die, nocteque sequenti instructum cogitur Princeps Rakocius tenere exercitum.

Castra Purpurato Budensi in vicina civitatis Claudiopolis (ut præmissum) habente, Martinum Boldvai Comitatus Bihariensis Vice Comitem, quem cum certis cohortibus ad se à Vardiensibus missum, secum habebat,
acciri

acciri jubet, ut tribus è nobilibus sibi
 subjectis Claudiopolim expeditis, no-
 mine suo deditioem urbis, commea-
 túsque iis imperet, mandat. Joannem
 Szilágyium, Stephanum Décsei, ac ter-
 tium, de cujus nomine non constat,
 mittit ille. Qui urbem ingressi, exem-
 plóque á civibus, nec omninò inviti,
 (præcipuè Joannes Szilágyius, qui Ra-
 kocianis semper partibus adhæserat) ad
 Principem Rakocium sunt missi. Qui
 austerioribus ab eo excepti verbis, in
 captivitatemque coniecti, in scio (ut
 plerique asserunt) dicto Principe, jus-
 su Andreae Gaudi paulò post occisi.
 Quos ad Principem Rakocium misisse,
 visâ exercitûs Turcici multitudine, eo-
 dem die pœnituit Claudiopolitanos,
 terrore enim perculsi, largo in castra
 Turcica commeatu præbito, non ipsis
 cogentibus, sed svapte eos ad P. Rako-
 ciû ivisse, juramento (utrum verè ipsi
 norint) asserunt. Proximè sequenti die
 (sabbato nimirum) ad pugnam utri-

que se accingunt, quod ut exactiùs intelligi possit, Turcicum ab Oriente Occidentem versus, Principis autem Rakocii exercitum ab Occidente Orientem versus inter se congressos consideres; Acies autem inter se oppositæ hoc modo dispositæ erant.

SECTIO XXVIII.

CLaudiopolim, vicinmq; Monastor transgressus cum suis Purpuratus Budensis, juxtaq; oppidum Fenes (cum eâ dispositione ut confestim tentoria erigerent, quod etiam factum) relictis calonibus ac impedimentis, perditatum omnem (inaudito antea apud nos exemplo) in duo exercitûs dividit cornua, partem à dextrâ fluvium Samosium (qui vado facile illic transiri poterat) trajicere, ex nemoréq; quodam à latere Rakocianos ferire jubet; partem à levâ sub radicibus cujusdam môtis excelsi, versus pagû Lonatendere, à tergóq; hostes adoriri mandat: Equitatum

tatum verò, quo adeò abundabat, ut vix, imò ne vix quidem caperet in uno dispositos ordine istius loci planicies, in duplicatũ digerit corpus, Hussaim Passam, qui antea Agriensibus, tunc Jeneiensibus ac Temesvariensibus præerat, cum viginti circiter vexillis in unam aciem coactis, præcedere jubet, ipse verò reliquo equitatu in unam eamque contiguam aciem disposito, totam implet planiciem, ipsèque cum equitibus Varadiensibus Vice Comitèque Martino Boldvai ac propriâ prætoriâ cohorte medius subsistit; contingente tam à dextrâ quàm sinistrâ peditatum equitatu.

Princeps Rakocius ex adverso, numero militum longè inferior, sic disposuerat acies: Quamvis exercitus ipsius totam planiciem (quemadmodum Turcicus) minimè impleret, ne interim primæ cohortes subsidiis destitutæ flaccescerent, duplicatas ipse quoque sed inter se distinctas ordinavit acies. Lævum Hungarici exercitûs cornu (quod dex-

tro erat oppositum Turcico) Gregorius Kováts cum decem vexillis in unum corpus redactis (veteranus miles) regebat, qui à dextrâ Sículos Sedium Siculicarium (provincias ita iis appellare mos) Sepsi, Kezdi, & Orbai, illi verò itidem à dextrâ reliquos Sículos in certas cohortes more militari dispositos habebant. In medio peditatus (qui tam numero quàm robore mediocris) collocatus, octo in colliculo quodam tormenta campestria collocata habebat, à dextrâ ipsorum stipendiarii equites (præter Onadianos, quos pro sui custodiâ reliquerat, erant collocati, eis pariter à dextrâ Sacrificulus Csúrülllyei cum sexcentis adjunctus erat prædonibus, hæc erat tota exercitûs Rakociani prima facies.

In subsidiis à lævo suorum cornu Varadiensis locaverat cohortes, quibus à dextrâ vexillum (quod Generale) cum aulicorum turmâ erat collocatum, à dextrâ itidem eorum, ipse Princeps cum decem cohortibus Onadianorum, quos
tan-

tanquam sibi fidelissimos, veteranosque milites ad incerta belli, suique custodiam reservaverat, erat præsens. Ulterius dextram versus tendendo in certas distributi cohortes Comitatus regni Transylvaniæ locati. Lixas verò & calones, in maximam turmam coactos, à tergo reliquerant, qui quamvis procul visi, ampliorem verò repræsentabant exercitum Rakocianum, verum (ut inferius patebit) sub initium pugnæ, fugâ sibi consulentes, hostibus addidère, suis verò ademère animum.

S E C T I O XXIX.

DIspositos hoc ordine contrarios exercitus, fluviolus transitu difficilis interfluebat, hostes in ipso transitu hæsitantes invadere Princeps itaque Rakocius decreverat, cui intentus, Husaim Passam cum suis fluviolum transire satagentem, Gregorius Kováts, Siculique viriliter exceptum, cum toto suorum robore, plurimis cæsis, in fu-

gam compulêre; Properavêre in medio collocatæ quoque utriusque partis cohortes inter se pugnam inire, verùm prædicti rivuli difficultas (cujus supra meminimus) utrinque eas inhibuit, in cujus ripis, quamvis valde vicinæ, sine pugna stare cogebantur. Quo equitatus Turcicus perspecto, versus vicum Lona, sursum tendendo, alam exercitûs Rakociani dextram circumire cæpit, in quâ Sacrificulus Csûrûllyei Georgius cum sexcentis prædonibus, ac stipendiarii equites Principis Rakocii erant locati. Quo lixarum & calonum à tergo relicta multitudo viso, tota, nemine persequente fugiens, Turcas ad pugnandum incitavit, suis verò etiamnum pugnantibus metum incussit. Similis cohortibus in primâ fronte collocatis strenuè adhuc rem gerentibus in medio collocatas quoque subsidarias acies terror abstulit. Sacrificulus Csûrûllyei cum suis prædonibus viriliter Turcas aggressus, universis amissis,

vix cum paucis evasit. Dum hæc inter dextrum Rakocianorum sinistrúmque Turcarum cornu gererentur, Husaim Passæ cum suis fugienti, ac penè perituro succurrit Purpuratus Budensis, Gregoriique Kováts ac Varadiensium cohortibus à toto exercitu seclusis, circumventisque, in orbem eas pugnare cogit. Quas Princeps Rakocius videns extremè laborantes, properat succurrere, periculóque eripere, cohortes Onadianas, quas pro sui custodiâ reservaverat, se non sequi minimè animadvertens, invadit itaque cum paucis animosè Turcas, occisisque ipsemet nonnullis, ingruente tandem multitudine, quatuor vulnera, duo in capite, reliqua in aliis corporis partibus sustinuit, quorum unum læso in capite cerebro, paucos post dies fatalem (ut inferius patebit) acceleravit ipsi horam, vulneratus tamen pugnae per suos exemptus. Sub idē fermè tempus supervenēre dispositi ab utroque cornu Turcarum pedes,

dites; circuitisque à lateribus actergo
 Hungaris, tanto omnes pavore in fu-
 gam compulere, ut pars eorum obtrito
 proprio peditatu vitæ suæ confuleret,
 reliqui quo quemque fors ferret, di-
 laberentur. Gregorius Kováts (paucis
 exceptis) cum omnibus suis periit. Ex
 Varadiensibus, qui contra juramentum
 nuper præstitum (desertis in periculo
 iis, quos cum Vice Comite Martino
 Boldvai ad Purpuratum Budensem mi-
 ferant) in succursum Principis Rakocii
 venerant, pauci evasere: totus pedita-
 tus concisus; tormenta octo capta, ve-
 xillum prætorium (quod Generale ap-
 pellatur) cum aliis multis interceptum,
 impedimentaque omnia. Imò (nisi
 Turcæ Hungaros persequi destitissent)
 ipse Princeps Rakocius, vulneribus de-
 bilitatus, ob idque eqvo amplius infi-
 dere minimè valens, vivus in potesta-
 tem eorum devenisset: sed iis ultra ar-
 cem Gyalu non progressis, carpento
 impositus per fluenta Crisii Varadi-
 num

num versus, nemine persequente vetus, dictam tandem arcem ingreditur. Ne vulneribus quidem distentus despondens animū, missis quin potius per totū Transylvaniae regnum literis, eos qui viriliter in pugna se gesserant laudat, ut ad bellum contra Ottomanum denuò se accingant animat, propediemque se succursurum promittit. Verū decimo octavo post accepta vulnera die Varadini humanis exemptus, per filium, conjugemque Ecse-dinum transportatur.

LIBER TERTIVS.

BREVIARIVM LIBRI
TERTII.

Princeps Barcsaius Cibinio egressus Purpurato Budensi (Szejdi Ambet Passa dicto) conjungitur. Cum eodem Hungariam versus tendit. Mortem Principis Rakocii certas ob causas aliquandiu celat. Gabrielem

lem Haller legatum ad Ali Passam expedit, qui ab eo arestatur. Ipsemet Princeps Barcsaius Ali Passam adit. Quem ille Varadinum versus secum ducens aresto subjicit. Gabrieli Haller compedes ferreas rare magnitudinis injicit. Purpuratus Budensis Szejdi postquam Principem Rakocium profligasset ab Ottomaicâ Portâ victoriæ ipsius adhuc ignarâ degradatur. Insignis fortalitii Varadiensis descriptio, obsidio, editio. Princeps Barcsaius aresto, Gabriel Haller captivitate soluti Transylvaniam remeant. Rebellio Siculorum Sepsi, Kezdi, Orbai ac Csikiensium orta, aliquantulum compressa. Joannes Kemenyius Transylvaniã invadit, occupat. Principem Barcsaium principatu, mox vitâ exuit. Cum Imperatore Romanorum confederationem inicit. Purpuratus Ali Passa Transylvaniam invadit, urit, Kemenyium regno exturbat. Qui auxiliis Imperatoris Romanorum suffultus eam recuperare nititur, sed incassum. Ali Passa Michaelem Apasium Principem Transylvaniæ constituit. Ipse Temesvarinum in hybernâ

berna secedit. Kemenyius Apasium Sespurgi
 obsidet. Cui Kucsuk Memhet Passa succur-
 rit. Cum Principe Kemenyio pugnam init.
 Triumphat. Kemenyius lapsu equi perit.
 Claudiopolis, Szamosujvar, Berlen, Kövar,
 Szekelyhida, præsidis suæ Majestatis munitæ
 resistunt. Excursionibus premuntur. Clau-
 diopolis jubente Ali Passa per Principem Apa-
 sium ac Kucsuk Passam irritò successu obsi-
 detur. Franciscus Szentgyörgius Episcopus
 Vaciensis iisdem in castris de pace quasi tra-
 ctaturus Principem Apasium adit. Quæ prius
 promiserat, revocat. Per Kucsuk Passam Te-
 mesvarinū transmittitur. Generalis Schnej-
 dau præsidio Claudiopolitano succurrit. Quo
 appropinquante Kucsuk Passa retrocedit.
 Gabriel Haller ad Ali Passam legatus à Sta-
 ribus regni expeditur. Episcopus Vaciensis
 Temesvarini fato fungitur. Kucsuk Passæ
 insolitæ in Transylvania exactiones. Pax
 inter duos Imperatores diu tractata difficul-
 tatibus subinde novis intervenientibus fi-
 nem sortiri nequit. Gesta hæc annis tribus.

S E C T I O I.

Urpuratus Budensis (Szeidi Amhet Passa) audiverat quidem (sed incerto auctore) vulneratum Principem Rakocium, minimè tamen fidem adhibens, sive adhibuisse simulans, non persequitur Varadinum versus ex pugna se recipientem, sed reflexo Claudiopolim, ac illinc oppidum Dés versus itinere, juxta fluvium Samosium paulatim ducit exercitum, diutim plurimos ex iis qui in pugna vulnerati erant sepeliens. De numero Turcarum in pugna caesorum sciscitati nonnulli Transylvanorum, verùm mirà fide per eos celatum, interim cruentissimam se reportasse victoriam, pluresque non-gentis illic vulneratos in castris esse fatebantur cuncti. Hungarorum ultra tria millia caesa; Profligati Principis Rakocii rumore ad Principem Barsaium

csaium perlato, Cibinio (ubi longam traxerat moram) egressus, Purpurato Budensi castra penes Samosium juxta pagum Boncida habenti conjungitur, literis ad universos Status ut armati præstò essent confestim evulgatis, parvè pleriqve, nonnulli (inter quos Csikienses, ac Sepsi, Kézdi, & Orbai Sedium incolæ) auxilium à Principe Rakocio (quem vivum credebant) certo certius sperantes, minimè. Expeditus inter reliquos à Principe Barcsaio ad Siculos in bellum cogendos, Magnas quidam Michaël Toldalagius, cui, ut in itinere Sespurgum (civitatem Saxonicalem) divertat, eosqve ad obedientiam declarandam, legatos ad Principem Barcsaium expedire jubeat, demandatum. Infelici suo fato paret ille. Verùm Sespurgenses, qui ex universis Saxonibus primi à Principe Barcsaio desciverant, omnes ejus fideles acerrimè erant persecuti, quid meriti essent, sibi conscii, Principemqve Rakocium,

in quo

in quo spem totam collocaverant, decessisse, aut victum esse, minimè credentes, eum ingressum, quæve de revenisset inauditum, cum quodam nobili Michaële Simon, immani rabie frustratim difsecuêre.

Conjunctus juxta oppidum Boncida Princeps Barcsaius Turcicis castris, ut penes fluenta Samosii Hungariam versus promoveret Purpuratus Budensis castra, diverso tamen utriqve respectu conclusêre. Princeps Barcsaius (qui excessum quamvis Principis Rakocii nondum audiverat, lethaliter tamen eum decumbere à nonnullis erat edoctus) ne decedente eo, intra limites regni Transylvaniæ idipsum subaudiens Purpuratus Budensis, regnum occupaturus, subsisteret, metuens, ob idque quàm citissimè eum educere laborans. Ille, ut Rakocium (quem vivum & convaliturum credebat) exercitus reparantem, nondum satis instructum præoccupare posset, festinans; Fratre itaque
germa-

germano Gasparo Barcsaio, Georgiô-
 que Lázár Confiliario, ac regni Proto-
 notario, per Principem Barcsaium ad
 procuranda regni negotia relictis, mo-
 tiſque oppidum Sibo verſus caſtris; Ju-
 dex quidam nobilium Comitatus Biha-
 rienſis celeri circa meridiem curſu ſu-
 pervenit, decedentéque in conſpectu
 ejus Principe Rakocio, eorum à quibus
 miſſus erat, (hi erant univerſi fermè
 Varadienſes primores) literas exhibet.
 Sed ſub poenâ mortis, donec Purpura-
 tus Budenſis cum ſuis regno excederet,
 tacere juſſus. Continuato itaque per
 tres dies itinere, penetratis in ditionem
 Regis Hungariæ quarto die caſtris, di-
 ctam Judicem nobilium eadem quaſi
 horâ Varadino appellentem, mittit ad
 Purpuratum Princeps Barcsaius, qui de
 morte Rakocii per eum edoctus, vigin-
 ti aureis donatum lætus dimittit.

SECTIO

S E C T I O II.

Nondum hætenus in Ottomanicâ Portâ Principis Rakocii interitus, résqve Purpurati Budensis Szejdi Amhet Passæ feliciter gestæ cognitæ, ideóqve tanto impar negotio judicatus, cum universis Europæis, Asiaticisqve exercitibus, ad dictum Principem (jam defunctum) armis persequendum Purpuratus Ali Passa missus, Albam primùm Græcam, mox Temesvarinum pervenit. Omnéqve Szejdi Amhet Passæ munus ademptum, Ismaële quodam in Purpuratum Budensem (qui tamen Ali Passæ subsit) ordinato. Miræ insuper ex Ottomanicâ Portâ ab Oratore continuo Transylvanorum Valentino Szilvási ad Principem Barcsaium literæ, in quibus *propensum erga regnum Transylvaniæ ac Principem Barcsaium Ottomanicæ Portæ ac Ali Passæ animum multis verbis commendat, ut legatus confestim pro relaxandâ regno impo-*

impositâ summâ ad eum mittatur, (irritum minimè fore ejus laborem spondens) svadet. Secutus consilium ipsius, Gabrielem Haller Consiliarium ad Ali Passam expedit Princeps Barcsaius, qui præter expectationem omnium, inhonestè ab eo exceptus, paucos post dies arestatur, iterato Varadiensium ad Principem Rakocium transfugio, ejusdemq; in arce Varadiensi decessu, (quæ omnia in Portâ Ottomanicâ jam cognita) ansam indignationi præbentibus. Integram præterea quingentorum imperialium summam (quæ regno erat imposita) per dictum legatum se recepturum crediderat Ali Passa, cujus per Gabrielem Haller ne minima quidem pars allata fuerat. Rescribit hæc omnia Principi ac Regno dictus legatus, nisi aliqua specificatæ summæ pars, ad leniendum Ali Passæ furorem extemplo transmittatur, extremum regno imminere periculum significans. Principi Barcsaio cum Szejdi Amhet Passâ juxta Ecse-

ta Ecsedinum castra habenti, allatæ literæ, qui, ante complures annos, dum Principe Rakocio seniore vivente, in Portâ Ottomanicâ legatione fungeretur, Ali Passæ notus, ob idque magnam in amicitia ipsius spem collocans, legatione prædictâ minimè succedente, ipse pro regno deprecatum adire Ali Passam statuit. Mittit etiam in Transylvaniam Joannem Betlenium & Franciscum Keresztesi, Consiliarios, regni Status (nisi funditus perire velint) ut extraordinario ipsismet imposito tributo, publicæ succurrant necessitati, per eos admonens.

Incertus antea apud Szejdi Amhet Passam degradationis suæ rumor, hic certius apud eum (nec sine ingenti animi mœrore) constitit. Improbat Principis Barcsaii Ali Passam adire volentis (sive ei perspectâ hominis naturâ, sive gloriâ adversarii ipsum pungente) intentionem, Szejdi Amhet Passa, sed manet in proposito ille.

SECTIO III.

PRogressus itaque Varadinū, illinc Jenō versus dictus Princeps, Ali Passam, qui Gabriele Haller legato secum ducto, Temesvarino se moverat, inter Lippam & Jenō arces habet obvium, à quo non fatis læto excipitur vultu. Innumeram exercitūs ejus multitudinem, apparatusque tormentorum (nil boni ex iis præfagiens) cum stupore intuetur, obsidionem arcis Varadiensis (quamvis mirā fide eam Ali Passa celaret) moestus conjeētans. Quam, dicto Ali Passæ contra solum Principem Rakocium (qui renitente Portā Ottomanicā Transylvaniam manutenere voluerat) expedito, sub initiū itineris minimè mandatā fuisse, verum iteratā istius arcis ad toties dictum Principem defectione, ibidemque facto ejus decessu innotescantibus, Temesvarini jã moranti, eã de re imperatoriū supervenisse mandatū certò constat.

stat. Degradatus quoque Szejdi Amhet Passa subtristis Ali Passæ conjungitur, traditioque ipsi exercitu, per eundem, ut celeri cursu Varadinum properans, urbem occupet, incolasque ejus in captivitatem afferat, expeditur: verum Varadiensibus obsidionem arcis futuram, urbemque ne per hostes occupetur, ipsisque nocumento sit, metuentibus, incendientibusque, inutilis fuit labor. Principi Barcsaio (de Varadino sibi tradendo) aperit tandem animum Ali Passa; Gabrieli Haller legato per ipsum arestato, qui Supremus ejusdem arcis Capitaneus quondam fuerat, sub poenâ mortis, ut confestim eam resignet, imperat. Verum illi nec voluntas, nec potestas erat iusta præstandi; compedibus quocirca ferreis duabus, sexaginta trium librarum pondere oneratur, nec prius nisi expugnato insigni hoc fortalicio dimissus, ut inferius patebit. Princeps quoque Barcsaius intensissimâ circumclusus custodia, aresto sub-

sto subjicitur. Cujus ut arcis situs, munitiono, inæstimabiliqve totius Christianitatis cum jacturâ amissio, lucidiùs constet, hæc mi lector breviter accipe.

S E C T I O IV.

INsigne fortalitiùm Varadiensè, in planitie juxta ripam Crisii fluvii erectum intelligas, quod dictus fluvius à Septentrione præterlabitur, ab Oriente carecta quædam, aliàs (ut incolæ crediderant) vix pervia, in latitudinèmqve justam patentia, à Meridie & Occasû amplissimam urbem, aut veriùs pagum (cum nullis mœnibus munita sit) à Septentrione dictum fluvium ultrâqve eum excelsa eâqve plurima vineta, adeò tamen remotè ab arce distantia (ut nullus, sicut falsò hæctenus creditum, illinc tormentorum metus) habebat ; Arx ipsa duplex, exterior quinque latericiis, iisqve maximis propugnaculis, si antiquorum opera consideres, regularibus, latâ præterea profundâqve

dâqve fossâ, quæ præ metu hostili undâ plena erat, muniebatur; interior, totidem quidem habebat propugnacula, sed ejus mœnia in altum erecta, palatiorum simul arcibusque representabant usum; Egregia in pace degentium commoditas, sed (ut inferiùs patebit) magnum arcem defendentibus exitium. Tormenta grandia, minorâque, ac munitiones in tantâ copiâ, ut expugnata etiamnum arce, satis superesset. Commeatus nō quidē multus, sed sufficiens. Verùm præsidium octingentorum & quinquaginta cujuscunque gradus & officii (præter pueros & foemellas) virorum, cum capacitas arcis quinque ad minimum præsidiariorum exigeret millia: Ingens itaque hic defectus, certum arci peperit excidium. Verùm quo authore intelligendum? Eorum, (quos supra meminimus) operâ ad Principem Rakocium desciscente arce Varadiensi, ibidémque dicto Principe ante paucos dies fato functo, Frânciscus Gyulaius

larius ejusdē arcis Vice Capitaneus, Michaël Teleki, aliq; factionis ejus principes, pietatis erga defunctum herū suū obtentu, Ecsedinum exanime Principis Rakocii corpus comitati, imminenti- bus se exemere periculis. Arx certo destituta Domino, qvo in tantā extremi- tate confugeret dubia, tam Principem Barcsaium per literas, qvām regni Un- gariæ Palatinum, eoque intercedente Hungariæ Regem, per Martinum Bold- vai Comitatus Bihariensis Vice Comi- tem (qui post pugnam Gyaluinam à Purpurato Budensi Szejdi Amhet Pas- sâ dimissus redierat) de subsidiis mit- tendis requirit. Verum Princeps Bar- csaius extra regnum in itinere Ali Pas- sam versus suscepto requisitus, tempore simul & mediis destitutus, succurrere neqvit, *Sacratissimã Imperatoriã Ma- jestatem de subsidiis mittendis requirit alter, sed tanti momenti negotio longū desiderante consilium, anteqvam, quid in re tam arduâ facto opus esset, conclu-*

deretur, (ut inferiùs patebit) actum de Varadino. Externis itaqve subsidiis destituti Varadienses, tam cives quàm præfidiarii, ad extremum usque arcem se propugnatos, alteros alterisque si necessitas ingrueret auxiliatos per Deum jurant: verùm præter prædictos octingentos & quinquaginta viros, violato juramento, reliquos clam se subducere metus compulit. Ad tam exiguum itaqve redacti numerum, omnique auxiliorum spe destituti, obsidionem tamen subeundam decernunt. Quæ inchoata est in hunc modum:

S E C T I O V.

Decimâ quartâ Julii [1660] cum innumerâ suorum multitudine, appropinquans arci Ali Passa, ab Oriente extra jactum tormentorum, locatis interdium castris, in partem urbis (Vence ab ipsis appellatam) inter arbores magno cum suorum commodo, arcis verò incommodo, sub noctem (ipse met

in

in iis præfens) principalia transfert castra; Altera ab Occidente sub directione Szejdi Amhet Passæ, in utraqve Crisii fluvii ripâ; Tertia à Septentrione intervineta, Aranyas & Ablakos dicta locat.

Seqvènti 15 nimirum Julii per proprias, Principisqve Barcsaii, (quas extorserat) literas, deditioem arcis sollicitat. *Dedentibus liberam omnium rerum cum incolumitate possessionem offerens, acerbissimam e contra refragantibus mortem minatus. Verùm præsidarii, etiamsi quicquam temporibus retroactis, quod Ottomanicæ Portæ displicuisset per eos patratum prætendi posset, in gratiam tamen à Szejdi Amhet Passæ ante paucos dies recepti, asscuratorisqve ejus literis muniti, pro fidelibus potentissimi Imperatoris semet agnoscentes, ne obsidione premantur rogant, quæ nisi solvatur, juramentales dicti Szejdi Passæ literas perdicæ se appensuros, Deumqve perfidiæ illius ultorem assuturum certo se credere asserunt.* Vide-

bantúrque; verba eorum aliquo niti fundamento, quamvis enim semel à dicto Szejdio in gratiam recepti, Martino Boldvai Vice Comite ejúsque sociis (quos tanquam obsides ad ipsum expediverant) in periculo relictis, denuò Rakocio adhæserant, decedentetamen eodem, iterum per Szejdium (degradationis propriæ ignarum) erant affecurati, sed nullus apud Ali Passam affecurationis illius respectus. Frustratus hac spe Ali Passa, è regione propugnaculi (quod Rubrum appellatur) ab ortu solis erecto aggere, undecimque in eum collocatis majoribus tormentis dictum propugnaculum, prætervolantibus tamen globis parvo cum incommodo quaterere incipit. Nec eo contentus, ultra fluvium Crisium in promontorio Ablakos dicto à Septentrione erecto altero aggere, trigintaque Falconetis illuc translatis, interiora arcis per quindecim continuos dies, sed prætervolantibus globis sine fructu infestat, ter-

tiâ tandem septimanâ cognito errore, exactiùs deorsum directa tormenta, interioris arcis mœnibus (quæ in altum erecta erant) vi tormentorum corruentibus, fragminibúsqve lapidum longè plures, quàm globis tormentorum, enecantibus, milites ad defensionem propugnaculorum collocatos, imbellemqve in arce mulierum ac parvulorum multitudinem ingenti cum strage prostrarunt, hæcque prima & maxima præfidiariorum clades.

S E C T I O VI.

Lentiùs difficiliúsqve opinione succedentibus Ali Passæ rebus, tormentisqve Hungarorum, mille sine appropinquatione jam amissis militum, irâ simul & dolore exacerbatus, tertium ab ortu solis contra propugnaculum, quod Auratum dictum, erigit aggerem, desertoqve proprio tentorio coopertam versus arcem cum immensâ suorum multitudine promovet viam,

tam capacia in quibusdam locis, ut mille Janizari simul subsistere, nec lædi, aut videri possint, excavans loca, usque ad marginemque fossæ procedens (ibi dem ipsemet moratus) aggere immensæ capacitatis erecto, plura eaque maxima in iis collocat tormenta; quibus Auratum & Rubrum dicta propugnacula per complures dies magnâ cum mœnium ruinâ, præfidiariorumque cæde quatit. Non tamen elangvère tot malis eorum animi. Quartus itaque à Septentrione in promontorio sancti Stephani denuò erigitur agger, unde pro lubitu Turcarum interiora arcis magno cum præsidii incommodo infestata.

Quintus itidem in promontorio sancti Petri erectus, simili eos clade affecit. Animosè econtrâ Hungaris vel tot calamitatibus pressis rem gerentibus. In præsentia tandem magnatum Turcicorum convocatis Ali Passa tormentorum suorum magistris, qui ferme

mè

mè omnes dulcedine præmiorum pellecti deserto Christi cultu ad Mahumeti sacra transfugerant, nationeque Itali erant, *quid contra arcem factò opus sit, consultat. Illi, nisi aqua è fossâ aliorum derivetur, nec vineas promovere, nec cuniculos posse moliri, respondent.*

Toto itaque ad derivandam aliquorum aquam intentus nisu, è regione propugnaculi Aurati à fluvio Crisio arcem versus à Septentrione, ingenti per viginti tres dies, totidemque noctes totius exercitûs indefesso labore fossâ ductâ, potiolem aquæ ibidem existentis partem Crisium versus derivat. Non parva tamen adhuc restabat in fossâ aquæ pars, prædictaque impedimenta necdum sublata videbantur; Magna interim aqua in conspectu Hungarorum decrefcens, eos mœrore simul & timore perculerat. Interea in exitium Transylvaniae nata quædam meretricula, in captivitatem per Turcas non multos ante dies afferta, se, regnante

Principe Betlenio, ancillam Castellani
 illius arcis fuisse, dictoque Principe
 propugnaculum (quod nunc Betlenia-
 num appellatur) à fundamento eri-
 gente, ubinam aqua è fossâ penitus
 aliorsum derivata fuit, vidisse refert,
 magno itaque cum applausu ad Ali Pas-
 sam ducta, libertate promissâ, ad ea
 quæ spononderat, monstranda ducitur,
 à quâ informati Turcæ, à fluviolo Pe-
 ce dicto, rectâ versus propugnaculum
 Betlenianum profundâ fossâ ductâ, re-
 liquum quod supererat circa arcem a-
 quæ exhaustum. Quo Turcæ pariter
 & Hungari viso, hi ingenti premi so-
 llicitudine, illi tanquam arce jam ob-
 tentâ in immensum applaudere cœpê-
 re. Erectus itaque in spem potiundæ
 arcis (de quâ hæctenus planè desperâ-
 rat) Ali Passa, contra propugnaculum,
 quod Mancum, sive destructum pro-
 pterea appellabatur, (ante sexaginta
 quatuor enim annos Purpurato Sza-
 terczi Memhet, cum centum sexaginta
 milli-

millibus oppugnante eandem arcem, sed septem millibus armatorum ipsam propugnantibus, divinâque clementiâ rejecto hoste, illud præcipuè vi tormentorum hostilium erat destructum) sextum denique erigit aggerem, dictique Mancii vel destructi ac Aurati propugnaculorum defensores miserè illinc affligit, ut vix in iis cuiquam subsistendi suppeteret facultas. Ne præterea quicquam intentatum reliquisse videretur, à meridie in ripâ fossæ aggere quodam erecto, duobusque illuc tormentis grandibus collocatis, casamam Aurati propugnaculi, unde multa ipsi & suis inferebantur incommoda, occiso ejus moderatore, inutilem reddidit. Nec tertium, quod Joannis Regis propugnaculum dicitur, intactum relinquare voluit, directis quin potiùs per complures dies illuc tormentis, superficie ejus totâ convulsâ, tormentorum ex eo usum (jaculationibus præsidiorum, multis tamen priùs suorum

amissis) interioribus ademit; ad futuram procul dubio hæc omnia præparans oppugnationem. Arcis quoque fossa aquâ jam destituta, machinationibus hostium facilè patebat, prægrandis itaque (subterraneum cuniculum, cœno uliginibusque prohibentibus) in ejus ripâ è regione Aurati propugnaculi erigitur agger, corbèsque maximæ à dextrâ finistrâque terrâ plenæ versus dictum propugnaculum promoventur, quæ ne tormentis per præsidarios destrui possint, duplicantur, ac trabi- bus superiùs coopertæ, terrâ profundâ contra incendia vestiuntur, totûsque per quatuor dies, totidémque noctes huic insudat operi cum suis Ali Passa, verùm Hungari ingentia (quibus instructissimi erant) in Auratum & Mancum propugnacula per eosdem dies collocantes tormenta, totum eorum opus, unâ cum iis qui aut laborabant, aut iis præsidio erant, ingenti cum Ali Passæ dolore contrivère. Resistentibus quidem

dem sed irritò cum effectu interioribus, reiteratur longè validiùs per eundem prædictum opus. Aurati, Mancii, ac Joannis Regis propugnaculorum partes superiores tormentis indefinenter interim quatientibus, ex aggeribus verò, qui in promontoriis sanctorum Petri & Stephani erecti erant, interiora arcis infestantibus. Vix itaque ullus in totâ arce locus periculi expers, tormentis nihilominus sclopetisque strenuè ab interioribus res gesta, octo hostilia destructa tormenta, multi ex hostibus sclopetorum glandibus trajecti, plures vulnerati, versus itaque in furorem totus exercitus Turcicus, vix à cæde Principis Barcsaii ac suorum temperat, minas nihilominus & convicia plus satis ingerit.

S E C T I O VII.

TRigesimo secundo interea obsidionis die, 14 nimirum Augusti, miserabilis in arce casus, memoriæque dignus

dignus contigit : Armamentariorum præcipuum, ubi granatæ, ignivomi globi, aliâqve ad defensionem arcium excogitata in maximâ copiâ, pulverisqve pyrii satis magnus asservabatur numerus, custodiæ Vice Castellani Joannis Kúrty commissum erat; admissio ille in domum dicto armamentario contiguam cum totâ familiâ quodam, dum iteratis armamentarium ingreditur vicibus, ex admissi in domum jam dicti hominis familiâ nonnulli eum secuti, candelâ fortuitò è manibus eorum in terram delapsâ, repentino instrumenta illa ignita concepto igne, totum cum centum & amplius hominibus à fundamento, cum cohærentibus ædificiis, ingentiqve fragore evertunt armamentarium. Jactura vel pacifico tempore multis florenorum millibus meritò æstimanda. In tantâ autem istius insignis fortalitiæ extremitate, inæstimabile damnum.

Appropinquat interim ingenti cum
labo-

labore (spectantibus, sed resistere non valentibus Hungaris) versus propugnaculum Auratum, prius per Hungaros destructum, sed reiteratum opus, ac tandem eidem conjungitur, cuniculòque fundamenta dicti propugnaculi aptantur. Quod praesidiarios minimè latuit; concurrunt itaque aliquid contra molituri, sed peritissimus tormentorum magister per Franciscum Gyulai, arcis Vice Capitaneum, eorum, quæ in fortalitiis summè necessaria, penitus ignarum, non pridem levem ob causam exauctoratus, reliqui quamvis ad dirigenda fatis periti tormenta, verùm nec granatis (quibus abundabant) uti, nec contra minas promoverè gnari. Unde maximus arcis defectus. Solus insignis quidam nobilis Michaël Ibra-nyi, supra omnium opinionem vir fortissimus, tam officialium qui se subdlexerant, supplet defectum, multus & indefessus undiquaque, quàm etiam contra cuniculum hostilem contrarium.

promovere allaborat.

Egestâ itaqve è propugnaculo (cui cuniculus admovebatur) terrâ, contra minam promoveri nititur, verùm advectitia, non autem solida propugnaculi terra, nisi latissimè amoveretur, facilè subsidebat, duplicatus itaqve, imò triplicatus labor, præfidiariis, qui sub initium obsidionis, octingentorum & quinquaginta virorum non excedebant numerum, ad sexcentos jam redactis, iisque in capacissimâ arce adeò distractis, ut vix, imò ne vix quidem recentes fessis in labore succedere possent; Quibus mulieres puellæqve promptissimè tam in labore, quàm rebus militaribus opitulabantur, sed earum non magnus numerus. Consimili (ut præmissum) contra propugnaculum Rubeum quoque artificio promotus cuniculus. Interioribus ut ei similiter ac alteri obviam iretur incumbentibus, ob idque maximè distractis, nec rem vires suas longè excedentem præstare valentibus.

Præ-

Præparati itaque cuniculi 24 Augusti simul incensi, pro voto successe Turcarum, ingenti enim pulvis pyrius boatu ædito, trementeqve totâ arce, murus propugnaculi Rubei à fundamento eversus, decem ulnarum latum aditum præbuit hostibus. Aurati propugnaculi non æqvè lata ruina, integræ tamen cohorti facilem præbebat ascensum. Præstolabatur instructis ad insultumqve ordinatis totius exercitûs cohortibus eventum hujus rei Ali Passa, succedente itaque pro voto negotio, ad distrahendos procul dubio præfidarios, sex circiter millia, propugnaculum quod Mancum dicitur (ab ipso tamen illæsum) scalis adoriri mandat.

Innumeram præterea fuorum multitudinem, per ruinas duorum propugnaculorum (ingentibus qui primùm arce potirentur promissis muneribus) insultum tentare jubet; Invadunt illi animosè murum, integræqve cohortes cum compluribus vexillis in utrumqve
itera-

iteratis vicibus evasere propugnaculum, sed plurimis cæsis, vexillisque nonnullis captis rejectæ; Mulieribus nec virorum nec priorum vulnere metu se subducentibus, sed pice, fervefactâ aquâ, lapidibusque hostes animosè repellentibus, paucitatique virorum non mediocriter opitulantibus.

Ab ortu solis usque ad duodecimam duravit insultus, rejecta cum ignominia à paucissimis ingens Turcarum multitudo, cum quadraginta ad minimum insultui interfuisse millia ipsimet fateantur. Qui verò integrum propugnaculum scalis (ut præmissum) erant adorti, nullâ earum summitatē illius pertingente facilimè repulsi. Hic fuit exitus oppugnationis; Nec tamen incruenta Hungaris victoria. Promptissimus quisque cæsus, aut vulneratus. Magnanimus heros Michaël Ibranyi in primâ acie fortissimè dimicans, pulso extra propugnaculi ruinam hoste, lethaliter vulneratus, eadem die Deo,
cui

cui se devoverat, reddit animam; Quo cadente elanguit confestim in cunctis militaris vigor. Trecenti jam, nō plures è praesidio supererant sani, sed paucitatis eorum Ali Passa ignarus, universorum Janizarorum (pedites hi) supremo officiali, Cancellario proprio, multis magnatibus, gregariisqve tribus (imò amplius) millibus caesis, barbam vellens, de victoriâ simul & propriâ vitâ dubitabat, nec turbulentæ totius exercitûs, signanter Janizarorum, nisi iterato eoque unico arcem capiat insultu, non amplius illic se moraturos, sed maectato ipsomet Ali Passâ, Manibus fratrum suorum parentaturos referebant, deerant voces. Suo suorumqve discrimine anxius itaqve, manipulos lignorum totum jubet comportare exercitum, quo mirâ celeritate congesto, sonantibus è cunctis aggeribus versus arcem tormentis, aggerem, qui summitatem propugnaculi Rubei æquabat, fatis latum promoveri incipit, quod

quod impediendi omnis facultas tam vi tormentorum, quàm decem & pluribus Janizarorum millibus indefinenter contra eos jaculantibus præfidiariis adempta, nec multùm à propugnaculo dictus agger aberat, dum reliquæ præfidiariorum, disjecta propugnacula abscindentes, fossis, interiorique earum margine recens erectis aggeribus se munire incipiunt, locaque oppugnationi magis oportuna subtus pulvere pyrio replentes, irrumpentes Turcas beneficio ejus ad Mahumetem patronum eorum expedire satagunt, eo itaque dum distinentur modo, Szemenius quidam (hi sunt pedites è Tracibus orti, audacissimi, sed inconstantissimi milites, ex quibus integra cohors inter præfidiarios erat) ad Turcas per ruinas transfugiens, tam paucitatem præsidii, quàm negotia, quibus occuparetur, punctatim patefecit; Verùm in aliis creditum ipsi, tam exiguum verò præsidii numerum dicenti (quod quatuor
ad mi-

ad minimum millium Ali Passa cre-
debat) nulla fides adhibita, aliàs mi-
nimè vel se deditibus incolumitas
data fuisset. Præsidarii verò, ex dicto
transfugâ totum eorum statum ho-
sti cognitum, propugnacula duo
convulsa amplum hostibus præbere
aditum, aggeremque post insultum in-
choatum propugnaculo fermè jam
conjunctum videntes, indefinentèrque
ab hoste per ruinas currente & recur-
rente inquietati, iteratum ipsos minimè
sustinere posse impetum prævidentes,
nec auxilium ab ullo mortalium spe-
rantes, 27 Augusti deditioem tandem
arcis facere decernunt, albisque è pro-
pugnaculis in signum deditioem ex-
pansis vexillis, Ali Passæ, non satis pro
voto hæctenus prudentis, læto hoc in-
dicio fercula condiunt.

S E C T I O VIII.

Puncta autem deditioem arcis Va-
radiensis per præsidarios proposita
hæc fuere: I. Præ-

I. *Præter arcem Varadiensem, ab antiquoqve eidem adjunctas possessiones, nullæ arces, castella, oppida, villæ, aut possessiones Transylvanis adimantur.*

II. *Quicumque arcis & civitatis Varadiensis incolarum, sive de præsentis illic persistere, sive successu temporis, cum uxoribus liberisqve redire voluerit, proprias eidem substantias, domos, possessiones, portiones, aliâqve bona possidere, juxta Canonésqve Transylvanicos vivere liberum esto.*

III. *Tres vel quatuor, quibus ad exeundum se accingant, dies morari liceat, quibus transactis sufficientes ad avehenda quæ placuerint impedimenta currus Ali Passa subministrare teneatur. Armis decenter instructi cum totâ familiâ arce egressi, nullis contumeliis aut rapinis afficiuntur, quod ut commodius præstari possit, Janizari qui circumfident arcem, amoventur, cum sufficientiqve comitivâ quocumque voluerint eos transmittere tenentur.*

IV. *Literæ, bonæque in Capitulo Varadiensis reposita Transylvaniæ regno reddunt.*

V. *Typographia, exemplariæque Bibliorum ibidem deposita restituit.*

VI. *Quicumque propter obsequium Ottomanicæ Portæ præstitum à Principe Rakocio incarcerati sunt, aut Purpurato Szejdio adherentes fidelem præstiterunt operam, non propria saltem iis possidere liceat bona, verum in quibuscunque Imperatoris Turcarum ditionibus degere voluerint, absque pensione tributi vivere liberum esto.*

VII. *Quoniam arx per eos in potestatem Imperatoris potentissimi traditur, ut de omnibus jacturis Princeps Transylvaniæ eos contentet, Ali Passa demandato.*

VIII. *Quoniam Jenô, Karansebes, Lugos, Varad, arcibus à regno Transylvaniæ avulsis, regnoque toto miserè devastato, vix reliquæ supersunt, de relaxandâ impositâ summâ, annuôque tributo*

tributo minuendo coram potentissimo Imperatore Ali Passa intercedere obstrictus esto.

Ut prædictus Illustrissimus Ali Passa, reliqui Purpurati, Agæ, Begi, universique primarii officiales de his omnibus sub juramento, proprioque chirographo scriptas transmittere literas tenetor.

Visis Ali Passa punctis per præsidarios transmissis, rescribit: *Quicquid postulatis, omnia approbamus, rata habemus, omnia vestra bona vobis possidere licitum esto, cavete tamen ne fraus actis vestris subsit: Ducentos subministrabo currus, nec comitiva deerit, cras arce egredi vos oportet. Janizarorum Aga cum certâ militum manu, qui vos exeuntes protegat, à nobis ordinabitur, ète secure in pace quocunque volueritis.*

Locus Sigilli.

Subjungit iterum: Capitaneæ, Officiales, Nobiles, reliquique universi & singuli Varadienses; Postulata vestra intel-

intelleximus, omnibúsq; punctis annuimus, quoniam sub patrociniúm potentissimi Imperatoris confugistis, juxta placitum vestrú fiant omnia, arce oportet egredimini, in quamcunqve volueritis tendere partem, Passas, Begos vobis adjungam, tutum habituri estis iter. Qui veró vestrum híc residere maluerit, domos, hortos, vineta, agros, ipsi confestim restituam, absentes si redituri sunt, eadem immunitate gaudento.

Schola unà cum appertinentiis illibata vobis maneto. Typographia cum instrumentis suis vestra esto. Coram potentissimo Imperatore de vestris rebus supplicare deinceps quoque paratum me fore, rémqve obtentam vos habituros spondeo.

Quæ omnia nos observaturos juro per Deum omnipotentem, sanctissimum nostrum Prophetam Mahumetem, benedictúmque potentissimi Imperatoris caput, in cujus rei memoriam præsentem literas sub sigillo & chirographo dedimus.

dimus. Datum Anno 1660, 30 Augusti, in castris juxta Varad positis.

Eodémque die dicti præsidii Varadiensis reliquiæ, quæ præter mulieres ac pueros trecentæ circiter erant, arce egressæ, Szejdi Ambet Passâ comitante Debrecinum deductæ. Tam exiguum tandiu resistentium numerum ingenti cum stupore cernentibus Turcis, utrum reliqui fugâ sibi consuluissent, interdum quærentibus.

Hæc est nunquam satis Hungaris deploranda, sive negligentia, sive nostrâ ac aliorum discordiâ insignis fortalitiû Varadiensis amissio; Sub totâ hujus obsidione, Palatino Hungariæ, Generaliqve Zuzâ, cum Armadâ suæ Majestatis juxta oppidum Rakomaz, exitum ejus opperiente, nec in succursum se movente.

Conditiones verò deditiois ab Ali Passâ quàm facilè approbatæ, tam facilè violatæ, præterqve tutum egressorum

rum iter, qualiter etiamnum hodie observentur, infra liquidò perspiciet Lector. Proceres Turcarum quatuor, non amplius, gregarii verò decem sub totâ obsidione Varadiensi periisse Turcarum millia, fatentur ingenuè.

S E C T I O IX.

PRinceps Barcsaius, sub totâ Varadiensis arcis obsidione aresto in castris per Ali Passam detentus, ob idque de suâ, patriæque salute desperans, multiplices easque diversas ad Locumtenentes, regniqve Status mittit litteras. *Interdum, ut impositam regno summâ per extraordinarias congestam exactio- nes sine morâ in castra transmittant, imperans: nonnunquam, ut omni clementiæ Turcicæ spe semotâ, iis, qui è proceribus Transylvanicis, Rakocianis vicissitudinibus immixti, sponte aut metu solum verterant, revocatis, tam propria pro defensione patriæ sumerent arma, quàm aliorum sollicitent opem,*

I

sua-

svadens. Itaque superiùs specificati Locumtenentes (exceptis Siculis, Csik, Gyirgyo, Káson, Sepsi, Kézdi, & Orbai, qui à demortuo Principe Rakocio (quem vivum credebant) auxilia expectantes, solito suo more, à reliquis Statibus dissentientes aberant) regni proceribus aliisque Statibus convocatis, Principis Barcsaii literas exhibent, quid in tantâ rerum extremitate factò opus sit consultant. Ut Joannem Keményium (qui, ut præmissum, occasione nuptiarum in Hungariâ celebrandarum, Principe Rakocio in vivis agente, Transylvaniâ exiverat) tanquam cunctis regni proceribus, prudentiâ, rebusque gestis illustriorem ante alios requirant, consilio operaque ejus usuri, reliquosque nobiles patriâ exules revocandos, statuunt; Pro auxiliis præterea implorandis, ad regni Hungariæ Status, Palatinumque destinantur literæ, negotio præsentis industriæ diligentiaque Joannis Keményii commisso,

Perve-

Pervenire ad eum (in arce Aranyas Medgyes, quam uxorio jure in ditione Regis Hungariæ possidebat, tunc degentem) Statuum literæ, qui patriæ suæ periculo motus, exulibus Transylvaniæ proceribus convocatis, ex assensu eorum, cum suis regniqve Transylvaniæ Statuum literis, ab eo, ac per eum à Sacratissimâ Romanorum Imperatoriâ Majestate auxilia imploratum, ad regni Hungariæ Palatinum Comitem Franciscum Veselenyi Dionysium Banfi mittit, qui unâ cum Zuzâ suæ Majestatis Generali, certâqve ejusdem Armadâ juxta Tokaj, penes pagum Rakomaz, infelicissimæ obsidionis Varadiensis præstolabatur exitum.

Deflet calamitosû Transylvaniæ statû Palatinus regni Hungariæ, certâmq; de eo per celeres tabellarios suam Majestatem facit, tam Transylvaniam, quàm Hungariam, nisi maturè subveniatur, perituram significans; Verùm præsens

periculum excludebat remota subsidia, ante finitam de ferendis subsidiis consultationem, amisso (ut præmissum) Varadino.

Omni itaque subsidiorum spe amisâ Transylvani, summam ipsis impostam, per insolitas à singulis extortam exactiones, Ali Passæ transmittendo furentem lenire satagunt. Congestâque (quantum poterant) summæ parte, per Gregorium Gilanyi (nobilem quendam) in castra juxta arcem Varadiensem locata transmittentes, post occupatam jam arcem Varadiensem tertio offerunt die, qui partâ lætus victoriâ, eâque sedatior (quasi) factus, tam Principem Barcsaium aresto, quàm Gabrielem Haller compedibus ferreis, solvit.

S E C T I O X.

PRinceps itaque Barcsaius, qui de vitâ simul & principatu desperârat, in spem paulò meliorem erectus, *tam Locumtenentibus, quàm regni Statibus,*
qui

qui ipsomet suadente, Transylvanis exulibus reditum obtulerant, externaque sollicitarant auxilia, defectionem ab Ottomanicâ Portâ severè exprobrans, per literas indignari cœpit. Regressus in Transylvaniam, obviis quoque regni proceribus in præsentia Kapucsi Passæ, per Ali Passam sibi adjuncto, illis, non inscio, aut invito, sed ipso jubente hoc fecisse respondentibus, id ipsum objecit. Fidejussoriis Statuum literis exules Transylvani acceptis, plerique patriam repetere cœperant, sed intelligentes mutatum Principis Barcsaii animum, celeri cursu retrocessere.

Status quoque Sicularum Csikiensium, ac Sepsi, Kézdi, & Orbai denuò in pejus ruere cœpit, Csikienses enim Michaëlem Kalnaki, incolæ verò Sedium Sepsi, Kézdi, & Orbai Stephanum Donat Capitaneos à Principe Barcsaio sibi præpositos, (exuto obsequio) in vincula conjecerant, quorum alter

eos strangulatur. Non parvam Locumtenente Casparo Barcsaio, austeritate suâ seditioni huic ansam præbente, qui Stephanum Bako Sedis Siculicalis Marus Capitaneum, seditiosum quidem ac turbulentum hominem, non tamen legibus convictum, contra prærogativam nobilitarem, indictâ causâ suspendio mulctaverat. Stephanum Lázár, Csikiensium Supremum Judicem Regium captum in arcem Gôrgény custodiendum transmiserat, territis ob id à directione præsentis plerisque.

Apertè quocirca prædictæ Sedes Siculicales rebellavêre, nonnullisque qui inter eos pacis amantiore erant occisis, rusticos quoque jugo jobbagionatus exuto, prædæ, libertatisque spe sibi associavêre, Stephano Lázár, qui ademptis per Principem Barcsaiû certis ab eo imperialiû millibus, sub spe amplioris summæ persolvendæ, nec dum dimisso, sed custodibus vafre delusis, domum reduce, ma-

ce, magnum huic rebellionis momentum addente. Qui nec aliàs (ut præmissum) satis sedatus, acceptarum memor injuriarum, tam per se quàm Samuelem Székely, Stephanúmque Tompa matruales suos fratres, quo pacto igni inter rusticos ac plebem oleum posset addere, non prætermittebat. Nec rebellionis præcipuè rusticorum ad exteriores serpentis provincias facilis erat medicina.

Generalis quocirca insurrectio bellica reliquis regni partibus indicitur, quæ dicto audientes, sub Generali Casparo Barcsaio, germano Principis fratre, ad sedandam expeditæ rebellionem, vicatim in Sede Saxonicali Kðhalmiensi distributæ substitère, ipso Generali Kðhalmini quartirium proprium habente. Exercitum contra se collectum vicatim esse distributum Csikienses affectæque eorum intelligentes, ex toto suorum numero, selectis quotquot potuère equitibus, Duce

Samuele Székely, ad eos qui in proximis erant quartiriis opprimendos certam militum manum mittunt; Qui famam velocitati prægressus, Sedis Siculicalis Udvarhely cohortibus in proximo quartirio (Kacza dicto) ex inopinato oppressis, gregariis plerisque, è præcipuâ autem nobilitate, eximiæ indolis adolescente Simone Farkas, occisis, similes ubique sperans successus, alterum quartirium, ubi equites stipendiarii Valachi erant locati, invadere parat: verùm illos, aliorum casu audito, instructiores, virilitérque resistentes nactus est.

Velitantibus itaque contra eum illis, Casparus Barcsai cum reliquo equitatu, Dragonúmque supervenit cohortibus, quo Samuel Székely (fugacissimus Dux) viso, panico extemplo cum suis terrore perculsus, fugâ sibi consuluit, cæsi que fermè omnes, iis solis quos latebræ sylvarum texerant, salvis. Ipse Samuel Székely, reliquos in fugâ prægressus,

gressus, properabat cum peditatu, quem juxta vicum Barot, ex colluvie rusticorum magno numero collectum reliquerat, se conjungere, verum prosequente victoriam Casparo Barcsaio, iis quoque desertis, cum dedecore, ad eos per quos erat expeditus, refugit. Deserta ab ipso miseræ plebis multitudo, superveniente victore, pro lubitu cæsa, complures naso auribusque mutilati dimissi.

S E C T I O XI.

U Lteriùs in provincias Sicularum, Sepsi, Kézdi, & Orbai promovet victorem Casparus Barcsaius (nemine resistente) exercitum, rebelliumque multis suspendio mulctatis, pluribus naso ac auribus amputatis, pristini eos memores facit obsequii; Illinc Csikienses versus tendenti, per Reverendum quendam Patrem Martinum Kászoni-um, nonnullosque è suorum numero adjunctos, deprecatoriæ Csikiensium

fium literæ afferuntur; Anteaçta excusantes fidelissimum obtulêre obsequium.

Casparus Barcsaius victoriâ ferox, naturâque ad sævitiam pronior, non facilè annuit; Verùm exercitus è Comitatibus regni conflatus commemororum suorum compatiens calamitatibus, ut totum eorum negotium ad proxima (quæ in civitate Saxonicali Sespurgienti celebranda erant) rejiceret Comitiam, obtinuêre.

Itaque ut per legatos ad eadem missos causam suam agerent, responsum per dictum Patrem Csikiensibus. Verùm lenitas ista Comitatum, pluribus denuò malis fomentum addidit. Ut inferiùs patebit.

Rebellionem itaque prædictâ in hunc composita (quasi) modum victrices dissolvens Casparus Barcsaius copias, cum stipendiariis, proceribusque nonnullis, sub initium Comitiorum in prædictâ civitate inchoatorum, (elatiores solito

folito arridente fortunâ gerens spiritus) fratrem Principem adit.

Qui interea blandiente paululùm fortunâ, Status, Procerésque regni, ne hæctenus quidem satis modestè tractatos, despectui habere cœpit, præter proprios ipsius fratres, etiam si totum in orbem præcipitabitur regnum, se nihil curare sæpe dicens.

Simulatum sub iisdem Comitibus (legatis more consveto, secundùm pactũ nuper initum missis) Csikienses quoque præstitère obsequium, ex adverso Joannem Keményium continuis in regnum vocantes legationibus. Nec defuère ex proceribus nonnulli, qui mobile Principis Barcsaii ingenium, continuâsqve affectionum ejus exosi mutationes, Joannem Keményium, aut clientes ejus, ad hoc ipsum moliendum animabant. Exules præterea Transylvani, qui dicto Principe Barcsaio rerum potiente, reditum desperârant, totos se Joanni Keményio addixerant; Qui, in campo

Kereftes, vivente Principe Rakocio, per Barcsaium ipfi donatum principatum, non immemor, tot se offerentibus non deest occasionibus, præcipuis (ut prætendebat) à Principe Barcsaio laceffitus injuriis; quem adhuc in castris sub Varad pofitis commorantem, univerfa per Præfectum bonorum Fiscalium ipfius bona Transylvanica adimere voluiffe, rémqve tunc dilatam ad iteratas ipfius requifitiones nunquam remiffiffe, afferebat.

Profligatis itaque exercitûs Rakociani reliquiis, equitibus circiter mille (qui tamen quatuor, imò quinque milia effe fpergebantur) convocatis, ad deftinatum accingit fe iter. Officialemque Principis Barcsaïi, Nánáfi dictum, in limitibus regni pro speculâ cum ducentis equitibus collocatum, cum fuis intercipit. Apparatus, intentioneque Joannis Keményii per nonnullos nobiles fub iisdem Sefpurgienfibus Comitibus innotefcunt Principi Barcsaio,

Barcsaius tanquam falsarios, naso auri-
búsque mutilat. Fidelitatis hoc acce-
père præmium.

Finitis tandem, non sine tumultu,
assiduísque querelis, Comitibus, Joan-
nisque Keményii rumore magis ac ma-
gis in dies percrebescente, Princeps
Görgényinum se confert, frater verò
ipsius Casparus Barcsaius stipendiarius
militibus, qui circiter mille & ducenti
erant, in unum collectis, versus flu-
vium Samosium, unde irruptio Joan-
nis Keményii erat metuenda, tendens,
distributis vicatim cohortibus, ipse in
curiâ Örményesiensi, non pridem à fra-
tre sibi donatâ, subsistit.

Officiales arcis Kőváriensis, (quæ
Hungariæ vicinâ Principi Barcsaio pa-
rebat) captum cum suis à Joanne Ke-
ményio Capitaneum Nánási, perscri-
pserant ipsi; unde manifesta jam hosti-
litas. Verùm fatali quadam socordiâ,
nec convocati ad consultandum Con-

filiarii, nec congregati regni exercitus, unde extremo eum periculo velle objicere visa sunt fata; Cognita hæc omnia Joanni Keményio, occultâ Csi-kienfium, Sepfi, Kézdi, & Orbai affe- curatione non mediocriter fulto, ut Principem Barcsaium imparatum ma- turaret aggredi, impulère; Ad oppri- mendum itaque Órményefini Caspa- rum Barcsaium, cum certis cohortibus Joanne Szentpalio exule Transylvano præmisso, ipse ad occupandos Drago- nes ac Valachos Principis Barcsaii equi- tes, tunc in pago Buzâ quartirium ha- bentes proficiscitur. Arrisit utróbique fortuna. Casparus enim Barcsaius cum tribus saltem familiaribus, in prædictâ curiâ suâ occupatus, contra multos cum paucis, per duas fermè horas for- titer resistens, occiditur.

Valachi equites (quos cum Drago- nibus in pago Buzâ quartirium habuif- se dictum) multis suorum amissis, fugâ sub consulère. Dragones verò in unum

con-

conglobati corpus, aliquvandiu se tutati, Joanni tandem Keményio dedicationem fui fecêre.

S E C T I O XII.

AD universum interim regnum, non principatum occupaturus, sed publicæ consulturus paci, dissensionésqve intestinas sedandi gratiâ se venisse, (conformes iis Principi quoque Barcsaio transmittens) per publicas evulgat literas Joannes Keményius. Audita hæc Principem Barcsaium fermè exangvem reddidêre. Gabrielem Haller ac Joannem Betlenium Consiliarios facit de his certiores, ut, hostibus procul dubio eos opprimere studentibus, propriæ consulant saluti monet; Quos, jam Gôrgényinum versus ad Principem tendentes, obviæ nisi monuissent literæ, eodem die certo certius, in hostium, vivi, aut mortui, devenissent potestatem; Itineris eorum Georgius quoque Lázár, aliàs Locumtenens,

tenens, Confiliarius, ac Magister regni Protonotarius, comes erat; Qui his auditis terrore perculsi, inter se divisi, Gabriel Haller in castellum germani fratris Pauli (Fejéregyház dictum) divertit, Joannes Betlenius Ebesfalvinum, ad Michaëlem Apafi (qui paulò post in principatu, ut inferiùs patebit, successit) se confert; Georgius verò Lázár, gravi distentus morbo, longam quocirca non toleraturus fugam, magnatis cujusdam Ladislai Gyulafi viduæ castellum (Szentdemeter dictum) sibi vicinum intrat: Quos in loca tam debilia (angustia temporis urgente) se recepisse subaudiens Joannes Keményius, ne Principi Barcsaio (quæ à primordio regiminis ipsius in omnibus rebus enixè juverant) conjungi possent, præmissis certis equitum cohortibus prævertere conatur. Simone Keményio proprio filio, ad Gabrielem Haller, Volfgango Betlenio matruale ejusdem fratre, ad Joannem Betleni-

um, oc-

um, occupandos, missis; Utrisque de incolumi gressu, regressuque per eodem juramentales transmissæ literæ, diligentes interim custodiæ, ne renitentes elabi possent, circumcirca collocatæ. Nec castella præsidio munitionibusque destituta oclusos in spem erigere poterant.

In immensum eorum auxit metum, Georgii Lázár, per equites Joannis Keményii occisi insperatus rumor; Ad quem nomine Joannis Keményii deducendum, cum certâ equitum manu missus quidam Andreas Kis ex Hungariâ oriundus, à pueritiâ latro, Szentdemetrio eductum, cum sceleratâ suorum cohorte frustatim concidit; Utrû domino suo jubente id fecerit, nec crediderim, nec affirmare ausim: quosdam verò exulum Transylvanorum tunc ingressorû cum subordinâsse, suspicor. Utcunqve factum, inulta ad præsens ejus cædes; homo pius, pacis amans, magnique consilii, meliori dignus

gnus fortunâ , hunc exitum habuit ;
 Terrebat (ut præmissum) eos insperatus
 hujus casus , resistendi tamen mediis
 destituti , dubiam vitæ aleam subiêre ;
 Hic Fejéregyházino , ille Ebestfalvino
 egressi , in itineréqve conjuncti ,
 Volfgango Betlenio comitante , Joannem
 Keményium (qui Vászárhelyinum
 appulerat) adeuntes , sed contra
 datam ipsis fidem , arma nonnullis
 contra eos stringentibus , à militibus
 ad comitandum eos missis , parvum
 abfuit quin neci traderentur .

Simon Keményius ad tentandam ,
 tam lentâ obsidione , quàm scissiones
 spargendo , arcem Fogaras , cui Andreas
 Barcsai , germanus Principis frater
 præerat , abit . Gabrielem Haller Joannem
 qve Betlenium læto (ut apparebat)
 excipit vultu Joannes Keményius ,
 ductisqve in intimum cubiculum ,
 privatas suas injurias brevibus ,
 dissensiones autem Statuum , aliâqve
 regni incommoda , prolixis exaggerat
 verbis ,
 se non

se non principatûs occupandi, sed patriæ procellarum sedandarum gratiâ ingressum refert, in Generalibus regni Comitibus de propriis affecuratus bonis, sedatisqve patriæ tumultibus regno excessurum spondens. Nec contra Principem Barcsaium, qui ex arce Górgény tremebundus præstolabatur præsentium procellarum exitum, quicquam se moliturum promittens. Interim ne in proposito tam pio patriæq; salutari à dictis Gabriele Haller Joannéqve Betlenio impediatur, literas ab utroqve reversales exigit, quibus denegatis, utrosqve pro hostibus se habiturum dicens. Æquitati (primo intuitu) minimè dissentanea videbatur hæc ejus voluntas, verùm illi ex initiis (quæ primâ fronte bona videbantur) malas plerumqve sequi consequentias, metuentes, non sponte parebant jubenti, verùm recenti Georgii Lázár exemplo, quid ipsis sperandum aut metuendum esset docti, parvère. Csikienses quoq; ac Sediũ Sepsi,

Kézdi,

Kézdi, & Orbai incolæ optatæ diu occasione non defuere, in regionem enim Sicularum Udvarhelyiensium fratrum suorum erumpentes, quicumque aliquarum rerum jacturam facere poterant, per eos proditores appellati omnibus exuebantur bonis, imò in tecta etiam plerumque sævitum, quo quis opulentior, eo infestiores eos expertus. Expediti per eosdem ad Joannem Keményium legati, quid amplius eos facere, aut in quos sævire vellet interrogatum. Verùm ille haud rudis magister tractandi animos hominũ, seditionemq; cujus restringendæ gratiã se ingressum prætendebat, non sedari, sed augeri hoc modo videns, pro officio eorũ summas agit gratias, laudatósque, depositis armis, domum redire, Comitibusque futuris interesse jubet. Iteratas ad Principẽ quoque Barcsaiũ Váshelyino Górgényinum mittens literas, *tam utriusque quàm publicæ hoc proficuum fore tranquillitati asserens, ad mutuũ (fide data)*

ta) colloquium invitat.

In oppidis interim arci Gõrgény vicinioribus arctis circumc̄irca custodiis, ne quicquam illuc inferri, aut literæ uspiam expediri possent, dispositis. Non detractat ille colloquium. Quod inter partes quo commodiùs, è loco propinqviori institui possit, Joannes Keményius in oppidum Regen (quod unicū ab arce Gõrgényiensī distat miliare) se transfert; Illinc misso ad Principem Barcsaium Dionysio Bánfi, de loco modalitatēqve colloqvii per eum concludit, ut ambo in curiâ sub arce Gõrgenyiensī sitâ, certo coirent die, decrevêre. Quo adveniente Princeps Barcsaius, cum Sigismundo Bánfi, Comite Comitatus Dobocensis, Consiliario, soceróqve suo, cujus filiam nō pridē sub Comitibus Sespurgiensibus duxerat uxorem, mediocriqve aulicorū comitativâ, Joannes verò Keményius, Gabriele Haller, Joanne Betlenio (quos ad se vocatos redire ad sua non permiserat)

ferat) Stephano Petki, & Stephano Ebeni (qui unà cum ipso in patriam redierant) Consiliariis; Dionysio præterea Bánfi, Volffgango & Gregorio Petleniis, unà cum eodem Transylvaniam ingressis, comitatus adfuit.

*Illic multa utrinque de personæ causæque propriæ justitiâ verba. Interdum contentiones. Nulla tamen concordie spes. Cujus dicti proceres pertæsi, relictis in cubiculo ambobus, omnes simul egressi. Secretum ultra quadrantem horæ denuò inter ipsos colloquium. Revocati per eosdem dicti proceres, in quorum præsentia Princeps Barsaius, Joannem Betlenium (qui à primordio regiminis sui Cancellariatus munere fungebatur) ipso dictante literas asscuratorias scribere jubet, quarum hæc erat contentia: *Nec ab Ottomanicâ Portâ, nec à quopiam se auxilia sollicitaturum, quin potius absolutis ab homagio sibi præstito universis regni Statibus, quicquid illi in Comitibus proximè**

ximè celebrandis concluderent, se assensurum, juramento confirmabat. Literæ præterea, quibus sub nomine ipsius, regnicolæ ad Comitiam convocarentur, ipsomet assentiēte formatae, quas isdem subscribens per celeres tabellarios Joannes Keményius evulgari curavit.

Anno 1660 circa festum Nativitatis coivēre regni Status, absolutosque se à juramento Principi Barcsaio præstito, ex convocatoriis ejusdem literis videntes; Ex adverso, Joannis Keményii, Csikiensiumque, ac Sepsi, Kézdi, Orbai incolarum arma nonnihil metuentes, mobile præterea Principis Barcsaii ingenium (sub quo solidam impossibile erat sperare pacem) exosi, dictis Siculis Joanni Keményio adhærentibus, ferociterque acclamantibus, utuntur libertate per eum ipsis concessâ. Clementiæ præterea Portæ Ottomanicæ desperatio, ingens ad rem pondus addebat, cui magnam summæ regno impositæ partem persolyentes, nec relaxa-

laxationē residuæ ejus partis, nec si integra persolveretur, onerum recens nō imponendorum affecurationem Status obtinere potuēre. His itaqve impulsis causis, (certis ad sustentandum honestè Principem Barcsaium ordinatis bonis) Joannem Keményium in Principem eligunt, per quem paucis post diebus Regeninum ad colloquium à novo Principe vocatus Princeps Barcsaius, *litteras ad arcium Fogaras & Deva præsidarios, ut deditioem earum Principi Keményio faciant (adjuncto tamen legato novi Principis) per proprium hominem transmittit.* Sed occulta, eaqve contraria (ut inferiùs patebit) ipsius informatio, laborem prædictum irritum reddidit. Ad Budensem pariter & Supremum, Purpuratos, Valachiaqve Transalpinæ Principem, *pro auxiliis contra Joannem Keményium (jam novum Principem) ferendis à se sollicitatos, ut depositâ subveniendi intentione, Joannem Keményium, regno,*
Otto-

Ottomanicæque Portæ se utiliores in gratiam recipiant, prescribit Quibus contraria iterum eum scripsisse creditum à cunctis, ut inferùs clariùs.

Ad Sacratissimam Romanorum Imperatoriam Majestatem, auxilia ejus ac patrocinium imploraturus, legatus sub iisdem Comitibus Dionysius Bánfi destinatur, mittiturque. Qui post longiorem opinione moram, promissa rescribit auxilia, ut in arces Székelyhidam, Kôvár, & Iliam suæ Majestatis præsidia extemplò pro ejusdem assécuratione recipi deberent significans; Absensêre sine controversiâ Status. Introductaque in arcem Szekelyhidam & Kôvár præsidia; Iliam sponte neglexere.

Increbescente in dies (quod novi aliquid contra pacta moliretur) de Principe Barcsaio suspicione: Ut in arcem Gôrgény, quam vi pactorum manutenebat (juxta Articulos regni, qui arces Fiscales apud privatas personas existen-

tes, præfidiis pro arbitrio Principum posse & debere muniri asserunt) ut à Principe Barcsaio admittatur, novus urget Princeps; qui, sive levitate ingenii, sive justitiâ causæ fretus, paret.

Admisso in arcem Görgény Principis Keményii præsidio, angustiam ille arcis prætendens, ut potiozem peditum ipsius partem, tanquam in statu privato ipsi non necessariam, Princeps Barcsaius exauctoret, monet. Cui, arcem valido tenenti præsidio, non facilè erat reniti, paret itaque jubenti veriùs, quàm monenti. Exauctoratos autem ab eo Hungaros & Germanos milites, ad se promisso stipendio recipit Princeps Keményius. Fogaras ac Deva arces nondum Principi Keményio deditionem fecerant, quin potius pro Principe Barcsaio, jam degradato, per iteratas in Portâ Ottomanicâ intercedebant literas; Arx tandem Deva paucos post dies hac in potestatem Principis dicti devenit occasione; Duplici,
Hun-

Hungarico nimirum, Germanicóque præsidio munita erat; non magnas quivispiam, sed officiales nonnulli mediocris fortunæ, inter se tamen pares, Hungaris præerant. Germanis Thomas Pringer Major, vir promptæ audaciæ, constantiæque singularis, imperabat. Hic Principis Barcsaii literis, quibus à juramento præstito, præsidium absolvens, deditioem arcis mandabat, perlectis, ipsique ac regni Statibus conjunctim se juramento obstrictum sciens, absolutus, à Principe, regno se jam soli, subóque obstrictum afferens, deditioem arcis Statibus offerre vult. Hungari clandestinis (ut à nonnullis relatum) Principis Barcsaii informationibus moti, etiam post resignationem principatus ejus, ipsi reservare nitebantur; imò de auxiliis ferendis, eos Turcis scriptitasse certum est. Hi itaque inter se dissentientes, officiales Hungari de Thomâ Pringer, nonnullisque officialibus ejus captivandis consilia ineunt,

220 RERVM TRANSYL.
subolfacit ille, conjectisque in carce-
rem, qui hoc ipsum contra eum fue-
rant moliti, arcem suæ potestatis facit,
regnóque resignat.

S E C T I O XIII.

LÆtus hæc audit Princeps Kemenyi-
us, eosque qui per Thomam Prin-
ger captivati erant, Turcis scriptitasse,
ex interceptis cognoscens literis, (hi
erant Pastor quidam orthodoxæ religio-
nis Andreas Kallai, Joannes præterea
Janosi, Thomas Rafai, Joannes Fo-
dor, seculares) Radnotinum (est no-
men castelli) translatos, paucis, aut
fermè nullis scientibus, circa cujusdam
diei auroram indiētâ causâ, capitibus
plecti jubet.

Arx Fogarasiensis (cui Andreas Bar-
csai, Principis Brrcsaii frater præerat)
necdum deditioem fecerat; lentam
Kemenyianorum obsidionem ab in-
gressu ejus, patientissimè sustinens.

*Ut per iteratas literas, certúmque
homi-*

hominem, denuò ejus demandet Princeps Barcsaius deditioem, sollicitatur à Principe Keményio; Is itaque sacerdote suo aulico, Stephano Csengeri, ad fratrem misso, ne deditioem facere differat, severè jubet.

Paret ille, acceptisque de propria securitate firmissimis à Principe Keményio juramentalibus literis, traditâ arce, ad fratrem Görgényinum se confert; Unde cum dicto Principe fratre suo, paucos post dies sub specie venationis à Principe Keményio evocatus, captivatur, Fogarasinum (cui ante paucos dies præfuerat) translatus, prius excruciatu suspensio vitam finit.

Princeps Barcsaius Görgényinum regressus, seclusâ ab eo uxore arestatu. Sigismundus Budai, mediocris conditionis nobilis, extra regnum quædam non scribenda, scriptitasse convictus, incarceratus: Rebus Transylvanis sic periclitantibus, castella, quæ in viciniâ arcis Varadiensis, juris adhuc Trans-

sylvanici erant, Turcicum subiêre jugum. Castellum Papmezô; præsidia-riis (qui ex Valachis constabant) Turcas sponte vocantibus. Arx Solyomkô; ejus loci Pastore (aut veriùs incarnato diabolo) Turcas recipiente. Szent Job; custodiæ rusticorum commissa, per eosdem tradita. Quæ si præsidiis fidis munita forent, à nemine oppugnata, Transylvanici juris essent vel hodie. Simile arci quoque Székelyhidenfi, quæ quatuor saltem Varadino distat milliaribus, periculum imminebat, verùm Albertus Borbély, raræ hoc ævo constantiæ, industriæque singularis, cum paucis diu arcem tutatus, tandem præsidio Sacratissimæ Imperatoriæ Majestatis superveniente conservata est.

Joannis Kemény in Transylvaniam ingressus, electio, Principis Barcsaii renunciatio, ejusdemque arrestatio, cognita hæc cuncta Ottomanicæ Portæ, iteratæ itaque, primùm Régeninum, mox Radnotinum, ejus ad Principem
novum

novum legationes, ac literæ, placidis tamen verbis; *Ut filio in Portam Ottomanicam pro obside misso, ipse Temesvárinum ingressus, investituram, reliquasque principatûs ceremonias ab Ali Passâ accipiat, oblatum. Tacuit de filio; regno tamen de impositâ summâ, auctoq; tributo, remissis, prius asscurato, semetiturû promittit, legatolq; Ottomanicæ Portæ clementiã prolixis ei pollicentes verbis benè donatos dimittit; exercitu interim Turcico in limitibus regni ad bellum se accingente.*

Eodem anno 1661 Generalia Februario mense denuð Bistricium regni Comitia indicit. *Principem Burcsaium contra pactum cum Statibus séque initum, multa molitum, ex interceptis literis, conscientiosâque quorundam relatione probat ibidem Princeps Keményius; grandem præterea pecuniam, ad contentationem Ottomanicæ Portæ per extraordinarias exactiones à singulis extortam, nec dispositioni Principum*

unquam subjectam, eum inutiliter abligurivisse asserit.

Ut diligens quocirca, ne ad extera scriptitare posset regna, ipsi adhiberetur custodia; De pecuniâque prædictâ, cui (proventibus Fiscalibus ipsi salvis permanentibus) non licebat admovere manus, ratio ab eo exigatur, pro eadêmque, propria Principis Barcsaii bona, Joanni Keményio Principi apprehendere liceat. Ingruentibus autē propter eum in Transylvaniam periculis, de personâ quoque ejus secundum pacti ipsiusmet conditiones agere fas esto, decrevêre.

Malè interim propter occisum à se, contra juramentum datum, Andream Barcsaium audire, probè sciens dictus Princeps, rationem facti sub iisdem reddit Comitibus: Eum in captivitate Crimensi, unâ secum captivum, ipsôque vade carceris ea conditione relaxatas fuisse molestias, ut ille inscio invitôque Principe Keményio non fugiturum per Sacrosanctam juraret Trinitatem, violato

lato interim prædicto juramento, fugâ illinc elapsum, molestias ipsius tanquam vadis auxisse, se itaque (quod exclusis quibusvis juris processibus, eodem ita contrahente, licitum fuerat) perjurii ab ipso pœnas exegisse, dicit.

Summa ad contentationem Ottomanicæ Portæ collecta, (clementiæ ejusdem omni spe sublatâ) ad conducendos contra eum exercitus, ibidem destinata.

S E C T I O X I V.

Mense Junio, [1661] (ingravescentibus regni negotiis) Generalia iterum convocantur in civitatem Saxonicalem Medgyes Comitata; *ibi violatis proprii contractûs conditionibus multa post renunciationem, Principem Barcsaium machinatum fuisse, manifestius comprobatum, exhibitisque propriis contractualibus literis, in quibus iisdem violatis, omnibus juridicis remediis & processibus exclusis, pœnæ semet*

submiserat, ut juxta continentiam illarum contra eum Princeps Keményius procedere posset, permissum. Apparatus verò Turcarum eidem Principi Keményio notus, per celeres tabellarios Sacræ Imperatoriæ Majestati jam pridem significatus erat; Quos Transylvaniam versus se cum exercitu movisse dennò perscriptum; non tamen integra fides (ut par erat) adhibita. Suam enim Majestatem, nisi Transylvaniæ pax concederetur, nō amplius cum Ottomanis pacem culturam, apertè declarasse, nec contra hanc belli denunciationem quicquam (etiãsi minaretur) facturum Turcam certò credere, rescriptum.

Quæ opinio tãdiu in aulâ suæ Majestatis perduravit, donec mēse Junio Purpuratus Budensis (Ismaël dictus) per passum (quæ Porta ferrea olim dicebatur) cū parte exercitûs ingressus, igne ac ferro crudelissimè grassari inciperet, eumque (subsequente cum mole belli Ali Passâ) jam ingressum perscriberet Princeps

ceps

ceps Keményius. Quo sua Majestas (præter spem) audito, Generalem à Monte Cuculi ad succurrendum Transsylvanis, cum iusto destinat & expedit exercitu, ut inferiùs clariùs.

Exercitum Turcicum Transylvaniam ingressum videns, id ipsùmque ad liberandum ex aresto Principē Barsaium venisse putans, quo sublato reconciliationem quoque Ottomanicæ Portæ, nonnihil sibi somnians Princeps Keményius, Franciscum Kóvér Dapiferorum suorum Magistrum Siculum, ac Jonam Varadi, Capitaneum ex Hungaria oriundum, cum certis expedit equitibus, qui Górgényino (tanquam in arcem Kóvar translaturi) dictum Principem eductum in itinere occidunt, in pagóque Repá per rusticos humili funere tumulatur. Similem cum eo Sigismundus Budai (quem captivatum scripsimus) sortitur exitum.

Per eosdem dies Ali passa cum numerosissimo exercitu subsequitur Pur-

puratum Budensem, in districtúque Haczog figit castra, crudelissimè circumcirca igne ac ferro grassatus, in interiora tamen Trasylvaniae, antequam cum Tartaris conjungeretur, non penetrat; Tartaris tandem Bucsakiensibus conjunctus, iisdem ad interceptum cum suis Principem Keményium præmissis, ipse lentiori gradu omnia quocunque penetrare poterat igne cædibúsque miscens, Szafvaros & Szafsebes (civitatibus Saxonicalibus, sed metu ipsius desertis) in itinere incensis, Albã Juliam versus progreditur.

Iteratas tam extra limites regni, quàm Transylvaniam ingressus, ad Status regni transmittit literas, *liberam* (Principe Keményio, tanquam invitâ Portâ Ottomanicâ Transylvaniam ingresso rejecto) Principis cujuslibet electionem, ejúsque confirmationem offerens, ab incendiis ac populationibus destitutum se promittens; Verùm interceptæ à Principe Keményio literæ, ad
 quos

quos destinatae erant non pervenire. Inter Enyed & Torda civitates, juxta pagum (dum haec gererentur) Decse, habebat Princeps Keményius castra, vidensque Ali Passaím, cum toto suorum robore versus se tendentem; arx Szamosujvariensis, quae mediocri praesidio munita obviam planè Ali Passaë eum persequenti futura erat, ne ab eodem occuparetur, praemetuens; Commendantem praesidii Kõvariensis Comitum Hectorem à Brazen, *ut dictâ arce, tanquã loco remoto, ob idq, tuto, sub quodã officiali cum parte praesidii relicta, ipse cum potiori suorum robore Szamosujvarinum, (ubi major ostentandæ virtutis Christianitatique suppeteret serviendi occasio) se conferret, requirit, à quo assensum.*

Antecessores interim Ali Passaë, (Tartari nimirum Bucsakienfes) Alvincinum (quod unicum Albâ Juliâ, tria verò à castris Principis Keményii Hungaricis distat milliaribus) jam penetraverant,

rant, dum dictus Princeps cum hoste ante succursum (quem sperabat) Imperatoris Romanorum, ut aperto confligat Marte, imparem se videns, intactum interea reservare volens exercitum; Partem quæ ex Siculis constabat, (octo cohortibus stipendiariorum adjunctis) Stephano Petkio Consiliario, Csikiensiumque Capitaneo regendam tradit, *eidemque ut Cibinium, ac illinc Fogarasinum versus tendendo, incertum apud hostes suum reddat iter, pugnam interim omni ope præcavendo, ad meliora exercitum reservet tempora, demandat.*

S E C T I O X V.

IPse exercitu reliquo, totâ nimirum Comitatum Transylvaniae nobilitate, Siculorum quoque nobilium præcipuis, stipendiariis nec non militibus Comitatus Egerbegyinum, illinc juxta vicum Boncida ad ripam fluvii Samosii (relictâ ubique more militari retro-

gvar-

gwardiâ) transfert castra. Quo in iisdem subsistente, Dionysius Bánfi, qui ante complures menses ad Sacram Romanorum Imperatoriam majestatem, auxilia imploratum, à Principe ac regno fuerat expeditus, cum benignâ suæ Majestatis resolutione supervenit, eam tam in scriptis exhibens, quam verbotenus hisce coram regni proceribus proferens verbis: *Sua Imperatoria Majestas, testato orbi Christiano paterno erga afflictos zelo mota, (postpositis quæ Principes Transylvaniæ contra Augustissimam ejus domum olim perperam fecêre) in tutelam patrociniûmque suum Transylvaniam clementer recipit, in pristinûmque eam statum succursu, quem propediem visuri estis, restitutum benignè promittit.* Fumum jam per Ali Passam ac flammam vomebat Transylvania, verùm subsidii ob oculos fermè versantis, ejusque ope postliminio rediturae pacis spes, omnium leniebat dolorem.

Obten-

Obtentâ interim ope suæ Majestatis victoriâ, quibusnam regnum Transylvaniæ, ejusdemque Status Coronæ regni Hungariæ subjacere debeant conditionibus, qualiterque immunitates ipsorum observandæ forent, quoniam nihil horum resolutioni suæ Majestatis erat insertum, victoris hæc omnia reservata arbitrio perspiciebant oculatiores. Tartari interea ab Ali Pafsâ (ut superius scriptum) præmissi, sive fortuito, sive itineris Principis Keményii gnari, vestigiis ejus institère, retroguardiâque ejus visâ, subsequentiâ procul dubio sociorum conjunctionem præstolantes, substitère. Quo dictus Princeps intellecto, circa tertiam pomeridianam diei Veneri dicatæ, à vico Boncida motis repente castris, instructis tamen militariter ordinibus, circa occasum Solis, juxta Szamosujvár arcem paululum substitit, eademque nocte Hungariam versus ulterius progressus, sub radice alp̄is Emberfõ dictæ, juxta

juxta pagum Negerfalva figit castra. Tartaris in tenebris minimè eum prosequi ausis, aut volentibus

Sequenti Sabbathi nimirum die dictam alpem Emberfó transgressus, sub radicibus alpium, quæ Maramarofinum, reliquasque interjacent Transylvaniae partes, juxta pagum Oláh Lápos, ibidem sequenti Dominico nimirum die moraturus, locat castra. Verùm circa octavam ejus diei matutinam, Tartaros ad sinistram non procul visos certò allatum; Nec eventus defuit. Tartari enim ad persequendum dictum Principem missi, aberrantes per alpem Emberfó vestigiis ejus, ipsoque ad dextram per errorem relicto, Rivulinum versus (quæ Hungaris Nagy Bánya) properantes, Magnatis cujusdam Joannis Zombori viduam, cum multis rusticorum millibus ex inopinato interceptè, celerique ulterius proVecti cursu, in ditione Regis Hungariae integras regiones in propriis oppres-

presère domiciliis, die verò Lunæ & Martis, Szakmarinum prætervecti, multa per eos hominum millia in captivitatem afferta juxta pagum Domahidâ congregavère, lento interim itinere cum totâ belli mole (non tentatâ arce Szamosujváriensi) Ali Passa eos subsequitur.

Audito (ut præmissum) in castris Principis Keményii Tartarorum rumore, non mediocris eos perculit terror, maximè verò stipendiarios, qui à pueritiâ latrociniis rusticorúmque spoliationibus insueti, nec viso, nec persequente quopiam, fermè omnes Maramarosinum versus aufugère, ubi nemine qui eos insectaretur viso, tandem substitère, nobiles Transylvani unâ cum dicto Principe, lento eos subsequuti itinere, oclusis à tergo alpium itineribus, in Maramarosinum penetrârunt, posuísque eodem die sub radicibus montis, sequenti juxta oppidum Sziget, tertiâ Técsõ, quartâ in pratis

pratis arcis Huſtiensis, ubi regnum Transylvaniae terminatur, castris, ibidem substitere, per eos (ut praemissum) dies, in ditioe Regis Hungariae, flammâ ferrôqve grassantibus Tartaris.

S E C T I O X V I.

INnumeram captivorum multitudinem ad pagum Domahida (ut superius scriptum) congregavere Tartari, quos ibi substitisse, dum praesidii Szakmariensis Supremo Commendanti, Comiti ab Hejster cognitum, *Principem Keményium, ut secum conjunctus ad vindicanda in libertatem tot Christianorum millia properaret, per celeres requirit tabellarios.* Annuit ille, maturatqve sub noctem (relictis impedimentis) Szakmarinum versus iter; Unde duobus saltem jam distantē milliariibus, recentiores dicti Commendantis literæ, quibus Tartaros cum multitudine captivorum ab Domahidâ discessisse nunciabatur, ut subsisteret coegere.

Qvo

Quo Princeps Keményius intel-
 lecto, juxta Sásvár vicum in ripâ Tibisci
 locat castra ; Ibidémqve iis relictis, ipse
 cum paucis Szakmarinum, ad educen-
 dam illinc Principissam , quæ Kôvári-
 no Aranyas Medgyesinum, illinc Szak-
 marinum metu Tartarorum fugerat,
 se confert ; Musqveterariísqve centum
 procomitivâ ejus à Generali ab Hejster
 impetratis, post unius diei moram, se-
 cum eam educit. Versus Rivulium
 (quæ Nagy Bánya) præcipuis ad ex-
 plorandos hostium conatus (de quibus
 nihil certi constabat) missis cohorti-
 bus. Cui in viciniâ castrorum in vi-
 culo quodam cum Principissâ pranden-
 ti, speculatores multa Tartarorum mil-
 lia à se visa, totámqve Ali Passæ exerci-
 tûs molem , non procul subsequi refe-
 runt ; Muliebrem itaqve comitivam
 ad tutiora transmittere congruum ra-
 tus , Principissam cum nonnullis ma-
 gnatum Transvanicorum familiis jux-
 ta arcem Nyaláb eodem, sequenti verò
 die,

die, in arcem Hübriensem cum dictâ centum musqvetariorum, trecentorúmque eqvitarum comitivâ mittit; Plures interim ad iter conatúsque hostium explorandos Aranyas Medgyesinum versus remittens eqvites.

Ut ab ingruentium (si casus ita ferret) hostium interea impetu, quibus tam numero, quàm robore longè erat inferior, tutus esset, Tibisco juxta vicum Tisabecs vado trajecto, in ulteriore ripâ, unde longè latèqve fumantia pagorum vicorúmque incendia intueri poterat, figens castra.

Subsequutus per longitudinem Transylvaniae antecursores suos cum mole belli Ali Passa, ingentique circumcirca cæde ac incendiis grassatus, signanter, templo Albano insignis structuræ, bibliothecaque maximi præcii, incensis, solum Principem Keményium assequi studens, nullum fortalium, nullam obsederat urbem, transgressúsque juxta Rivulinum (Nagy Bányá

Bánya) Transylvaniæ limites, in ditionem Regis Hungariæ, usque ad arcem Nyaláb populabundus penetrârat, ubi castra metatus, quid factò opus sit consultans, per complures dies moram trahit; Tartaris interim tam Maramarofinum, quàm Munkácsinum versus undiquaque crudelissimè, nemine resistente, grassantibus. Nec Princeps Keményius in prædictâ Tibisci ripâ securus diu moratur, sed validâ à tergo relictâ retroguardiâ, juxta pagum Bene transfert castra, cui ibidem subsistenti, Tartaros in ripâ Tibisci cum suis velitationem inchoâsse perlatû; Ne itaque angustiis itinerum, quæ ipsi in interiora Hungarię penetrare volenti, necessariò superandæ erant, impediretur, partem exercitûs, ex flore totius nobilitatis Transylvaniæ constantem, latiori viâ cum filio Simone Keményio Munkácsinum versus mittit; Ipse cum nonnullis Consiliariorum, aulicâ cohorte, stipendiariisque militibus, angustum
ingres-

ingressus iter, iis non sine molestiâ superatis, juxta pagum Kis Lona fessum subsistere jubet exercitum, nec illic moratus, motis sequenti die castris, inter Tibisci Bodrogique fluviorum fluenta, ex opposito oppidi Zemlyén locatis castris, ibidem Simonis Keményii sibi que subordinatorum conjunctionem opperiri statuit; Qui versus Munkácsinum (ut præmissum) tendens, à Principisâ Rakocianâ (Michaële Mikes, qui tam ad bellum Polonicum maximè Principem Rakocium incitaverat, quàm sequentium propriæ patriæ procellarum semper princeps, pugnarum ad Portam Ferream, arcemque Gyaluinam ejusdem Principis cum Turcis initarum primus svasor, primusque sine vulnere desertor fuerat, maximè contradicente) vix liberum passum, uniúsque noctis in campo moram obtinere potuit.

Ulteriùs illinc sequentibus progressus diebus, juxta oppidum Zemlyén è regio-

240 RERVM TRANSYL.
regione exercitûs paterni positis castris,
ipse ad patrem revertitur.

Habente juxta arcem Nyaláb castra
Ali Passâ, dum nulla ampliùs Principē
Keményium assequendi eum lactaret
spes; Cum selectâ equitū manu, assecu-
ratoriisqve literis ad arcem Húst, Pas-
sam Husbain, qui Jeniensium Temes-
variensiumqve Purpuratus erat, cum
literis expedit; Quarum continentia
hæc erat: *Summopere se mirari, cur
in gratiam unius hominis, contra Otto-
manicam Portam rebellare præsume-
rent, alteruter itaque Comitum, Fran-
ciscus, vel filius ejusdem Ladislaus Re-
dei, sive Nicolaus Zolyomi (qui per
Keményianos in eadem arce aresto deti-
nebatur) ad ipsum in castra se confe-
rat, cui tam incolumitas, quam prin-
cipatus Transylvaniæ sub juramento
promittitur, populationes insuper ac
incendia non ampliùs in dicto regno fo-
re, jurat.*

S E C T I O X V I I .

Conficit prædictum ille iter, copiosque sub arce in planitie collocatis per rusticum quendam duosque Turcas, literas fidei ipsius commissas, in arcem Hufst transmittit.

Verum directio arcis, iis qui vocabantur jampridem adempta, Dionysio Bánfi, præsidioque Principis Keményii subiacebat; Rejecti itaque cum ignominia legati, vulneratus quinimò per Centurionem quendam Principis Keményii, ignobili natum patre (Matthiam Madarász) alter eorum.

Explosa insuper contra cohortes Hufaim Passæ tormenta, qui tandem infecta ad Ali Passam, juxta arcem Nyaláb castra habentem revertitur.

Ille proposito suo non succedente, maxime verò ob inflictum legato vulnus excandescens, iterata in Maramarosium Tartarorum irruptione, incendiisque,

diisqve, injuriam ulciscitur; Destitutusqve tam novi Principis ex Transylvanis magnatibus creandi, quàm Principem Keményium assequendi spe, non amplius illic moratus, tentato priùs (sed sine tormentis) per Purpuratum Budensem repentino eoque iterato, incassum Aranyas Medgyesinum insultu, Transylvaniam versus reflectit iter, Rivulinum (Nagy Bányá) in egressu pariter & regressu minimè expilans, sed magnâ com meatûs copiâ ipsis impositâ, Judicem ejusdem civitatis, primorésqve ad colloquium evocatos, secum abducens.

Ingressus Transylvaniam, locatisqve inter oppidum Dés, & arcem Betlenianam castris, Tartaris simul ac universo equitatu Bistricium ac Marosvasarhelyinum versus emissis, integras regiones in favillas redigit, centenos & amplius vicos, uni quasi igni involvens, cæsisqve potiori ex parte adultis, imbellem utriusqve sexûs Christi-

ano-

anorum multitudinem in captivitatem
 afferit; *Publicis præterea ad Saxonica-*
les aliásque civitates sub juramento
missis literis, se deditibus, (nullo su-
perimposito onere) incolumitatem, re-
sistentibus exitium promittit; Quæ, tot
cladibus, quid ipsis metuendum esset
admonitæ, omnique spe subsidiorum
frustratæ, per legatos deditioem fe-
cêre.

Moranti è regione oppidi Zem-
 lyen, (quod tribus à Tokaino distat
 miliaribus) cum suis, ut præmissum,
 Principi Keményio, Generalem Mon-
 te Cuculi cum armadâ Imperatoriæ
 Majestatis, accelerato quantum fieri
 poterat itinere, in succursum ipsius ac
 regni venire, nec procul distare, inno-
 tescit; Qui extremâ Transylvaniae
 ruinâ cum suis penè exanimatus, re-
 sumpto animo, *Michaëlem Teleki ce-*
leri cursu eũ adire, ac intellectis Trans-
sylvaniæ periculis, ut maturet iter, ob-
testari mandat, aliàs fortalitia quo-

*que Transylvanica (arces nimirum)
quæ hæctenus in fidelitate perstiterant,
ne desperatis auxiliis deditioem fa-
ciant , maximè metuendum esse nun-
ciat.*

Paret ille , certòque loco ac die , ubi
& quando , cum Principe Keményio se
conjungeret præfixo , Michaëlem Te-
leki remittit .

Motis itaque è loco prædicto Prin-
ceps Keményius castris , ipse cum pau-
cis equitibus ad Principissam in arcem
Huftiensem divertit , illicque nihil mo-
ratus , juxta oppidum Majtin armadæ
sux Majestatis conjungitur . Cui egre-
giè instructum , morèque militari (qua-
si eodem temporis momento pugnan-
dum esset) decenter in cohortes distri-
butum exercitum ostentat Generalis
Monte Cuculi , qui tam numero , quàm
robore ad exturbandum è Transylva-
niâ Ali Passam sufficiens , ab eo , reli-
quisque Transylvanis judicatus , ma-
gnam in spem erexit , paulò antè de-
spe-

sperantes : Tormentorū quoque justus
 aderat numerus , quicquid itaque tem-
 poris ad iter conficiendum interesset,
 id solum victoriam morari videbatur.

Læti & alacres quocirca continuant
 Transylvaniam versus iter. *Stephanus*
quoque Petkius (quem cum certâ exer-
citûs parte in Transylvaniâ à Principe
Keményio relictū scripsimus) de subsidiis
appropinquantibus admonetur, quibus
Transylvaniam ingressis, quanto am-
prioribus fieri posset Siculorum copiis, è
regione Csikiensi, (ubi hæctenus muni-
mentis naturæ fisis substiterat) ut
egressus conjungere se studeret, eidem
imperatum.

Arcium præterea Gôrgény, Foga-
 ras, Deva, Szamosujvár, (quæ hosti vi-
 ciniores erant) Commendantsac præ-
 fidarii, ut in fidelitate persistant, ad-
 moniti. Conformes ad civitates Saxo-
 nicales transmissæ literæ, sed eas despe-
 ratio terrorque hostilis deditioem (ut
 præmissum) jam facere coëgerat, à sin-
 gulis-

gulisque missi ad Ali Passam legati, vel veriùs obsides, in castris ejus, sub specie consultationis præsentes erant.

Translatis Marosvásrhelyinum Ali Passa castris, per literas juramentales medio duorum civium Marosvásrhelyiensium transmissas, principatum Stephano Petkio offert; verùm ille deditioem pariter & principatum renuit. Rejectus ubiqve Ali Passa in furorem quasiactus, Tartaris, Turcicóqve equitatu emissis, Sedes Siculicales Marus & Udvarhely, cæsis quos nancisci potuit aut captis incolis, integras Vulcano tradit.

Sciscitari tandem à legatis civitatum in castris suis præsentibus, utrum quempiam è Magnatibus Transylvanicis principatu dignum in civitate aut castello sibi subjecto degentem scirent, incipit; Qui post multas meditationes, Magnatem quendam Michaëlem Apasium, qui è captivitate Crimensi grandi non pridem ære redemptus, ex

compassione domi relictus esset, in proprio castello Ebestfalviensi degere referunt. Hic erat ex antiquissimâ Magnatum familiâ ortus, pius, sed tam naturâ, quàm propter diuturnas carceris Crimensis molestias, plus justo demissus, ac lenis, ut adepto etiam principatu, nimia à plerisque lenitatis infimularetur.

Lætus audit hæc dicentes ille, certâsqve cum Magnate quodam ad eum evocandum, (aut veriùs educendum) mittit cohortes. Qui nihil unquam hac de re meditatus, audito Ali Passæ nuncio, extabescit, conjunx verò in horas partui vicina, utrum se, vel maritum, (de cujus salute desperabat) defleret, planè ignorat: Nunquã enim principatui eum inhiâsse, fateri coguntur vel ipsius inimici, ob idque non spes principatûs, sed præsentissima veriùs ante oculos castellum proprium exeuntis observabatur mors, verùm locus per se debilis, præsidioque ac munitionibus de-

stitutus, parere eum coëgit.

Egressus itaque ingenti animi cum angore, ne territorium quidem proprii transferat castelli, dum citato eqves cursu superveniens, *primogenitum peperisse uxorem suam lætus annunciat*, quo, utrum lætus aut tristis audiret, hærente, comites Turcæ felicem fortunatumque eum futurum Principem ominati sunt.

Ingressus castra Ali Passæ, tanquam Princeps honorificè excipitur, in tentoriumque solenniter erectum deductus, sive gratificandi, sive (verius) custodiæ gratiâ, certus Janizarorum numerus eidem adjungitur.

Sub idem tempus, nobiles (qui securitatis gratiâ in civitates Saxonicales confugerant) jussu Ali Passæ castra Turcica adire compelluntur, inter quos Thomas Basa Consiliarius pedibus ager, Franciscus Cassai, mole corporis ad labores castrenses inhabilis, (ob id utriusque è bello Keményiano absen-

absentes) non magnus præterea medicorum nobilium numerus erat.

Rebus hoc ordine fluentibus ; Principem Keményium cum armadâ suæ Majestatis limites Transylvaniae ingressum, Claudiopolim appropinquare fertur Ali Passæ.

Ut itaque libera Transylvaniae Principes eligendi facultas, non penitus Statibus adempta videretur, prædictos nobiles, legatosque civitatum in castris præsentem Principem Ali Passa è suorum numero eligere jubet, nomine potentissimi Imperatoris insignia Principibus pro confirmatione dari solita, se daturum promittens, à quibus facile de Principe Michaële Apasio essensum.

In cujus principatu inter cætera memoratu dignum ; vocatum quidem (aut veriùs adductum) ab Ali Passâ, ut principatum subiret, exceptumque honorificè constat, verùm antequam Principem Keményium, armadâque suæ Majestatis appropinquare constitisset,

tiffet, minimè electum, aut insignia principatûs eidem tradita, sed his priùs intellectis, principatû ejus sumpfisse initium; Non immeritò itaqve, nisi succursus suæ Majestatis aliquem Turcis incussisset terrorem, non amplius eos Principem fuisse creaturos, perspicatiores suspicari possunt.

Appropinqvante cum armadâ suæ Majestatis Claudiopolim Principe Keményio, castrâqve juxta vicum Sombor habente, Germani equites pabulatum egressi, in Tartaros per sylvas rusticos scrutantes fortuitò incidere, occisîsqve quatuor, quintum vivum in castra perduxere. Promotis illinc castris, penes pagum Korod (qui exiguo Claudiopoli distat milliari) substitit exercitus Cæsareanus; Illinc, Georgius Vér, cum certâ equitum manu ad intercipiendos hostes missus, quinque postriduum captivis adductis, revertitur, ex quorum relationibus, ubinam Ali Passa esset, qualem haberet exercitum, quibûsve nego-

negotiis occuparetur, intellectum, quæ omnia hæctenus incognita: Numerus verò hostium, armadam suæ Majestatis, adjunctosque ei Hungaros, quadruplo superabat.

Quo Generalis Monte Cuculi, substituti que eidem officiales intellecto, retepuit in cunctis, hæctenus continuatus pugnandi ardor; *Dictusque Generalis, se Generalibus personis fermè omnibus (quarum pleræque in rei veritate febricitabant) ægrotantibus, peditatumque inediâ confecto, exercitum suæ Majestatis, in cuius salute totius orbis Christiani salus consistere videretur, periculo minimè objecturum soli Principi Keményio aperit.*

Et dictum quidem peditatum fame laborasse certissimum est, quamvis enim annus ferrilissimus, maximam frugum produxisset copiam, nihilominus pedites parato destituti pane, inter ipsos tritici acervos fame emoriebantur.

Obstupuit eo audito Princeps Keményius, è magnáqve spe puncto temporis ad extremitates cum suis redactus, vix lacrymas continere potuit, sed necessitate prædominante parere cogitur.

Generalem Monte Cuculi denuò, primùm per Gabrielem Haller, mox ipsemet coràm, de inducendo Claudiopolim præsidio, requirit; Quem ne in extremam ille deduceret desperationem, nihilqve in gratiam ejus fecisse videretur, præsidium personarum circiter mille, se ei traditurum respondet; Quod effectivè eodem die circa occasum solis per ipsummet Principem Keményium in civitatem introductum. Stephanus præterea Ebenius cum certis Hungarorum equitum cohortibus ibidem relictus.

S E C T I O XVIII.

*S*tephano Petkio de insperato admonito regressu, ut cum Siculis in fidelitate

litate persisteret, ubi verò inevitabile videret imminere periculum, tempore cedēdo, ad meliora se ac Siculos reservaret tempora, imperatur; Quem jam in procinctu stantem non mediocriter hic perculit rumor, totúsque, ad viam, quâ ex Sede Siculicali Udvarhely Csikinum versus patet iter, quâque hostem illuc penetrare posse conjectabat, aggeribus ac fossis muniendam se confert.

Princeps Keményius, Generalísque Monte Cuculi, sequenti die, mæsti, victísque similes, (nullo hoste hujus rei conscio, eo minus persequente) Hungariam versus retrocessere.

Et quod silentio minimè prætereundum, nec Ali Passa de Principis Keményii regressu, nec hic de illius intentione, quicquam scientes, eadem qua Princeps Keményius Hungariam versus reflexit iter, die, Michaël Apafius per Ali Passam in Principem investitus; Ut in retrocedentis (quasi) illius lo-

cum, hunc fata Principem substituere viderentur.

Eadem, quâ dictus Princeps die regreditur, cum certâ Dragonum manu, nobiles qui è Siculis selecti hæctenus cum eo fuerant, ut eos priùs tamen Szamosujvarinum (ubi mediocre erat præsidium) comitarentur, in sua dimissi.

Similiter, nobiles quoque Comitatum Transylvaniae (exceptis nonnullis proceribus, Consiliariisque quos secum reservârat) admoniti priùs, quamdiu extrema non ingrueret necessitas in fide persistere, dimissi ad conjuges liberosque, (quos in civitatibus Saxonice reliquerant) rediêre.

Exercitus verò suæ Majestatis, quinque millibus circiter suorum fame morboque absumptis, Szakmarinum, illinc in partes Hungariae ultiores se recepit.

Quo Ali Passa audito, maximâ sollicitudine, dimidiâ quingentorum millium imperialium, quæ ante bien-
nium

nium regno imposta erant, partem, civitatibus Saxonis imponit, quibus se tanto oneri impares asserentibus, universa nobilium, pro securitate illuc translata esse dicens bona, ex iis, propriisque, ut persolvant, urget.

Nec coniectos in captivitatem legatos, ante depositionem prædictæ summæ, è castris domum redire permittit.

Publicis præterea ad Siculos missis literis, semet dedentibus sub juramento securitatem offert, refractariis exitium minatur.

*Csikiensibus munimentis naturæ, Sedium verò Sepsi, Kézdi, & Orbai incolis, præsentem jam autumnum, distantia loci fisis, ob idque iussa apertè detre-
stantibus; Siculis verò Sedium Ud-
varhely & Marus, hostibus quamvis ad eò vicinis, ut recentiores identidem pati cogentur populationes, dubiis, interque auxiliorum spem, metumque hostilem hærentibus; Quorum contumaciâ Ali Passa exacerbatus, motis
Radno-*

Radnotino, ubi complures transegerat septimanas, versus Siculos castris, reliquis Sedis Siculicalis Marus, quæ intercipi potuere, deletis, relictaque ad dextram civitate Saxonicali Sespurgienti, (jam cum reliquis dediticiâ) Sedem Siculicalem Udvarhely cum toto ingreditur exercitu, ferro flammâque crudelissimè grassatus, tandem eos ad deditiorem cogit, fixisque juxta oppidum Udvarhely dictum (quod provinciae ejus metropolis, denominationemque Sedis Udvarhely eidem dedit) castris, *per literas (quas medio deditiorum Sicularum Sedis Udvarhelyiensis transmittit) Csikienses, ac Sedium Sepsi, Kézdi, & Orbai incolas, ad deditiorem hortatur;* Et hi quidem appropinquantis, crudelissimèque grassantis exercitus multitudinem perterriti, deditiorem non abnuunt: Soli Csikienses unà cum Stephano Petkio, munimentis naturæ, quæ à nullis unquam hostibus ab ipsorum memoriâ penetrata, in-

feliciter

feliciter jactabant, nisi, bellum, quàm pacem, maluere, cum maturas illic fieri nives gnari, deficiente jam autumno, in horas inaccessibleis se fore ominarentur.

Magna præterea auxiliornm Principis Keményii, quem per literas ac nuncios indefinenter urgebant, alebat eos spes. Arces quoque Szamosújvár, Görgény, Fogaras, Deva, ac urbs Claudiopolis, nondum Ali Passæ parentes, animabant eos.

Princeps verò Keményius, qui (post discessum exercitûs Cæsariani) in limitibus Transylvaniæ, regno Hungariæ contiguus, cum stipendiariis, propriâque aulicorum cohorte, in quartiriis degebat, auditâ regni oppressione, extremitatêque Sicularum, vehementer animo angebatur; aperto Marte succurrere posse, imparem se fatebatur; eosdem verò deserere, abjecti putabat esse animi.

Certis tandem à Generali Monte
Cuculi

Cuculi equitum ac dragonum cohortibus impetratis, ipsemet Transylvaniam ingredi, per alpesque Csikiensium, arcu Gôrgényiensi (quæ sub potestate ipsius erat) vicinas, certam militum manum, quæ Siculis adjunctis defensionibus angustiarum sufficeret, transmittere decrevit. Sed eo ad iter se accingente, repentinus filii junioris Francisci (ex quo post quadriduum decessit) morbus, irritum fore conatum indubitatè ominatus est. Mirabili præterea Dei dispositione, eadem, quæ ad succurrendum Csikiensibus, dictus Princeps Keményius se movit, die, imò horâ, (ut certò deinde cognitum) miserrimi, profligati, devastatiquæ, ut inferius.

S E C T I O X I X .

REjectæ à Csikiensibus Ali Passæ Radmonitones, in furorem rapuerunt eum, selectos itaque ex toto exercitu tam pedites quàm equites, (imò totum exercitûs sui robur) unâ cum
Tar-

Tartaris, sub directione Ismaëlis Purgurati Budensis, ad expugnandos eos expedit. Ipse cum Principe Apasio in castris, juxta oppidum Udvarhely (ut præmissum) positus, eventum rei expectans.

Ingreditur destinatum ille iter, per viam ipsemet, quæ è Sede Udvarhelyensi Csikinum commeantibus consuecta erat, Janizaros, reliquosque ducens pedites. A dextrâ Turcarum equitatum, à sinistrâ Tartaros, aggeribus fossisque, quibus Csikienses ingressum fortiter muniisse dicebantur, circuitis, à tergo eos adoriri mandat.

Ingentem præterea, (abundans multitudine militum) equitatum à tergo se sequi jubet.

Ex adverso, Csikienses prædictam saltem viam, nonnullasque semitas, aggeribus ac fossis per eos munitas, universi, qui arma ferre poterant (alibi alpes suas inaccessibiles rati) defendere satagunt, quos tamen opinio ipsorum longè

longè fefellit ; Peditum enim cum Is-
 mæle per prædictam viam irrumpen-
 tium dum impetū fortiffimè fuffinent,
 imò rejiciunt ; à finiftrâ per avia & an-
 tea inaccessa, ingreffî Tartari; ante-
 quam de ingreffu hostium apud eos
 quicquam constaret, integras Csikien-
 fîum familias, quæ tanquam in altâ pa-
 ce, domesticis erant occupatæ negotiis,
 rapere, villasque incendere cœpère.

Penetravère, à dextrâ quoque eo-
 rum, Turcici equites, Csikienfibus
 adhuc apud aggeres & fossas strenuè
 rem gerentibus.

Qui, vicos suos flammam vomere,
 seqve ab hoste circumventos videntes,
 per sylvas alpèsque, quo quemque casus
 ferebat, fugere coacti sunt.

Armatos, in sylvâque pugnantes,
 eadem facilè texit, paucique cæsi. Ve-
 rùm universæ totius fermè provinciæ
 familiæ in potestatem hostium devenê-
 re; Magnas quidam Franciscus Farkas
 è Siculis Udvarhelyiensibus ortus ibi-
 dem occubuit.

Ste-

Stephanus Petkius, verius Gyirgyo, (quæ exigua provincia è novem saltem pagis constans, inter penitiores alpes sita, Csikiensibus subest,) salvus non sine difficultate evasit.

Quis hic, tot Christianorum millia (nemine vindicante) cæsa vel capta, stupra cædibus, cædes stupris intermixtas, incendia, populationes, aliaque grassantis barbari facinora animo complecti, multo minùs describere posset?

Miseremini, ô miseremini lectores, qui succurrere nec potuistis, nec potestis, saltem compatimini calamitatibus nostris!

Ingentis hujus cladis rumor, Principem Keményium, juxta arcem Szamosujvariensem habentem castra vehementer perculit, indolet perditis se supervenisse rebus; Arci interim Fogarasiensi, quâ regressurum Ali Passam conjectabat, præsidio non satis contra tam potentem hostem munitæ, vehementer timere incipit; Nec immeritò:

Cum

Cum ducentis itaque germanis, totidemque Hungaris ad eam muniendam missus magnas quidam Gregorius Betlen, Principis frater matruelis, qui adeò oportuno Fogarasinum ingreditur tempore, ut antecursores Ali Passæ non solùm essent in conspectu, imò velitationes etiam confererent.

Quorum adventu præsidarii simul, & metu hostili illuc congregata rusticorum multitudo, exhilarati, incensa civitate, ad obsidionem sustinendam se muniunt. Csikiensibus expugnatis, victoriæ istius, ab Ismaële Purpurato, ex aliis autem, iterati Principis Keményii in Transyvaniã ingressûs rumor, simul & semel innotuere Ali Passæ, qui his lætus simul & sollicitus, reliquiis Csikiensium pacem petentibus facilè ignoscit, motisque Udvarhelyino castris, autumnalibus temporibus in dies magis ac magis frigescentibus Fogarasinum versus tendit. Locatisque dimidio ab arce milliari castris; Con-
ciona-

cionatore aulico Principis Apafii Joanne Enyedino ad præfidiarios arcis Fogarafiensis miſſo, deditioem ejus tentat ex mandato ipſius Princeps Apafius, ſed irritò ſucceſſu.

Qvo Ali Paſſa intellecto, ſive propinqvæ hyemis anguſtiâ excluſus, ſive altiori conſilio, formalem arcis obſidionem non molitur, repentinum tamen Janizaros reliqvòſque pedites (nullâ procul dubio arcis bene munitæ, foſſæque latiffimâ, eaqve aquis plenâ circumdatæ, expugnandæ ſpe, ſed extra foſſam, juxta eqvorum ſtabula, congregata ruſticorum aliquot millia prædæ ſuorum exponere ſtudens) contra eam inſultum facere mandat.

Qvi dicto audientes, uſque ad marginem foſſæ audaciſſimè penetravêre, verùm majorum minorúmque tormentorum exploſionibus malè excepti, multis ſuorum amiſſis, re infectâ retrocedentes, horreum, acervos tritici, pontémque ſup - fluvium Olt erectum,

ctum, ad vindicandum exulsère dolorem.

E multitudine rusticorum (quos illic congregatos diximus) nulli ab hostibus capti, sed globis utriusque partis plerique trajecti: Alii Passa die sequenti motis illinc castris Cibinium versus se confert.

Princeps interim Keményius motis ab arce Szamosujvariensi copiis; arcem Betlenianam juxta subsistit, eamque Germanico praesidio munit. Cui ibidem moranti, Michael Teleki (intimus ejus aulae familiaris) saltem certa ipsi Hungarorum, Germanorumque militum traderetur manus, deditio-nem Saxonibus Bistriciensibus (qui ipsi valde essent noti) persuasurum, audacissime spondet.

Quo obtento, juxta civitatem Bistriciensem relictis suis, ad colloquium prodeunti, haec resolutio à civibus data: *Nos infelicissimi propter obsequium Celsissimi Principis Keményii;*

Otto-

Ottomanicæ Portæ resistētes, multis nostrorū amissis, totius circumsitæ regionis incēdia sustinuimus, reliquiis vix data salus; Quib⁹ per iteratā rebellionē omnibus pereundū esset; Profligate itaque potentissimam illam nationem, nos victori obsecundantes habebitis; Nec plura loquuti, contra nonnullos, qui in suburbiis grassabantur exploso tormento, duos è Germanis occidēre.

Rejectus itaq; Michaël Teleki ad dictū Principē rediit; Qui reducto in Hūgariam exercitu, equitatum Germanicū Szakmarinum dimittit; Stipendiarios suos Debreceninū in hyberna collocat, ipse cū aulicā cohorte sub radicibus alpium Maramarosensium in vico quodā ignobili, (Bikfáda dicto) inditione Regis Hungariæ, egressum è Trāsyvaniâ Ali Passæ, rerúm q; opportunitates ibidē præstolaturus, hybernatum subsistit.

S E C T I O XX.

MOrante juxta Cibinium in castris Ali Passæ, Generalia regni

Statibus Comitibus Kis Selykinum (oppidum illud est Saxoniale) Princeps Apafius indicit; Ubi consueto per Principes Transylvaniæ ritu, juramentum de observandis eorum libertatibus (quod hætenus non deposuerat) præstat, reciprocumque ab iis fidelitatis exigit. *Ut ad trigesimum ab expiratione Dietæ diem Transylvani, qui hætenus Principi Keményio adhæsere, sub amissione omnium bonorum redeant, ibidem cautum, missæque ad eosdem, sed interceptæ per Principem Keményium, literæ, nec prius, verum rediendi termino expleto, reddita.*

Imminente hyeme, Ibraimo Passâ cum præsidio duorum circiter millium, octodecimque cohortibus Valachorum ad defensionem Principis Apafii relicto, Ali Passa Temesvárinum redit, exercitumque in hyberna distribuit.

Apafius verò Princeps uxore Cbinii relicta, Medgyesinum (ea est civitas Saxonialis) cū dicto se confert præsidio.

Cogni

Cognita hæc cuncta Principi Keményio, ne itaqve occasionibus suis deesse videretur, cum extra regnum positus, diutiùs stipendariis alendis se minimè suffecturum sentiret, quin potiùs iisdem Debrecinum metu Turcarum deserentibus, ne hyberna quidem posset impertiri, in privato præterea nec posse, nec velle se vivere statu, jam dudum apud se conclusisset, de ingressu in Transylvaniam denuò meditari cœpit.

Literisqve Regni Statuum, in quibus de securâ propriorum bonorum possessione asscuratus, ut novercanti cederet fortunæ, nec in exitium regni & proprium potentissimæ nationis inquietaret victoriam, per misericordiam Christi rogabatur, rejectis, tam à Supremo Generali Monte Cuculi, quàm Commendante Szakmáriensi, Comite à Vallis (familiari quodam Francisco Piheni ad eos adducendos misso) certa Germanorum impetrat & obtinet subsidia.

fidia. Conclufam tamen & effectivè jam per fe inchoatam rem, ne inconſultis aggredi videretur Confiliariis, Gabriele Haller, Stephano Petki, (qui proſtigatis, ut dictum, Csikienſibus fugâ elapſus ad Principem Keményium ſe contulerat) Joanni Betlenio, Confiliariis, Volfgango Betlenio, Joanni Haller, Dionyſio Bánfi, Joanni Szentpáli, proceribus regni, tanquam rem nondum apud ſe definitam, eo minus in actum deductam aperit.

Extremèqve urgentes ingreſſus ſui neceſſitates prolixis demonſtrat verbis. *Muſſare in re tam periculofa illi: Tandem ſubſequuturis illinc malis præconſideratis, intentionem ejus improbare cœpère.* Circa veſperam in Bikkádâ hæc acta. Diſſolvit triftis, Princeps colloqvium, conſenſóqve ſummo mane ſequenti carpento, Gabriele Haller, Stephano Petkio, Joanne Betlenio, Joannèq; Haller, ſecum currû conſcendere juſſis, dum Medgyefinum itur, interr
ruptam

ruptam vesperâ præteritâ materiam resumens, apertè cum dictis magnatibus, quare proposito ipsius adversarentur, contendere cœpit, hæc dicens: *Quæ inevitabiles causæ, ut ingressum in Transylvaniam denuò moliamur, vos urgeant, luculenter aperuimus; Quibus auditis, nonnullas vestrarum Dominationum prorsus silentes, quasdam verò contradicentes cum dolore animi conspeximus, fatemur. Literæ forsitan nomine regni Transylvaniæ Statuum ad vos perscriptæ, per nosque ante paucos dies redditæ, in quibus restitutio bonorum promittitur, mutavêre animum vestrum? Nos quidem de nullius dubitamus fidelitate, interim singulos monemus, literas vel nuncios in Transylvaniam expedire, nisi perire velint, minimè præsumant, Transylvaniâ nos exclusi, ne eadem aliorum quoque patria habeatur, efficiemus; Tandem extra se quasi raptus, convictū se in conscientiâ, sive salutare, sive exitiosum foret, in-*

gressum in Transylvaniam tentaturum apertè pronunciat.

Nec à proceribus vix hiscere ausis quicquam responsum. Ingressus Medgyesinum, sorore matrueli Casparo Zoltán nobili elocatâ, ante festum natiuitatis Christi tribus diebus Bikbádinum redit.

S E C T I O XXI.

UNde anno sequenti tertiâ nimirum Ianuarii Transylvaniam versus se movens, post duos dies Germanis auxiliis conjungitur. Verùm intensissima, quæ hæctenus duraverant frigora, eo iter ingresso, in largas continuè versâ pluvias, unde inundationes aquarum subsequutæ, difficilimâque reddita itinera, ut ad exitium ruentem ipsâ naturâ remorari videretur.

Continuatum nihilominus iter, Principissæque eum hæctenus comitanti, in pago Dobraviczâ, juxta Rivulinum (Nagy Bánya) sito, ultimum vale dicens,

dicens, Joannem Szentpálium cum duobus eqvitem Hungarorum millibus præcedere, conjunctúmque Stephano Ebenio, (qvi Claudiopoli relictus erat) rectà Medgyesinum versus, qvo Principem Apasium jam pridem se recepisse constabat, ad occludendum ejus iter, ne in civitatem aliquam munitiorem se recipere posset, properare jubet. Qvi inter se juncti, rectaque qvo jussum erat tendentes, ducentos eqvites ad explorandum statum Medgyesiensem præmittunt, ex qvorum præsentia hostium conatus Principi Apasio patefacti, qvi naturà pius ac lenis, Christianóque parcere volens sanguini, convocatis qvi secum erant regni Statibus, singulos ex singulis legatos ad Principem Keményium expedit nationibus, per qvos tam suo quam regni Statuū nomine, *totius patrimonii ipsius quieta possessio offerebatur Principi Keményio, rogabatur insuper, ne contra potentissimam Turcarum nationem ar-*

ma ostentando, in ruinam reliquias afflictiſſimæ patriæ præcipitaret, à quâ ſi in gratiam reciperetur, paratum ab omnibus promittebatur obſequium; Quos juxta fluvium Samoſium obvios, reſponſo dilato, ſecum ducit Princeps Keményius. Nec in loco interim tam debili diutiùs morari dictus Princeps Apafius tutum ratus, Sespurgum ſequenti die, cum præſidio adjuncto, Hungariſqve præſentibus ſe iturum decernit.

Verùm ſuperveniente nocte, octodecim vexilla Valachorum Tranſalpinſium, (quæ cum Turcis in ſubſidium ejus relicta ſcriptum) hoſtili percuſſa metu, in patriam refugere.

Quorum fuga maturavit ſecundum heſternam concluſionem, Sespurgum tranſire Principem Apafium, qui tamen nemine laceſſente, deſtinatum confecit iter, in civitatèqve inferiori cum totâ ſuorum comitativâ reſedit.

Quo cum ſe contuliſſe, Stephanus
Ebeni,

Ebeni, Joannésque Szentpálius intelligentes, confestim subsequuti, in oppido Segesd, (quod dimidio ab urbe distat milliari) relictis impedimentis, ne illinc elabi, ut putabant, posset, arctis urbem circumdedere custodiis.

Informatus de his omnibus per eos Princeps Keményius, ut acceleraret iter rogatur. Verum ille cunctator naturá, tunc verò fataliter solito ferius iter suum dirigebat, nunquam tempestivè, sed circa decimam, imò undecimam matutinam castra movens, sub noctémque, cum ingenti exercitûs jacturá, propter breves & paucas diei horas, (sicut Januario mense fieri solet) subsistens, quod cunctis, maximè verò Germanis officialibus rei bellicæ peritis stupori erat.

Post longas tandem & inutiles moras, civitati Sespurgiensi appropinquans, præmissos cum Stephano Ebenio, Joannéque Szentpálio equites, in eodem quo locati erant, relinquit quar-

tirio; Germanos in pagum Saxonica-
 lem Valkány collocat, ipse cum præ-
 toriâ cohorte, parteqve exercitûs in pa-
 go Fejéregyház subsistit, quæ tria quar-
 tiriâ prope invicem ordinata, per ho-
 ram facilè adiri poterant. Dicto Prin-
 cipe Keményio, unius ab urbe Sespur-
 giensi diei itinere distante, Gregorio
 Betlen, (quem Fogarasinum fuisse in-
 gressum relatam) per eumqve Step-
 hano Ebenio, Joanniqve Szentpáli octo
 vexilla Valachorum Transalpinen-
 sium: prope civitatem Coronensem,
 (Brasso Hungaris dictam) alpes tran-
 sisse, sub radicibusqve earum substitisse in-
 notescit, missi itaqve ad opprimendos
 eos cum certis cohortibus Gregorius
 Betlen ac Joannes Szentpáli, qui fa-
 mam velocitate prægressi, prædictis
 cohortibus dissipatis, duobusqve vexil-
 lis captis, rem felicissimè confecêre.

Dum Princeps Keményius in pago
 Fejéregyház moram trahit, excubiis-
 que intensissimis, tam se quam hostes
 fati-

fatigat, advocato Joanne Betlenio, eum literas ad Franciscum Cassai, qui ipsius affinis, novi verò Principis Apasii Supremus Aulæ Præfectus erat, scribere jubet, in quibus, si pacem per legatos tentatam sincerè desiderarent, ut de modalitatibus ejus tractaturus, ad destinatum prodeat locum, hortatur.

Annuit ille, sequentiqve se egressurum die rescribit. Quâ illucescente, dum portâ urbis egressus fuisset, ex aliâ civitatis parte equites Hungari impetu in stationes Turcarum facto, velitationem instituunt, quorum clamore, explosionibusqve sclopetorum auditis, regressus in urbem salvus evasit, cui (ut à nonnullis postea relatum) occultæ collocatæ erant, inscio tamen Joanne Betlenio, in campo insidiæ.

Mittit ad Sespürgienses quoque literas, pristini eos obsequii monens Princeps Keményius, qui perplexis respondentibus verbis, nec promisere, nec denegavere obedientiam.

Oppugnationem interim urbis muro non circumvallatæ in horas metuens (nec immeritò) Princeps Apafius, dum ab iis se ac suos in arcem recipi desiderâisset, apertè id ipsum denegantes, quo animo ducerentur aperuère.

Quâ re cuncti exanimati, sequentiqve nocte deserto Principe Apafio, pleriqve Hungarorum per sylvas fugâ sibi consuluère.

Vigesimalâ tandem Januarii circa auroram egressus cum quibusdam officialibus Princeps Keményius, civitatem circumspicit Sespurgiensem, locaqve oppugnationi (quæ in sequentem diem erat destinata) opportuna perlustrat.

Ex Hungaris Stephano Ebenio, Michaëliq; Teleki, solis quid apud se conclusisset referens. Unde circa vesperam in proprium regresso quartirium, duo equites, qui in pagum Száß Almás, (in viciniâ civitatis Saxonicalis Medgyes situm) ad commeatus petendos iverant, *magnum Turcarum exercitum eadem*

dem die Medgyesinum esse ingressum, non quidem se vidisse, sed ex fide dignâ rusticorum relatione certò scire, referunt; Qui non planè contempti, nec interim integra fides adhibita, missi itaqve plures, qui re diligentius intellectâ, aut visâ, cuncta in veritate notificarent, per quos omnis sequenti die (nimirum Sabbathi, qui vigesimus primus Januarii) dubitatio exempta.

Requisitus enim à Principe Apasio de subsidiis contra ingressum hostem mittendis Ali Passa, Kucsuk Memhet Passam (Jenciensium & Temesvariensium Purpuratum) virum non prudentem, sed temerarium, qui à pueritiâ prædo, mox rebellionis in Asiâ contra Ottomanum motæ princeps, dicto muneri præpositus erat, cum duobus (non ampliùs) sed selectissimis equitum millibus, in succursum mittit, ille celeritate rumore præveniens, ac cum vexillis octodecim Valachorum (quos non pridem aufugisse diximus) jussu

Principis eorum, denuò ingressis, eadem die, nimirum Veneri dicatâ conjunctus, Medgyesinum ingressus, sequenti ad reficiendos longo labore suos (si necessitas ingrueret) resumptis ut paululùm viribus, aleam fortunæ exactiùs subire posset, ibidem substiterat.

Convocatis quocirca die Sabbathi (quæ vigesima prima Januarii) exercituum officialibus, quid factò opus sit, consultat.

Quibus, collectis proximè sequenti nocte universis copiis, obviam eundum hosti, fortunæque aleam, antequam cum Principe Apasio adjunctoque ipsi Turcico præsidio conjungi posset, tentandam placuit; solo Principe Keményio (qui illinc quacunqve de causa se movens, fugere à Principe Apasio suisque diceretur) propter ignominiosum, (ut ipse prætendebat) fugæ nomen, salubri refragante consilio.

Tandem se de summâ rerum deliberaturum, interim officiales in propria

pria regressi quartiria parati ordinantias à se expectent, dicit.

S E C T I O XXII.

Quibus dimissis, ut lucescente die, vigesimâ secundâ Jan. [1662] exercitus Germanici, ex quartirio suo (Valkány dicto) unâ cum impedimentis, Stephanúsque Ebeni, cum sibi subiectis Ungaris, ex quartirio itidem suo se moventes Principi conjungantur, jussum.

Qui dicto audientes, circa nonam ejusdem diei matutinam, distributis in cohortes suis, extra quartirium Principis Keményii, in campo substitère; Diversi interea eqvites, Kucsuk Passam Medgyessino egressum, instructis copiis, Sespurgum versus venientem, se vidisse referunt, quorum verbis indubitam quamvis adhiberet Princeps Keményius fidem, non tamen ut inutilem ibi moram terentes suos in occursum hostis duceret, ab iis (quamvis enixè

nixè rogantibus) induci potuit, ignominiosum fugę nomē se præcavere præ-tendens; Vel mediocris quocirca homo, fato eum torpentem occasionibus deesse bellicis perspiciens adversum ex eo rerum ominabatur exitum.

Eodem die detentos hætenus apud se Principis Apasii, ac regni Statuum legatos Sespurgum remittit; Ipse equum conscendens cum paucis civitatem versus progressus, meditabundus complures spaciatur horas, aliis atque aliis, qui hostes appropinquare dice-rent, identidem supervenientibus.

Circa tertiam tandem pomeridia-nam, motis suorum cohortibus, versus pagum Hetur, paulatim & subtristis progreditur, hostes dimidio saltem miliari abesse referente quodam, quibus obviam eundi ne tunc quidem deerat occasio, eo minus alacritas militum, sed ille exercitu juxta pagum Hetur (prædictum) subsistere jussu, reliquum diei cū Germanicis officialibus consul-tando transegit.

Circa

Circa occasum tandem solis, nullâ in exercitu dispositione factâ, cum trecentis circiter, versus pagum Nagy Szôlds, ac illinc ad planitiem, per quam hostis jam abierat, progreditur. Verùm ex tormentorum sclopetorumque quæ Sespurgi in signum applausûs conjunctionis Kucsuk Passæ explodebantur boatu, irritum se laborâsse videns, in tenebris ad pagum Nagy Szôlds regredi, totûmqve exercitum magnâ cum confusione, ibidem locare cogitur.

Illucescente sequenti die, vigesimâ tertiâ nimirum Januarii, Germanis pariter Hungarîsqve officialibus convocatis, de summâ rerum tractatur. *Quibus, conjunctione Kucsuk Memhet Passæ, cum reliquis jam factâ, omnem moram periculosam, regressûmqve versus Hungariam maturandum, censentibus, solus Princeps Keményius, ignominiosum tunc quoque fugæ objiciens nomen, contradixit, quamvis de expu-*
gnatio-

gnatione Sessurgienſi omni ſe excidiſſe ſpe, pluréſque tam ex utraque Valachiâ, quàm ab Ali Paſſa poſſe ſupervenire exercitus, fateretur ingenuè; Interim inter fugam diutinâmqve moram medium ſe ſequuturum dicens, ut eadem ibidem morarentur die; ſequenti verò Berethalminum (eſt oppidum Saxoniale in meditullio Tranſylvaniæ, non procul Medgyeſino ſitum) tranſeuntes, in itinere caſtellum Principis Apafii Ebeſfalva expugnarent, duóſque in prædicto oppido morati dies, illinc expugnatâ iterum in itinere civitate Saxonicali Medgyes, verſus Hungariam retrocederent apud ſe decreviſſe, refert, cum exercitus Turcicus longo feſſus itinere, procul dubio conjunctione contentus, eruptionem minimè meditaretur; Tacendo aſſenſere officiales, eruptionem hoſtilem (præter magnatem quendam Petrum Huſar, qui è captivitate Tartarorum non pridem redemptus, Kucsuk Paſſam, quâ heſternâ die ingreſ-

gressum, eadem temeritate egressum quoque ejus diei posse experiri dixerat) nullo eorum reformidante.

Conclusâ itaque ejus diei quiete, pabulatum emissi milites, *lireras præterea Joannem Betlenium Cancellarium, ad Generalem Monte Cuculi, Commendantemque Szakmáriensem, Comitem à Vallis, de subsidiis contra recentem hostem denuò mittendis scribere jubet, quo eas scribente, rusticus quidam in conspectum Principis Keményii adductus, circa occasum solis diei præteritæ, integrum se hostium vidisse exercitum, quinquaginta triaque ejus refert numerasse vexilla, nec falsò, verùm conjunctus cum Valachis (ut præmissum) Kucsuk Memhet Passæ exercitus, mihi met, sub initium pugnae spectanti duorum millium numerum non excedere visus est.*

Imminente interim prandii horâ, cunctisqve aut mensæ accumbentibus, aut accumbere volentibus, pabulato-

rum nonnulli, Turcarum se vidisse referunt cohortes. Signum itaque in campum prodeundi tubâ datum consensioque ipse Princeps eqvo, cohortes subsequi jubet, quæ partim exivere, partim verò nihil magni illic agi credentes, in pago suis occupabantur negotiis, vixque dimidiam tam Hungarici, quàm Germanici exercitus partem prodiisse asseveraverim.

Appropinquabat interim, (pagum Hetur prætervectus) cum suis Kucsuk Memhet Passa, cujus cum Principe Keményio conflictus ut exactius intelligi possit, hæc prius intelligas oportet: Exercitum Turcicum ab ortu occasum, Principis verò Keményii ab occasu ortum versus inter se congressos, solem utrisque obliquum consideres.

Principis Keményii exercitus hoc modo erat dispositus. Quoniam vallis, in quâ pugnandum erat, vix capiebat exercitum, à dextrâ juxta marginem cujusdam sylvæ sub Emerico Radak sexcen-

sexcenti collocati pedites.

Princeps Keményius, cum Hungaricis equitibus, Stephano Ebeni præfenti subjectis, in unū corpus coactis in medio subsistebat, qui universi si interfuissent pugnae, quatuor millium numerum excedebant; verū dimidiam partem absentem putes. A sinistrâ sub vineto quodam, Croatarum Germanorūque collocatae erant cohortes, horum quoque non parvo numero in pago vacante.

Trecentos præterea e Germanis, ac totidem Hungaros, (insidias Turcarum veriti) ne circumveniri possent, in alterâ pagi margine collocarant. Disposito sic (ut præmissum) Principis Keményii exercitu, eques quidam ex Hungariâ ortus, albâ vestitus tunicâ, Principem Keményium adiens; Ut magnates Transylvanos, tanquam vitæ ejus insidiantes, à se in pugna sejungat, hortatur, cui (nec authore, nec veritate rei considerata) extemplò paret ille, missoque ad eos Michaële Telekè, quodam aulae fami-

familiari, ut juxta cohortes Germanorum, quo ipse quoque confestim rediturus esset, se recipiant, jubet. Hi fuêre Gabriel Haller, Joannes & Wolfgangus Betlenii, fratres Principis matruales, Paulus Haller, Dionysius Bánfi, Petrus Huszár, Franciscus Redei, Andreas Ugron, omnes è Transylvaniâ oriundi, qui dicto parvêre, nec quisquam è Transylvanis proceribus, præter Stephanum Ebeni, Simonémque Keményium, Principis filium, ipsi in pugná astitit. Quæ res illorum salutis sola profuit, ut inferiùs patebit.

S E C T I O XXIII.

Immimente jam planè hoste, alterum dictus Princeps infelici suo fato (quem tempore primi ingressûs sui in curiâ órményiensi Casparo Barcsaio occiso obtinuerat) conscendit equum. Ex adverso Kucsug Memhet Passa duas validissimas cohortes in fronte constitit, ipse in eâ quæ rectâ Hungaris

erat

erat opposita subsistens. Tertiam satis validam, quartam verò debilem à tergo suorum collocans, nullisque velitationibus præmissis, Keményianos aggreditur, à quibus diversimodè excipitur: Turma enim Turcarum quæ ipsis à dextrâ erat collocata, cum sinistro Keményianorum cornu, ubi Germani ac Croatæ erant, congressa, primis ordinibus fermè omnibus cæsis, nutare, fugamque meditari cœpit.

Partaque illinc procul dubio victoriâ, nisi Hungari, quos Kucsuk Memhet Passa ipse invaserat, panico correpti timore, desertis sociis fugâ omnes sibi consularent, incruentamque hosti, ipso met teste, debiliori, reliquissent victoriam.

Emericus Radak cum sexcentis pedibus neminem laceffens, nec laceffitus à quoquam proximas in sylvas se recepit. Princeps ipse lapsu equi à suis obrutus periit, cui dum suum Stephanus Gyulaius, Dapiferorum ejus Magister obtu-

obtulisset, ipse equo destitutus pro fidelitate periit, non tamen Principem suum contra fata tutari potuit, ejus cædes tunc incognita, ex spoliis tandem ejus, relationeque suorum innotuit, corpus nec tempestive quæsitum, nec unquam inventum.

Destituti à sociis Germani, ipsi quoque fugâ sibi consulere coguntur. Cæsiq; plerique, major procul dubio victorum, si diutius hostis eos persequi perseverâisset, ædita fuisset cædes; Verùm ultra quadrantem milliatis persequi destitit, regressusque in pagum Nagy Szólôs, cunctis totius exercitus impedimentis, duobus præterea campestribus tormentis, multisque spoliis ditatus, ovans sub noctem Sespurgum, ubi Principem Apafium reliquerat, explosionibus tormentorum exceptus regreditur.

Magnates Transylvani (quos juxta Germanos à Principe Keményio collocatos diximus) inter se divisi, Dionysius Bánfi ac Wolfgangus Betlenius ver-

sus

sus arcem Betlenianam, Gabriel & Paulus Haller, Joannes Betlenius, Petrus Hufzár, ac Franciscus Redei Górgényinum se recepêre; Simon Keményius ac Stephanus Ebeni cum reliquiis devicti exercitûs Marosvásárhelyinum, ac illinc Hungariam versus velocissimè (nemine tamen persequente) aufugêre.

Andreas Ugron Fogarasinum properans, à Saxonibus oppidi Kacza interceptus, ad Principem Apasium (qui eum grandem in redemptionem sui mutuo dedisse pecuniam meminerat) perductus, ab eo conservatus est.

Dictus Simon Kemény, occisi Principis filius, ad Principissam, patris sui viduam reducto, ex quo pater lapsus erat eqvo, eum utrum viveret, necne, se latere, (quod tamen certò sciebat) referens, lenire per complures dies nitabatur extremè deflentis dolorem, verùm successu temporis dubitatio menti ejus exempta, globòqve trajectus ex

N

ejus

ejus mandato mariti equus.

Paucos post dies Dionysius Bánfi, ac Wolfgangus Betlenius, qui in arce Betlenianâ substiterant, cum aliis nobilibus securitatis gratiâ illuc congregatis, literas ad proceres in arce Górgényiensi tunc morantes transmittunt, quid illi Principe Keményio fato functo facturi essent, sciscitantes, simul, & consensuros se promittentes.

Conformes Stephanus Lázár quoque ac Csikienses ad eosdem misère literas. Quibus per eosdem, quoniam occulto, extraordinarioque Dei judicio, Princeps Keményius in vivis esse desisset, ulterius potentissimam Turcarum nationem irritando, in majus patriam præcipitare periculum inconsultum putare, seque deditione arcis Górgényiensis factâ præsentis cessuros fortunæ, rescriptum; Assensere cum Stephano Lázár Csikienses.

Verùm Dionysius Bánfi, Wolfgangusq; Betlenius, contemptis eorû literis,

ris, communicatisque cum Stephano & Joanne Torma, qui in arce Betleniana erant, ac Stephano Ebeni, (qui Szamosujvarinum se ex fugâ receperat) Petro Keményio, occisi Principis germano fratre ibidem existente, consiliis, nonnullis mediocribus statûs nobilibus adjunctis, firmissimo inter se juramento inito, Principi Apasio resistere, Sacratissimæque Imperatoriæ Majestatis opem denuò implorare decrevêre; Missisque ad Simonem Keményium (qui apud novercam Aranyas Medgyesini degebat) literis, ex assensu ejus Balchafarem Matskâsi ad Sacratissimam Imperatoriam Majestatem expediunt, *ne è fortalitiis Transylvanicis præsidia educat, quin potius bellum renovet, suppliciter obtestantur, Patre Martino Kászoni, qui jam pridem per defunctum Principem Keményium Viennam expeditus, nondum redierat, diligentissimè causam hanc promovente.*

Paucâsque post septimanas Volfgan-

gus iterum Betlenius communi quasi Statuum nomine (sed illis nec consciis, nec approbantibus) ad sollicitanda per eosdem missus auxilia, promissisque (ut progressus rerum docuit) procul dubio oneratus ad suos rediit.

Princeps interim Apafius, suis ac Kucsuk Membet Passæ asscuratoriis literis, ad eos qui Görgenyini morabantur proceres missis, ad se Sespurgum evocat, arcemque prædictam ab iis deditioe recipit.

Ad Sacratissimam præterea Imperatoriam Majestatem, quamvis jam pridem expeditus ejus legatus Gregorius Sárosi nondum rediisset, suo ac Statuum nomine, Stephano Daniel proce-
re nihilominus misso, pro paterno erga afflictissimum Transylvaniæ regnum ejus patrocínio demississimas agit gratias; ingentem regni, quòd spe succursus suæ Majestatis, oblatam ab Ottomanicâ Portâ rejecisset pacem, eodem, occulto Dei judicio, non succedente, cen-

tum ad minimum Christianorum milia amiserat, deflet ruinam, reliquias afflictissimi regni, tot afflictionibus prius exantlatis, inevitabili semet submisisse jugo significat, solam fortalitiorem Transylvanicorum praesidiis suae Majestatis munitorum expugnationem, de qua iterata jam supervenisse mandata, restare, cui malo de educendis illinc praesidiis suae Majestatis ordinantiam solam posse mederi, alias ne ingressus Ali Passa eas expugnet, occupetque, maxime metuendum scribit, se in eo esse statu, qui nec jussa detractare, nec quicquam agere volenti praescribere possit. Ne itaque jubente barbaro quod suae Majestati displiceret facere cogentur, demississime haec notificare voluisse. Expeditus legatus per complures Viennae moratus menses, cum exiguo (ut inferius patebit) fructu mense tandem Aprili rediit; Pater enim Martinus Kászoni praedictarum personarum, imò (in sciiis illis) regni Statuum

294. RERVM TRANSYL:
nomine, contrariam non destitit pro-
movere causam.

S E C T I O XXIV.

IMportunissimè interea Principem
Apasium (nec sine minis) ad fortæ-
lilia præsidii Germanicis munita obsi-
denda urget Kucsuk Memhet Passa,
Ali Passa quoque nomine Imperatoris
sui idem severè imperat, quibus inopiam
(tempore hyemali) pabuli causatus, an-
tequam herbæ in campis proveniant, bel-
lum minimè posse gerere respondit, dila-
tòque per hanc moram negotio, resolu-
tio interim suæ Majestatis magnâ cum
spe expectatur.

In hybernâque inter Saxones exerci-
tus Turcicus distributus, Princeps A-
pafius cum Kucsuk Memhet Passa, in
oppido Nagy Sink (quod unico Foga-
rasino distat milliari) subsistit.

Gregorius interea Betlenius, ac Joan-
nes Szentpáli, qui hætenus archi Foga-
ras præfuerant, traditâ Principi Apa-
sio

fito arce, ad obsequium ejus firmissimo se obstringunt juramento; Germanicum, præsidium salvum in Hungariam dimissum, quibus Commissarii dicti duo proceres à Principe dati, ipsi tam longæ (quâ de causâ sit) conscii moræ, nondum ad obsequium Principis, cui juraverant, rediêre.

Franciscus Kerebtesi, Consiliarius, qui arci Dévensi præerat, traditâ similiter arce, ad Principem Apasium se confert. Lacrymosæ eæque continuæ, per totam hyemem rusticorum, nobiliùmque in viciniâ Claudiopolis degentium, qui excurrentibus indefinenter præsidiariis, omnibus se per eos exutos bonis deflebant, non deerant quærelæ.

Cui malo placidis regni Status volêtes mederi modis, Commendantẽ Claudiopolitanũ, ut ab excursionibus suos cõtineat, per literas modestissimis rogant verbis. Eum ac suos, nec Sacratissimâ Imperatoriâ Majestate jubente, nec requirenti-

bus Statibus ipsis, sed per Principem saltem Keményium, in civitatem prædictam collocatos, quo è vivis sublato, nullam ipsis illic ulterius moram trahendi impostam esse necessitatem, asserentes, amicaliter quapropter tutum ac honestum illi offerentes egressum, ne potentissimâ Turcarum natione jubente, quod ipsismet maximè displiceret, id tandem facere cogerentur.

Verùm ille, (cui nomen David à Redano) seu fidelitatem erga suam Majestatem, seu illud summum militiae genus putans, immodestissimis, ac nunquã per quempiam mortalium contra regnum Transylvaniæ (in quacunque fortunâ) prolatis respondet verbis, quod ut lectorem minus lateat, verborum inferere placuit.

Speçtabiles, Magnifici, Generosi, Egregii & Nobiles, Prudentes item & Circumspecti Domini mihi observandissimi.

Quam-

*Quamvis literæ, quæ 26 Febr. nec
 consuetis regni sigillis sint firma-
 tæ, nec ordinariâ trium Statuum unio-
 ne corroboratæ, tamen prout mihi lici-
 tum est, debito cum respectu juxta Ma-
 gnificentiarum vestrarum merita re-
 spondere non prætermitto: Transeant
 interim pacta & vincula unionis cum
 Sacratissimo Cæsare stipulatæ, ad quæ
 per instantissimas totius regni supplica-
 nes Clementissimus Imperator permou-
 us, quantum pro Celsissimo Principe
 auxiliando impenderit, quantâque ejus
 exercitus sustulerit, in interno Magni-
 ficientiarum vestrarum corde non late-
 bit, si tamen justis desideriis felices non
 successerunt eventus, causis ab Augu-
 stissimi Cæsaris bonâ mente longè remo-
 tis tribuendum. Execrandum enim
 proditionis scelus in ultimâ belli expe-
 ditione omnibus satis innotescit, quod
 quamvis ego silentio obtegam, tamen
 delusæ patriæ spes, proditi Principis
 exitium, derelicta Christianitas in æ-*

ternum universo orbi testabuntur, interdum si pejora mala miserando huic regno superstiterint, sibi ipsis justè imputandum; vi enim non coacti, ut demonstrant, sed vel vili timore, vel pravo naturæ instinctu impulsæ, propriis suorúmque confederatorum damna perquirunt; Quod præsidium huic urbi impositum, non tantum Celsissimus Princeps Joannes Kemény, sed sufficientes regni magnates, quomodo, quibusque conditionibus (nempe juxta Ziglizianas) pro victu factum sit non ignorant. Sed quod meum tantum particulare spectat juramentum, unà cum meis Celsissimo Principi præstiti, in cujus fidelitate constans, nec minis perterresiam, nec ullo pacto retrocedam, consultant quos debent consulere Magnifici Domini, mei enim Principales non procul absunt, interim nec ruinam, nec desolationem hujus districtus exopto, dummodò obligatum proviantum præsidiariis non impediatur, imò ordinatè
 alimen-

alimenta, de quibus hinc tria seu qua-
 tuor milliaria distantes pagi & vici sa-
 tis abundant, subministrarentur, præci-
 pue dum justæ exponuntur petitiones,
 sic excursions removebuntur, quæ non-
 nisi necessaria præsentî tempore permit-
 tuntur, nec usque adhuc apparuit quòd
 aliena bona retinerentur, & si aliquid
 sub sigillo occlusum est, urgente absque
 necessitate non appropriabitur, quam
 tamen Deo favente non tam citò spero
 adfuturam. Quòd deinde homines
 Christianæ gentis obnoxii, gentilisque
 populi fautores castigentur, durum nul-
 li unquam fore arbitrarer, imò tales
 aliquando impunitos non relinquo, ne
 justitiam credant semper dormituram.
 Sed quàm maligna illorum dolenda cæ-
 citas, quorum Christianos paganis non
 pudeat æquiparare. Adducant illi à
 Germanis conculcatos nobilium ordines,
 trucidatam, seu in æternum captiva-
 tam regni plebem, exustam provinciam.
O miseram amicorum conditionem!

quibus summâ adjudicatur barbarie, tritico, farinâ, bove, ultimâ stipulatis penuriâ, iis uti, quæ tantum natura ad vitam sustentandam decrevit, dum paganis minimo ipsorum nutu ad illorum adimplenda ex postulata abundè satis consulatur: Civium opes & substantias ex urbibus extorqueat Turca, filios vestros perpetuo vinctos compede in exteras regiones extrahant barbari, incendiis, rapinis, captivitatibus, domos, templa, regnum depopuletur Scythia, quòd ab hujuscemodi facinoribus profecto abhorret Christianus, ne talia Christianam mentem usque adeò cogitasse compertum est. Non ergo in talia horrenda mendacia inconsideratè præcipitandum. Verùm hoc tantum, inauditum, detestandum, inhumanumque invenio, nullâ sine causâ nostros amicos, vel qui saltem deberent esse, severis ordinationibus indicere, jubere, cogere, ut milites pro bono tantum totius Christianitatis in hoc regnũ immisos, profligēt, captivent.

ptivent, atq; ad illorum ultimã perniciẽ
 pervigilent, sed ad damna nostra consur-
 gite ! beneficii immemores, Christiana
 auxilia à vestris Magnificentis arden-
 tissimè ex postulata, delete agite ! sic e-
 nim alia, in aliis vestris necessitatibus,
 vobis ipsis auxilia comparabitis ; Sic
 enim augustissimum Imperatorem præ-
 missa expeditione, Fogarasinum & alia
 ab inimici communis aggressione conser-
 vata fortalitia remuneramini. Profe-
 ctò non amplius clamoribus vestris ape-
 rientur aures, surdãque Christianitas
 justis vestris imposterum consolabitur
 punitionibus. Talia igitur Magnificos
 Dominos obtestor ut meditentur, me-
 deantur, jugũmque huic regno impo-
 nendum ab infidelibus generosè excu-
 tiant, pusillanimo timore exuto rectans
 imbuant voluntatem, cui innixi, simul
 unanimes & constantes ad libertatem
 patriæ, ad bonum regni, ad Christiani-
 tatis augmentum contendant, diũque
 valeant. Claudiop. 9 Martii, 1662.

Speſtabilium, Magnificarum, Generoſarum, Egregiarum ac Nobilium; Prudentum item & Circumſpectarum Dominationum veſtrarum, ad officia paratus. A Rejdan.

Movère hæc Status regni, per eodẽmqve reſcriptum ipſi in hæc verba.

S E C T I O XXV.

Magnifice Domine nobis obſervandiffime,

*M*odeſtiſſimis noſtris literis, non pridem veſtræ Magnificentie tranſmiſſis, ſperabamus communi conſultum fore utriuſque partiſ quieti, verùm literis veſtræ Magnificentie ſub dato 9 Martii ſcriptis, ad nos perlatiſ, præter omne meritum & expectationem noſtram, immeritas exprobrationes, viriſque vel mediocribus indignas deboneſtationes experimur; Diu quocirca inter nos fuit conſultatũ, utrum modeſtie litando nihil reſpondere, aut immeritas ſugillationes, juſtis conducibiliuſ ſit reſellere reſponſis, tandem prævidentes, nihil reſpondendo

affens.

assensum videbimur contra nos objectis præ-
 bere enormitatibus, posterius sequi placuit.
 Sacratissima Imperatoria Majestas, absit ut
 per nos dicto vel factò unquam læsa sit, aut
 lædatur, cujus clementissimam in promo-
 vendis nostris rebus opem nunc quoque itera-
 ti exoramus legationibus. Execrandum in
 ultimâ belli expeditione proditionis scelus,
 quibusnam objiciat ipse novit, cui pugnae
 (aut veriùs fugæ) pauci nostrum interfue-
 runt, si verò proditione illa clades est illa-
 ta, procul dubio officiales, qui exercitui præ-
 erant, nec alius quispiam, id patrare potue-
 runt, cum in potestate eorum (non aliorum)
 erat, tam regere sibi parentes, quam cum
 iisdem pro fidelitate domini sui fortiter pu-
 gnare capessere. Qvis quæso vetuit eos vi-
 vilter rem gerere? Qvis è manibus pugnan-
 tium excussit arma? Nos longè aliter in his
 omnibus sentimus, à paucioribus, nec vali-
 dioribus, dum tot viros fortes fusos audivi-
 mus, occultissima Dei judicia cum tremore
 intuemur. Nisi enim panico fermè omnes
 timore perculsi, incruentam hosti reliquis-
 sent

sent victoriam, se impares fuisse, fatentur ipsi victores; Pejora præteritis, fatemur. metuimus, non minimam iis præbente occasionem, præsentia, excursionibusque vestrarum Magnificentiarum è civitate tam debili, & facile peritura. Juramentum (quo Celsissimo Principi jam defuncto se obstrictum prætendit) quo pacto post decessum ejus, nisi in eo ubi est seculo continuare possit non videmus. Dum vestra Magnificentiâ prolixè exaggerat, multa millia nostrorum per potentissimam Turcarum nationem in captivitatem asserta, nec tale quidpiam per dominos Germanos patratum, bonâ pace vestræ Magnificæ dominationis verum dicere liceat, hoc ipsum nos quoque gementes querimus; Certum est, potiozem regnicolarum partem in captivitatem esse abductam, nec vestris Magnificentis, nec alio quopiam, ipsis, ac nobis opem ferre volente: nec potest quispiam inficiari, id solùm potentissimæ nationi in hoc regno non licuisse, quod non libuit; Lubet audire, quo pacto, vel saltem exercisui Turcico nunc in visceribus regni hærenti

vestræ

vestrae Magnificentiae pares se praesumant,
 nedum numerosissimo Ali Passae exercitui, in
 confiniis regni erectis oculis rebus Transylva-
 nicis invigilanti, quomodo eos proditores ac-
 cusatis, qui à vobis minimè defensi, in fau-
 cibusque potentissimae nationis relictis, incen-
 dia, ac devastationes patriae nostrae prius
 sustinuumus, ac tandem inevitabili nosmet
 submissimus jugo? Nec inficiamur, quod in-
 ter tot ruinas reliquum nobis fortuna fece-
 rat, ab iis qui nobis (etiam si maximè ve-
 lint) opitulari minimè possunt, consumi aegrè
 ferimus; Quae omnia cum in prioribus nostris
 literis modestissimè ac verissimè scripta sint,
 mendacii propterea impudenter arguere,
 perfricta est frontis. Verius nos exclamare
 possumus. O miseram amicorum conditio-
 nem! Quippe dum tam incolumitati ve-
 strarum Magnificentiarum, quàm saluti ci-
 vitatis, imò totius regni consulere volumus,
 tam inhumaniter tractamur. Si ab iis, qui
 barbari audiunt, tam inhonestas accepisse-
 mus literas, non miraremur, sed è natione
 benè moratâ, ac cultissimâ extitisse quem-
 piam,

piam, qui tam procaciter abutatur stilo, non
 immeritò stupore dignum. Monemur per
 vestram Magnificentiam, ut excutiamus ju-
 gum, cujus quæsumus ope? omnibus Chri-
 stianorum conatibus occulto Dei judicio in
 fumum abeuntibus; Nobis, nisi perire ma-
 limus, præsentì imperio parendum est. Sed
 verbis ulterius digladiari nolentes, denuò
 vestram Magnificentiam (si tamen salutare
 consilium obstinato præbere fas est) amica-
 biliter monemus, cedat urbe tam debili, ne
 provocet ad proprium, & ejus exitium poten-
 tissimam nationem, quæ si obsidionem ejus
 inchoaverit, minimè in eo quid agat, à nobis
 sibi præscribi patietur; Testamur Deum,
 exitio vestrarum Magnificentiarum non in-
 hiamus, imò liberum, honestum, & securum
 passum procuraturi sumus, sin minus, ut ad
 oblatas, ac contemptas, nunc conditiones,
 tunc recursura erit vestra Magnificentia,
 dum nec nostrum erit dare, nec ejus accipe-
 re, prævidemus. De cætero eidem prospe-
 ram valetudinem precamur. Datum in
 Generalibus nostris Comitibus, &c.

S E C T I O XXVI.

Nondum Stephanus Daniel redierat Viennâ, dum Simonis Keményii, fato functi Principis filii, Claudiopolim, Szamosujvárinum, ac in arcem Betlenianam directæ literæ interceptiuntur, in quibus ad præfixum ab ipso diem (de rebus communem, ut assererebat, regni utilitatem spectantibus) tractaturi, Aranyas Medgyesinum in Hungariam evocantur Status ac proceres regni, quorum quicumque in personâ interesse non poterunt, ut per literas proprio sigillo munitas se sistant, admonentur, Illustrissimum ac Reverendissimum Dominum Franciscum Szent-Györgyinum, electum Episcopum Váciensem, ac Præpositum Posoniensem, Consiliarium & Legatum suæ Majestatis affuturum; Cujus quo major scriptis fides in Transylvaniâ adhiberetur, paria literarum Patris Martini Kászoniensis, qui de his omnibus

bus per literas Viennâ ipsum informârat, transmissa, quarum continencia hæc erat.

Illustrissime Domine: Deus vestram Illustrissimam Dominationem, eosque qui Deum & Christianitatem venerantur, Spiritu suo soletur, ad felicioraque traducat tempora.

*T*Rinas post decessum desideratissimi mei Domini, accepi vestræ Magnificentie literas, emori quidem non erat in potestate meâ situm, qualiter tamen res affecere, præsentibus vestræ Magnificentie servi testificari possunt; Charissimi mei Domini dilectissimæ preli quacumque in re potero, me fidelissimè serviturum semet assicuret, rogo, nec me ingratum, aut inconstantem quisquam deprehendet. Quantum verò negotium præsens spectatis primis vestræ Magnificæ Dominationis literis acceptis, de non educendis sine securitate vestrarum Magnificentiarum, quin potius augendis in Transylvaniâ præsidis, suæ Majestati intercessi, simul & obtinui. Certè
non

non educentur, quinimò augebuntur. Res
 Husztienses non sunt agrè ferendæ, quicun-
 que Christianitati adhærebunt, damno ibi
 minimè afficientur. Qui verò ad Turcas
 desciverunt, de bonis eorum providendum
 est. Sacratissima Imperatoria Majestas ve-
 stram Magnificentiam, cum eodémque con-
 sentientes benignitate prosequitur. Solen-
 nem ad eandem nunc expedit legationem,
 Illustrissimum nempe Dominum Franciscum
 Szent-Györgyium Episcopum Váciensem, ea
 quidem auctoritate, ut rectà Aranyas Med-
 gyesinum eat, ibidémque (aut in alio, si pla-
 cuerit, loco) cum vestrà Magnificentiâ,
 Christianitatique adhærentibus fratribus,
 de eo, quisnam in Principem Transylvaniae
 eligatur, tractet, imò electio in præsentiam
 ipsius effectuatur, qui vestigiis inæstimabili
 nostro damno defuncti Principis insistere,
 tractatúsque hæctenus conclusos continuar e
 valeat, eligendus est; Electio in toto ad ar-
 bitrium vestrarum Magnificentiarum reje-
 cta est; Liberam Principes eligendi facultate
 sua Majestas regno eripere non vult; Ut
 recens

recens eligendus Princeps, vestigiis defuncti desideratissimi Principis in omnibus inhaereat, hoc unicum requiritur. Homagium fidelitatis sua Majestas à Principe novo, asseclisque ejus exiget, quia in re, aliisque honestis conditionibus, refragari non congruit, quoniam postulata suae Majestatis certè sunt æquissima. Ex legato hæc omnia manifestius intelligere poterit.

Vestræ quoque Magnificentiae in bonam formam assurationem per legatum à sua Majestate obtineant, requiritur hoc unicum, ut Princeps eligendus vestigiis defuncti insistat. Legato suae Majestatis, omnia ex assensu vestræ Magnificentiae, & sibi adjunctorum facere demandatum est.

Quoscunque itaque Medgyesinum convocare poterit, non prætermittat, qui personaliter interesse non poterunt, per literas sigillis munitas se sistant, (verbo) animos hominum in electione bene disponere nitatur. Expensa presentis in negotio non est curanda. Quam Transylvanorum adiit tam solennis suae Majestatis legatio? hoc est exemplum

plum primum; Res exigit, ut præster se virum; Vestram Magnificentiam obtestor per Deum, simili, ac Imperatorem ipsum, honore afficiat legatum suæ Majestatis, ejusque homines. Literas hæc in paribus communicet cum fratribus, animet & assecuret eosdem. Arcem Devam manutenere studeamus. Re cum Domino Stephano Petkio communicatâ ad se eum accersat. Similiter Dominos Dionysium Bánfi, Stephanumque Ebenium. Ex literis suæ Majestatis pleniorum poterit habere rerum informationem, quas (si voluerit) per varia paria evulget in Transylvaniâ, uno intercepto ne res occultari possit. Arrestatus cum Turcâ Apasii nuncius, ne audientiam à suâ Majestate habeat, unanimiter conclusimus. Per Comitem tamen à Lobkovicz verbotenus, aut in scriptis, resolutionem hanc habiturus est.

1. Apasium suæ Majestatis, tanquam contra constitutiones regni per Turcas Transylvaniæ impositum Principem, non agnoscit.
2. Quoniam licet metu armorum Turcicorum per nonnullos fuerit electus, acceptatio

ceptatio tamen veriùs quàm electio dici potest. 3. Quia magnam Transylvaniae partem Turcis se daturum promisit, imò annuendo etiamnum donavit. 4. Quia contra suam Majestatem arma se moturum, saltè Turca ipsi patrocinetur, spondit. Monet quocirca eundem sua Majestas, ab incepto desistat, alioquin mavult omnium ditionum jacturam facere, quàm hæc & similia pati, quoniam brevi non Christianum, sed Turcam Transylvaniae præfuturum, acta apasit testificentur. Summa summarum. In rebus præmissis, ingenia hominum disponat. Baltasarem Matskásium, & Franciscum Jeneium cum Legato suæ Majestatis expedivi, quos præmittere, per eosque de rebus necessariis vestram Magnificentiam informare poterit. Archiepiscopum Strigoniensem, Franciscum Nádasdium, totámque suæ Majestatis aulam, simili ac erga piæ memoriæ defunctum Principem amore affici sciat. Archiepiscopus præ cæteris totus est pater vestræ Magnificentiæ. Ego hîc Vienna subsistam; Præstoloꝝ adventum domini Volfgangi Bet-

gi Betlenii ; In rebus parvi momenti proprium ne fatiget hominem , Comes à Vallis, literas per Postas transmittere poterit. Per Samsondium omnia nunciavi, cui indubitata adhibeatur fides. Somnum excutiat ex oculis oportet, de securitate tam privatâ quàm publicâ cum Legato concludat ; Singulis hebdomadis de progressu rerum me certificet, quod scire multum interest. In electione hæc observet ; Ipse cum fratribus Principem eligat, sua Majestas confirmatura est. Itaque ante adventum legati, convocandi essent fratres, concludendumque de eligendo Principe, quo superveniente coetus saltem cibus apponendus esset mensæ, non solum fideles sunt sollicitandi, verùm qui ad Turcas desciverunt, ii etiam ut ad fidelitatem redeant, monendi sunt. Calamum ingeniumque meum multa excedunt, faciat secundum prudentiam suam. De adventu legati suæ Majestatis, præsidiarios, officialésque eorum, signanter autem Devaienses certificet. Obtestor per Deum vestram Magnificentiam, cum legato tanquam viro pio, &

O

sincero,

sincero, sincerè agat, sincerè enim esse expeditum à suâ Majestate, credat. Deus adsit eidem. Viennæ 28 Febr. An. 1662.
 Veltræ Magnificentiæ humilimus servus & Sacerdos, Martinus Káboni.

S E C T I O XXVII.

Perlectæ in Comitibus interceptæ cum paribus literæ, in spem denò erexere moderni Principis amulos, qui tamen vel in statu privato, per illustri ac antiquissimâ magnatum familiâ ortus, meritò ipsis præferri poterat. Stephanus Petkius, qui Principe Keményio postremum in Transylvaniam ingressum moliente, non satis sanus, in arce Huktienfi remanserat, ut Comitibus ab ipso (ut sperabat) Aranyas Medgyesini celebrandis interesset, sollicitatus à Simone Keményio, sed ille provecctæ jam ætatis, nullo intentionem eorum fundamento niti perspicuens, puerilibus rebus immisceri erubuit, paucosque post dies Transylvaniam

niam ingressus Principi Apafio reconciliatur.

Aduit ad præfixum dictus suæ Majestatis legatus Franciscus Szent-Györgyus diem, honestissimèqve à Principisâ viduâ, Simone Kemény, ac tribus adolescentulis Transylvanis excipitur, nec per literas (præter eos qui Betlenianâ ac Szamolujvárino arcibus se incluserant) quæquam Transylvanorum præsentem cernit, quod à promissis patris Martini Kásoni, qui universos regni Status, ac proceres, in alio Principe eligendo consensuros sponderat, longè diversum erat; Destitutus iis, quibuscum de electione alterius Principis tractandum erat, occulto priùs (ob idqve ignoto) cum Simone Keményio colloquio habito, Huktinum, ad Comites Franciscum & Ladislaum Redei se confert, ibi (vir facundus) de propenso erga Transylvaniam, signanter autem præfatos Comites suæ Majestatis animo multa præfata

tus, tandem (ejus quasi nomine) alterutri eorum principatum Transylvaniæ, (nullis tamen Credentialibus exhibitis literis) offert, qui pro verbis, honestissima dantes verba, non indonatum dimisere. Unde Szakmarinum regressus, complures illic moratur septimanas.

Iterata iterum incipiente vere ad Principem Apasium, ac regni Status, de fortalitiis suæ Majestatis præsiidiis munitis, obsidendis expugnandisque ab Ali Passâ supervenere mandata, in quibus (nisi dicto audientes essent) manifestam cum Sacratissimâ Imperatoriâ Majestate collusionem se deprehendere scribit.

Terruere hæc Principem ac regnicolas, longiorémque dilationem exitiosam rati, unâ cum Kucsuk Memhet Passâ, Szamosujvárinum versus aded lentissimo ducunt exercitum, eúmque tormentis minimè instructum passu, ut duodecim milliaria viginti conficerent diebus,

diebus, resolutionem interea benignam suæ Majestatis, per Stephanum Daniel superventuram, magnâ spe præstolantes, illucqve tandem appellentes, quadrante ab arce Szamosujvár milliari, juxta pagum (Mikola dictum) locavêre castra, quo post diurnam expectationem, dictus Stephanus Daniel, hanc suæ Majestatis reportavit scriptotenus resolutionem.

S Acratissimæ Cæsareæ Regiæque Majestatis Domini Domini nostri Clementissimi nomine, Egregio Stephano Daniel præsentibus significandum: Prælibatam suam Majestatem, singula per ipsum proposita clementer intellexisse, nil itaque magis in votis habuisse, quam ut Transylvaniæ, ac in ea Christianitati, in perturbato hoc, & afflicto rerum statu, quàm optimè consuleretur, ac subveniretur, quemadmodum in futurum etiam eam daturum esse operam, ut pro paterno suo, quo in dictam Transylvaniam, & in eâ Christiani-

Christianitatem sincero fertur zelo & affectu, conservationi ejusdem (quo in pristino statu vivere, privilegiis & immunitatibus suis inperturbatè frui possit) omnibus opportunioribus mediis, ubicunque necessitas postulaverit, clementer prospicere valeat.

Quantum porrò ad fortalitia, in præmemoratâ Transylvaniâ præsidiis Germanicis munita attinet, siquidem non minùs eorundem, quàm universæ Christianitatis conservationi tantum momenti intersit, suam Majestatem eadem per hoc sibi minimè vendicare, quin præmissum duntaxat in finē securitatis conservare, cessantibùsque periculis inde dicta sua præsidia educi facere velle. De reliquo idē Stephano Daniel sæpefata suâ Majestate gratiâ & benignitate, suâ Cæsareâ Regiâque Majestate clementer propensâ manente. Per Sacratissimam Cæsaream Regiâmqve Majestatem. Viennæ die 15 Mens. Aprilis, An. 1662. Steph. Orban.

Quæ

Quæ suæ Majestatis resolutio, conditionalis quamvis, valdeque circumscriptiva videretur, nihilominus iteratâ legatione, expositis in rei veritate regni difficultatibus, uberiores Status regni suæ Majestatis benignitatem obtenturos se rati, acquievêre.

Kucsuk Passa tormentorum interea, non sine minis, urget advectionem, quo jubente, ne nihil fecisse Status viderentur, post trium septimanarum moram, duo Gôrgényino advexêre tormenta.

Obsidionem præterea contra arcem Szamosujváriensem, quæ centum triginta septem (non amplius) Germanorum, paucorumque Hungarorum peditum præsidio erat munita, molientem, munitissimam, instructissimamque afferendo arcem, elusêre; Ut Claudiopolim potius, in quo firmitus erat præsidium, obsideret svadentes, qui persuasus, nec formali obsidione, nec repentino cum universis copiis insultu eâ tentatâ, velitatione etiam (e-

rumpentibus ad abigenda pecora ex arce præfidiariis, Turcisque recuperare volentibus) unicâ saltem institutâ cum Principe Apasio, **Claudiopolim** versus motis illinc castris, quatuor diebus confecto tam brevi itinere, inter **Claudiopolim** oppidumque Szamosfalva locat castra.

Quo paucos post dies, literas ad regni Status, Principemque Apasium Ali Passa mittit; ut *sufficienti tormentorum apparatu* **Claudiopolim** oppugnent, simul & expugnent, imperat; alioquin semet cum universis ingressurum copiis, expugnatâque dictâ urbe, nunquam *Hungaris* redditurum jurat.

Nec Kucsuk Memhet Passa inhonestis (tanquam barbarus, inter eosque bestia veriùs quàm homo) verbis, rem urgere desinit; Adducta quocirca Fogarasino tria majora, duòque minora tormenta, cum apparatu mediocri; Quæ præ manibus habens dictus barbarus, obsidendarum prorsus ignarus urbium,

urbium, alieni autem consilii temerarius contemptor, Claudiopolis instituit obsidionem: *Locatis in specificato loco castris, Valachis verò inter oppidum Fenes ac civitatem ab occasu solis residere jussis, ipse cum nonnullis suorum prius circumspiciens urbem, juxta hortum ubi plerique sepeliri consuevère, à meridie situm, erecto aggere, duobusque collocatis tormentis, non murum, sed ædificia domorum, nullo cum præsidii damno quaterere incipit.*

Quarto rursus die, è regione propugnaculi (sartorum dicti) quo firmitus civitas non habet, altero erecto aggere, tormentisque reliquis illuc collocatis, murum dicto propugnaculo conjunctum quatit, plures tamen undiquaque in civitatem, quàm contra murum faciens explosiones, quippe qui Principis Apasii tormentorum magistris rejectis, suisque ejus artis prorsus ignavis substitutis, custodiisque tormentorum Janizaris commissa, solo tormentorum boatu

Claudiopolim se obtenturum crederet; quibus tormenta sine artificio implentibus, simul & explodentibus totam plerumque civitatē globi prætervolabant, tormenta quoque plus justo onerata rumpi, inutiliāque reddi necesse erat.

Deliramenta hæc præsidio simul & Hungaris meritò videbantur; Verùm ad requirendam denuò per literas ac legatum suā Majestatem tempus hac occasione ipsis subministrari, lætabantur.

Commendans interea *Claudiopolitanus David à Redano*, nullas (ubi murus quatiēbatur) extrinsecus facit munitiones, sed tanquam occupato, aut confestim occupando muro, transversas in urbe fossas, aliāque in extremitatibus rerum à recentioribus excogitata erigit.

S E C T I O XXVIII.

Memorabilis præterea sub eadem obsidione contigit casus; **A** Christianismo ad suam hæresim quampluri-

plurimos pellecturus Kucsuk Memhet Passa, producto vexillo, quicumque Christianorum sub auspiciis suis potentissimo Imperatori militare voluerint, quinque singulis mensibus, præter gratuitum com meatum, iis imperiales, se persoluturum promittit.

Inventique intra paucos dies transfugæ triginta octo, qui magnâ à Turcis cum solennitate orco initiati, ex ipsismet præposito eorum Capitaneo, infra aggerem, ubi tormenta locata erant, in fossâ quadam recens versus urbem promotâ locati.

Ignari horum præfidiarii (divino procul dubio impulsî zelo) eruptionem contra tormenta moliantur, quibus proposito suo potiri studentibus, prædictam transfugarum cohortem prætergredi necesse erat, eosque tanquam in altâ pace sopitos nacti, Capitaneo cum viginti septem sociis transfugis occiso, vexillôque ipsorum rapto, felicissimè, facilimèque, ante-

quam subveniri posset, in urbem rediêre.

Justa & præpropere ultio divina. Nullus præter transfugas eo die cæsus. Exhilarati incruentâ victoriâ præfidarii, alteram paucos post dies majori cum apparatu tentant eruptionem, clavisque ferreis, quibustormentorum foramina obstrui possint, singillatim equitibus distributis, plus justo potiormenta versus audacissimè prorumpunt, sed infeliciori exitu. Intensissimæ enim à Kucsuk Memhet Pafsâ dispositæ erant excubiæ, ipse toto exercitu equos frenatos habere jussu, cum primoribus suorum Baccho libabat, perlato itaque ad eum eruptionis rumore, primus ipse equum insiliens, ad eò vehementi in excurrentes provectus est imperu, ut Capitaneo cum nonnullis cæso, dissipatâque totâ Germanorum cohorte, mixti cum iis Turcæ gladiis rem gererent, fugâ itaque versus urbem, (ubi extra portulam Musqveterii pedites

pedites in subsidium locati erant) sibi consuluere, explosisque dicti pedites sclopetis, nitebantur equitatum eripere periculo, sed Turcæ iis mixti, contemptâ sclopetorum procellâ acerrimè insistentes, eos quoque in fugam compulere, quibus nisi propinquitas urbis salutis fuisset, de omnibus actum erat.

Sequenti die Commendans urbis sepulturam cadaverum, signanter officialis demortui, qui illustri erat ortus familiâ, per literas à Principe Apasio petit, à quo tanquam in re Christiano non denegandâ facilè fuisset assensum; Verùm Kucsuk Passa (per quem res erat gesta) minimè vel in re exili sibi præscribi permittens, renuit, Commendantique, ut se virum præstet, armisque suorum recuperet cadavera, nunciat. Inspectantèque, sed prodire non auso præsidio, cadavera in castra transportata, ante tentorium proprium relinquit, ubi triduo jacuere insepulta, foetescentiâque ex permissione

sione ipsius per Hungaros humarata.

Phrænetizante veriùs, quàm obsidionem continuante, per complures septimanas Kucsuk Memhet Palsâ, dum satis magnam pulveris copiam, imprudenter abligurivisset, Principe inopiam ejus prætendente, nec ampliùs administrare volente, tormenta insuper plus justo per suos (artis ejus ignaros) onerata, vitium fecissent, ex prædictis aggeribus in castra reductis iis, novum denuò à Septentrionali urbis parte erigit aggerem, exilibúsqve duobus tormentis, quæ non magnam reqvirebant pulveris copiam, illuc translatis, contra molendinum ac portam explosiones faciendo, plus quàm in totâ hæctenus præstiterat obsidione, peperit obsessis negotii.

Dionysius Bánfi, quem ex fugâ in arcem Betlenianam se recepisse, adjunctisqve nonnullis, adversatum hæctenus Principi Apasio scripsimus; Iteratas ineunte vere nonnullis cognato-

rum suorum, qui in castris erant scribens literas, si dictum Principem coram alloquendi sibi facultas daretur, donataque per Principem Keményium ipsi bona possidere liceat, non alienum à concordia animum suum aperit, eo Princeps Apafius, mitis ac pacis amans, intellecto, facile annuit, qui ingressus castra, prolixis (ut erat facundus) quam sincero erga dictum Principem ducatur affectu, verbis exaggerat, in mensa tandem Principis incallescens mero, eos, qui jussu dicti Principis ipsius literas, quas iis qui contrariam sequuti erant factionem scriptitaverat, intercepte, immodestis afficit convitiis, pluraque prolocutus, cum nonnullis proceribus, qui Principi Apafio serviebant, in eodem se nunquam victurum regno jurat; Unde superiorem, imò ne parem quidem eum in Transylvaniâ velle pati, manifestè aperuit. Quamvis nec ætate, nec opibus, nec rerum gestarum claritudine plerisque præferendus

dus esset. Patienter tamen hæc omnia
 audita à Principe Apasio, incolumém-
 que in arcem Betlenianam, unde exie-
 rat, remittit, qui per complures septi-
 manas illinc Simoni Keményio missi-
 tans literas, rebus non pro voto fluen-
 tibus, tandem ipsemet ad eum Aranyas
 Medgyesinum (ubi apud novercam re-
 sidebat) proficiscitur.

Interea Illustrissimus dominus Fran-
 ciscus Szent-Györgyinus Episcopus
 Váciensis, post longam, quam Szak-
 máriini transegerat moram, literas ad
 Principem Apasium mittens, *calami-
 tates Transylvaniæ (proprie suæ pa-
 triæ) deslet, ipsius ac Kucsuk Passæ sal-
 vi passûs literis, ad eum prius missis,
 Transylvaniam se ingressurum offert.*

Quem in rebus ad communem pa-
 cem pertinentibus aliquid magni mo-
 menti moliri imaginans dictus Prin-
 ceps Apasius, optatas salvi passûs lite-
 ras mittit; Verùm dum nonnullas in
 iis difficultates prætenderet, non since-
 rè rem

rè rem ab eo agi suspicio orta.

Quòd jussu aut nomine Sacræ Imperatoris Majestatis quicquam tractaturus esset, nullam faciens mentionem, tanquam privata persona ad rem tanti momenti, quæ controvertebatur, definiendam vix idoneus judicatus, nil itaque ipsi rescriptum.

SECTIO XXIX.

ALia sub eadem obsidione Claudiopolitanâ tam ad Principem, quàm Status regni ab Ali Passâ mittuntur literæ, in quibus quòd hæctenus diètam urbem non expugnauerint, negligentia simul & contumacia eos arguit, nisi ad certum, sive pactis, sive armis eam recipiant diem, ingressurum, occupaturumque; Si verò absque ipsius ingressu, sine auxiliaribus Turcarum copiis expugnari, sive deditioe capi possit, Transylvanis minimè adempturum, per omnipotentem Deum jurat.

Comitia quocirca Statibus Regni,
de re

de re tanti momenti deliberaturis in iisdem castris celebranda indicantur, ubi Sacratissimam Imperatoriam Majestatem, rebus genuinè expositis, de educendo præsidio Claudopolitano literis humilimè per Generosum Petrum Fekete ablegatum requirendam decrevère, quarum continentia hæc erat.

Sacratissima Imperatoria Majestas,
Domine nobis clementissime, benignissime.

*T*estata toties erga nos afflictissimos vestræ Majestatis paterna benignitas erigit immeritos, ut humilimis hisce nostris supplicationibus thronum ejusdem demississimè adire, luctuosumque nostrum statum aperire non vereamur; Quanta anno proximè præterito (dum vestræ Sacratissimæ Majestatis pientissimos conatus occulto peccatis nostris ita promerentibus, Dei judicio, nonnullæ difficultates irritos reddiderunt) sustinuumus à potentissimâ natione male, fatemur, excedit calamum nostrum, hoc
unicum

unicum notificare sufficiat. Centum ad
 minimum hominum millia nos amisisse, po-
 tiorémque totius regni partem in favillas
 esse redactam, testamur bonâ fide; Tot ma-
 lorum pauci superstites coacti sumus inevi-
 tabili nosmet submittere jugo. Sed utinam
 hic fuisset malorum finis! Necdum ultio di-
 vina afflictionibus nostris finem imponit, an-
 te proximè præteritos enim menses, extra-
 ordinariorum vicissitudinum humanarum exem-
 plo, profligato cum exercitu Illustrissimo
 Principe, Domino Joanne Keményio, cæsô-
 que, confestim imperatum nobis, ut victori
 potentissimæ nationis exercitui nosmet ad-
 jungentes, victoriam prosequamur, fortia-
 litiâque Transylvanica, vestræ Majestatis
 præsidii munita, pactis vel armis recupera-
 re non differamus, hîc (tanquam alieno sub-
 jectis licuit jugo) Augustissimæ vestræ Ma-
 jestatis paternam erga nos affectionem præ-
 oculis habentes, eamque (ut par est) congruâ
 cum submissione venerantes, ne per nos,
 quamvis invitos offenderetur, præcavere
 studuimus, eoque sine internuncium, Gene-
 rosus

rosam Stephanum Daniel, ad eandem cum humilimis literis ac precibus nostris expediveramus, quo opinione diutiùs reditum differente, non possumus nõ fateri, potentissimã nationẽ nobis etiam adjunctis, civitatẽ Claudiopolim præsidio vestræ Majestatis munitam obsedisse, ictibusque tormentorum petiisse, quod non facere, non erat in nostrã potestate, vires nostras exercitu ejus longè exuperante, numerosissimo præterea Ali Passæ exercitu in confiniis existente.

Superveniente tandem cum clementissimã vestræ Majestatis resolutione internuncio nostro, celeri cursu legatum ad Ali Passam Temesvárinum expedivimus, orantes, Passam cum exercitu nobis adjunctum educeret, placidisque mediis rem totam componere in fulgidã Ottomanorum Portã niteretur, à quo hanc cathegoricam hodie accepimus resolutionem: *Quamdiu fortalitia præsidii vestræ Majestatis non evacuabuntur, exercitum minimè educet, imò ut de globulis ac pulvere pyrio, quibus fortalitia illa expugnari possint, abundè prospiciamus,*
severè

severè jubet, affecurat insuper, quòd si eva-
 cuatis præsidis occupationem fortalitorum
 istorum metuamus, literas juramentales,
 qualescunqve desideraverimus, dare para-
 tum se esse, Ottomanicam nationem nun-
 quam illa occupaturam, dummodo deditio
 eorum absqve Ali Passæ, exercitúqve cum
 eo nunc juxta Temesvarinum hærentis in-
 gressu fiat; Se propediem Varadinum versus
 moturum, neqve impedire velle, quin interea
 pactis vel armis fortalitia recuperemus, sin
 protrahatur negotium, se Varadino rectâ hâc
 unâ cum illo belli apparatu quo Varadinum
 expugnârat moturum, juratèqve per Deum
 & caput potentissimi sui Imperatoris, quæ-
 cunque fortalitia ipse expugnaverit, nostri
 juris amplius non futura. Hæc autem omnia
 ne pro fictis habeantur, ita Deum nobis pro-
 pitium optamus, sicut in veritate rem totam
 sincerè vestræ Majestati transcribimus. Ci-
 vilitatem porrò Claudiopolitanam adeò na-
 turâ esse invalidam, ut quamvis longo tem-
 poris intervallo, nullo labore congruè forti-
 ficari possit, qui eam viderunt ingenuè pos-
 sunt

sunt testari; unde non abs re persuasissimum nobis est, eam ne tridui quidem tanti exercitus oppugnationem sustinere posse, quæ si pereat, omnes nos periisse, Transylvaniãque simul & semel occupandam, pro certissimo habendum est; In tantis itaque rerum nostrarum angustiis constituti, ad pedes vestræ Majestatis provoluti, suppliciter oramus, obtestamurque per misericordiam Christi, maturet ante ingressum alii Passæ, præsidii evacuati, ex hoc extremo nos eripere periculo; longos tractatus, tot successibus elatæ nationis spiritus, afflictissimusque noster status non patiuntur, in unã vestræ Majestatis maturã benignãque resolutione (post Deum) vita & salus nostrã pendet, quam summã cum fiduciã sperantes, cum propriæ defint serviendi vires, Deum pro incoluntia ac longævã Augustissimæ vestræ Majestatis vitã suppliciter oramus. Data.

Missæ ad universos Hungariæ regni Status, ac Palatinum quoque, ut pro ipsis coram suã Majestate intercederent,

rent, per eundem literæ. Qui tandem
reversus, hanc suæ Majestatis refert re-
solutionem.

*Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Maje-
statis, Domini Domini nostri Clementis-
simi nomine, Generoso Petro Fekete præsen-
tibus signifiandum. Prælibatam suam Ma-
jestatem literas principalium suorum acce-
pisse, omniaque & singula in eisdem propo-
sita clementer intellexisse, nil itaque hæc-
tenus magis in votis habuisse, quàm ut Trans-
sylvaniæ, ejusdemque avitarum libertatum
assertioni ac tuitioni, regnorumque & di-
tionum suarum, atque adeò totius Christia-
nitatis securitati & conservationi quàm
optimè prospiceretur, neque aliâ intentio-
ne præsidia sua in fortalitia ibidem habita
intromisisset, quàm ut cessantibus periculis,
reslitutaque tranquillitate ac libertate
Transylvanorum, in pristinum statum re-
ductâ eadem inde educerentur. nève a Tur-
cis quemadmodum hæctenus Varadinum, &
alia, cum summo totius Christianitatis pe-
riculo*

riculo ac detrimento occuparentur & deti-
 nerentur. In cujus quidem eximii sue Ma-
 jestatis affectûs & animi, in conservatio-
 nem eorundem intenti argumentum, annu-
 entiam quoque à Portâ Ottomanicâ habere,
 ut Generalis tractatus, & commissio per cer-
 tos Commissarios, utrinque cum sufficienti-
 bus plenipotentibus mittendos ac destinandos
 instituantur. Interea verò ab armis & ho-
 stilitatibus utrinque cessetur & abstinenceatur.
 Quare præstolandum omninò sua Majestas
 judicaret ab eventu dictæ ac institutæ cum
 præmemoratâ Portâ commissionis, ac gene-
 ralis tractatûs, neque particulares aliquos
 seorsim cum Passæ Jeniensi instituendos, cum
 non constet, ipsum à prædictâ Portâ dele-
 gationem ejusmodi habere; Et in tali casu
 suam quoque Majestatem ex parte hac cer-
 tos suos Commissarios requisitis instructos
 mittendos fore decrevisse. Velint igitur
 ipsi etiam conatum suum eo dirigere, ut in
 tractatu illo Generali, de toties dictis for-
 talitiis agatur, neque medio tempore eadem
 oppugnentur aut impetantur. De reliquo
 eadem

eadem suâ Majestate ipsi Petro Fekete gratiâ & benignitate suâ Cæsareâ & Regiâ clementer propensâ manente. Per Sacratissimam Cæsaream Regiâmqve Majestatem. Posonii 10 Junii, An. 1662. Stephanus Urbanus.

S E C T I O X X X.

INhumanis interim quoslibet, imò ipsam Principem Apasium tractabat Kucsuk Memhet Passa verbis, rusticis præterea ingentem extorquebat per suos commeatum, cujus dimidium alendis suis suffecisset, nec his contentus, torquebantur, spoliabantur, omnibusque exuebantur plerique bonis, fatigavere hæc longam Principis Apasii patientiam, misso itaque ad Ottomanicam Portam expostulatum magnate, quodam Joanne Daczo, sub poenâ mortis ut se contineat, Kucsuk Passæ injunctum. Sub iisdem Comitibus, de relaxatione summæ regno impositæ, annuo tributo nuper aucto, ad anti-

P

qvum

quum reducendo modum, distingvendisque Transylvaniae limitibus tractaturus Gabriel Haller Temesvárinum ad Ali Passam, cui hæc omnia à Portâ Ottomanicâ commissâ erant, expeditur à Statibus.

Nec Episcopus Váciensis toties à Principe Apasio neglectus propositum suum negligit, nullam enim quamvis ad nuperas suas literas accepisset resolutionem, alteras tamen eidem denuò mittit, tenoris hujusmodi.

Illustrissime Princeps, Domine
observandissime.

*Nullamquamvis ad iteratas à Vestra
Celsitudine (incognitâ quidem mihi
causâ) acceperim resolutionem. Ex
aulâ tamen suæ Majestatis certa quæ-
dam allata, necessarióque Celsitudini
vestræ significanda urgent, antequam
revertar, Transylvaniam ingredi; Ean-
dem quocirca summâ cum confidentiâ
rogo, suo ac Kucsuk Passæ nomine lite-
ras sal-*

ras salvi passus, comitivamque sufficientem transmittere dignetur, sciaturque cum scitu suae Majestatis vestram Celitudinem me velle adire; Crastino die (Deo favente) Kóvarinum versus me met moturus sum, illic necessarium est comitiva sit praesens, moram rebus non patientibus. Spero Deo propitio publicae paci consultum fore. Eandem interea divinae protectioni commendat, & manet paratissimus servitor Franciscus Szent-Georginus, electus Episcopus Vácienfis, & Praepositus Pofoniensis. Data Szakmárini, &c. die, anno, &c.

Acceptis Princeps Apafius literis. Quoniam in iis, cum scitu Sacratissimae Imperatoriae Majestatis, de communique pace se tractatum ingredi velle scripserat, missae ut optabat, tam ab eo, quam Kucsuk Memhet Pafsâ literae salvi passus. Scribit praeterea Princeps eidem, ut suae Majestatis satisfieri possit existimationi, utrum legatus ejus ad Principem veniat, infor-

mare ne gravetur, qui Principi Apasio
rescripsit his verbis.

Celsissime Princeps, Domine
observandissime.

*REm Christianâ pietate dignam ve-
stra Celsitudo præstitit, literas salvi
passus ad requisitionem meam trans-
mittendo. Intelligo vestram Celsitudi-
nem scire velle, utrum legatus Sacratif-
simæ Imperatoricæ Majestatis eam, quod
ex præcedentibus meis literis intelligere
potuit, me cum scitu suæ Majestatis
vestram Celsitudinem adituram, cum
ab aulâ dictæ Majestatis, nova quæ-
dam necessariò vestræ Celsitudini signifi-
canda acceperim; Magnam in Deo spem
habens, publicæ consultum fore quieti,
saltem comitiva quanto citius expedia-
tur, ne res tanti momenti per inutilem
hanc moram perditum eat. De cætero
Deus vestram Celsitudinem conservet.
Cujus manet paratissimus servitor Fran-
ciscus Szent-Georginus, electus Episco-
pus*

pus Vaciensis. Ex Kóvár die &c. Maji,
Anno &c.

Ad eum itaque comitandum Georgius Szúrtei officialis cum alâ equitum Kóvárinum usque missus, cui ut rectâ in castra deduceret, nec eum Szamosujvárinum divertere sineret, injunctum. Verùm contemptis ejus monitis, qui virtute literarum salvi passûs, non aliorum, sed per quos datæ erant ad illos eundem esse assereret, rectâ Szamosujvárinum versus profectus, evocatis illinc Commendante ac Stephano Ebenio, occulta cum iis in colloquia, impetratisque à Stephano Ebenio equis, illis vectus ad Principem Apasium, castra penes Claudiopolim, ut præmissum, habentem proficiscitur, à quo certis in occursum ejus Hungarorum missis cohortibus honorificè exceptus, in tentorium erectum deducitur.

Reliquum diei quieti datum. Sequenti, nomine Principis salutatus, ne

itineris sui causam aperire gravaretur, rogatur, ipsius verò arbitrio, quâ Principem die coram alloqui vellet permissum.

Quatuor Consilarii, per quos propositum suum Principi aperire possit, ut ad se mittantur, operat; Comes itaque Ladislaus Redei, Joannes Betlenius, Sigismundus Bánfi, ac Franciscus Keresztesi, Consilarii à Principe missi, in quorum præsentiâ, homo eloquentissimus, *quantopere Transylvaniæ (patriæ suæ charissimæ) calamitatibus compatiatur, prolixis recenset verbis, nec se ipso quemquam ejus amantiorem gloriatur, cum scitu itaque suæ Majestatis ad sedandos regni tumultus, educendâque è fortalitiis Transylvanicis præsidia Germanica se venisse refert. Verùm nisi Commendantem Claudiopolitanum ipsimet alloqui liceat, irritum fore laborem, nec secretum Domini sui, etiam si præsentissima immineret mors, se chartæ commissurum, dicit.*

Non mediocrem dictis Consiliariis, quod secretum cum Commendante Claudiopolitano colloquium tantopere urgeret, ne aliquid diversi moliretur, suspicionem injecit, verum optatam offerenti pacem, maximè verò viro spirituali, quem à fucò alienum esse oportebat, non poterant non credere. Cuncta itaque ab eo prolata Principi Apasio referunt; Ut sequenti die ante portam Claudiopolitanam, cum dicto Commendante coram loquatur, tam à Principe, quàm Kucsuk Passâ permissum.

Sequenti itaque die tubicine Principis præeunte, carpento vectus, urbem versus se movet, occlusamque metu hostili portam carpento ingredi non valens, Principe, ac Kucsuk Memhet Passâ, insciis, pedes urbem ingreditur, tres, imò plures cū Commendante horas in secreto de rebus ipsis solis notis tractat, conscensóq; curru regressus in castra, explosiones longè frequentiores

quàm haectenus unquam factum, ex urbe subsequutæ.

Circa vesperam ejus diei, eqvos ac aurigas, à Stephano Ebenio rogatos, proprio seruo (quidnam ejus commiserit fidei ipse novit) adjuncto, insciis omnibus Szamosujvárinum Episcopus Váciensis remittit. Sed excubiis rem subolfacientibus, revocatus servus, aurigæ ac equi dimissi.

Kucsuk Memhet Passa quoque officio humanitatis (si illius quoque modo particeps dici potest) satisfacere volens, Olaj Begum Gyulaiensem, hominem vafrum, lingvæque Hungaricæ peritissimum, ad salutandum dictum Episcopum mittit, *per quem ignorantiam horæ ingressus ipsius, quâ præpeditus (tanquam Sacratissimæ Imperatoricæ Majestatis congruebat legatum) obvius Turcarum cohortibus solenniter excipere nequivisset, excusat, cum publicæ insudantem paci, qualiter colere deceat, nec ipse sit ignarus. Eum itaque*

que tanquam amicum suum, ut consenso sequenti die, phalerato, quem ipse missurus est, equo, se adire, de modalitatibusque pacis tractare, ne gravetur, rogat.

S E C T I O XXXI.

*A*T ille, à suâ Majestate, ipsius quicquam commissum fidei negat, nec educendorum è fortalitiis Transylvanicis præsidiorum potestatem habere; Verùm ad perspiciendas res Transylvanicas, ut de iis suam Majestatem in veritate informet, se ingressum refert. Cum stupore audit Olaj Begus, verbis per quatuor Consiliarios Principi nunciatis contraria dicentem, quorum ut memor, promissis suis satisfaciat, pacèque inter duos potentissimos (ut ipse ait) Imperatores renovatâ, è fortalitiis præsidia educat, hortatur; verùm ille quicquid specificati quatuor Consiliarii ipsius nomine dixerant, se dixisse, vel facturum, apertius negat.

Discedit turbatus è tentorio ipsius Olaj Begus, ac Principi Apasio primùm, mox Kucsuk Memhet Passæ, Episcopum Vaciensem, omnia verba revocasse, significat.

Quo dictus Princeps ac Transylvani audito, è magnâ pacis spe tristes excidère; Kucsuk Memhet Passa autem, (naturâ impatientissimus, ac omnis expers humanitatis) vehementer excandescit; Janizaris tentorio ejus circumdato, legati authoritate destitutus, *cur expiscatum, technâsqve moliturus, interruptâ domesticâ quiete Transylvaniam ingredi præsumpsit, quærens.*

Nisi itaqve promissis satisfecerit, castris non egressurum jurat. Vaciensem Episcopum quicquid libuerit sub nomine suæ Majestatis licere sibi hætenus credentem, non mediocris (his auditis) incessit timor.

Regni itaqve Transylvaniæ Status, (qui ibidem in castris congregati erant) ut Sacratissimæ Imperatoris Majestatis

(ex

(*ex cujus scitu ipse Transylvaniam ingressus*) nomen præ oculis habentes, liberum à Kucsuk Memhet Passa, à quo juramentales missæ fuère ei literæ, sibi obtineant passum, rogat; Apud quos dictum Episcopum, (etiam si legatus esset (deflectendo Szamosujvarinum, (quo diverendi licentia, literis juramentalibus minimè erat inserta;) Expediendo clam ad Stephanum Ebenium servo suo; Principe Apasio ac Kucsuk Memhet Passâ insciis in Civitatem ingressu; revocando præterea prolata in præsentia quatuor Consiliariorum verba, ipsummet sibi exitium peperisse, quamvis constaret; Falli tamen per eum, quàm Sacratissimam Imperatoriam Majestatem offendere maluère. Singulósque è tribus nationibus ad Kucsuk Memhet Passam mittentes legatos, *ut liber dimitteretur enixè rogavère, sed ille pro deprehenso in re tam manifestâ intercedentes, non imprudenter, verùm ex collusione malitiosè face-*

re, obsequio Ottomanicæ Portæ (ut par erat) non satisficientibus nunquam se assensurum; Quin potius per celeres tabellarios hæc omnia Ali Passæ significaturum, ejusque dispositioni rem totam subjecturum, respondet; Regnum Transylvaniæ potentissimi Imperatoris hereditarium, seque (donec fortalitia Germanicis præsiidiis evacuabuntur) cum plenariâ authoritate defensionis ejus præpositum, nemini in negotiis regni velle subjacere subnectens. Severis præterea verbis, cur dictus Episcopus potentissimum Imperatorem fallere præsumpsisset, exemplumque in ipso ne talia alii attentent facturum se dicit.

Displicuere hæc Episcopo, multisque per complures dies vicibus, si ipsi Szakmarinum regredi permitteretur, certo certiùs pacem (se intercedente) coalituram, asserenti, eadem à Kucsuk Passâ resolutio data.

Pollicitationibus itaque se posse elabi, non ampliùs sperans dictus Episcopus.

pus. Arrestationem suam, extreme periclitantis Transylvaniæ statum, per literas (quæ celeri cursu per Principem Apasium fuere transmissæ) Sacratissimæ Imperatoriæ Majestati, totique ejusdem aulæ, non sine lacrymis aperit, ut eductis præsidii publicæ consulatur paci, per viscera Christi obtestans, quæ antequam obsignarentur, Kucsuk Memhet Passâ præsentem, ut perlegantur ab eodem imperatum. Generali præterea Francisco à Schnejdau (qui juxta Rivulinum, (Nagy Bányá) cum certis erat armatorum millibus) ut ibidem subsistat, nec ulterius versus Transylvaniam moveat gradum, literas interim ad Sacratissimam Imperatoriam Majestatem scriptas promoveat, scribit.

Nil interea horum, quid Episcopus Vaciensis ageret, quibusque negotiis occuparetur, cognitum in aulâ suæ Majestatis; Literæ quocirca ab eadem ad illum mittuntur in hæc verba.

S E C T I O X X X I I

L eopoldus Divinâ favente clemenciâ, Electus Romanorum Imperator semper Augustus. Reverende fidelis nobis dilecte. Intellexerit fidelitas tua ex nostris die 15 & 20 Maji, Nos benignè resolvissè, quòd si Claudio-polis, quæ arctissimâ obsidione premi nunciabatur, non amplius manuteneri, neque etiam succurri possit, tunc præsidium impositum educendum esse, eâ conditione, quando Apasius assecuratus fuerit, quòd Turcæ nihil ulterius sine prætensuri, sed omnia in pristinum & antiquum statum reposituri, cum nullatenus sit nostra intentio, ut præsidium Germanicum Claudiopli egrediatur, si Turcæ illam occupare vellent, potius verò ut dicta civitas in libertate suâ permaneat, & omni meliore modo defendatur.

Necessarium judicavimus per expressum Cursorem hanc benignam nostram

stram intentionem meliùs explicare, ne forte præmaturis tractatibus communi patriæ bono quoddam damnum adferatur, & proinde noverit fidelitas tua, eã nostrã esse resolutionẽ, ut præsidium Claudiopoli non educatur, neque de educatione ejusdem tractetur, nisi extremã necessitate postulante, nempe si locus ille ab imposito præsidio ulterius defendi, sive etiam eidem exteriore militiã succurri nullatenus posset, tunc primò fidelitas tua tractatus, sub conditione tamen in anterioribus literis nostris expressã, ut Turcæ præsidium non imponant, & omnia in pristino tranquillo statu, atque libertate permittant, inire poterit. Secundo, cum plurimum intersit, ne dicta ordinantia ad notitiam aliorum perveniat, adeoque nostri servitii ratio omnimodè exposcat, ut eadem ordinantia in secreto servetur, & nulli mortaliũ communicetur, ea propter eandem fidelitati tuæ prout 15 Maji notificavimus, in benignã confidentiã detegere, & ejus-

ejusmodi tractatus, posito supra memorato necessitatis casu, eidem committere volumus, non dubitantes fidelitatem tuam omnia in summo secreto habituram. Tertiò, præstolamur per latorem præsentium, exactissimam informationem omnium rerum, quæ in partibus illis aguntur, quarum notitiam fidelitas tua per diligentes & fideles exploratores acquirere, & nos de iis per hunc Cursorem informare non intermittat, prouti id ipsum quoque nostro constituto Colonello Francisco de Schnejdau mandari curavimus, & pro sine Imperialem Regiamque gratiam nostram fidelitati tuæ benignè confirmamus. Dabantur in arce nostrâ Regiâ Posoniensi die 1 Mensis Junii, Anno 1662. Regnorum nostrorum Romani quarto, Hungarici septimo, Bohemici verò sexto. Leopoldus.

Generalis Schnejdau (adjunctis propriis) Episcopo Vaciensi in castra Claudiopolim juxta sita has transmittit, in

tit, in superficie literarum, præter ipsius Episcopale munus, Consiliarium, per partésqve regni Hungariæ superiores Generalem eum Commissarium intitulans. Integræ utræqve operâ Principis Apasii quo destinatae erant penetravêre literæ, verùm ex informatione Janizarorum, qui arctâ Episcopum circumdederant custodiâ, allatas eas esse intelligens Kucsuk Mēnet Passa, invitum coëgit Episcopum, ipsi, ac per eum cunctis evulgare. Ex quibus certam de educendis sub conditione præsidii tempore in Transylvaniam ingressûs eum habuisse constitit ordinantiam, verùm donec resistendi suppeterent vires, ne deditiōē urbis Commendans Claudiopolitanus faceret, apertè in literis posterioribus vetabatur. Quod præter expectationem Statuum incognitâ nobis factum causâ fatemur.

In Transylvaniam ingressu, actisqve præmemoratis Episcopi Vaciensis interea

terea intellectis ex literis Kucsuk Memhet Passæ, Ali Passa ad se Temesvarinum deduci imperat, cui morem gerens ille, dum dicto Episcopo ut ad sequenti diei iter se accingat, nunciat, nonnulli fervorvm metu perculsi, (eosin campo pascentes eqvos nemine custodi-ente) deserto hæro aufugere, quos tamen non proprios, sed à Simone Keményio ipsi adjunctos fuisse, deinde constitit. Episcopus cum trecentorum eqviturum comitivâ Temesvarinum versus sequenti die promotus, appropinquanti, quingenti eqvites ab Ali Passâ in occursum missi, exceptusque satis honestè, hospitium nihilominus ipsius arctâ Janizarorum custodiâ circumdatum.

Evulgatâ undiquaque dicti Episcopi arestatione, motis versus Transylvaniam Generalis Schnejdau castris, Kucsuk Memhet Passam, ex inopinato in castris adoriri statuit, verùm intentio ipsius minimè alios latere potuit; *Universis*

versis itaque Turcicis proceribus, ut impedimentis calonibusque Marosvasarhelyinum versus ad interiora regni sub noctem remissis, ex inopinato eos qui ipsum opprimere student, cum toto suorum robore aggrediatur, velocitateque famam sui praeveniens, fessos eos, quos spes victoriae, nil tale metuentes reddit, (cum eodem in loco hostem praestolanti, cum triplici hoste, Cludiopolitano nimirum, ac Szamosujvariensi praesidiis, exercituque Generalis Schnejdau ipsi pugnandum esset, invadat, suasere.

Sed ille omnium (nisi stolidam temeritatem eam dicas) virtutum expers, consilio eorum prudentiae pleno contempto, nunquam Generalem Schnejdau se invasurum sibimet persuadens, si ille hostili erga se esset animo, ibidem expectaturum respondit, verum non satis prudenter sibi consuluisse, paucis post diebus experientia docuit.

Nec

Nec praesidium Claudiopolitanum interim penitus vacabat; Circa horam enim cujusdam diei decimam, eruptionem magno animo, sed irritam tentavit: Kucsuk Memhet Passa enim in omnes occasiones intentus, paratissimum semper tenebat exercitum, quo superveniente, facile profligati, nec sine suorum jacturâ erumpentes; Commendans ipse urbe exclusus, in molendino, quod aggeribus muniverat abditus, conservatus, quem si illic latere hostibus innotuisset, procul dubio in hostium devenisset potestatem.

S E C T I O XXXIII.

Continuat in castris appropinquantis Generalis à Schnejdau rumor, seroque salubre suorum consilium, imprudenter à se spre- tum videns Kucsuk Memhet Passa, sufficientibus, pro avehendâ tam magnâ com- meatûs copiâ, quam regnicolis crudelissimè extorserat, destitutus cur-
 rubus.

rubus, non mediocri ejus parte illic relictâ, duo milliaria Hungarica retrocedere, castrâqve juxta civitatem Tordam in campum Keresztes transferre cogitur; procul dubio ne ulteriùs recederet, auxiliorum duorum dierum itinere distantium, quæ effectivè intra triduum supervenêre, spe animatus.

Claudiopolim usque penetrans cum suis Generalis Schnejdau deserta reperit hostilia castra, renovatôqve præsidio Claudiopolitano, nil moratus, Desinum versus, illinc in regiones Hungariæ vicinas regressus, ingentem pecorum vim, miserrimis eripit rusticis, castrâqve juxta pagum Szilseg in ripâ Samosii fluvii Szakmarinum verius currentis locat.

Principe Apasio unâ cum Kucsuk Memhet Passâ castra in campo Keresztes (ut præmissum) habente, Joannes Daczo jam pridem ad Ottomanicam Portam expeditus, cum supremi Veziri supervenit literis, in quibus inter reliqua

reliqua scribit ille, *Sacratissimæ Imperatoricæ Majestatis legatus*, qui ad pacem tractandam Constantinopolim fuerat expeditus, ad Ali Passam (cui plenaria tractandi data fuerat potestas) rejectus quamvis fuisset, superveniente tamen recentiori ejusdem Majestatis legato, ibidem Constantinopoli tractatum definiri placuisse, conclusam quoque circa intellegat Princeps Apasius inter duos Imperatores pacem, quam violare minimè præsumat, omnes quin potius actiones suas ad eam tuendam dirigat.

Conformes Kucsuk Memhet Passæ quoque missæ, ne aliquid hostile molia-
tur interdictum. Quæ in castris promulgata, non mediocriter exhilaraverunt cunctos.

Verùm successu temporis optatæ pacis rumor paulatim evanescere cœpit, Purpuratus enim Supremus conclusam inter duos Imperatores pacem qualiter sibi persuaserit, ipse novit.

Con-

Continuatus tamen per totam Æstatem ac Autumnum ejus tractatus, præcipitque hyeme, exercitus suæ Majestatis (qui mediocris erat) in arces Hungariæ, Turcis vicinas, in hyberna distributus; Ali Passa cum immensâ suorum multitudine, Temesvarini, Albæ Græcæ, in aliisqve fortaliis Turcicis, Kucsuk Membet Passa cum iis, quibuscum in Transylvaniâ bellum gesserat, ibidem quartiria sua fixere.

Nec Gabriel Haller (quem regni Transylvaniæ Status cum quibusdam adjunctis, ad Ali Passam de re jam specificatâ expediverant, per longum temporis intervallum negotiis regni cum emolumento Temesvarini incumbere poterat, mellitissimis quamvis enim cū Ali Passa & sui demulcerent verbis, nec contra puncta deditiois Varadiensis quicquam terminis regni Transylvaniæ adepturum Ali Passa assereret, insigni tamen magnus ille nequam perfidiâ, violatis (quas juramento firmaverat) dedi-

deditiois Varadiensis conditionibus,
 officialem quendam suum (Piri Passa
 dictum) Regestum quoddam (ipsi
 Tefster nominant) clam scribere, præ-
 ter Comitatum Bihariensem, in quo
 arx Varad sita erat, Karaszensem, ac
 Szolnok Mediocre integros Comita-
 tus, Comitatum verò Colosiensis, Szol-
 nok Interioris, & Dobocensis potiores
 partes tanquam ad arcem Varad per-
 tinentes, iis inserere jubet, expeditioque
 clandestinè ad Imperatorem Turcarum
 cum dicto Regesto eodem, confirmatio-
 nem consignationis suæ vafre urget, ne
 ipsum contra propria pacta fecisse Ot-
 tomanica Porta (à quâ ut obligationi
 suæ tempore deditiois arcis Varadien-
 sis factæ satisfaciât, severè erat injun-
 ctum) subolfacere posset, omni celans
 industriâ.

Non tamen hæc latere potuère sa-
 gacem Gabrielis Haller animum, per
 quem empri muneribus Ali Passæ Con-
 siliarii, nefarium hocce mysterium in
 lucem

lucem prodidère. Informatus itaque Princeps Apafius, tam ad Purpuratum Varadiensem Huszaim Passam, per cuius subjectos indefinentes cōtra miserimos rusticos Transylvaniae subjectos excursions fiebant, *litteras ac legatum (cur contra mandatum potentissimi Imperatoris talia attentaret) expostulatum mittit; Quam etiam Ottomanicam Portam iteratis vicibus demissè eadem de re legationibus & literis vel hodie fatigat, nullâ tamen specificâ Ali Passæ (quem mater Imperatoris Turcarum singulari patrociniò tuebatur, minimè itaque accusare tutum erat) mentione factâ, sed omnia Purpurati Varadiensis (Huszaim Passæ) ab ipsòque (quasi) subordinati Piri Passæ machinationibus imputans. Utrum labor hic Principis felicem (quem faxit Deus) sortiatur effectum, exitus docebit.*

Circa hæc tempora Reverendissimus ac Illustrissimus Dominus Franciscus

Q

Szent-

Szent-Georgius Episcopus Vaciensis,
 suæ Majestatis Consiliarius (quem ut
 præmissum) Kucsuk Memhet Passa, è
 castris juxta Claudiopolim positis Te-
 mesvarinum transmiserat, aresto qui-
 dem solutus, vir mollis, ad sustinendâ-
 que vicissitudinum humanarum one-
 ra, non satis firmus, dum mœrore se
 conficit de exitûque tractatûs felici de-
 sperat, in humanis esse desit.

Gabriel Haller quoque ac reliqui re-
 gni Statuum legati hæctenus minimè
 dimissi, honestè quidem absque aresto
 ibidem commorantes, optatâ cum re-
 solutione eos propediem se dimissu-
 rum spondente Ali Passâ, quæ qualiter
 præstabit, exitus rei docebit.

Nec Kucsuk Memhet Passa (quem
 per magnatem quendam Joannem Da-
 ezo in Portâ Ottomanicâ de excessibus
 compluribus accusatum, comminatio-
 néque mortis ut se contineat admoni-
 tum scripsimus) res Transylvanicas,
 Principémque Apasium, in Ottomanicâ
 Portâ,

Portâ, per Cancellarium ejusdem (Rez-Effendi ipsis dictum) cujus filiam uxorem habebat, traducere, *Ali Passâmque*, cujus omnes actiones sub specie probitatis hæctenus factæ Transylvaniæ exitiosæ sunt fueréque, indefinenter irritare prætermittebat, intervenientiis nonnullis fidem verbis ejus astruentibus, quæ sic se habebant: Sub specie com meatûs miseris rusticis extorquendi, divisi in toto regno Turcæ, ubi vel meticulosos vel debiles nancisci poterant, equis aliisqve rebus exuere pro nihilo ducebant, paulatim verò vires fumente audaciâ, humiliû quoque thoros incastrare ausi; Quod dum in suburbio civitatis Coronensis (Brasso Hungaris) quidam Turca tentare præsumisset, resistentem mulierculæ maritum gladio brevi (quali fermè omnes Turcæ, depositis etiam aliis armis utuntur) transfixum occidit. Concurrunt ad excitatum vicini tumultum, captûmqve homicidam ad supremum ejus urbis Judicem

dicem deducunt, qui convocato Senatu, in homicidio tam manifesto deprehensum juxta leges regni capite plecti jussit, nondum exolescente antiquæ libertatis memoriâ, patriarumque legum rigore mentibus eorum.

Hoc Kucsuk Passa audito, homicidam quidem tam manifestum directè excusare erubuit; *Verùm potentissimi Imperatoris milites ipsius solius directioni pænæque subjectos prætendens, non licuisse tributariis Imperatoris subditis manus militi suo injicere asserit, ultionemque de iis qui in alienam (ut ipse ait) messem falcem immisere, flagitat.* Cui modestissimis Princeps Apafius respondens verbis lenire nitebatur immeritò exoptulantem; sed illæ antiquæ non immemor offensæ, *per homicidæ capite mulctati cognatos à se subordinatos Ali Passam eodem de negotio, non juxta rei veritatem informatum requirit, Principem præterea Apafium (ad quem Germanicis præ-*
diis

*diis munitorum fortalitorum Com-
mendantes de rebus non magni momen-
ti literas per tubicines missitabant,) oc-
cultam cum Cæsareanis correspon-
dentiâ habere prætendens, in tantam de-
ducit diffidentiam, ut literæ ejus quam-
vis verissimæ nullius efficaciam, Kucsuk
Memhet Passæ autem omnia scripta ve-
ritatis plena coram Ali Passâ cense-
rentur.*

Obtinuitque hoc astu, ut hyberna
quæ in civitate Marusvasarhelyiensi se-
cundum dispositionem Principis Apasii
ac regni Statuum fieri debebant, ipsius
soli arbitrio submitterentur, pro lu-
bituque suo in civitate Saxonicali Med-
gyes, ingenti cum totius regni jacturâ
hybernatum subsisteret; abusus itaque
authoritate talibus technis partâ, com-
meatum qui modestè & proportionali-
ter distributus, numero triplo pluri-
bus quam ipsius erant milites suffecif-
set, miseris regnicolis extorquet, vici-
nas circumcirca regiones vicatim suis

distribuit, nec ita eos emunxiffe contentus, singulis pagis literas protectionales invitis incolis (qui eas inutiles prævidebant) obtrudens, certam pro eis summam exigit, superadditi per singulos pagos ejusdem milites, qui dum quartiriapro suis commilitonibus tuentur, pro mense à pago quolibet quinque Imperiales Passæ suo administrant. Ipse Kucsuk Passa ex com metu tot sceleribus extorto, macellum in civitate Medgyesiensi per suos erigit; Ex farinâ verò similiter partâ, per pistorum panum in foro ejusdem urbis publicè quæsturam instituit, eamque per complures septimanas Medgyesini exercens, cum totam circumcirca sitam regionem penitus exinanivisset, majorum emolumento se cum suis piscaturum sperans, cum adjacentis provincie jacturâ ac lacrymis Sespurgum non hybernatum, sed quæstus exercendi gratiâ transit, eademque continuat.

Imminutâ itaque coram Ali Passâ
dicti.

dicti Principis existimatione, necessitati parere cogitur. Accedebant aliæ quoque contra eum calumniandi occasiones. Nicolaum enim Davidis Zolyomi filium res novas moliri suspectum, Turcis autem multis largitionibus acceptum, in arrestum conjecerat, cujus casui Kucsuk Passam indoluisse certò creditum.

S E C T I O XXXIV.

Circa hæc tempora præcipiti hyeme à Sacratif: Imperatoriâ Majestate, certos ad Principem Apasium expeditos legatos Szakmarinum appulisse auditum, qui tam ad dictum Principem quàm Ali Passam pro literis salvi passûs expedivêre cursores, obtinueréque quod optabant. Ali Passâ tamen ut anteqvam Transylvaniam ingrederentur, ad ipsum Temesvarinum deflecterent literis suis inferente, quorum adventus ob causam nobis ignotam per totam hyemem dilatus.

Verùm alii ejusdē Imperatoriæ Majestatis legati Temesvarinum Viennâ ad tractandam pacem cum literis plenipotentialibus expediti prædicto muneri insudantes, magnâ coalituræ pacis spe circa finem Februarii exhilararunt cunctos, quo exitu inferiùs lucidè perspiciet lector.

Duplici eoque gravissimo morbo laborabat interea Transylvania; macello enim foroque Sespurgi occupatis, Kucsuk Passa extortas miseris rusticis pecudes, coctosque panes vendendo nefariam quæsturam per suos exercebat, exutisque per eum omnibus bonis regiones, id quod impossibile erat præstare cogens, dum inexplebili ejus desiderio satisfieri non poterat, crudelissimis miseros homines afficiebat verberibus.

Impositum ex adverfo octuaginta millium Imperialium tributum, Ottomanica Porta non sine minis administrari jubebat; Magnam Transylvaniae partem, contra pacta deditiois Vara-

dien-

diensis à Purpurato ejusdem insignis fortalitiu occupari; Claudiopolim, Szamosujvar, Betlen, & Kóvar arces, adjunctasque regiones per Cæsareanos possideri; Kucsuk Passam præspecificatis modis quod residuum in regno erat expilasse non perpendens.

Tot rerum difficultates terruere non mediocriter Principem Apasium, qui exhausto (usq; ad grossum) per prædecessores suos regni ærario, solum Principis nomen insigniaque ejus nactus, nullos inter tot rerum procellas regni proventus hæctenus percipiens succurrendi destituebatur mediis. Extraordinaria quocirca eaque Generalia Mense Februario Anno [1663] in oppidum Szaszkézd cogitur indicere regni Comitia, ubi propositis rerum extremitatibus, non rusticis (uti aliàs moris erat) sed prærogativâ nobilitari hæctenus usis, impositum juxta proportionem facultatum, tributum. Proceres quoque Transylvani qui post in-

opinatum Illustrissimi Principis Kementyii casum, feliciorum Casareanarum rerum successum etiamnum sperantes, à Principe Apasio, regniqve Statibus tamdiu dissenserant, exoratis sub iisdem Comitibus regnicolis, ad unionem reliquorum admissi, Constitutionesqve contra eos hæctenus latæ annihilatæ sunt. Patientiam Divinam ad ultionem provocantibus tot afflictissimorum lacrymis Kucsuk Passam quoqve comitari cœpère factorum suorum (ut crediderim) fata, dissensione enim inter eum, subordinatosqve ipsi officiales orta, universa ejus facinora Ali Passæ, qui supremus Imperatoris Turcarum Generalis (Szerdar ipsis dictus) erat, per eosdem manifestata, in exitiû ejus aded irritavêre eum, ut tanquã Potentissimi Imperatoris regni depopulatori palam mortem minaretur; Quod utinam Divina faxit bonitas, justoqve nostro dolori hac victimâ litet Ali Passæ.

LIBER

LIBER QVARTVS.

BREVIARIUM LIBRI
QVARTI.

Longus inter duos orbis Monarchas pacis tractatus, & fermè jam conclusus, iniquas subinde Turcis subnectentibus conditiones evanescit. Multiformis per Kucsuk Passam Transylvaniæ oppressio. Tributum ingens toto regno Transylvaniæ impositum ab exiguâ quæ superest ejus parte crudeliter extorquetur; Preces Transylvanorum pro relaxando eo habitæ irritæ. Supremus Purpuratus cū ducentis circiter millibus armatorū bellū Romanorum Imperatori infert, & Budā versus se movet. Chami Tartarorū sive Præcopitarum Principis filius, utriusque præterea Valachiæ Principes per Transylvaniam transeuntes, Budam versus properant, rapinisque ac cædibus grassantur.

S E C T I O I.

Nno 1663 senescente Martio desideratæ tandem inter Romanorum Turcarūque

Imperatores pacis spes, denuò in fumum abire cœpit, quod Gabriel Haller Principis Apasii, regniquè Transylvaniæ Statuum legatus ex variis subolfaciens circumstantiis duabus indubitatè tandem deprehendit occasionibus, legato enim suæ Majestatis categorica iteratis vicibus est data per Ali Passam Temesvarino abeundi facultas. Quocum si de pace sincerè tractandi eidem animus fuisset, non roganti minimè facultatem abeundi obtulisset. Iisdem præterea diebus legatus Chami Tartarorum Temesvarinum appulit, per quem cum Ali Passa bellum gesturo ubinam Tartarici se conjungant exercitus, tractatum. Quæ omnia Gabrieli Haller per eumque Principi Apasio nota, Universas præterea cum supremo Purpurato Turcarum Imperatoris copias Constantinopoli Hadrianopolim, ac illinc Albam Græcam versus se movere constitit, ipso Imperatore Hadrianopoli subsistente, quorsum

sum colluvies ista immensa Barbarorum erumpat, non solum nobis afflictissimis, in faucibusque eorum gementibus, verum aliis quoque nationibus cum tremore expectantibus, nisi, subsidiis humanis deficientibus, misericordia divina medicas rei admoveat manus.

Kucsuk Passa interim ne vulpem agere desisse videretur, nonnullos magnatum Transylvanorum, quorum vel prudentiam, vel robur militare obicem machinationibus ipsius injicere posse suspicari poterat, fictis obruere criminibus non prætermittit; quosdam eorum tacitum cum Cemmendantibus præsidiorum Germanicorum consensum habere, alios verò apertè ad eosdem jam transfugisse spargens, signanter Stephanum Petkium ac Joannem Betlenium hujus facti infimulans; Convocatisque Turcicis magnatibus, quod ipse finxerat, pro re sibi comperita proponens, socordiæ ac negligentia

vehe-

vehementer Principem Apasium accusat, quo negotiis regni juxta muneris sui requisita non invigilante, proditionem Transylvani proceres contra potentissimum Imperatorem nullo vindice foverent, hæc omnia fidelitatis officio id exigente, Ali Passæ, ac per eum potentissimo Imperatori se significare decrevisse; Audiunt fictitia ejus mendacia cum risu potiùs, quàm stupore convocati magnates, quippe cujus (apud eos extremè exosi) pravissimi mores magis quàm Hungaris cogniti erant, nec assensum à quoquam. Quin potiùs unus eorum Olaj Begus Gyulaiensis per occultos nuncios rem totam Principi Apasio patefecit, ut Ali Passam de scelerato hoc figmento præmoneret, per literasque machinationes istas Kucsuk Passæ tempestivè præveniret, admonens; qui sequutus ejus consilium celeri Temesvarinum expedito tabellario, vastrum hoc figmentum legato Gabrieli Haller, per eumque

Ali

Ali Passæ notificavit, quo effectu, ex progressu rerum subsequen-
tium per-
spicere poterit lector.

Fatiscentibus inter tot angustias
cunctorum in Transylvaniâ animis,
tributum Portæ Ottomanicæ debitum
administrandi jam præterierat tempus,
quod ne in contumaciam interpreta-
tum ad exitium denuò eorum provo-
caret potentissimam nationem, non
abs re formidabant regni Status; In-
ternuncius quocirca Michaël Csepregi
per Principem Apasium, ne paucorum
dierum dilatio regno noxæ imputetur,
ad Ottomanicam Portam missus Im-
peratorem Turcarum, supremúmque
Purpuratum (qui ante appulsum ejus,
præcedenti die Constantinopoli egres-
si erant) in castris cum ingenti exerci-
tu Hadrianopolim versus tendentes,
obvios habuit, redditisque Principis
Apasii lireris, moræ jam exactæ venia
data, tributum interim ut sine ullâ pro-
crastinatione transmittatur severe
jussim.

S E C T I O II.

K Ucsuk Passa quoque Principi Apafio in dies molestior, circa vigesimum Aprilis dum insatiabili ejus desiderio ab incolis, quos ipse exhausserat, satisfieri nequivisset, inhumanissimis per Olaj Begum Jeneiensem ipsi nunciat verbis, trium præ cæteris, Gregorii Gilányi, Petri Vizaknai, ac Michaëlis Arkosi (qui reliquis fermè omnibus metu istius belluæ ex aulâ Principis se subducentibus, soli crebrius lateri ejus adhærebant) fraude com meatum ab ipso præscriptum interverti compertum se habere; Itaque nisi intra præfixum ab ipso diem omnia absque defectu administrantur, è fenestrâ prospectante, nec facinus ipsum inhibere valente Principe, truncatis in foro Sespurgensi iis, injuriæ suæ litaturum, jurare se per Deum; Quo dictus Princeps non sine stupore audito, tam à civibus civitatis istius, quàm privatis non-

nonnullis commeatu qui reperiri poterat sub spe mutuæ restitutionis sumpto, eoque in buccam toties fato Kucsuk conjecto, eos, qui viri honesti, meliorique fortunâ digni periclitabantur, eripuit exitio ipsis intentato.

Exilis interea momenti res magnum Kucsuk Passæ sibi que subjectis terrorem incussit, quæ sic se habebat: Continuas per integram hyemem Princeps Apafius Kucsuk Passæ, qui hospitio ipsius contiguâ utebatur domo, sustinens Sespurgi sollicitationes ac molestias, earum pertæsus, ibidem per complures dies cum Principissâ, quæ hætenus earundem difficultatum spectatrix fuerat, moraturus, animi relaxandi gratiâ Ebestfalvinum (hæreditarium suum castellum, duobusque Sespurgo distans miliaribus) cum totâ aulâ transire decrevit; Accingunt se ad iter cujuscunque gradus aulæ ipsius familiares, in transportandis reculis suis vociferatur clamitâtque gynæcéum, Germanorum
quo-

quoque ac alterius nationis dicti Principis peditum uxores ac familiae confestim urbe egressuræ cursitant in foro spectante Kucsuk Passâ.

Susplicax veteratoris, quidve à Principe ac regno mereretur probè conscii animus hæc patienter ferre nequivit, quippe qui non discessum Principis, sed ad Cæsareanos transfugium idipsum interpretando, extremum, quo dignissimus erat, sibi suisque exitium imminere crederet; Mittit quocirca cursim ad dictum Principem Olaj Begum Jeneiensem, quæ causa offensæ? cui ipse amicissimus semper extiterit, interrogat, nec priùs, nisi reditu post trium dierum moram Principis promisso (quod effectivè factum est) sedari potuit.

Respirante inter tot ardua regni negotia Ebestfalvini triduum Principe, intimus supremi Purpurati internuncius Sespulgum cum literis heri sui appulisse nunciatur; Qui à Kucsuk Passâ
toties

toties dicto Principi indefinenter insidiantes, nulla eum tributi ad Ottomanicam Portam mittendi sollicitudine tangi, contraria quin potius aut meditari, aut moliri, persuasus, ad explorandas res Transylvanicas fidissimum suorum expederat, isque literas ejus, per quem missus erat, Principi Apasio exhibet, quarum continentia hæc est:

Principum Messiam colentium gloriosissime Michael Apasi, diversas proximè præteritis diebus quamvis à te acceperimus literas, in nullis tamen earum tributi Portæ Ottomanicæ debiti mentionem te fecisse miramur, cum ejus administrandi tempus consuetum jam præterisse constet; Beneficii quocirca à potentissimo Imperatore accepti memorem te esse, tributumque absque ullâ dilatione transmittere oportet; Quo præstito album, non variegatum te gere vultum experientia testabitur, clementiæque potentissimi Imperatoris parti-

particeps semper futurus es; quippe qui nec fidelitatis, nec maleficii immemor esse solet. Vale.

S E C T I O III.

PERlectis dictus Princeps literis, adhibitoque Consiliariorum iudicio, tributum quamvis regno impositum, (Purpurato Varadiensi, Germanicisque præfidiis potiozem ejus partem manutinentibus) ex illis, quibus præerat regionibus, haud integrum colligere potuisset, minimè tamen id, quod paratum erat, non administrare tutum censuit; expeditus quocirca cum eo legatus Joannes Daczo non Constantinopolim (ut aliàs moris erat) sed ex mandato supremi Purpurati Albam Græcam versus, quem laborum suorum sortietur fructum, inferiùs intelliget lector.

Nec Barbarus interea bellum an pacem cum Imperatore Romanorum mallet, apud se certò concluderat, circa finem

ca finem enim Aprilis ejuldem anni, ad pacem cum Romanorum Imperatore renovandam, bellúmque in Dalmatiam contra Venetos transferendum pronior visus, tormenta majora minoráque, universum præterea apparatus bellicum cum Janizaris (peditum præcipuorum genus) Temesvarino Albam Græcam versus movere, illícque Savum (qui ponte junctus erat) trajicere jubet. Seqvente autem mense, nimirum Majo, iis omnibus Temesvarinum cum Ali Passâ denuò reflectentibus, non solùm Hungaria, ditioni Regis Hungariæ subjecta, verùm Transylvania quoque sub Ottomanico gemens jugo (Ali Passam aliud in ore, aliud in corde semper volvere, suo malo gnara) quid & contra quos machinetur, non immeritò metuere potest. Mense denuò Junio, tormenta, reliquique belli apparatus Temesvarino Albam Græcam vicissim transvecti, illic Eszékum (est antiqva sed ruinata

civitas Budam commeantibus obvia)
ac consequenter Budã versus promoti.

Circa hæc tempora vicatim, imò
domatim grassantium Kucsuk Passæ
militum petulantia fervilem Transyl-
vanorum patientiam adedò fatigavit, ut
vel ii, qui inter regnicolas infimi ha-
bebantur, non catervatim quidem, sed
privatim proprias meditentur (imò
attentarent) ulcisci injurias, quod par-
tim veritatem clariùs exprimendi, par-
tim lectoris ingenium hæctenus nihil,
nisi tristitia legentis, ridiculo hoc diver-
ticulo relaxandi gratiã subicere pla-
cuit: Sicularum (qui ex antiquã Hun-
garorum profapiã, Scythis nimirum
oriundi) primaria provincia (sedem
ipsi nominant) Udvarhelyiensis nun-
cupata, inter plures, vicum quendam
Gagy dictum habere visitur, qui inter
convalles situs, certòque destitutus flu-
vio, fontibus quidem scaturientibus,
sapore bonis, plus satis abundat, ve-
rùm adedò noxiis, ut quicumque à pueri-
tiã iis

tiâ iis utuntur, strumis omnes infici soleant, quam naturæ deformitatem æquius tolleraveris, nisi fermè omnes mentibus capti, statuæ veriùs quàm homines à reliquis censeantur Transylvanis; vix religionis, vix necessitudinum humanarum congrua apud eos cognitio; Dominico quidam eorum die, à vicino, qui ipso paulò prudentior erat, campanæ sonitu in templum ad preces fundēdas vocari admonitus, (quisnam campanarum usus esset, sensum ejus excedente) sues à lupo infestatos grunnire, iis succurrendum esse respondit. Alter, nuptiarum ipsius die, dum finitâ jam cœnâ sponsam invisere ab Architriclino jussus esset, inter sanctum matrimonium, adulteriùmque nullius discretionis gnarus, se nolle adulterium committere respondit, cui-damque mercenario id negotii consummandi facultatem concessit. Tertius, dum uxorem suam filium peperisse intellexisset, discinctus sine pileo in

viâ publicâ cursitando, qui filiū suū (jā
 natū) procrearet, duodecim se grossis
 conduxisse gloriatus est, quæ tandiu in
 ingenio ejus perseveravit opinio, do-
 nec infelix ille pater (si is dicendus est)
 fato functus, filium qui vel hodie vi-
 vit superstitem relinqueret. Alter, da-
 marum vitulorūmqve nullum agno-
 scens discrimen, dum par capreolorum
 inter segetes vidisset, rustici nonnullius
 vitulos esse ratus, versus vicum cogere,
 pro damnōqve illato in curiâ propriâ
 arresto subicere nisus est, quibus velo-
 cissimè fugâ elapsis, in congregatione
 reliquorum non sine murmure quæstus
 est, segetes quidem à nonnullorum vi-
 tulis obteri, eōsqve primâ occasione è
 manibus suis esse elapsos, interim dili-
 gentiâ heri eorum nisi huic damno oc-
 currat, donec vitulos istos suæ potestatis
 fecerit se minimè quieturum. Alius ve-
 rò autumnali tempore ad visendas se-
 getes egressus, dum vulpem quæ ibi-
 dem muribus insidiabatur vidisset, do-
 mesti-

mefticum ratus effe moloffum, ne damnum per canes fegetibus fuis inferrent in congregatione monuit oppidanos; paucóqve poft dies iterum verſus fegetes fuas exſpatiatuſ viſâ vulpeculâ, dum ea fugâ ſibi conſuluiffet, furibundus in pagum reſſus, quotquot in toto vico rubri coloris canes nanciſci potuit, neci tradens, non ampliùs eos cujuſpiam fegetibus damna illaturos gloriatus eſt.

Reſtant plura alia, quæ prætereo. Ex præmiſſis, dicti viculi Gagy incolæ quâ ſagaci polleant ingenio, mi lectòr, perſpicere poteris; Memorabilis tamen non pridem inter eos contigit caſus: Nonnulli enim Turcici equites, toties fatum ingreſſi pagum, reliqui aliorum, duo verò Judicis, cui nomen Joannes Derſi, adiêre pro hoſpitio domum, cujus uxorem unus eorum videns juvenculam, conſeſtîmqve in eam exardeſcens, quo facinoris patrândi uberior ſuppeteret occaſio, quædam victualia,

R

qvalia

qualia ex proprio largiri non poterat, non sine verberibus ac minis iussit ex vico maritum adducere, qui foras egressus, celeriusque opinione regressus, dū in ipso adulterio Turcam cum uxore deprehendisset, (nonnulla vestigia virtutis vel in eo qui non satis sapit, representante naturâ) unico lanceæ ictu ambos pariter confodit; Cædes inulta mansit, ne mentionem quidem rei facientibus Turcis.

S E C T I O IV.

LEgatus Joannes Daczo cum tributō suæ fidei commisso Temesvarinum (ubi Ali Passa erat) per hos dies appulit, eâ quidem intentione, ut eodem obiter salutato Albam Græcam versus iter continuaret, supremumque Purpuratum, quem in dies obvium se habiturum credebat, adiret; Exceptus insigni cum pompâ, cohortibusque splendidissimè vestitis obviam missis ab eo, consimili sequenti quoque die solenni-

lennitate ad colloquium admissus, Turcico amictu donatur, de quantitate tandem summæ ipsius fidei commissæ interrogatus, magnam regni Transylvaniae partem contra pacta deditio- nis Varadiensis à Purpurato ejusdem fortaliti occupari, alteram à præsidiis Imperatoris Romanorum manuteneri significans, ex residuâ, quæ Principi Apasio paret regni parte integrum se non potuisse adducere tributum, quin- quaginta tamen Imperialium millia, adduxisse responder. Modestis (qua- si) ad hæc respondens Ali Passa verbis, sequenti die iter susceptum continua- turo repetere hospitium jubet. Disce- dit ille spei bonæ plenus; Gabriel Hal- ler etiam qui per integros octo menses sub specie legationis ab eo ibi detine- batur, brevi in patriam se rediturum persuasus exhilaratur; Verùm sequente die lucescente longè alium experti sunt Ali Passam, ambo enim eum adire jussi, non hilari (ut præcedenti die unus co-

Joannes Daczo) excepti sunt ab eo vultu, quin potiùs austerioribus verbis, *cur integrum Princeps Apafius non transmississet tributum? utrum in exitium suum & regni Turcarum Tartarorumque nationem provocare vellet?* interrogatur Gabriel Haller; qui per integros octo menses ibi se detentum, rerum Transylvanicarum statum exactiùs legato recentiori Joanni Daczo cognitum respondens, amovit à se hanc verborum contentionem; Consequenter Joannes Daczo (& quidem non sine minis) interrogatus, dum defectùs istius præspecificatas rationes redderet, parvum abfuit, quin in vincula conjiceretur; Ut hac de re Principem Apafium informare, imminentiùmque nisi residuam tributi partem transmitteret periculorum præmonere liceret, vix demississimis obtinens precibus. Ad dictum itaque Principem Michaël Csepregi cum legatorum literis remittitur, cui Ali Passa proprium adjungens homi-

hominem, per eum literas transmittit
in hæc verba :

P Rincipum Christianorum gloriosif-
sime Michaël Apafi, prolixis tuam
fidelitatem (tanquam filii nostri) co-
ram potentissimo Imperatore commen-
dantes verbis, quanta faciei nostræ in-
uritur ignominia, dum integrum (quod
debebas) non transmisiisti tributum ?
ipse perspicere potes. Utrum Transylva-
ni calamitatum ac ruinarum, quas per-
vicaciâ sibi peperere, jam obliti sunt ?
Imò scire lubet, utrum Tartaros, reli-
quosque potentissimi Imperatoris innu-
merabiles exercitus hostiliter terram
ipsorum ingressos videre avertent ? Si his
malis mederi vultis, residuam tributi
partem citissimè transmittas necessa-
rium est ; Quod si integrum transmis-
sum fuisset, me intercedente omnia pro
voto vestro per legatos obtinere potuis-
setis. Vale.

Princeps Apafius regniqve Transyl-
vanix

vaniæ Status justissimas eorum excu-
 sationes à barbaro minimè admitti, in-
 evitabile quin potiùs, nisi residuam tri-
 buti partem transmitterent, exitium
 imminere videntes, exhausto per Prin-
 cipes Rakocianos usque ad quadran-
 tem nummi ærario, pecuniam mu-
 tuam sumendi, extremam in tantâ re-
 rum extremitate coguntur ingredi vi-
 am, quicunque non saltem patricio-
 rum, verùm Græcorum ac Turcarum
 quoque, aliquam summam dederit, exi-
 miæ quantitatis centum frustra falis,
 quæ triginta imperialibus vendi sole-
 bant, viginti quinque imperialibus de
 facto ipsis daturos offerentes, reperti-
 que sunt ex Turcis plerique qui satis
 grandem expendentes summam, spa-
 cio duarum aut trium septimanarum
 nondum exacto, pro centum, centum
 viginti, pro mille imperialibus, mille
 & ducentos obtinuêre; Quo magis
 exhausti sumus, ut eo plus expendam-
 us, ad hoc ipsam cogente crudelita-
 te re-

te regentis; congestaque (non sine lacrymis) quæ jubebatur summa, perfidos homines Albam Græcam ubi legati substiterant, transmissa, verum antequam supremo Purpurato administrari posset, suâ & aliorum opinione, ob intervenientes quosdam casus (ut inferius intelliget lector) celerius eum Budam versus gradum promovere necessitas compulit.

S E C T I O V.

Circa finem Maji incalescente tempore æstivo Kucsuk Passa Sefpurgo (ubi integram transegerat hyemem) se cum sibi subjectis, ad loca fortalitiis quæ per Cæsareanos tenebantur viciniora transferens, ultra Marusium juxta vicum Kocsárd figit castra; Quo iter ingresso, certus eorum, quos ex colluvie Asiaticorum prædonum proprio alebat ære, militum numerus, tam diutini pertæsus ocii, Temesvarinum versus fugâ se proripit,

quorum discessu Kucsuk cognito, Principem Apasium adiens, ut celeri expedito nuncio, angustiis itinerum, per quas iis exeundum esset, occupatis, universos neci tradi jubeat, per Deum obtestatur, universa eorum bona illis qui hoc effecturi essent, lubentissimè offerens; Annuit dictus Princeps, expeditoque cum literis quodam, dum provinciae istius incolae, quod multis anhelabant suspiriis, hoc ipsum juberi audiunt, multiplices (quas ab ipsis perpessi erant) injurias ulcisci occasionem divinitus ipsis oblatam rati, lubentius quam jussi erant, offerunt operam, occupatisque alpibus, quamvis animosè ab iis, qui evadere satagebant, pugnatum fuisset, nonnullique è numero Transylvanorum caderent, omnes tamen praeter tres, qui tempestivè fugâ sibi consulere, ad Mahumetum Patriarcham eorum transmissi; Summas Principi Apasio praestiti hujus officii tunc gratias agente Kucsuk Passâ, verum

rúm non satis prudenter suis hoc factó cum consuluisse, consequentiæ rerum testatæ sunt, semel enim ad delendos clam secedentes Turcas exciti rustici, quamvis quiescere juberentur, injuriarum tamen illatarum non immemores, dulcedine præterea prædæ illecti, quoscumque Turcarum à reliquis sejunctos, ob idque injuriæ oportunos nancisci poterant, vitâ simul bonisque exuebant, cur potentissimi Imperatoris milites, in regno ejusdem tam hostiliter tractentur multum quærente Kucsuk Passâ, ipsiusmet pessimo consilio excitos, per quos fierent eidem regente Principe Apasio.

Iisdem diebus è ditione Regis Hungariæ indefinenter contra finitimas Turcarum arces excursiones exercentibus Hungaris, potior exercitus Kucsuk Passæ pars, quæ ex eis educta erat, per Ali Passam ad easdem tutandas è Transylvania evocatur, quo dictus Kucsuk Passa viso, imparem se, si ab

hoste impetatur ei ratus, ne à præ-
 fidiis Germanicis, quæ unius diei iti-
 nere saltem distabant ex inopinato op-
 primeretur, inconsulto (qui Radnoti-
 ni (est nomen castelli) non procul mo-
 rabatur) Principe Apasio, repentè se-
 cum sibi subjectis movens quatuor
 Hungarica milliaria, quæ octo ad mi-
 nimum Germanica censenda sunt, re-
 trocedens juxta Albam Juliam ad ri-
 pam Marusii transfert castra, ut dictus
 Princeps eum subsequatur, per certos
 nuncios officiales; Qui svadenti mo-
 rem gerens, eum subsequutus Albam
 Juliam (quæ præcipua aliàs principa-
 lis Sedes, sed per Tartaros ac Turcas in
 his rerum procellis Vulcano tradita)
 cum nonnullis magnatum Transylva-
 norum Aulicorumque comitiva intrat.

Per decem dies in ruinis dictæ urbis
 commorantem Principem, ex vicinis
 Kucsuk Passa adit castris, Kapucsi Pas-
 sam potentissimi Imperatoris (hi sunt
 officiales Portæ interiori, januæque
 Impe-

Imperatoris invigilare soliti, per eósqve
 Purpuratis, Passis, Begis, dedititiisqve
 Ottomanicæ Portæ principibus, ac
 aliisqve quibuslibet tam læta quàm ad-
 versa nunciare mos est) citato cursu
 cum muneribus læóqve nuncio ap-
 propinquare significat, ut pro digni-
 tate mittentis, singulari cum solenni-
 tate excipiatur svadens; Per Gabrie-
 lem Haller ac Joannem Daczo legatos,
 perscriptus ejus adventus pariter eidem
 Principi, quos supremus Purpuratus,
 ac Ali P. Passæ, (qui Albæ Græcæ conjun-
 cti jam erant, dictosqve legatos Temes-
 varino illuc transmigrare jusserant)
 quamvis iter Kapucsi Passæ causamqve
 ejus latere nisi sint, intentos illi tamen
 ad procuranda regni negotia habentes
 oculos, omnia intellexere, quæ regno
 pariter & Principi exitiosa præviden-
 tes, adjecto quid in re tam ardua facto
 opus esset, (ut inferiùs patebit) consi-
 lio, per Cubicularium Principis Fran-
 ciscum Fekete compendiosè literis,

prolixius verbotenus significavêre.

Hoc itaque toties fatus Princeps intellecto, celeribus expeditistabellariis, Consiliarios (qui omnes absentes propriis occupabantur negociis) tanquam de rebus quibus regni exitium extremè agitari videretur tractaturos, ad se acciri jubet, verùm præter Joannem Betlen Cancellarium, Franciscum Kerestefi, Sigismundum Banfi, hunc Albenfis, illum Tordensis, Comitatum Comites, reliqui omnes, quidam eorum distantiam locorum, alii repentinos prætendentes morbos, se absentarunt.

S E C T I O VI.

INtroducitur singulari cum solennitate Albam Juliam Imperatoris Turcarum Kapucsi Passa, ejus, supremique Purpurati literas Principi Apasio exhibet, binisque Turcicis, iisque versicoloribus stolis talos pertingentibus nomine Imperatoris sui eum donat, ut mandata literis prædictis inserta pro-

ta protinus effectuet, subjungens; Quorum utrarumque quoniam continentia fermè confortis erat, unas, supremi nimirum Purpurati inferere placuit in hæc verba:

*M*essia Religionis cultor Princeps Transylvania Michael Apasi, officiosâ nostrâ salutatione præmissâ. quoniam Germanorum natio rupto, quod cum gente Mussurmanorum pepigerat, fœdere, complura fortalitia Trāsylvanica, Germanicis munivit præsidis, cōtra Canisam recentem à fundamento erexit arcem, in aliis quoque rebus infidelitatis se polluit labe, nos quoque divinâ favente clementiâ, unâ cum exercitibus Potentissimi Imperatoris, qui in magna Anadolia, Rumelia, Samo, Halipo, aliisqve complurimis regnis ac provinciis imperio ejus subjectis degunt, sex præterea generibus militum (hic ego trium peditum genera, Janizaros nimirum qui omnibus reliquis

Ottomani exercitibus longè præeminent, jusque non tantùm Purpuratorũ, verùm etiã Imperatoris ipsius vitæ ac necis sibi met usurpant; Szemenos, qui pro rerũ ac temporũ occasionib9 conduci ex auctorariq; solent. Asappos, qui ex certis Asiaticis Europæisq; regionibus tempore bellorum mitti consuevère; totidẽ præterea equitum genera; Szpahias videlicet, quib9 Aula Imperatoriæ semper interesse menstruo ex ærario ejus ali stipendio, nullasq; possessiones aut prædia manutenere solent; ac Timmariotas, qui certas regiones possessionesq; obtinent, stipendio minimè accepto, ex iis se sustentant, pro iisq; beligerare tenentur; Huszaros, qui in arcibus hostibus finitimis degunt, eas protegunt, diurnũque accipiunt stipendiũ, intelligi puto) illatas ulturi injurias, nosmet moventes Albam Græcã appulimus; Cum itaq; Vasallum potentissimi Imperatoris te esse constet, perlectis ejus mandatis, universis regni tibi commissi magnatibus, nobilibus, equitibus, pedibus,

tibus, scloppetariis, eorum ductoribus,
 quicumque sub totâ jurisdictione tuâ
 inveniri poterunt, in certum absque mo-
 râ convocatis locum, mandamus ut opti-
 mè instructus iteratum præstoleris no-
 strum mandatum, quo (si ita Deo vi-
 sum fuerit) superveniente minimè vel
 quadrantem horæ moraturus, quocun-
 que jussum fuerit, absque tergiversa-
 tione cum tibi subjectis ire possis, Impe-
 ratorie hac de re sunt tibi per Kapucsi
 Passam transmissæ literæ, binæ præter-
 ea stolæ, munera Imperatoria, quibus
 debitâ cum reverentiâ submissioneque
 acceptis, cum proceribus, primatibus,
 equitibus, scloppetariis, eorumque ge-
 neralibus ac aliis officialibus in unum
 congregatis locum, apertos oculos, ere-
 ctâsqve aures habeas oportet, ad man-
 datum, nutumque nostrum, quò neces-
 sitas exiget, te cum tuis moturus. Deo
 res nostras felicitante, illis qui hætenus
 Ottomanicæ Portæ fideles extitère, fe-
 licior futurus. Residua tributi pars si
 per te

per te est transmissa, bene quidem, si minus, per legatos trium nationum regni Transylvaniæ potentissimo Imperatori absque morâ transmittas oportet. Dum te iter suscipere jusserimus Kucsuk Memhet Passæ, qui potentissimi Imperatoris fidelis servus est, Imperatoriûmque hac de re habet mandatum, individuus esto comes, cum eoque nostra debes adire castra.

S E C T I O VII.

Perlectis cum stupore Princeps Apafius literis, diversæ, eaque magni momenti ob oculos ejus versabantur rerum difficultates; Kucsuk Memhet Passæ, cui supremus Purpuratus propter enormitates in Transylvaniâ patratas non pridem mortem minatus erat, versâ præter spem rerum fortunâ, directioni (quasi) & regimini se subjici spectabat attonitus; Nec statu Transylvaniæ pacato, universas regni vires (& quod magis eum angebat contra
Chri-

Christianos) dum educere jubebatur, quorsum, nisi ad exitium ejus ac totius regni hæ machinationes fierent, animo vix satis capere poterat. Legatorum quoque Gabrielis Haller ac Joannis Daczo, ne qualitercunque jussus, totum regni educeret robur, quin potius per literas, ac Kapucsi Passiam muneribus emptum, honestis quibusvis excusationibus hoc ipsum declinaret iter, quibus (quod absit) non suffragantibus, invidentis potius quam bellum gerentis modo, cum paucis magnatum, mediocri- que comitivâ mandato imperio morem gereret, enixè svadentium opinio augebat ejus metum.

Habito itaque eorum, quos è Consiliariis Albam Juliam ingressos superius scriptum consilio, Imperatori Turcarum compendiosius, supremo verò Purpurato prolixius per eum rescriptum in hæc verba :

Illu-

Illustrissime Domine mihi
observandissime,

TAm Potentissimi Imperatoris, quàm
vestræ Illustrissimæ Dominationis literas
per amicum nostrum Abdi Agam reddidas
debitâ cum observantiâ & obedientiâ ac-
cepi; Felici ejusdem cum numerosissimis
Potentissimi Imperatoris militibus Albam
Græcam appulsui congratulans, residua tri-
buti pars absque morâ per me ut admi-
nistretur, universi præterea Magnates,
Nobiles, pedites, eorûmqve officiales in cer-
tum convocati locum, quicumque in hoc
regno ad arma ferenda apti essent, ut ite-
rato serviente mandato castra vestræ
Illustrissimæ Dominationis mecum adeant,
potentissimi Imperatoris pariter ac vestræ
Dominationis literis insertum video. In re-
siduâ tributi parte transmittendâ, ante poste-
riorum harum literarum appulsam omnem
adhibui diligentiam, quæ dum à regnicolis,
ac ærario proprio præstare non potuit, mu-
tuam à Turcis, aliisque nationibus, quâ vel
hodie

hodie debeo (testes hac in re potentissimi Imperatoris milites lateri meo presentes appello) accepi summam, congestamque transmisi, ære alieno potiùs obrui, quàm potentissimi Imperatoris indignationem provocare præoptans, tam prompta mea, regni que Transylvaniæ obsequia, vestrà Illustrissimâ Dominatione intercedente, coram potentissimo Imperatore non ingrata fore, quin potiùs misericordiam me, meosque obtenturum non ambigens.

Dum verò universos regni proceres, nobiles, ac totum (verbo) regni robur iterato mandato superveniente quo jussum fuerit ducturus, instructum tenere jubeor; Absit vel nutu mandato potentissimi Imperatoris (tam propriam quàm regni viiã, spes, ac omnia in manu suæ Majestatis (post Deum) posita esse non ignarus) refragari præsumã; Imò in momenta paratus, vel cum decem aut viginti saltem personarum comitivã, me abiturum spondeo: Interim ut regni diligentia meæ commissi tam prosperos, quàm adversos status, contingentésque ejus diffi-

cultu-

cultates in veritate significem, obsequium Ottomanicæ Portæ debitum à me exigit.

Vestra quocirca Illustrissima Dominatio maturo hæc oportet perpendat consilio: Fortalicium Germanicis præsiidiis munita (signanter Claudiopolis) unius hinc distat diei itinere, reliqua quoque non longè absunt, per quos magna Transylvaniæ pars ad præsens manuteneretur, per excursionésque ad circumfatas regiones in dies continuatas potentissimi Imperatoris subditi exhausti, tributum quod pendere tenebantur dum non fuissent solvendo, ego quoque propterea integrum non potui transmittere tributum. Quid præsidia illa universis regni exercitibus eductis, nemine resistente, aut vim vel mediocrem propulsante factura sunt? Quibus undiquaque in regno potentissimi Imperatoris pro lubitu grassari licebit.

Poionorum quoque vicinia non est satis tuta, quibus ingentem Princeps Rakocius (quam minimè persolvit) promittens summam, Fratre meo germano, alteroque quodam Transylvano procere, qui vel hodie

die ibidem detinentur, pro obsidibus relictis
 dū per me prodimitendus istis requisiti fuis-
 sent, nihil præter minas (nisi summam per
 Principem Rakocium promissam persolve-
 rem) obtinere potui; Ingenti autem nunc ii
 conflato exercitū sub alpibus adeò vicini
 hærent, ut unico Maramarosium die, (re-
 gni Transylvaniæ provinciam) facilimè in-
 vadere possint; Quo proposito ducantur ipsi
 norunt, interim nisi regnum periclitari
 malim, angustiae itinerū, per quas eis pene-
 trandum esset, certā armatorum manu cu-
 stodiendæ sunt; Certa præterea fortalicia,
 tam civitates quàm arces habet potentiissi-
 mus Imperator sub directione meâ, quæ nisi
 congruis muniantur præsidis, facie in ex-
 traneorum devenire poterunt potestatem,
 quod si contigerit, negligentiae procul du-
 bio meæ imputabitur. De his quantum ex
 reliquiis afflictissimi hujus regni (quod per
 integrum annum & amplius potentissimi
 Imperatoris exercitum gratuito comœatu
 alere cogitur) præstari potest, officii mei
 munere id exigente, diligentissimè provi-
 dere

dere res ipsa cogit.

Hæc itaqve non à demandatâ expeditione memetipsum excusandi gratiâ, sed obsequio Ottomanicæ Portæ debito exigente significare debui, dñm pauculis, qui è numero nobilium militumqve regni hujus supersunt, ad tuitionem limitum, fortalitionumqve ordinatis, minùs instructum eduxero exercitum, regno, mihiqve ne noxæ imputetur, obsecrans; Interim vel saltem viginti aut triginta personarum comitivâ (pluribus non existentibus) quo jussum fuerit promptissimè me abiturum spondens. Dum propriam offero obedientiam (nisi viribus destituerer) aliis eo minùs parsurus; officii attamen mei est ita rebus Transylvanicis invigilare, ne per negligentiam aliquâ ingruente ruinâ, debitas socordie pœnas luere debeam.

Quærelas præterea jam aliquoties iteratas cogor denuò contra Purpuratum Varadiensem per præsentem instituire, qvî regiones ad arcem Varadiensem minimè pertinentes vi ad deditiõnem cogens, tributum
ingens

ingens ab illis extorquet, nec unà cum reliquis Transylvaniæ provinciis consuetum potentissimo Imperatori tributum persolvere sinit, præterea cum præjudicio conditionum deditiois Varadiensis insigni, quæ jurament alibus Ali Passæ literis firmatæ erant, præsidarii quoque oppidi Belinyes, terrore mortis ac depopulationum integram tentant occupare Transylvaniæ regionem; A quibus in præsentia propriâ dum hæc tentari video, quid me absente molituri sint ipsi norunt. Quisve harum procellarum exitus futurus, in arcano solius Dei mysterio situm est.

Vestram quocirca Illustrissimam Dominationem demisè rogo, præmissis diligenter ruminatis, de relaxandis oneribus, mendendisque difficultatibus afflictissimi hujus regni coram potentissimo Imperatore intercedere ne gravetur, clementissimam eâ intercedente. suæ Imperatoriæ Majestatis resolutionẽ obtenturos, tam ego quàm regnicolæ Persvasi sumus cui demississima cum iisdẽ officia offerens, divinæ de cætero protectioni commendamus, Dat. Alb. J. 24 Jû. -- 63.

S E C T I O V I I I .

ADvocato Princeps Apafius Kapucsi Pafsâ ad ipsum expedito, præinfertas ei exhibet literas, ut coram supremo Purpurato causam præsentem ageret, multis obtestans verbis; verùm ille, anteqvam cum toto regni robore ad iter bene instructum in castris viderit Principem, (hoc ipsum in mandatis cum se habere sciat) minimè vel pedem moturum respondet; ægrè tandem benè donatus sequenti iter suscipit die, cui suum dictus Princeps adjungens hominem, Gabrielem Haller Johannémqve Daczo de toto certos reddit negotio, ut ipsi quoque pro virili huic obici mederentur admonens, quo fructu inferiùs patebit; Utrùm prærecensitæ regni difficultates à demando absolvant itinere, dubitans interim Princeps Apafius, ne iterato superveniente mandato, planè imparatus deprehendatur, ad generalem universi regni

regni Status ut se accingant expeditionem, paratíque dum jussum fuerit se in castris sistere possint, nõnullis præterea magnatum ac nobilium, ut in castra supremi Purpurati Principem Apasium comitaturi intra decimum diem congruo cum apparatu præsentés sint, demandat.

Et illi quidem tepidè (quamvis non sine fletu ac exostulationibus) parere videbantur, hi verò accepto eâ de re Principis mandato penè exanimés facti, quid dicerent aut facerent, penitus ignorabant; Nonnulli itaque eorum paroxismissis (quasi) recentibus correpti, jussum devitare nituntur iter; Alii simulatione qualibet sepositâ, omnibus se bonis exui, quàm patriâ, familiâque relictis, contra Christianos cum barbaro belligerare se malle apertè rescripsere.

Hærebat inter tot rerum labyrinthos Principis Apasii plus justo lenis ac demissa natura, quippe qui ab eodè plane ab-

nè abhorrebat itinere, omnibus præterea (etiam si maximè Turcico parere vellet mandato) belligerandi, imò iter solùm usque ad castra supremi Purpurati distans, conficiendi destitueretur mediis.

Auxerant ejus ac regnicolarum metum supervenientes Principis Valachiae Transalpinæ literæ, in quibus, ne Chami Tartarorum filium, ac Moldaviae Principem, qui cum valido exercitu confestim ipsum subsequentes, per Transylvaniam transitori sunt, præstoletur, verùm absque omni tergiversatione se movens, penetratis alpibus Transylvanicis Budam properet, sequè cum ipso jungat, supremi Purpurati ad se missum mandatum scribit, paribus literarum dicti Purpurati inclusivè transmissis, omnem in re dubitationem semoventibus. Nec eventus rei defuit, dictus enim Princeps Valachiae Transalpinæ Georgius Dika cum quinque millibus equitum, sexcentisque ped-

ditibus se movens, Transylvaniæ alpes per passum Boza superare cœpit. (mense Julio). Cui quidam multis rebus exercitatus, sagaciqve pollens ingenio Petrus Budai, quid in secreto Turcarum consilio, de hoc bello conclusum fuisset, expiscaturus obviam expeditur, qui continuato per dies noctesqve itinere, mutatisqve ad celeritatem jumentis, extra limites Transylvaniæ dicto Principi obvius, in secretumqve ejus tentorium ductus, ne præter Principem Apasium, Joannemqve Betlenium Cancellarium, ulli in Transylvaniâ mortalium rem aperiret, firmissimo juramento obstringitur, eoque deposito, hæc ad Principem per eum nunciata verba:

Multis verborum ambagibus in re maxime periculosa moramqve non patiente uti, cum incongruum censeam, Principi, meo nomine salutato, significes; Per genitorem meum, qui jussu Ottomanicæ Portæ Constantinopoli conti-

*nuus degere cogitur, significatum est mihi, eâ Principem Apasium, totiûsque regni Transylvaniæ proceres intentione e proprio Turcas velle educere regno, ut eos unico manutinentes compendio, necique aut perpetuæ tradentes custodia, seu benè, seu malè expeditio contra Romanorum Imperatorem suscepta ipsis successerit, regnum capite protecto-ribûsque destitutum facile occupare possint, obtestor itaque eum per Deum, ne Turcarum se fidei committere præsumat, ficto potiùs se ex hoc periculo subducatur morbo, nisi semet, Transylvaniam, nôsque utriusque Valachia incolas in perpetuum perditos velit, nec proceres regni castra Turcica sequi compellat, consilium interim ipsi datum nisi in arcano reservet, extemplò de me actum esse nil dubitet: Relata hæc per eum cujus fidei commissa erant Principi Apasio, (cum omnem captum auxiliûmque humanum prærecensitæ superarent rerum difficultates) qualiter ipsum affe-
 cère,*

cêre, lector per se conjectare potest.

S E C T I O IX.

NE interim Kucsuk Passa quoque calamitates nostras augere prætermitteret, ut universos regni Status Princeps Apafius ad prædictum iter se moturus convocare jubeat, severè, nec sine minis, urget; Chami Præcopitarum Tartarorum Principis filium, cum quinquaginta millibus selectissimorum militum, quadragintaque tormentis prægrandibus ad expugnationem Claudiopolis iter ingressum, conjunctumque cum exercitibus utriusque Valachia, qui quadraginta millium numerum æqvaturi sunt, propediem superventurum impudentissimè mentitur; Cum Tartaros, qui solâ velocitate reliquis nationibus terrori esse solent, tormenta prægrandia secum vehere, obsidionésque fortaliorum (rerum talium rudes) moliri contra omnem rationem esse, cæcus sit qui non

videat. Numerum etiam Tartarorum
iisque adjunctorum Valachorum in im-
mensum falsò augebat; Quippe Tar-
tari vix decem millium numerum ex-
cedebant, utriusque Valachia Principi-
bus ne parem quidem secum ducenti-
bus exercitum.

Jubebat insuper mandata Princi-
pem Apasium ad Commendantes for-
talitiorum præsiidiis Imperatoris Ro-
manorum munitorum, nisi tam poten-
te hoste imminente perire velint, ut
confestim regno excedant, scribere;
Verùm tam apertè mentienti dictus
Princeps assentiri erubuit.

Per eisdem dies legati Principis Ar-
pasi Albæ Græcæ apud supremum
Purpuratum commorantes, dictum
Purpuratum suâ & aliorum opinione
celerius Budam versus cum universis
Imperatoris Turcarum exercitibus in
succursum Huszaim Passæ (qui non pri-
dè Purpuratus Budensis creatus, castra
juxta Budam in aperto campo figens,
ab

ab Hungaris, Regi Hungariæ subiectis, particulari strage affectus fuerat) pro-
 perasse, ipsósqve Albæ Græcæ relictos, perscripsere Principi ac regnicolis.
 Qvod Christianorum facinus, per quos, quibus mediis, quantáque clade ho-
 stium patrátum sit, iis, qui interessati fuere perscribenda relinquo; Orandus
 interim misericors Deus, ut primitias istas victoriæ Christianorum ad matu-
 rum tandem perducatur triumphum, in-
 térque tot blandientis fortunæ succes-
 sus elatum barbarum potenti dexterá
 confringat.

Quantopere Princeps Apafius, re-
 gnicolæque à barbaro coarctarentur,
 in bellúmque contra Christianos coge-
 rentur, non latebat interea fortalitio-
 rum Germanicis præfidiis munitorum
 Commendantses, qui procul dubio jus-
 su superiorum talia in regno promul-
 gavere manifesta :

*C*elsissimus Princeps Transylvaniæ,
 (titulus) Dominus Dominus Mi-

*chaël Apafi per edictum Turcarum sub-
 fido prætextu, tanquam Sacratissima
 Cæsarea Romanorum Majestas Domi-
 nus meus clementissimus factam inter
 ipsos confederationem diffregerit (citra
 ullum dubium coactivè) insurrectio-
 nem in regno Transylvaniæ per speciale
 mandatum injunxit, ut nobiles unâ
 cum plebe in subsidium Turcarum ad
 bellum se pararent, & consurgerent. No-
 tum autem est omnibus & singulis quan-
 tam præfata Sacratissima sua Majestas
 per hos annorum cursus curam gesserit,
 regnum illud, ejusdemque libertates &
 jura conservandi. Eapropter tot tantos-
 que sumptus hucusque præstitit, & ad-
 huc præstat, dum numerosum exerci-
 tum cum gravissimâ & copiosissimâ su-
 stentatione in nullum alium finem has-
 versus partes introduci fecerit, quàm
 ut per amicam conventionem prænomi-
 natum regnum tranquillitate gaudere,
 & ejusdem immunitates protegi possent;
 Super quo negotio tractata compositio-
 nis*

nis etiamnum continuantur; Evidenter autem apparet, quòd Turcæ & regni libertates tollere, & idem suo jugo barbarico subdere studeant. Proinde omnibus & singulis regni Transylvaniæ Magnatibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, plebeis, supremis Capitaneis, ac Judicibus Regiis Sicularum, primoribus, potioribus, primipilis, pixidariis, toti denique universitati Sicularum, item nationi etiã Saxonicæ benè consulendo proponitur, seriò deliberent, quàm irreparabile damnum illismetipsis ex hoc edicto obventurum sit; Ideòque ad hoc Celsissimi Principis (verè non aliter sine veritatis errore) coactivè expressum mandatum non insurgant, nec moveant, & horum obedientiæ se nõ subjugent, verum vigore Armistitii domi suæ permaneant. Secus si facturi sunt, & quidem contra in eosdem positam confidentiam se hostes apertos monstraverint, causa dabitur loco laboriosissimæ quæsitæ protectionis, contra illos similiter agendi, &

persequendi, quæ omnia omnibus & singulis ad cuiusvis notitiam significare volui, sibi de damno præcavescentes. Datum in Szamosujvar die quinta Julii, Anno 1663.

Suæ Sac. Cæs. Regiæque Majestatis
Vice Colonell^o Supremus Com-
mendans in arce Szamosujvar &
Betlen.

S E C T I O X.

NEc Romanorum Imperator sub-
dolo pacis tractatu ad bellum
se accingendi tempus sibi velle barba-
rum eripere ignorabat, requisiti quo-
circa universi per eum contra elatum
hostem Europæi Reges ac Principes, de
quorum assensu, subsidiis, alióque ap-
paratu ii qui viciniore, rerúmque o-
culati testes procul dubio scripturi
sunt, ego res Transylvanicas, con-
nexionéque rerum hoc ipsum nonnun-
quam exigente, Hungaricas verbo
complecti decrevi; **Universis quocirca**
Hun-

Hungariæ Proceribus ac Statibus, per Sacratissimam Romanorum Imperatoriam Regiámqve Majestatem, patentes publicatæ sunt in hæc vetba :

LEOPOLDUS, &c.

*M*agnifici, &c. Innotuisse fidelitatibus vestris non ambigimus, quanto studio & conatu laboraverimus, ut post acceptam ab hostibus Christiani nominis cladem, & expugnatum fortissimum propugnaculum, aliáque in partibus Transylvaniæ fortalitia & præsidia intercepta, junctis cum aliis Christianæ Reipublicæ Regibus & Principibus armis & viribus, feroci conatui inimicorum, non modo obviam ire, & per summam injuriam adempta recuperare, verùm & nosmet & Christianum nomen vindicare, crescentemqve & auctam in dies Ottomanicam potentiam retundere & enervare possemus.

Verùm cum saluberrimo huic instituto, qua propter discordias & bella inter Principes Christianos, qua alia intervenientia

gravissima impedimenta optatus eventus minime respondisset, Deo ex occultis suis consiliis permittente, applicuimus animum, media, ac modos adhibere, quibus gliscentem & grassantem adversariorum furorem, si reprimi nequiret, placare, placidisque medijs regnum vel maximè hoc nostrum conservare, & quietum ac tranquillum reddere niteremur. Et jam eo usque ventum erat, ut honestæ pacis conditiones per Turcas admittæ, & ab utraque parte acceptatæ, quin etiam ab ipso Turcarum Imperatore approbatæ, spem nobis indubiam facerent indubiæ pacis.

Cum ex insperato & repente Primus Vezirius, atque adeò Porta ipsa, omnes hætenus initos tractatus, & conclusos irritos esse declaravit, & quicquid eousque accordatum fuerat rescidit, & cassavit, nobisque arma & bellum indixit. Interim dum pax tractaretur præparato valido & numeroso exercitu, movit, & jam Belgrado, sive Albæ Græcæ appropinquavit. Cujus inexpectatæ hostilitati invocato Divino numine & auxilio,

lio, magno animo ac in Deum fiducia resistere, & Christianam Rempublicam, signanter autem regnum hoc nostrum Hungariae, propugnaculum ejusdem, nobisque cum primis charum tutari decrevimus, pro quo & majores nostri, & praedecessores, avi, atavique, tot myriades, tantam expensarum molem, gazas, & thesauros erogare, tantum sanguinis Christiani profundere non dubitarunt. Quibus uti in dignitate & Imperiali fastigio, non modo carne & sanguine successimus, ita laudatissimis eorum vestigiis insistendo, omnia prorsus possibilia adhiberi sumus, adhibemusque de facto media, quibus hostium viribus & conatui contraire, paresque & justas, si non validiores, opponere vires possimus, signanter autem Sacrum Romanum Imperium assistentiam suam praebere, validaque auxilia, belli que sumptus & arma nobis suppeditare recenter deliberavit. Requisivimus & alios Principes, de quibus bene speramus, ipsos quantum possibile erit defensionis Christianitatis non defuturos: Siquidem autem regnum hoc

nostrum Hungariæ, primum est in periculo
 & proximum, vicinúmque Turcarum im-
 petui & furori, quod regnum nostrum & na-
 tio, à ducentis iam & ampliùs annis, summâ
 virtute, cum naturalibus istis hostibus, pro
 suâ & Christianitatis progugnatione collu-
 étatur, & nunquam parcere dubitavit sang-
 vini & vitæ, pro conservatione & defensio-
 ne patriæ charissimæ, sed laudabili & alacri
 non in universa dantaxat Christianitate,
 verùm etiam apud hostes deprædicato ani-
 mo, generositate & virtute sese opposuit,
 non solum quando florentibus adhuc rebus,
 & integris viribus vigeret, verùm etiam
 fractis ac debilitatis, ademptisqve regni par-
 tibus, nihil omisit eorum, quæ vitam &
 Martialem à majoribus acceptam virtutem
 ac fortitudinem decerent, ita ipsos nunc
 quoque pro dulcissimâ patriâ, proque aris &
 focus, pro liberis & conjugibus, atque aded-
 vitâ propriâ ac libertate præstituros, omniâ-
 que possibilia media & supremos conatus
 adhibituros non ambigimus.

Quare omnibus & singulis regni hujus
 nostri

nostri Hungariæ, partiúmque eidem anne-
 xarum fidelibus nostris, Statibus & ordini-
 bus, cum primis autem vobis ac reliquis Co-
 mitatibus, generalem seu personalem insur-
 rectionem in articulis regni, siue legibus
 decretam, nominatim verò juxta continen-
 tias Articuli Quinti proximæ Diætæ, & re-
 liquorum ibidem citatorum indicimus &
 promulgamus, seriòque ac firmiter sub præ-
 nis in eisdem contentis & expressis, injungi-
 mus & mandamus, ut omnes & singuli à
 Statibus, prout citata continent leges, pro-
 priâ in personâ comparere, cum apparatu
 ibidem expresso debeatis & teneamini. Lu-
 strationesque vestras instituire, & habere
 properetis & acceleretis, ita ut ad festum
 divi Ladislai Regis Hungariæ parati esse pos-
 sitis. Quibus lustrationibus peractis, nos de-
 super illicò informare, ab ulteriorique beni-
 gnâ nostrâ eatenus fiendâ dispositione ac or-
 dinatione præstolari, & conatus vestros eò
 dirigere velitis, ne fortè adventum totius
 roboris præveniendò, in partes quasdam ac
 regiones vestras irruptiones damnosas & pe-
 riculo-

riculosus facere, ac in vos non satis provisos idem hostis ferro flammâqve grassari valeat, remedia adhibere, remotâ omni morâ ac dilatione studeatis. Securi de nostro sincero & plus quàm paterno affectu & animo, quibus inducti, nihil planè eorum, quæ quidem possibile sunt, aut erunt, pro conservatione ac vestrum omnium defensione, florenti quæ ac prospero statu, assumere prætermisuri sumus. Quem etiam in finem militem Hungaricum ac nationem, majore quo possit numero adtutum conduci, & stipendiis nostris interteneri jussimus ac seriò demandamus.

Porro ut in prædictâ hâc insurrectione vestrà, mutuam cum fidele nostro, nobis syncerè dilecto Comite, regni hujus nostri Hungariæ Palatino intelligentiam, cum directione ejusdem, juxta leges superinde sancitas, habeatis, benignè annuimus. Quod ipsum per speciales literas nostras eidem clementer significavimus ac detulimus. Aderit conatibus nostris justus Deus, & fidei ac federis violatores præpotenti manu suâ humiliabit, & meritis subjiciet pœnis. Secus non factu-

facturis gratiâ nostrâ Cæsareâ & Regiâ vobis in reliquo clementer propensi manemus.

Datum in civitate nostrâ Viennâ, 7 Junii, Anno 1663.

Excute o tandem ex oculis veterum gloriosissimæ olim nationis nostræ reliquiæ ! seponite rixas & contentiones, cesset Politicus Clero, Catholicus Reformato invidere, nostro proprioque malo edocti, communi communibus resistite armis, aliàs (utinam falsus sim vates) dum ambitione præcipites, vix parem inter vosmet plerique ferre vultis, aut sub prætextu religionis alii alios persequimini, religionis simul regionisque jacturam vos facturos experiemini. Sed ad propositum, unde contemplatio publici boni rapuerat, redeo.

S E C T I O X I

PRæter propriam & aliorum opinionem, (ut superius scriptum) residuæ tributi Transylvanici partis non expectans supremus Purpuratus administrat.

nistrationem, Gabriele Haller, recentioréque regni Statuum legato Joanne Daczo Albæ Græcæ relictis, cum immensâ suorum mole, quorum numerus ducenta millia excedere ferebatur, Eszékum versus se movens, Dravam fluvium ponte erecto transire maturat, cui intentus, ad Gabrielem Haller accersendum duos è suis Csauziis celeri cursu Albam Græcam remittit; Audit inter spem mortisqve metum dubius vocantiû ille verba; Joannéque Daczo recentiore legato ibidē relicto, supremû Purpuratum in prædicto assequitur loco, à quo insigni cum pompâ admissus, stoláque Turcicâ donatus, eidem pari (quasi) honoris gradu assidere jubetur, colloquióque per horam & ulterius familiari habito, inter reliqua bono illésanimo Gabrielem Haller esse, apertásque quandocunqve ipsum adire voluerit fores ejus futuras dicens, plenum bonæ spei in tentorium sibi erectum dimittit. Joannem quoque Daczo consequen-

feqventer accerfitum, tributum Tran-
 fylvanicum per eum administratum fu-
 premi Theſaurarii (Teſtedar ipſis di-
 cti) ſigillo obſignatum, Hadrianopo-
 lim ad Imperatorem Turcarum tranſ-
 mittit. Tam ſolemnis Gabrielis Hal-
 ler exceptio, inſperatúſque favor, ſu-
 ſpicionem nonnullis iniecit; Principe
 Apaſio (qui per Kuſſuk Paſſam, aut
 fictis, aut veriſimilibus indefinenter
 traducebatur criminibus) degradato,
 ſupremum Purpuratum (dicto Gabrie-
 le inſcio, vel veriús conſcio, ii qui ex-
 ctiús norunt iudicent) eum velle in
 principatu ſubſtituere; Qua in re non-
 nullorum, qui in aulâ ſupremi Purpu-
 rati intimi, alienam à Principe Apaſio
 ejus mentem referentium verba auge-
 bant metum ac ſuſpicionem, promiſ-
 ſis itaque ſat luculentis Joannes Daczo
 recentior legatus præcipuos eorum ag-
 greditur, per eóſque flexo in gratiam
 (ut apparebat) ſupremi Purpurati ani-
 mo, ad ſecundariam admiſſus audien-
 tiam.

tiam, familiarius quàm aliàs, excipitur; Quærit ab eo Purpuratus, utrum aliqui in regno Transylvaniæ, vitæ vel honori Principis insidiantes existant, quibus resistendi destitueretur dictus Princeps mediis?

Non existere talem pervicacem ipso gnaro, respondet legatus Daczo. Quam Purpurati quæstionem, sinceræ erga Principem Apasium affectionis indicium licet nonnulli autument, exitium attamen successu temporis multis nostrum, qui in afflictissimo hoc regno reliquis pauxillum præeminere videntur præstrui crediderim, quippe quoscunque inter nos oculatiores, antiquæque libertatis amantiore intellexerit, fictis sub coloribus ad dicendam coram se causam evocatos, neci aut custodiæ tradere poterit; quod Deus avertat. Tandem Gabriele Haller solo apud se toties fatus Purpuratus manere jussu, Joannem Daczo ad Principem Apasium remittens, literas per eum transmittit,

mittit, quarum continentia hæc erat:

*M*essia religionis cultor Princeps
Michaël Apasi, salutem precamur.
 Residua tibi pars, literæque
 tuæ eidem adjunctæ, juxta civitatem
Eszék sunt nobis redditæ; Quibus in-
 tellectis, approbantésque factum tuum,
 album perspicimus te habere vultum,
 deinceps quoque fidelem te futurum
 sperantes. Continuum tuum Oratorem,
 recens ad nos missum (adjuncto ipsi fi-
 deli nostro officiali *Aga*) unà cum tri-
 buto ad potentissimum Imperatorem ex-
 pedivimus; quo *Hadrianopolim* appel-
 lente, alter qui *Constantinopoli* nunc de-
 git, in *Transylvaniam* redire poterit.
 Deo nos secundante, 29 Junii, Anni
 præsentis, unà cum numerosissimis po-
 tentissimi Imperatoris exercitibus, tor-
 mentorúmque, sufficienti apparatu, *Dra-
 vam* transeuntes, destinatum continua-
 mus iter. Mi amice, Domini mei cle-
 mentissimi clientem te esse, regnoque
 ejus

ejus Transylvaniae (quod optimum non abs re censeari debet) praepositum consideres, si fidem cum sinceritate colueris, Gabrielem Betlenium, reliquosque Transylvaniae Principes, obsequio Ottomanicae Portaе illustres, pro exemplo ob oculos ponas, longè majora quam ipsi obtinuerant praemia accepturus. Potentissimi Imperatoris exercitibus adjungi oportet copias Transylvanicas hoc anno praesentis, quod ad ostentandam fidelitatem tuam plurimum interest. Exercitus itaque duos instructos teneas, quod per nos iustum fuerit factururus, Deo nos benedicente, à potentissimo Imperatore, meque digna virtutis obtenturus brabeja. Petitiones tuas justissimas esse constat, confecto hoc nostro itinere, supra votum tuum omnia felicissimè successura experieris. Vale.

S E C T I O XII.

IAm alpibus Transylvaniae per passum (ut praemissum) Boza penetratis,

tis, Valachiæ Transalpinæ Princeps,
 provinciam Barcza, consequenter dis-
 trictum Fogarasiensem transiens, Ci-
 binio cum suis appropinquabat, dum
 Princeps Apafius, qui relictâ pridem
 Albâ Juliâ castra juxta oppidum Al-
 vincz, cum Kucsuk Passâ conjuncta
 per complures dies habuerat, seu ad-
 versa (ut ferebatur) correptus valetu-
 dine, seu Turcarum Tartarorumque,
 qui Transalpinæ Principem brevi sub-
 sequuturi credebantur, insidias honesto
 præcavere studens prætextu, civitatem
 Szászsebes, unico à castris distantem
 milliari, cum aulicorum cohorte in-
 irat, exercitum quem secum habebat
 extra murum in ripâ fluvii cujusdam
 collocans, illincque ulterius progressus
 Cibinium se cum suis recipit.

Principis verò Præcopitarum filius
 cum decem circiter Tartarorum sele-
 ctissimorum millibus, Moldaviæque
 Palatinus, cum mille peditibus, ac tri-
 bus equitum Valachorum millibus eo-
 dem

dem subsequentes itinere, captivos quidem (ut hactenus apud me constat) nullos fermè abduxerunt, verùm cum mole exercitûs Cibinium versus sensim procedentes, longè latèqve tanquam in hostico populationes per regiones itineri eorum vicinas exercent, ne à cædibus quidem eorum qui sua eripi recusantes resistere nitebantur temperantes. Longè dispar Valachia Transalpinæ Principis in itinere disciplina, quippe qui supra multorum opinionem ne segetibus quidem ulla per suos intulit damna, eo minus excursions & populationes fieri permisit, iteratis quin potius in præsentia Commissarii Petri Budai, non sine angore animi ait vicibus, se quidem obtorto contra Christianos collo in bellum compelli, nunquam tamen sua suorúmque arma, etiam si capite plectatur, Christianis noxæ fore, imò libentissimè, saltem Christianis victoriam Deus largiatur, in eodem bello se per Turcas cæsum, victima

ma pro Christianis futurum.

Isdem unico ab urbe Cibiniensi miliari castra figens, salutatum per nonnullos suorum, Principem Apasium, ut duos è Consiliariis, Stephanum nimirum Petkium, ac Georgium Kapium ad se transmittat, enixè rogat. Cui dictus Princeps assentiens, expeditisqve qui rogabantur iis; postquam de crudeli ad totiúsque Christianitatis exitium obstinato Turcarum animo multa præfatus fuisset, tandem ad evitandas, quas Præcopitarum Principis filius, ac Kucsuk Passa Principi Apasio (ut ipse assererat) molirentur, insidias, ut Cibinio clam deserto fugâ sibi consulens Gôrgenyinum, ac illinc Claudio-polim (urbem præsidio suæ Majestatis munitam) se conferat, nec in fidelitate Cibiniensium, qui vinctum eum Turcis tradituri sunt, spem ullam collocet, svadet; Utrum salubre suum consilium approbaturus sit, nec ne, ut Georgius Kapi alter Consiliariorum ad se misso-

T

rum

rum denuò rediens significet, subne-
ctens. Reportant Cibinium quod per
ipfos nunciatum erat, dicti Confiliarii,
verùm Princeps Apafius nihil se contra
Ottomanicam Portam deliquisse, plus
iusto quin potiùs obseqventem fuisse
dicens, interdum de synceritate quo-
que svadentis nonnihil dubitans pare-
rerenuit; Principiqve Valachiae Trans-
alpinae per Georgium Kapi alienum ab
eadem re animum suum aperuit; Qui
eo proposito non succedente Cibinium
præteriens, juxta civitatem Szászsebes
dictam, Kucsuk Memhet Passam, fi-
lium Principis Præcopitarum salutare
volentem obvium habuit, quocum quid
de Principe Apafio, rebúsque Transyl-
vanicis tractaverit, ipse novit, non syn-
cerè tamen ipsum Christianitati satis-
fecisse, non mediocris (ut inferiùs pa-
tebit) orta suspicio.

S E C T I O XIII.

Tertio post discessum Principis
Transalpinae die, Præcopitarum
Prin-

Principis quoque; filius Cibiniū juxta castra figit, qui ex profapia Imperatoris Turcarū se esse jactans, Principē Apasium tanquam suū subditum se debere adire ait iis, qui à dicto Principe ad salutandum ipsum fuerant expediti, sed ii gravissimo dictum Principem morbo detineri dicentes, tam ipsum quam suorum primores muneribus delinivēre, fatisque sedatus illinc discedens juxta civitatem Szászsebes Kucsuk Memhet Passæ, ac Valachia Transalpina Principi conjungitur. Per integrum bidduum hic secretum de nobis (ut circumstantiæ rerum testantur) innotuit est consilium, tertioque die Olaj Begus Gyulaiensis Hungaricæ peritissimus lingvæ Cibinium ad Principem Apasium per eos expeditur, qui staturâ semigigas in præsentia Consiliariorum ingenti cum clamore, qui vel in tertio hypocausto punctatim intelligi poterat, ita Principem Apasium alloquitur.

Potentissimi Tartarorum Præcopi-

tarum Principis filius , unà cum Kucsuk Memhet Passa optant ; Cur juxta mandatum Potentissimi Imperatoris , totius regni Transylvaniae exercitus , ad bellum instructos non habes, quin potiùs in hanc te recepisti civitatem, ut rationem reddas , cum iisqve quos tecum praesentes habes, confestim ad iter temet moveas, mecum eos absqve ullâ morâ & tergiversatione sequuturus nec rem parvi momenti, aut jubentē facile contemnendum putes , cum supremi Tartarorum Chami filius, eadem quae genitor ipsius polleat auctoritate, quémqve rejiciens Potentissimum Turcarum Imperatorem contemptum quilibet facile perspiciet. Hærebat hic cunctorum animus , in réqve tam exitiosâ, nec consilium, nec vox suppetebat ; Tandem suppresso metu Princeps Apafius dicto Olaj Bego respondet in hæc verba :

Potentissimi Præcopitarum Principis filium, eâ quâ par reverentiâ nostro nomi-

nomine salutato, quem (nisi morbo præpediti fuiffemus) in personâ adire, demiffiffimèqve salutare non prætermiffemus; Exercitum Transylvanicum (omnibus ad familias resqve suas tutandas dilapsis) propter metum Tartaricarum copiarû non possumus habere præfentes, penetratis interim ad exterâs regiones Tartaris, unâ cû regnicolis Kucsuk Memhet Passæ conjuncti, officio nostro non deerimus, à supremo Purpurato, quid agendum nobis sit, ordinantiam de toto negotio præstolantes. Ipsòqve donis conciliato, proprium adjungens hominem, per eum ac literas Kucsuk Passam, ut coram Præcopitarum Principis filio causam suam ageret, suspicionemqve contra se conceptam eluere niteretur enixè rogat, qui ingentium spe præmiorum inductus, in præfentiâ hominis per Principem Apasium missi, multis dictum Principem coram Præcopita excusans verbis, tandem ille Claudiopolim, ac

illinc Hungariam versus se movens, nos in eo, quo hodie fluctuamus reliquit statu; Kucsuk Passa autem remisso Principis Apafii internuncio, cum juramento (utrum vero DEUS novit) nunciavit ei, per Principem Valachiae Transalpinæ accusatum ipsum coram Præcopita crimine proditionis, eoque instigante commotum (qui non pridem delinitus erat) denuò contra toties dictum Principem, Præcopitarum Principis filium; Quamvis non ab ipso quidem Principe, (qui Turcico Imperio plus justo in omnibus obsequentissimus erat) sed civitatis Coronensis Judice civibusque satis jam antea se offensum putabat, cujus ultionem, Budam versus ex mandato supremi Purpurati properantem in aliud tempus necessitas differre coëgit, quod cum magni (sed mali) momenti credam, inferere volui:

Ingresso limites Transylvaniae cum sibi subjectis Præcopitarum Principis filio,

filio, tam honoris exhibendi quàm victualia administrandi gratiâ nobilis quidam Petrus Budai Commissarius ipsi obviam missus, dum in Confiniis civitatis Coronensis (Brasso) eum salutasset, duos è primoribus Tartarorum ipsi is adjungens, Coronam cum certis expedit mandatis, qui vix suburbia civitatis ingressi, antequam Judicem adire, quâve de re missi fuissent exponere possent, à civibus benè (vel veriùs malè) potis, inhumanè excepti, unus Tartarorum frustatim concisus excoriatur, alter vulneratus evadit, Commissarius verò Petrus Budai, per complures dies aresto detentus, ægrè libertatem obtinuit; Cujus facti utinam tota Transylvania non luat pœnas, cum nunquam se ejus memoriam animo depositurum, confectoque suscepto itinere in districtu Coronensi hybernaturum, centies & ampliùs juraverit Præcopitarum Principis filius. Ego talibus enormitatibus viam ad exitium

S E C T I O X I V .

T Artaris Valachisqve in Hungari-
 am (ut præmissum) penetratis,
 Cibinii morantem Principem Apasi-
 um per literas ac nuncium certifi-
 cat Kucsuk Passa, quoniam suorum spar-
 sim negotiis propriis occupatorum in
 Transylvaniâ iter non satis esse tutum
 multorum nece compertum habeat,
 eosdemqve rebus ad quotidianum usum
 necessariis, quæ in civitatibus emi so-
 lent plurimum indigere constet, diffi-
 cultatis istius medendi gratiâ Cibinium
 juxta se locaturum castra, quod propo-
 situm suum, ne aliquid Princeps aut Ci-
 biniienses mali subesse putarent, se si-
 gnificare decrevisse.

Improbat quidem, sed refragari vix
 præsumens, rem Princeps Apasius, of-
 ficiales autem civitatis Cibiniensis, Ju-
 dex nimirum Regius, ac Consul penè
 unanimis facti, vixqve lacrymas con-
 tinen-

tinentes, adito Principe, ne in vicini-
 am urbis Kucsuk Passam cum suis
 transire pateretur, qui in propinquo
 siti, indefinenter procul dubio urbem
 ingredi volentes, à civibus, vel reni-
 tentibus ipsis rejiciendi forent, per
 Deum obtestantur, alioquin adeò alie-
 nos à Turcarum admittance civium ani-
 mos, qui vitam prius amissuri, quam
 eos amissuri essent significantes; Nec
 mirum: præter recensitas enim ac ma-
 lo usu in regno sveras Kucsuk Passæ
 enormitates, terrebat eos recens in ci-
 vitate Szábssebes per ipsum patratum fa-
 cinus, à cujus incolis ante sex dies ad-
 missus, superveniente cum suis Præco-
 pitarum Principis filio, nequissimus
 alienarum rerum dispensator, currus,
 jumenta universaque dictæ civitatis
 frumenta, victualiaque Tartaris largi-
 tus, omnibus iis afflictissimos cives
 emungens, ad extremam redegerat
 pauperiem.

Quamvis itaque munimento urbis

fatis validæ tuti, Cibinienses violentam
 ejus irruptionem minimè formidarent,
 ne interim non admissus fegetibus
 quæ jam maturæ erant damna inferens
 comœatu destituerentur, lentæque
 (quasi) obsidionis illud initium fie-
 ret, non abs re verebantur.

Solatur modestissimis eos verbis
 Princeps Apafius, obviam Kucsuk Pas-
 sã se iturum, nec in viciniam urbis ad-
 missurum promittens. Motis interim
 à civitate Százsebes Kucsuk Passa suis;
 juxta oppidum Szeredahely, quod tri-
 bus Cibinio distat milliaribus, figit ca-
 strã, Cibinensium animis pejora in
 horas sibi ominantibus; Quem ibi mo-
 rantem Suprenai Purpurati Kapucsi
 Passa cum literis ejusdem adiens, ut
 cum suis Transylvaniã confestim
 egressus, Varadinum properet, ibique
 contra Romanorum Imperatoris, con-
 federatorúmque ejus exercitus inten-
 tos habeat oculos, mandat. Vulgari
 priùs rumore, mox per literas Kucsuk
 Passæ

Passæ significatur Principi Apasio demandatum ejus iter.

Exhilarantur Cibinienses; consequenter, ad quas faustus ille rumor penetrare poterat vicinæ provinciæ, comportantur ad auhenda ejus impedimenta currus; Princeps quoque Apasius ultimum Vale ipsi dicturus, Cibinio egressus adit eum, humanissimèque (præter naturam) exceptus, summas pro beneficiis, quæ reverà non pauca acceperat, agit dicto Principi gratias, convivioque inter se celebrato, hic Cibinium, ille Varadinum versus digrediuntur.

Verba eadem die (forsitan non spernenda) per Olaj Begum Gyulaiensem prolata inferere placuit, qui Joanne Toldalagi ac Francisco Fekete, Cubiculariis Principis in secretum deductis ita fatus est: *Multis Principis aliorumque complurium beneficiis devinctus, hoc vobis consilium à me datum sciatis: Dissensiones per complures annos conti-*

nuatas seponite, manete quieti, nec contra quempiam auxilia nostra imploretis, si enim in succursum vestrum denuò ingredi compellemur, nunquam nos Transylvaniâ egressuros juro per Deum omnipotentem.

Dictus supremi Purpurati Kapucsi Passa Cibinium cum Principe Apasio ingressus, eidem quoque literas hæri sui exhibet, quas antequam iufertas mi lector perlegeris, præmonitum te velim, dum quasdam verborum tautologias, insuetosque & veritatem excedentes titulos videris, non à me additos, sed verbotenus ita scriptos scias, cum præter nudam & verissimam rerum descriptionem nihil ni animo habeam; Literæ autem jam dictæ, hujus erant tenoris:

Qui in toto Hungariæ regno degunt, magnatum procerumque domine, omnium Christianorum præeminentissime, mitissime, eorumque realis Domini, qui ex annuentia Potentissimi Imperato-

peratoris, toti nationi Hungaricæ præ-
 es, iisque prædominaris, regnâque com-
 plura moderaris, Princeps Michaël
 Apafi, Deus actus tuos, ingressum,
 egressumque secundet. Ex intimo cor-
 dis affectu saluto te, salutationeque præ-
 missâ, cum singularem in te confiden-
 tiam habeam, tanquam amicus amico
 significare volo, Deo auspice cum innu-
 merabilibus potentissimi Imperatoris
 exercitibus 24 Mensis præteriti Budâ
 me movisse, recentique juxta Stri-
 gonium super Danubium ponte erecto
 trajecisse, arcem Archienopolitanam
 (ErfekUjvár) à me esse obsessam, scias
 eo me negotio distineri.

Kucsuk Passam cum suis Transyl-
 vaniâ egredi, Varadinumque juxta,
 pro speculâ residere oportet, milites po-
 tentissimi Imperatoris, qui in confiniis
 degunt eidem adjunximus.

Tu quoque cum toto tuorum robore
 in Transylvaniâ paratissimus esto, ad
 quatuor mundi plagas apertos habens

oculos, sinceritate tuâ id ipsum exigente nulli labori parcas, indefinenter tuos ad me expedias, de rebûsqve vel mediocri momentî certifies. Deus te diu incolumem conseruet. Datæ in Castris, inter Budam & Strigonium ad Veres-Vár positis.

Perlectis Princeps Apafius literis, diverso, eoque penitus contrario cum sibi subjectis afficiebatur affectu; Cum toto enim regni robore ad bellum Christianis inferendum eum non cogi singularem exprimebat letitiam, ex adverso Novæ Arci, quæ, fatendum est, præter omnem expectationem nostram cincta est obsidione, ne imparata inventa sit, in extraneorumque deveniat potestatem, non immeritò mentuebat, sed hæc de re ii, quibus res est perspecta, procul dubio scripturi sunt.

Tandem bene donato Kapucsi Passâ proprium Princeps Apafius adjunges hominem, literas ad supremum Purpuratum mittit, pro officiis præstitis demissas

missas agit gratias, Kucsuk Passam ex mandato ipsius Varadinum versus se movisse, interim ut ducentos pedites Janizaros qui lateri ejus adhæreant mittere non dedignetur subjungens, quo fine id optetur, norunt consilii ejusdem authores: utcunqve res cesserit, me nec optasse, nec approbare fateor ingenuè.

Hæc sunt, mi Lector, quæ rudi Minervâ tecum communicare placuit. Actus, exitumqve ingentium motuum qui inter duos orbis Monarchas in apertum belli incendium nunc prorupere, doctioribus transcribendos relinquo; Interim afflictiones nostras, earumqve in pejus aut melius vergentes progressus, si vita suppetet, aliisqve me aptiores huic operi manus admoveere non contigerit, perscripturum polliceor, ita tamen si præsentia non ingrata fore experiar. Interim
vale.

I N D E X.

A

- A** Murates Imperator Turcarum ob non persolutum quod iussit tributum bellum P. Rakocio indicit. fol. 25. Legatos eiusdem arresto subicit ibid. Repentino morbo obiit, ibidem.
- Andreas Barcsai** arcem Fogaras Principi Keményio resignat, paucosque dies per eum suspendio mulctatur. 220.
- Ali Passa** Transylvaniam invadit. 226. Joannem Keményium Principem Hungariam usque persequitur, 234.
- In Transylvania** regreditur 242. Civitates Saxonicales deditione subicit, 243.
- Apafius Princeps** constituitur 248. Comitia Regni celebrat, & iuramentum regnicolis prestat, fol. 266. Per Joannem Keményium Sespurgi obsidetur, sed eidem Cucusk Passa succurrit, 273.
- Claudiopolim** non sponte obsidet. 320.
- Turcarum Tartarorumque** insidias metuens Cibinium se recipit, 431.

B

- Barcsaius Princeps** à Turcis constituitur, 64.
- Barcsaius Joanni Keményio** donat principatum, 79.
- Barcsaius Principem Rakocium** metuens, Devam, illinc Temesvarinum ad Turcas se recipit, 84.
- Barcsaius Princeps** per Turcas in regnum restituitur, 110.
- Barcsaius**

INDEX.

- Barcsaius Princeps metu Principis Rakocii Cibini-
 um se recipit,* 126.
Eiusdem obsidio & res consequentes, ibidem.
*Barcsaius Princeps Cibinio, egressus purpurato
 Szedydi coniungitur,* 157.
*Alii Passam adiit, 165. Per eum arestat, 171.
 Dimittitur,* 186.
Barcsaius Princeps principatui renunciat, 215.
Barcsaius Princeps Captivatur, 221. Occiditur,
 227.
*Basilius Moldavia Princeps à Principe Rakocio se-
 cundo sede pellitur,* 31.
*A' Kozacis ad utrumque regnum recuperat, ibidem.
 Iterum regno ejicitur,* ibidem.
*Budensis Purpurati & Rakocianorum ad Szalan-
 tam pugna,* 20.
*Budensis Purpurati & Principi Rakocii secundi
 juxta Lippam pugna,* 59.
C
*Catbarina Brandeburgica Principi Bethlenio
 succedit,* 5.
Principatui renunciare cogitur, 6.
Filium Principi Rakocii Sigismundum adoptat,
 13.
*Eidem Princeps Rakocius Munkacs & Fogaras
 arces adimit,* 13.
*Cibinium per Principem Rakocium secundum ob-
 sidetur,* 127.
Sub eadem obsidione gesta, foliis seqq.
Csikenses Siculi à Principe Barcsaio desciscunt,
 198.
A

I N D E X.

- Ab eodem bello premuntur*, 200
*Alii passæ deditiōem facere rennuunt, per eūmqve
 devastantur*, 259.
Coronenses legatum Tartarum execoriant, 439.
Constantinus Valachia Princeps per suos captivatur
 32.
Eidem Princeps Rakocius secundus succurrit, 33.
Cusuk Memhet Passa Principi Apasio succurrit,
contra Kemenyium Principem pugnat & trium-
phat, 284.
Ejusdem infinite in Transylvaniâ exactiones
ibid. & sequent.
Claudiopolim frustra obsidet, 320.
Territus rumore appropinquantis Generalis Snej-
dau, retrocedit, 356.
Medgessinum in hyberna abit, 365
Illinc se movens Sespurgum hybernatum transit,
 366. *Sespurgo se movet* 391. *Varadinum se*
confert, 442
Chami Tartarorum filius per Transylvaniam ver-
sus Hungariam properans Supremo Purpurato
conjungitur, 431.

D

- David Zolyomius Rakocium primū ad principa-*
tum Transylvaniæ evchit, 7. *Ab eodem ca-*
ptivatus in carcere moritur, 31.

F

- Franciscus Redei in Principem eligitur*, 45.
A Principe Rakocio Secundo opprimitur, 54
Franciscus à Schnejdau urhis Claudiapolitane ob-
sidiōem solvit, 536.
 FRANZ

I N D E X.

- Franciscus Szent Georgius de Principe novo eligendo sine fructu laborat.* 316
Principem Apasium adit, 351. Germanica praesidia educturum se promittit, 342. promissa revocat, 345
Per Cusuk Passam arestatur, Temesvarinumque transmissus obit, 344

G

- Gabriel Haller legatus P. Barsaui per Ali Passam arresto subijci ur, 163. Compedibus terreis rara magnitudinis oneratur, 166. Dimitti ur, fol. 359. Iterum legatus ad Ali Passam expeditur, 359. Ubi ad praesens usque detinetur.*

J

- Joannes Baling arcis Munkácsiensis Commendans, arcis ejusdem Domina Catharina Brandeburgica exclusa, Rakocio Principi tradit,* 13
Joannes Betlenius Commendans Krakoviensis à Principe Rakocio constitutus finito pace bello dimittitur incolumis, 39. Keményius P. Rakocii supremus Generalis cum toto exercitu à Tartaris capitur, 40
Jenô Arx à Turcis deditioe capitur, 62
Joannis Daczo ad supremum Purpuratum legatio 389

K

- Keményius Transylvaniam invadit, 206. In Principem eligitur, 216. Barsaium arresto subijcit, 220. Eundem necari jubet, 217. Impar hosti Hungariam versus se recipit,* 234
Annus

I N D E X.

Auxiliis Caesarianis conjungitur, 243
Cum iidem Transylvaniam intrat, & Claudiopolim praesidio munit, 252
In Hungariam regreditur, 253. *Siculis succurrere satagens iterum Transylvaniam intrat sed serò,* 270

Arces Betlenianã & Fogaras praesidio Germanico munit, 263. *In Hungariam regreditur,* 246
Tertio Transylvaniam intrat, 270. *Sesburgum obsidet,* 273
Contra Cucuk Passam pugnat & occumbit, 284

M

Mihne Princeps Transalpinæ contra Ottomanicam Portam rebellat, cùm Rakocióque fedus init. 197
Montecuculi Generalis in succursum Transylvaniæ mittitur, 243. *Transylvaniã intrat,* 249. *Claudiopolim praesidio munit,* 252. *In Hungariam regreditur,* 253

P

Petrum Betlenium Comitem propter homicidium quoddam Princeps Rakocius persequitur, 17
Petrus Fekete ad sacram Imperatoriam Majestatem expeditur, 330
Resolutio sua Majestatis per eum transmissa, 335
Pax inter duos Imperatores diu tractata evanescit, 371
Unde bellum aperte sumptum, in consequ.

R

Rakocius primus per Stephanum Betlenium Junio-rem ac Davidem Zolyomium ad capeffendum principatum vocatur, 7

In Prin-

I N D E X,

In principem eligitur, 11. Zolyomium in carcerat, 13. Fogaras arcē Catharina Brandeburgica adimit, 13. Gothardum Kun Magnatem Transylvanum ob verbum contingenter prolatum bonis exiit & in carcere necat, 22. Ibidem multiplex aliorum oppressio. Contra Romanorum Imperatorem sedus cum Svecis inicit, 23. Bellum eidem infert. Coniunctis cum Svecis Brinnam incassum oppugnat, ibidem. Is in Moravia relictis pacem cum Imperatore Romanorum sancit, ibidem.

Polonia Regnum ambit, moritur, Alba Julia tumultatur, 27

P. Rakocius secundus succedit, 30. Bellum per Generales suos Moldavia infert, Basilium ejus Principem exturbat, & Cancellarium ipsius Stephanum substituit, 31. Arcem Szutsva deditione capit, grandique Basilii thesauro potitur, ibid. Contra Szemenios in Valachia Transalpina feliciter pugnat, 33. Subsidia contra Tartaros regno Polonia mittit, 36. Iisdem bellum infert, 38. Krakoviam tradentibus Svecis occupat & presidio munit, 38. Brisiam deditione capit, ibid. Cum Polonia pacem (sed coactus) facit, 39. Cum paucis fugâ se in Transylvaniam recipit, 40. Principatui renunciat, 44. Principatum armis recuperat, 54. Purpuratum Budensem profli- gat, 60. Barsaium Principem invadit, 80. Ad se denuò recipiendum armis Transylvanos cogit. Aliâque in iisdem Comitibus memoratis digna,

I N D E X.

digna, 95. Contra Purpuratum Szejdium ad Portam ferream infeliciter pugnatur, 110. Juxta arcem Gyalu contra Purpuratum Szejdium fortissimè pugnatur, & lethaliter vulneratur, 148. Ex vulnere moritur, 155.

S

Stephanus Betlenius Gabrielis frater in Principem eligitur, 8. Principatui renunciare cogitur, 11. Budam ad Turcas transit, 18. Sigismundus Rakoci obit, 35. Szejdi Amhet Passa Purpuratus Budensis contra P. Rakocium feliciter pugnat ad Portam ferream, P. Barcsaium restituit, 126. Castellum Pocsaj & Somlyo devastat, 147. Juxta arcem Gyalu contra Rakocium pugnatur, triumphat, 148. Transylvaniam Supremus Purpuratus, Chamus Tartarorum & Principes Valachia invadunt, 62.

V

Varadiensis arx P. Rakocio deditioem facit, deserto Principe Barcsaio, 102. Varadiensis arx descriptio, 167. Obsidio, 170. Deditio, ejusque conditiones, 187. Valachia utriusque Principes Transylvaniam cum exercitibus transcurrentes, Supremo Purpurato junguntur, 411.

Præterea

Præterea restant quædam cor-
rigenda.

Fol. 33. lin. 2. post vocem *avocavit*, adde *qui*.
Fol. 54. lin. 11. pro *improbaverunt*, lege *im-*
probaverant. Fol. 64. lin. 9, 10. pro *extrema-*
que, lege *extrema quæque*. Fol. 70. lin. 12. pro
jubentur, lege, *jubeatur*. Fol. 80. lin. 2. pro,
Principe, lege, *Principi*. Et *ibid*, lin. 9. post vo-
cem, adde, *dicens*. Fol. 100. lin. ult. pro, *genito-*
res omnes, lege, *genitores meos*. Fol. 118. lin.
ult. pro *voce*, *qui*, leg. *quæ*. Fol. 116. pro, *quo-*
rum, leg. *quarum*. Fol. 122. lin. 4. pro, *equites*,
leg. *pedites*. Fol. 225. lin. 10. pro, *contra eum*,
leg. *contra eam*. Fol. 339. *ubi legitur*, ad *itera-*
tas, adde, *literas*. Fol. 397. pro, *trium peditum*
genera, lege, *tria peditum genera*. Fol. 433. l. 5.
lege *Consularis*, Fol. 444. lin. ult. leg. *Domine*,

S. Is. Bod Péter: Magyar
Athénas 1766. kán. uzz. lens
művészek 37. és 38. dik lapján
Beethoven Jánosról és műve-
ről is kétszáz k. említi.

„Az Erdélyi Dolgozók Historiája
foglalkozás és kiadta Dóczy uzz.
ver; melyhez ki nyomatott
Szebenben 1663-dik eszt.

az után való esztendőben
újra az Amstordamban.
Ezen historiat bővön megírta
1663-dik esztendőből. egya-
mind az 1674-dik esztendőig;
de az mind ez ideig is ké-
rásban maradt. — Sok d. b.
fok vannak abban olyanok,
mellyeket másutt híjában
kérésnél. —

revisio az 1785 dik év April havában
Fizeti Frigyes

